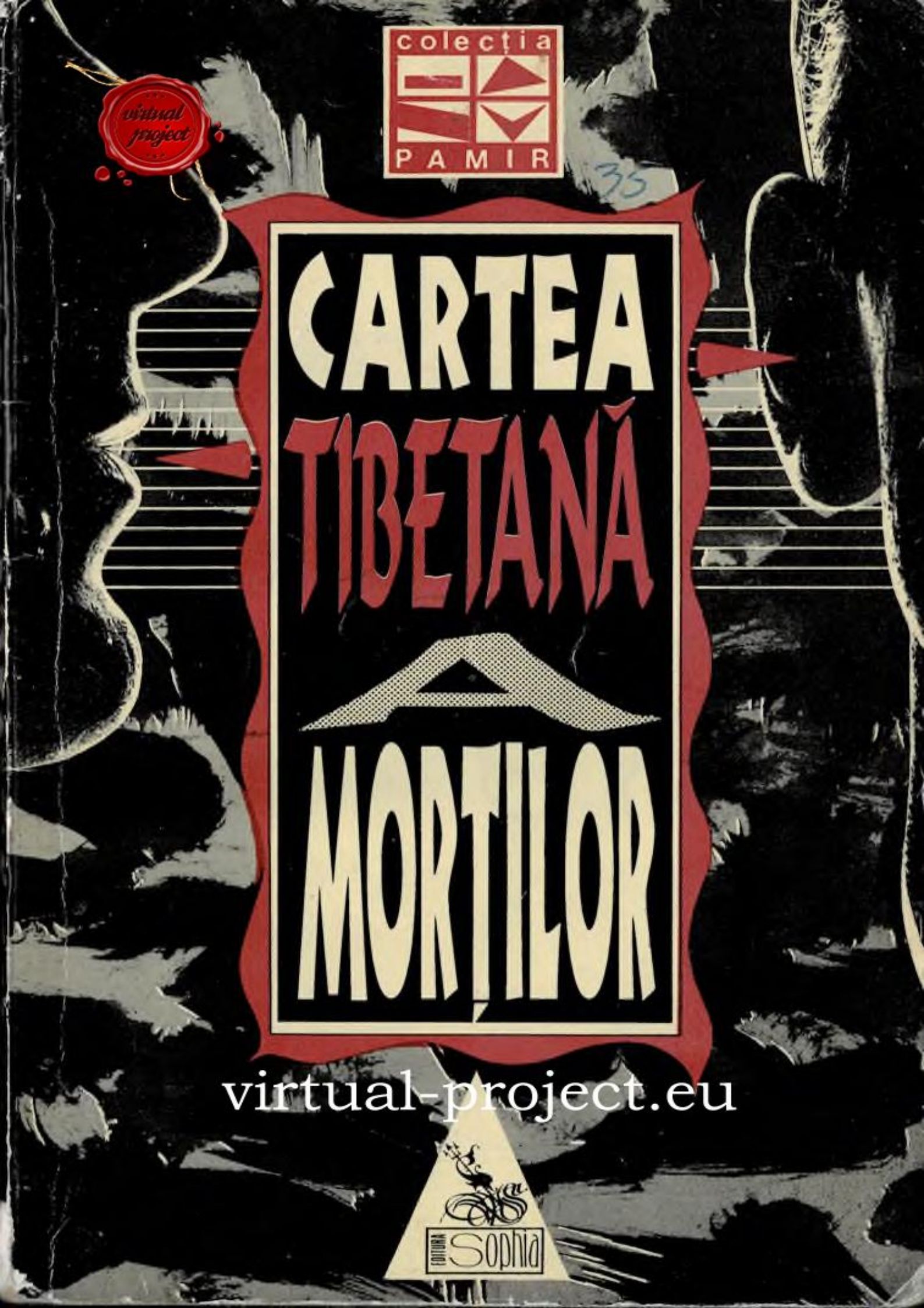
colecția
PAMIR
virtual project
CARTEA
TIBETANĂ
A
MORȚILOR
virtual-project.eu
EDITURA
Sophia

Coperta: IOSIF STROIA
Colecţia PAMIR
îngrijită de
HORIA AL. CĂBUŢI

Editor: Pavel ILICA

ISBN 973-95662-8-6

CARTEA TIBETANĂ
A
MORŢILOR
(BARDO THÖDOL)

Traducere din limba franceză
şi studiu introductiv de
Horia Al. Căbuţi
— ediţia a II-a —

virtual-project.eu
EDITURA SOPHIA,
1994 ARAD

„Vei vedea *Dhārma-Kāya* a propriului tău spirit. Şi văzând aceasta, tu vei fi văzut Totul; Viziunea infinită, ciclul morţilor şi al naşterilor, starea de eliberare".

Milarepa

(Jetsun Kahbum XII, trad. Lāma Kazi Dawa Samdup)

CUVÂNT ÎNAINTE LA EDIŢIA A II-A

Nu sunt nici doi ani de la publicarea acestei traduceri a Cărţii tibetane a morţilor, *pentru prima dată în limba română. Pe parcurs, alte variante ale ei au fost editate, din păcate însă nu a apărut încă o traducere direct din limba de origini a acestui uimitor text. Aşa cum anticipam în Studiul introductiv, scrierile Orientului Antic se bucură de un interes tot mai pronunţat în Europa secolului XX, Cartea tibetană a morţilor ocupând, prin singularitatea ei, im loc privilegiat printre ele. Acest interes s-a dovedit cu atât mai mare în România, unde frustrările pe toate planurile - deci şi cele culturale - au creat un spaţiu de aşteptare imens. Iată, în consecinţă, că după nici doi ani, piaţa de carte solicită reeditarea. Chiar dacă în această perioadă, zeci de mii de exemplare ale acestui text, de la mai multe edituri, s-au epuizat aproape fără a sta pe tejghea, stârnind până şi invidia editorilor de carte poliţistă sau erotică.*

Bineînţeles că nu este aici locul unei analize ce-ar atinge sfera socio-politicului, însă câteva consideraţii referitoare la acest fenomen se impun.

În România, interesul pentru această carte îşi are într-un fel motivaţia subconştientă într-o stare cvasi-generală de morbiditate, în special în rândul intelectualilor şi, mai extins, a celor ce îşi rezervă din timpul lor disponibil o mică parte şi lecturii. Cei aproape cincizeci de ani de recluziune, timp în care o secretă speranţă nu înceta să pâlpâie în conştiinţa fiecărui individ ce reflecta la fenomenul social, s-au isprăvit brusc printr-o schimbare politică ce *n-a adus nici o modificare din punctul de vedere al condiţiei intelectualului. Astfel, acesta, într-o proporţie covârşitoare, slăbit psihic, a fost proiectai în zona de criză existenţială.*

Soluţia găsită: evadarea spre tărâmurile misterioase şi pline de parfumuri orientale descrise în textele de gen. Practica ocultismului, necromanţiei, esoterismului ori doar simpla lectură a cărţilor din domeniu - printre care se strecoară din când în când şi câte un text greu, cum este cel de faţă - devine preocupare curentă.

Spre deosebire de ţările occidentale ce manifestă pentru doctrinele asiatice un interes mai degrabă cognitiv, livresc, detaşat, la noi, preocuparea pentru acestea capătă astfel un tot mai pronunţat caracter existenţial, aproape visceral. Lectura îşi pierde în mare măsură scopul exclusiv cultural, ori enciclopedic, devenind una disperată, de recuperare existenţială, „pe viaţă şi pe moarte".

Care ar fi consecinţele? Din punct de vedere social, imediat, catastrofale.

Dar în tot răul şi un bine. Recuperarea unor milenii de gândire introspectivă, ce a dus la rezultate inimaginabile în ce priveşte posibilităţile ontologice umane şi care a stat timp de secole închisă în câteva texte indescifrabile, nu este posibilă în totalitate doar prin utilizarea uneltelor logico-reflexive ale occidentalului cartezian şi dezinvolt. Asimilarea acestora implică şi o componentă afectivă pe care spaţiul nostru, chiar dacă într-o formă încă stridentă şi neadecvată, începe să o conţină. Or, o astfel de asimilare deschide primul pas către realizarea unei sinteze între cele două blocuri spatio-temporale, mai îndepărtate acum ca niciodată. Ceea ce n-ar însemna decât un nou impuls, revigorant, dat speciei.

Oradea, decembrie 1993.

H. AL. C.

STUDIU INTRODUCTIV

Ne aflăm în faţa unui text esoteric, straniu, profund, tulburător. Însă pe care am fi tentaţi să-i catalogăm, cu optica noastră de europeni, ca fiind lipsit de credibilitate, de-o îndrăzneală vecină cu impertinenţa. Cine poate lua o scriere care ne prezintă, cu lux de amănunte, ceea ce se petrece după moarte mai în serios decât ca pe-o fabulă bine scrisă şi-atât? Cu toate acestea, în măsura în care a pătruns până acum la noi, prin traduceri în limbile de largă circulaţie, dar mai ales în Occident, unde este cunoscută cititorilor încă din 1923 (data primei traduceri în limba engleză semnată de *Lāma* Kazi Dawa Samdup şi dr. Evans-Wentz), *Cartea tibetană a morţilor* se bucură de o mare audienţă, şi aceasta nu numai datorită valenţelor poetice deosebite ale scriiturii. Este vorba aici de un fenomen psiho-social mult mai complex şi mai dramatic, de pierdere a sentimentului religios, pe un fond de degenerescenţă a Creştinismului, manifestându-se în special, aşa cum afirma Mircea Eliade, printr-un sentiment de desacralizare a morţii. [Forţa scrierilor sacre orientale, cu impact determinant asupra conştiinţei europeanului nerefractar la ineditul lor, constă tocmai în revalorizarea actului morţii, în soluţiile ontologice oferite, în depăşirea gândirii conceptuale care în general se opreşte epuizată în faţa actului suprem al existenţei şi în utilizarea rezultatelor concrete obţinute prin tehnicile specifice de interiorizare şi meditaţie. *Cartea tibetană a morţilor* este, în seria acestor scrieri, textul cel mai direct aplecat asupra fenomenului morţii, ca aplicaţie fidelă a doctrinei buddhismului tantric tibetan.

În acelaşi timp, *Bardo Thödol* are şi un caracter exoteric. Prin însăşi modalitatea ei ritualică de utilizare, aceea de a fi citită de un

iniţiat la căpătâiul defunctului obişnuit, fără antecedente religioase, are oarecum un caracter popular şi accesibil. Însă aceasta nu cu preţul simplificării mutilante a preceptelor doctrinale şi a simbolisticii, ci mai degrabă printr-o inegalabilă măiestrie a metaforelor, comparaţiilor, sugestiilor, în general prin caracterul puternic vizualizant al stilului care dă stranietatea şi adâncimea umană a textului.

Vom încerca să oferim cititorilor două posibile variante de lectură a Cărţii tibetane a morţilor. Prima se referă, evident, la înţelegerea scrierii *stricto sensu,* în spiritul buddhismului tantric mahayanic, urmând ca în partea a doua să ne străduim a oferi o variantă de lectură de-o factură mai apropiată cititorului european.

1.

Nu putem porni la nişte consideraţii despre text fără a face întâi o contextualizare a sa, prezentând succint evoluţia buddhismului indian şi în difuzia sa tibetană. Poate cea mai importantă, dar şi controversată doctrină orientală, buddhismul „este singura religie al cărei întemeietor nu se declară nici profetul unui Dumnezeu, nici trimisul său şi care, în plus, respinge însăşi ideea unui Dumnezeu Fiinţa Supremă“. (M. Eliade - Istoria credinţelor şi ideilor religioase, II). Acest lucru îi conferă caracterul aparte şi, în acelaşi timp, istoria deosebit de convulsionată şi numărul mare de ramificaţii şi şcoli.

Pe durata vieţii sale, Gautama Buddha (aprox. 560 - 480 î.Chr.) şi-a adunat în jurul lui un grup de călugări cărora le-a împărtăşit învăţăturile sale. După dispariţia sa, aceştia au început să se organizeze în vederea perpetuării lor. La un an după moartea lui Buddha a avut loc primul conciliu, în scopul fixării bazelor doctrinei şi impunerii Legii acesteia. Al doilea conciliu a fost organizat însă abia peste un secol, la Vaisālī, stabilind punctele principale ale disciplinei.

Prima mare difuzie a buddhismului se datorează împăratului Asoka (sec. III î.Chr.) care, convertit la buddhism, a pornit o campanie de instaurare generală a Legii lui. El a trimis misionari în toate provinciile imperiului şi a propagat Canonul Păli care fixează principiile definitive ale buddhismului. În primele secole ale mileniului nostru, buddhismul a cunoscut o mare strălucire, dezvoltându-se principala sa şcoală, cea a Marelui Vehicul *(Mahāyāna),* înlocuind-o pe cea veche, a Auditorilor, denumită ulterior a Micului Vehicul *(Hinayāna).*

În secolul III, Nagarjuna împreună cu alţi filosofi au fondat aşa-numita Şcoala Drumului de

Mijloc *(Madhya-maka),* pentru ca un secol mai târziu, fraţii Asanga şi Vasubandhu să creeze Şcoala Conştiinţei Unice (*Vijñāna-vāda* sau *Yogācāra),* ramificând astfel şcoala *Mahāyāna* în două aripi. Propagarea treptată a doctrinei în ţările învecinate Indiei a supus ideile buddhismului unor adaptări şi modificări specifice, îndepărtându-l din ce în ce mai mult de configuraţia lui iniţială. Abia către anul 800, când se fondează mănăstirea Vikramasila, ulterior principalul centru al tantrismului indian, şcoala *Mahāyāna* va începe să se reaşeze pe doctrinele sale originale.

În secolul XII, buddhismul era instalat deja într-o mare parte a Asiei, după care, treptat, a intrat în declin, pe de-o parte datorită unor factori interni (renaşterea spectaculoasă a brahmanismului care, preluând anumite elemente buddhiste a dat naştere shivaismului şi vishnuismului), pe de alta, celor externi, în special a invaziilor străine.

*

Printre primele precepte rostite de Buddha după Trezire (în pădurea de la Benares) au fost *Cele patru adevăruri mistice,* pe care se bazează toate şcolile buddhiste şi tantrice: 1. Totul în lume este suferinţa, fapt care, în absoluta sa generalitate, poate fi perceput doar în starea de meditaţie mistică; 2. Cauza suferinţei rezidă doar în actele noastre, ea nu vine de nicăieri din exterior; 3. Calea de mijloc este metoda de a scăpa de suferinţă, urmând procedee intermediare, aflate între voluptatea plăcerilor şi asceza dureroasă. Ca tehnici efective există cele patru scufundări în meditaţie *(dhyāna),* cele patru extazuri *(samāpatti)* care aduc înţelepciunea *(prajnā)* şi *samādhi* - starea de absolută inferioritate din care poate fi obţinută Trezirea; 4. *Nirvāna,* non-născutul, non-făcutul, non-condiţionatul, Adevărul Absolut, Eliberarea, pe care Buddha o anunţa astfel: „Celor

aflaţi în mijlocul mării, când groaza izbucneşte din masele de apă, celor atinşi de bătrâneţe şi moarte, le anunţ insula" *(Dhammapada).*

Doctrina primei microcomunităţi buddhiste, grupate chiar în jurul întemeietorului ei, s-a mai numit buddhismul celor Trei Giuvaiere, datorită faptului cu în centrul ei stăteau trei elemente principale: Buddha, omniscientul caro a descoperit adevărurile sfinte; Legea *(dharma),* doctrina întemeiată de acesta şi comunitatea, *(samgha),* ordinul monastic fondat de Buddha. Îndată ce doctrina a început să se extindă, s-a format aşa-numitul ordin al Auditorilor *(Sravaka),* discipoli imediaţi, al căror ideal era deturnarea adepţilor dinspre existenţa şi suferinţa universală şi conducerea lor către *nirvāna, o nirvāna* oarecum mai „laxă" decât cea pe care avea s-o definească Marele Vehicul, accesibilă parţial şi celor a căror iniţiere este încă afectată de reziduuri ale existenţei în lume. Auditorii proclamă inexistenţa sufletului individual ca esenţă indestructibilă, nerecunoscând drept reale decât fenomenele psiho-fizice ale existenţei, acestea având un caracter impersonal. Din raţiuni istorice şi geografice şi prin faptul că doctrina era în plină difuzie, buddhismul Auditorilor s-a scindat în nenumărate secte, cunoscute sub denumirea globală de Micul Vehicul *(Hīnayāna).* Marele Vehicul s-a născut pe la începutul erei. Exista o experienţă doctrinală destul de răspândită şi performanţe iniţiatice suficiente încât să apară acest sistem bine fondat şi unitar, care să şi reziste în unitatea lui o perioadă considerabilă. *Arhat*-ii (călugării iniţiaţi) care au atins Trezirea vor deveni *buddha*-i, continuând să trăiască printre oameni, ajutându-i să găsească drumul spre Eliberare. Va lua naştere de asemenea categoria *bodhisattva*-ilor, înţelepţi aflaţi pe o treaptă, imediat inferioară Iluminării, care vor fi mai târziu zeificaţi de tantrism.

Marele Vehicul *(Mahāyāna)* este drumul de accedere la Cunoaşterea incomparabilă, la *nirvāna,* la Realitatea Absolută care scapă comprehensiunii conceptuale şi verbale. Ea este înţeleasă deplin doar de către *buddha*-i; *bodhisattva*-ii doar o întrevăd, iar categoriile de iniţiaţi inferioare trebuie să recurgă la credinţa pentru stabilirea unei oarecari legături cu ca. La Realitatea Absolută se ajunge prin *interioritate,* graţie ştiinţei mistice, şi nu pe calea inteligenţei discursive. Evitând să se risipească în cercetări teoretice şi speculative, aşa cum au fost tentaţi predecesorii, nedorind decât să cunoască şi să exploreze experienţa mistică pură, şcoala Marelui Vehicul este grandioasă tocmai prin simplicitate, profunzime şi precizie.

Mahāyāna preia tehnica celor patru scufundări în meditaţie *(dhyāna):* I. eliberarea de dorinţe prin atenţie şi spirit analitic; II. renunţarea la atenţie şi analiza şi intrarea într-o stare de linişte interioară şi bucurie; III. renunţarea la bucurie şi intrarea într-o stare de fericire şi de calm absolut; IV. atingerea stării de puritate absolută. Preia şi cele patru extazuri *(samāpatti):* I. renunţarea la percepţia formelor, ajungându-se la conştiinţa spaţiului infinit; II. depăşirea conştiinţei infinităţii spaţiului şi ajungerea la cunoştinţa infinităţii conştiinţei; III. postularea non-existenţei tuturor lucrurilor cuprinse în sfera conştiinţei infinite; IV. intrarea în *nirodha,* extaz de oprire, în care sentimentele şi percepţiile încetează. *Mahāyāna* preia de asemenea şi starea de *samādhi,* „anticamera" *nirvāna*-ei. *Î*nsă în toate acestea, Marele Vehicul pune un accent deosebit pe interioritate, eliminând orice fel de reflexie asupra stărilor respective. De altfel, starea de interiorizare mistică nu mai este legată doar de timpul de efectuare a exerciţiilor, ea devine un mod de existenţă, cu repercusiuni definitive asupra conştiinţei misticului.

Nirvāna nu este vidul în înţelesul comun al termenului, ci *Vacuitatea,* supraconştiinţa în care este perceput caracterul iluzoriu al lumii şi al fenomenelor. *Nirvāna* Marelui Vehicul este oarecum mai „strictă", ea nefiind atinsă decât de *buddha-i* (denumiţi şi *Tathāgata* - de la *tatha-tā,* termen traductibil prin *„aşa-itate“,* indicând aspectul stabil şi pozitiv al stării de Iluminare), fiind supranumită şi „*nirvāna* fără punct de sprijin". Descărcată de orice fel de reziduu al existenţei fenomenale *(samsāra), nirvāna* mahayanica o absoarbe cu totul, fiind astfel necesară reconsiderarea celor patru adevăruri mistice: fenomenele existenţei sunt suferinţa, dar existenţa fenomenală *(samsāra)* este iluzorie, deci suferinţa nu se naşte; soluţia distrugerii suferinţei este *nirvāna,* fiind astfel modalitatea de rezolvare a ceva ce nu există; rezultă că *samsāra=nirvāna,* paradox aparent care va da naştere la numeroase interpretări şi curente.

Buddhismul *Mahāyāna* are un caracter universal, considerând că în fiecare om există germenele experienţei excepţionale a lui *Buddha* (cu toate că, în fapt, sunt puţini cei ce-o şi realizează), iar comunitatea călugărilor Marelui Vehicul se substituie unui gen de comunitate universală, dincolo de spaţiu şi timp. Astfel, se umple golul lăsat de Buddha prin considerarea inexistentă a noţiunii de sine individual *(ātman),* pe caro Brāhmaniştii îl identificau Sinelui absolut *(brāhman):* „Toate fiinţele posedă natura lui Buddha: iată ce este *ātman.* Acest *ātman,* de la început, e mereu acoperit de diverse pasiuni: iată de ce fiinţele n-ajung să-i vadă“ (Parinirvānasūtra). Un Sine absolut, obiectiv şi exterior este contrar doctrinei buddhiste, care regăseşte esenţa doar în inferioritate, în supraconştiinţa Vacuităţii.

Un alt gol pe care se străduie să-i umple buddhismul *Mahāyāna* este cel apărut prin renunţarea la *Brāhman,* principiul cosmic absolut,

datorită căruia buddhismul străvechi s-a văzut pus în situaţii paradoxale, cum ar fi spre exemplu cea a anihilării sinelui individual, ori amputarea întregii pleiade de zeităţi care populau religiile prebuddhiste. Buddha însuşi, încă din tinereţe, a renunţat la ele, fiind în căutarea exclusivă a Trezirii şi a găsirii unei modalităţi de eliberare prin efort şi tehnică individuală. Însă, odată cu naşterea Marelui Vehicul, însuşi Sākyamuni a fost asimilat unei fiinţe divine. Mai mult, adepţii *Mahāyāna* au încercat să găsească o legătură între starea desăvârşită atinsă de Buddha şi existenţa numeroşilor *buddha* şi *bodhisattva* care au realizat, ori sunt în curs de-a realiza Trezirea, de-a lungul vremurilor. Trebuia în felul acesta, pe de-o parte, soluţionată unitatea ontologică a sistemului care, în forma lui veche crea un considerabil hiatus între o elită cu acces către zonele adevărului şi oamenii de rând, în imposibilitate de a-şi da o direcţie propriei existenţe; pe de altă parte, Doctrina capătă astfel o prospeţime şi permanenţă în timp, iar întemeietorului i se atribuia puterea de a-şi exercita neîntrerupt activitatea în lume. Astfel s-au născut cele trei corpuri ale lui Buddha *(Tri-Kāya)* care, departe de a însemna o divizare a Realităţii, reprezenta mai degrabă un reflex al ei la trei nivele diferite de percepere. Trinitate formal asemănătoare cu cea creştină însă, ţinând exclusiv de interioritate, mult mai dinamică. Primul corp, *Dhārma-Kāya,* Corpul Esenţei, fundamentul ultim al existenţei, Legea care acţionează asupra tuturor fiinţelor, indiferent dacă ar fi existat vreodată sau nu vreun *buddha,* este însăşi *nirvāna,* perceptibilă doar celor ce-au atins Trezirea. Al doilea, *Sambogha-Kāya,* Corpul Mistic sau al Comunităţii, face posibilă extinderea cunoaşterii supreme şi la *bodhisattva,* fiinţele de legătură între Iluminaţi şi oamenii obişnuiţi, prin crearea unor forme intuitive ale Realităţii accesibile *bodhisattva*-ilor aflaţi în *samādhi.* Al treilea,

Nirmāna-Kāya, Corpul Apariţional, este proiecţia în lume a Corpului Esenţei, având un caracter de aparenţă,, dirijând acţiunile *buddha*-ilor în viaţă, de călăuzire a oamenilor către Iluminare.

Scindarea, începând de prin secolul III a buddhismului *Mahāyāna* în două-curente principale vine ca o necesitate firească de a aduce unele limpeziri conceptuale vizavi de câteva dintre ambiguităţile teoretice ale sistemului, cum ar fi: inexistenţa fenomenelor psiho-fizice, ele fiind doar reflexul unei indeterminări (Vacuitatea), sau inexistenţa unui sine individual în corelaţie cu Şinele absolut care să dea coerenţă însuşi faptului ontologic.

Şcoala Drumului de Mijloc *(Madhyamaka),* creaţie a redutabilului dialectician Nagarjuna, repune într-un fel fenomenele existenţei în drepturile lor. Lucrurile au o natură a lor proprie (ele „sunt ceea ce sunt“), dar aceasta nu este natura sesizată de ochiul profan, ci una „imaginară“, realizată doar prin cunoaşterea mistică. Este o natură inefabilă, inexprimabilă, vidă, pură. Absolutul nu este vidul. El este numai vidat de dualităţi, de dihotomii. Nagarjuna nu susţine anihilarea, inexistenţa în sine, ci inexistenţa construcţiilor pe care o gândire conceptuală le impune Realităţii. Totul pluteşte între vid şi non-vid, între existent şi non-existent, între *samsara* şi *nirvāna.* Acesta este Drumul de Mijloc, un drum al interiorităţii, al stingerii dualismelor, al inefabilului, în care nimic nu se naşte, nici nu moare.

În schimb, şcoala Conştiinţei Unice *(Vijnānavāda),* susţine realitatea exclusivă a conştiinţei: lumea în care trăiesc fiinţele este fructul conştiinţei lor, la toate nivelele. Conştiinţa *(vijnāna),* In sine unică şi pură, luminoasă, se confundă cu absolutul; dar impuritatea fiinţelor obişnuite le împiedică să o perceapă, având astfel acces doar la unele forme inferioare de conştiinţă:

conştiinţa adâncurilor *(alayavijnāna),* gândirea *(manas),* conştiinţa mentală* ori la cele cinci conştiinţe senzoriale (legate de cele cinci organe de simţ). Sursa tensiunilor şi suferinţei este alterarea conştiinţei de către şinele imperfect. Remediul consta în plasarea conştiinţei (individuale) în inferioritate, care duce la contopirea ei cu Conştiinţa Unică. De aici, accentul deosebit pe care îl pune şcoala pe practica yogi-că, fapt pentru care se mai numeşte şi *Yogācāra.*

Înainte de a ne deplasa în spaţiu tibetan şi având în vedere că *Bardo Thödol* este o scriere tantrică, de sorginte teoretică mahayanică, trebuiesc făcute câteva consideraţii despre tantrism. Dacă buddhismul, ca doctrină a desăvârşirii personale, cu toate încercările perioadelor târzii de a-i extinde influenţa asupra largilor categorii de oameni, era totuşi accesibil doar unei elite, tantrismul este o religie populară, mai ales prin modalităţile sale de acţiune directă asupra corpului uman. Corpul trebuie transformat, consacrat, cosmicizat. Procedeele utilizate în acest sens sunt deosebit de bogate, incluzând chiar şi practicile sexuale, de-o manieră interiorizată şi sacralizată.

Dacă buddhismul, ca doctrină, a pus un accent aproape exclusiv pe tehnica individuală a meditaţiei, periferizând latura teoretică, renunţând total la zei, ritualuri, procesiuni, tantrismul readuce în obiectiv potenţând-o, coloratura şi splendoarea universului mistic Brāhmanist, cu panteonul ei, cu ritualurile, cu practicile magice, cu diferitele metode de accedere la Absolut, grefând-o pe tehnicile buddhiste de realizare a Trezirii. Astfel, abstractul concept de Vacuitate capătă concreteţe, devenind „diamantul“ *(Vajra),* dublul simbol al fulguraţiei şi inextricabilului, reprezentând puterea absolută, dar păstrând caracteristici ale vacuităţii (absolutul, nediferenţiatul). *Vajra* mai înseamnă şi

trăsnet, termenul căpătând astfel şi o considerabilă semnificaţie dinamică; în practicile sexuale tantrice, el desemnează falusul (sau lingamul), opusul şi în acelaşi timp cooperantul organului genital feminin reprezentat prin lotus *(padma). Vajrasattva* (personificarea diamantului) se instaurează ca divinitate, principiu suprem din care emana *buddha-ii* şi *bodhisattva*-ii, apoi divinităţile inferioare, formând un panteon riguros ierarhizat şi dispus cosmic. *Vajrasattva* radiază cinci *Buddha* numiţi *Dhyānibuddha,* dispuşi pe cinci direcţii (centru şi cele patru puncte cardinale), corespunzând fiecare câte unuia din cele cinci elemente (apă, aer, pământ, foc, eter). Fiecare are o culoare proprie, o silabă sacră, un gest ritual *(mudrā), o* localizare în corpul omenesc şi o corespondenţă cu cele cinci simţuri. De asemenea, reapar numeroase creaturi supraumane: *Yaksha, Rākshasa, Dākinī, Yogini* etc., ilustrări ale diferitelor energii, favorabile sau defavorabile. Întreg acest panteon ţine însă de inferioritate şi n-are altă realitate înafara ei. Adeptul doctrinei nu-i suficient să se închine lor, ci trebuie să fie capabil să le vizualizeze.

Odată cu spectaculoasa apariţie a acestor zeităţi, vechea trinitate n-a fost însă abolită. Acest lucru ar fi însemnat desprinderea tantrismului de buddhismul mahayanic. Legătura se face prin intermediul celor cinci cunoaşteri (înţelepciuni), fiecare dintre ele caracterizând câte o *Dhyānibuddha.* Creând mental zeitatea respectivă, se dobândeşte cunoaşterea corespunzătoare, cu ajutorul căreia iniţiatul se contopeşte cu unul dintre cele Trei Corpuri. Iată cele cinci cunoaşteri: 1. *Dharma-Dhātu* - cunoaştere absolută, fundament universal al Doctrinei lui Buddha, este lumina directă a Corpului Esenţei *(Dhārma-Kāya);* 2. Cunoaşterea de oglindă, prin care întreaga Realitate apare sub forma iluzorie a reflexelor într-o oglindă; 3. Cunoaşterea da egalitate prin care,

perceptându-se vacuitatea individului şi a lucrurilor, se deduce identitatea universală; 4. Cunoaşterea de Perspicacitate (în textul nostru apare sub denumirea de cunoaşterea de Discernământ), percepe identitatea dintre caracterele comune şi cele proprii ale lucrurilor. Aceste trei cunoaşteri (2-3-4) sunt dobândite de *bodhisattva-ii* aflaţi în *samādhi,* determinând topirea în *Sambogha-Kāya;* 5. Cunoaşterea de Realizare a Misiunii permite *buddha-ilor* să creeze corpuri apariţionale prin care să călăuzească fiinţele spre Iluminare, fiind astfel legată de *Nirmāna-Kāya.*

Tantrismul pune un deosebit accent pe simbolistica şi energia sunetului. Fiecare zeitate are o formulă secretă de silabe *(mantra),* prin a cărei pronunţare rituală ai acces la energiile pe care le coordonează. De asemenea, tantrismul utilizează anumite diagrame geometrice *(mandala),* cu o construcţie specială, în care figurile sunt corespondentele zeităţilor, în dispunerea lor spaţială. Concentrarea asupra lor implică identificarea cu energiile pe care le simbolizează, deci realizarea Absolutului.

Aceasta ar fi, fără a avea pretenţia de a fi complet, tabloul spiritual în care a luat naştere Cartea tibetană a morţilor.

*

Bardho Thödol este atribuită marelui *guru* Padma *Sambhava* (sec. VIII), fondatorul lamaismului în Tibet, fondatorul şcolii Nyingmapa (Bonetele Roşii), întemeietorul unei ample tradiţii buddhiste în marele podiş, continuată în secolele următoare de Marpa şi Milarepa, apoi de ordinul *Gelugpa* (Bonetele Galbene). Scriere tantrică, *Bardo Thödol* este în acelaşi timp un tratat bazat pe ştiinţele oculte ale filosofiei Yoga. Puternica amprentă afectivă, adeseori împinsă în pragul

excesului, pe care o radiază textul, ţine de o trăsătură comună a scrierilor lamaice. Chiar mai mult decât tantrismul indian, lamaismul apelează permanent la toată gama de emoţii omeneşti: frica, mânia, groaza etc. Probabil o caracteristică temperamentală a locuitorilor Podişului Tibetan, ţinut suspendat la înălţimi parcă rupte de lume. Dar şi o metodă de accelerare a actului iniţiatic: intensitatea emoţiilor degajă energii care duc la o unificare a impulsurilor psihice, conştiinţa depăşind astfel dualismul conceptual, permiţând fuziunea cu Absolutul.

Înclinaţia către extreme se reflectă şi în cosmografia tibetană. În centrul universului se înalţă, la 80 000 de mile deasupra oceanului împrejmuitor, Muntele Meru. În jurul lui sunt dispuse câte şapte cercuri concentrice alternative de oceane şi munţi auriţi. Cercul exterior al cincisprezecelea, este un ocean pe care plutesc continentele şi sateliţii lor. Iar dincolo de acestea, un perete de fier, asemeni cojii unui ou, împresoară întreg universul. Muntele Meru se desfăşoară şi în adâncime, sub ocean cu încă 80 000 mile, porţiune unde sunt dispuse infernurile. Sus, sprijinite de vârful său, stau cerurile zeilor de diferite grade de importanţă, până la ultimul, Cerul Suprem *(Og-min),* considerat un fel de anticameră a Nirvanei. În interiorul Muntelui Meru există patru regiuni suprapuse, locuite de diferite duhuri şi „spirite nelegiuite", aflate în permanentă luptă cu zeii din ceruri.

Plutind pe ultimul cerc din ocean, există patru continente principale, dispuse pe cele patru direcţii cardinale, fiecare având drept sateliţi alte continente, mai mici, cu toate, 12 continente. Continentul estic *(Lu-pa)* - „marele corp“ - are culoare albă şi forma de semilună, ca şi cea a feţelor locuitorilor lui. Aceştia sunt fiinţe calme şi virtuoase. Continentul sudic *(Jambu-ling)* - Pământul' - este piriform, are culoare albastră, este

extrem de bogat, iar bunele şi relele vieţii de aici sunt amestecate. Continentul vestic *(Baglangspoyid)* - „al vacilor" - are forma soarelui, culoare roşie, locuitorii lui au feţe rotunde, sunt foarte puternici şi se hrănesc cu vite. Continentul nordic *(Daminyan)* are forma pătrată, culoare verde, locuitorii au feţe pătrate (asemănătoare celor de cal), hrănindu-se cu copaci, care le servesc şi de locuinţă şi de mormânt.

Printre cei mai importanţi sateliţi este satelitul continentului nostru *(Jambu-ling),* numit *Ngāyabling,* locuit de demonii *rākshasa.*

Aşa cum rezultă din descrierea configuraţiei, universul nu este infinit. În schimb, există o infinitate de alte universuri similare, învelite şi ele în coaja de fier care are rolul de a păstra lumina în interior. Toate aceste universuri se află sub dominaţia legii naturale a faptelor săvârşite, *karma.*

Din punct de vedere al compoziţiei cosmosului tibetan, regăsim cele cinci elemente. Rolul lor, pe lângă cel esenţial, de a alcătui lumea, rezidă şi la nivel psihic, fiecare dintre ele determinând anumite impulsuri care, mai ales după moarte, sunt determinante pentru evoluţia conştiinţei defuncte. De asemenea, fiecare dintre cele cinci elemente generează câte o *Dhyāna-buddha,* acestea din urmă fiind, în ultima instanţă, vizualizarea impulsului psihic corelat prin intermediul elementului respectiv. Tot de cele cinci elemente se leagă şi cele cinci agregate (categorii, create de Buddha, care cuprind modalităţile de manifestare ale universului). Iată corespondenţele, aşa cum apar ele în sistemul tantric indian: **1.** eter - forma; **2.** apa - conştiinţa; **3.** pământ - percepţia; **4.** foc - senzaţia; **5.** aer - construcţiile psihice. Există, după cum se va observa mai târziu, diferenţe între agregatele tantrismului indian şi ale celui tibetan.

*

Bardo (Bar=între; do=doi), reprezintă starea intermediară pe care o străbate decedatul din clipa morţii, până la eliberarea într-una din lunile superioare, ori până la intrarea într-o matrice de renaştere. Ea durează 49 de zile simbolice, corelate cu 49 de zile terestre în care *guru,* maestrul spiritual al decedatului, îi îndeplineşte ritualurile de călăuzire prin imperiul morţii. 49 este pătratul numărului sacru 7, asupra ale cărui multiple semnificaţii nu este cazul să revenim. *Bardo* are trei subdiviziuni principale: 1. *Chikhai Bardo* („starea tranzitorie din momentul morţii"), putând dura de la câteva clipe la 3,5 - 4 zile, este perioada în care conştiinţa defunctă se confruntă cu Lumina Clară pură, primordială, reflexul Absolutului; încă nu a sesizat faptul că s-a separat de trup, iar şocul confruntării poate să-i producă o sincopă, din care se trezeşte în 2. *Chönyid Bardo* („starea tranzitorie de experienţă a Realităţii"). Conştiinţa defunctă se întâlneşte aici cu un grup de zeităţi, ilustrări ale impulsurilor propriului psihic, care în prima parte (în primele 7 zile) apar în forma lor calmă (ilustrări ale impulsurilor provenite din inimă), iar a doua parte (următoarele 7 zile) apar sub aspectul lor iritat (ilustrând impulsurile psihice ale creierului). 3. *Sidpa Bardo* („starea tranzitorie de căutare a renaşterii") este perioada în care defunctul, hărţuit de puterea faptelor săvârşite pe durata vieţii *(karma),* îşi caută o matrice de renaştere. Parcurgerea integrală a acestor perioade nu este obligatorie. Defunctul, dacă a fost o fiinţă virtuoasă şi este bine ghidat de *guru* său, poate obţine eliberarea într-unul dintre cele Trei Corpuri ale lui Buddha, în funcţie de *Bardo* în care se afla în momentul respectiv. Acest lucru se întâmplă însă extrem de rar, în general Eliberarea realizându-se doar pe durata vieţii. În schimb, ghidajul prin *Bardo* poate ajuta defunctului să-şi

găsească o matrice de renaştere bună, care să-i permită, în viaţa viitoare, Eliberarea.

Pe toată durata celor 49 de zile simbolice, defunctul rămâne în starea intermediară, prizonier al propriilor iluzii karmice, faste sau nefaste, în funcţie de faptele vieţii încheiate, iluzii care i se înfăţişează în mod simbolic, ca pe un ecran panoramic, şi pe care nu este capabil să le recunoască în general ca pe propriile sale creaţii mentale, ca pe propriile sale *configuraţii-gânduri.* Această nerecunoaştere duce la coborârea sa în zonele din ce în ce mai joase ale *Bardo,* în cazul în care *karma* defunctului este deosebit de rea, renaşterea sa este posibil să se producă într-una din lumile brute ori infernale. Dacă însă, dimpotrivă, *karma* este bună, renaşterea se poate produce într-unul dintre paradisuri (cerurile zeieşti), însă aici dobândeşte oarecum o situaţie statică, întrucât evoluţia spirituală şi eliberarea nu sunt posibile în paradisuri. Pentru aceasta este nevoie de redobândirea unui trup uman şi trăirea vieţii pe căile religiei.

Cum am spus, momentul morţii *(Chikhai Bardo)* coincide cu confruntarea conştiinţei defunctului cu Lumina Clară Primordială (sau a Realităţii), care este reflexul primului corp al lui Buddha, *Dhārma-Kāya,* matricea substanţei, corpul în care toţi Tathagata îşi ating salvarea. Este momentul încetării respiraţiei, când forţa vitală se mai află încă în nervul tubular median (vezi Adaos). Strălucirea ei năuceşte fiinţele neantrenate în yoga, care nu o pot recunoaşte ca fiind manifestarea propriei conştiinţe în zona cea mai înaltă a realităţii, cea a Vidului. Această stare durează până la ieşirea principiului vital din organism, printr-una dintre cele cinci deschizături ale corpului. Una dintre misiunile *guru-ului* călăuză este şi aceea de-a determina ieşirea principiului vital prin deschizătura craniană (a lui *Brāhma),* cea mai favorabilă din punctul de vedere

al evoluţiei ulterioare. În acest moment, alături de Lumina Clară Primordială, conştiinţei defunctului i se înfăţişează o a doua lumină, mai puţin intensă, numită Lumina Clară Secundară. Este de fapt aceeaşi lumină, uşor voalată însă de puterea iluziilor *(māyā)* karmice. Ea reprezintă sfârşitul aşa-zisei stări divine de după moarte după care, treptat, forţele obscure karmice încep să-şi facă apariţia din ce în ce mai pregnant, conducând defunctul către zonele joase ale stării intermediare.

Aici începe *Chönyid-Bardo. Î*şi vor face apariţia cele cinci *Dhyāni-Buddha,* la început individual, apoi însoţite de cortegii de alto divinităţi. Ele nu sunt decât echivalentul tantric al formelor intuitive, despre care am pomenit, prin care Realitatea se manifestă *bodhisattva-ilor,* în *Sambogha-Kāya.* Acesta este şi corpul lui Buddha în care se obţine eliberarea din această etapă *Bardo,* ca atare ea nu mai este o Eliberare absolută (în *nirvāna),* ci o eliberare cu o formă, chiar dacă minimală, manifestată în *samādhi,* starea pre-nirvanică. În paralel cu zeităţile, defunctului îi apar luminile estompate, terne, venite dinspre cele şase lumi samsarice *(loka),* pe care va fi tentat să le considere drept refugiu din calea terifiantelor zeităţi şi să fugă înspre ele, moment în care posibilitatea eliberării din această etapă încetează, fiind aruncat în regiunea inferioară *(Sidpa).*

Însă noi vom zăbovi la această parte a textului care este cea mai importantă din punctul de vedere al sistemului teoretic tantric, încercând să facem o scurtă analiză în acest spirit. Fiecare din cele cinci *Dhyāni-Buddha* ce-apar întâi în forma lor calmă, fastuoasă, apoi iritată (băutoare de sânge), personificări ale sentimentelor, respectiv ale gândirii, provine din câte un element cosmic, are o culoare proprie şi este dispusă spaţial pe una din direcţiile cardinale. De asemenea, prin intermediul elementelor, fiecare intră în corespondenţă cu câte un agregat universal şi cu una dintre cele cinci

cunoaşteri (înţelepciuni). Iată, schematic, tabloul-diagramă (mandala) al principalelor zeităţi, aşa cum rezultă ele din *Bardo Thödol:*

Divinitate	Element	Direcţie	Culoare	Agregat	Cunoaştere
Vairochana	—	centru	alb	forma	Dharma-Dhātu
Vajra-Sattva	apa	est	albastru	conştiinţa	de Oglindă
Ratna-Sambhava	pământ	sud	galben	percepţia	de Egalitate
Amitābha	foc	vest	roşu	senzaţia	de Perspicacitate
Amogha-Siddhi	aer	nord	verde	construcţiile psihice	de Realizare

Probabil prin alterările pe care le-a suferit tantrismul mahayanic prin difuzia sa în Tibet, diagrama de mai sus conţine unele deosebiri adesea esenţiale faţă de *mandala* tantrică indiană. Iată câteva dintre ele:

A. Denumirile agregatelor, pe care în tabloul nostru le-am trecut în varianta lor indiană, consacrată, în text sunt modificate, modificări care în unele cazuri produc o considerabilă restrângere a ariei de semnificaţie a termenilor. Iată cum apar ele în text (între paranteze figurează corespondentul lor corect, din tablou), în ordine: **1.** materia (forma); **2.** principiul conştient (conştiinţa); **3.** atingerea (percepţia); **4.** senzaţia (senzaţia); **5.** voinţa (construcţiile psihice).

B. În tantrismul indian, centrul mandalei, zeul suprem din care emană *Dhyāni-Buddha* este *Vajra-Sattva,* cu semnificaţia sa de Diamant *(Vajra),* Vacuitatea reconsiderată a tantrismului. În Cartea tibetană a morţilor, ca de altfel în toate diagramele mandalice ale lamaismului, centrul este ocupat de

Vairochana (este şi una dintre denumirile soarelui în sanscrită).

C. În tantarismul indian diferă corespondenţele divinitate-agregat, ele fiind următoarele: *Vajra-Sattva* - conştiinţa; *Vairochana* - forma; *Ratna-Sambhava* - senzaţia; *Amitābha* - percepţia; *Amogha-Siddhi* - construcţiile psihice. Totodată ni se par mai logice corespondenţele tibetane între percepţie - cunoaşterea de Egalitate şi senzaţie - cunoaşterea de Perspicacitate decât cele indiene, interschimbate.

D. *Vairochana* este transmutarea cunoaşterii *Dharrna-Dhātu, reflex al Dhārma-Kāya-ei,* iar *Amogha-Siddhi* ilustrează cunoaşterea de Realizare a Misiunii, reflex al *Nirmāna-Kāya-ei.* Ori, în text, toate cele cinci zeităţi provin din diferite Regate ale *Samhogha-Kāya-ei,* singurul Corp al lui Buddha accesibil din *Chönyid-Bardo.*

E. Singura zeitate căreia nu i se asociază un element cosmic este *Vairochana.* În mod normal, i-ar corespunde eterul. Însă eterul ţine de Conştiinţa pură de Vacuitate, atribuit al *Dhārma-Kāya*-ei, intrându-se astfel în aceeaşi contradicţie. Probabil că, din această cauză, omisiunea nu este întâmplătoare.

În *mandala* tantrică indiană, în dreptul fiecărei zeităţi apare silaba ei sacră *(mantra),* simbolizând controlul sonor asupra energiilor pe care le reprezintă şi gestul ritual, specific *(mudrā)* - controlul gestic al energiilor. În textul nostru se pune un accent mai mic pe acestea.

Cele cinci *Dhyāni-Buddha,* apar, în forma lor liniştită, însoţite de zeităţile-Mame, principiile feminine ale universului; ulterior, odată cu reapariţia sub forma băutorilor de sânge, perechile sunt prezentate în uniune divină, sub forma unei singure zeităţi, denumite generic „Tatăl-Mama“. De importanţă fundamentală în tantrism, dublul feminin *(Shakti* sau *Sakti)* reprezintă Viaţa, „Forţa universală care creează continuu lumea” (M.

Eliade). În practicile sexuale tantrice, ritualul împerecherii reface uniunea divină Principiu universal - *Sakti,* realizându-se astfel contopirea microcosmosului corporal cu macrocosmosul. Începând din *Chönyid Bardo* apar de asemenea o serie de zeităţi secundare: eroi, *Dākinī , rākshasa,* demoni, păzitori ai porţilor, furii-călăi etc. La fel ca şi *Dhyāni-Buddha,* nici ele n-au o existenţă obiectivă, fiind reprezentări mentale ale diferitelor energii, impulsuri psihice, pasiuni, cu alte cuvinte reminiscenţele karmice care împiedică conştiinţa defunctului să acceadă la o stare de echilibru, forţându-i drumul către renaştere, din cel de-al treilea *Bardo.*

Odată cu trecerea în *Sidpa Bardo,* din configuraţia stării intermediare dispare orice urmă de divin, de culoare, de pitoresc. Groaza şi mânia iau locul calmului luminos. Spiritele hăituitoare se substituie apariţiilor fastuoase. Culorile calde sunt înlocuite de peisajele deprimate, scăldate într-o lumină cenuşie, constantă, ţintuită. Cadrul este umplut de stânci săgetate de fisuri şi caverne, vântul şi ploaia karmică hărţuiesc conştiinţa defunctă obligată, în disperare, să se ascundă într-un loc ferit, de fapt matricea viitoarei renaşteri.

Intervine o scenă de judecare a defunctului, judecată efectuată de către Regele Morţii *(Yāma-Rāja)* însoţit de o suită de furii-executoare, apariţii înfricoşătoare, având capete de animale. Defunctul este supus la proba oglinzii karmice în care i se reflectă toate acţiunile vieţii. Faptele îi sunt marcate prin pietricele albe sau negre, după cum sunt bune ori rele, apoi cântărite. Scena este asemănătoare cu cea similară din Cartea egipteană a morţilor. Tribunalul egiptean prezidat de Osiris este compus din patruzeci şi doi de judecători. Thot, grefierul, consultă cartea faptelor din timpul vieţii (substituit al oglinzii karmice), iar Anubis cântăreşte cu o balanţă inima defunctului, având

drept etalon o pană. Toţi au capete de animale (şacal, ibis, lup etc.).

În *Sidpa Bardo,* corpul spectral al defunctului dobândeşte o mobilitate pe care este tentat să o utilizeze înspre a evada, lucru inutil însă, întrucât nu are unde, nu există nici un punct stabil, totul alunecă, pretutindeni este hărţuit de propriile sale producţii mentale. De asemenea, încep să apară viziunile asupra lumii în care urmează să renască. Îşi poate vedea continentul, casa, părinţii. Dacă urmează să se nască bărbat, va simţi aversiune împotriva tatălui - remarcabil punct de sprijin pentru mult mai târzia teorie freudiană a complexului lui Oedip. Însă hăituiala furiilor-călăi este permanentă, cu atât mai intensă cu cât obscurităţile karmice sunt mai numeroase, împiedicându-l să zăbovească pentru o alegere bună a renaşterii. Eliberarea din această etapă se poate face prin concentrarea asupra zeităţii tutelare a defunctului, care i-ar releva natura iluzorie a apariţiilor, contopindu-l cu al treilea Corp al lui Buddha *(Nirmāna-Kāya).* Cum acesta este un corp de manifestare în lume, eliberarea din *Sidpa Bardo,* dacă se produce, este întrupată, în forma apariţională.

Nu vom insista mai mult asupra desfăşurării epice a textului, de o monumentală bogăţie, cu pasaje alternând de la lirism la terifiant, cu intruziuni teoretice ţinând de abstractul doctrinei, ori cu episoade memorabile, cu rezonanţe mitice. Mai ales că, dincolo de fluenţa textului, răsar la tot pasul simboluri ţinând de-un esoterism greu accesibil cititorului european. Am dorit mai mult să evidenţiem elementele prin care *Bardo Thödol* se încadrează în tantrismul mahayanic, un curent prea puţin cunoscut la noi, în profunzimile lui. Din această perspectivă, lectura lui demonstrează că buddhismul *Mahāyāna* este o doctrină bine structurată, căreia nu-i este străină precizia

dialectică, oferind, la fel ca şi celelalte sisteme de gândire asiatice, o altă deschidere ontologicului.

2.

Promisesem la începutul studiului o variantă de lectură pentru Cartea tibetană a morţilor mai apropiată spiritului nostru european. Nu ne vom ţine de promisiune, întrucât, în urma elaborării mai multor scheme globale de reinterpretare a textului tibetan, am avut surpriza (într-un fel previzibilă) de a constata că acesta se strecoară în mod invariabil printre firele oricărei reţele analitice, rămânând mereu la distanţă, de sine stătător, izolat în stranietatea lui. Un gen de cetate inexpugnabilă, chiar dacă înălţată din piatră cioplită, rezistând armelor de asalt cele mai sofisticate. Cu toată bogăţia de teme, simboluri, latente psihanalitice, trimiteri mitologice care, încă de la prima lectură, ne izbesc prin asemănarea lor cu omoloagele din cultura europeană, cuprinderea lor într-o sinteză de ansamblu este mereu sortită eşecului. În primul rând pentru că sistemul de gândire speculativă european este extrem de rigid în cultul lui pentru precizie, în timp ce structurile conceptuale orientale sunt dinamice, închizând fiecare un mănunchi de sensuri, adesea surprinzător de îndepărtate, având posibilitatea de a se mula instantaneu pe orice traiect ideatic, fie el oricât de sinuos. O dovadă în acest sens o constituie chiar termenii conceptuali ce închid în ei o varietate şocantă de semnificaţii, unele dintre ele aflate chiar în relaţii antagonice. De exemplu, *dharma* conţine un întreg evantai de sensuri, incluzând printre altele: realitate, domeniu absolut, lege, atribut al lui Buddha, obiect, experienţă, dat, etc. sau *vajra* poate semnifica: diamant, trăsnet, vacuitate, *lingam,* eficienţa adamantină etc.

În al doilea rând, logica de înlănţuire a fenomenelor la orientali spulbera adesea logica cauzală occidentală. Între cauză şi efect (termenii sunt vidaţi aici de rigoarea lor tradiţională), se

instalează relaţii de determinare multiple, în ambele sensuri, încât adesea ele îşi interschimbă rolurile, sau pur şi simplu se contopesc, anihilând accesul la semnificaţiile lor ultime printr-o gândire formală şi exactă, căreia îi suntem vasali. De exemplu: fenomenele existenţei sunt şi cauză şi efect al suferinţei. Depăşirea ei se face chiar prin depăşirea dualismului cauză-efect şi intrarea într-o stare de nediferenţiere.

În al treilea rând, transcendentul, în cele două zone spirituale geografice, este conceput în mod opus. Exterior la europeni, cu divinităţi ce-şi au existenţa lor de sine stătătoare, determinând existenţa umană, relaţia om-zeu repercutându-se asupra devenirii cosmice; dimpotrivă, Ia orientali este interior, divinităţile fiind producţii mentale ale omului, neavând altă realitate în afara lui, iar interacţiunile dintre cele două nivele au consecinţe exclusiv asupra evoluţiei spirituale a omului.

Din perspectiva europeană, lectura Cărţii tibetane a morţilor sugerează apropierea de marile mituri occidentale ale coborârii în infern. Există în acest sens numeroase elemente simbolice care fac posibilă paralela: mişcarea de coborâre, prezenţa obstacolelor, potenţarea culorilor, întâlnirea cu divinităţile stăpânitoare ale morţii, existenţa fenomenului iniţiatic ce duce la o renaştere (în spirit ori efectivă), parcurgerea unor etape („cercuri") diferenţiate pe baza unor criterii psiho-morale etc. Mai mult, până la un punct, pot fi chiar găsite similitudini între străbaterea câte unei etape din *Bardo,* împreună cu semnificaţiile deschise de confruntările şi „peripeţiile" respective, şi anumite episoade din descinderile infernale ale lui Orfeu, ori Ulise, ori Aeneas. Similitudini bazate pe valorile morale ale actelor ce motivează incursiunile. Însă, cum am precizat, până la un punct. Pentru că multivalenţa şi esoterismul sensurilor din *Bardo Thödol* nu fac multă vreme casă cu exactitatea vreunui mit european, chiar şi

In reinterpretările lor cele mai spontane şi insolite. Şi, în cele din urmă, chiar când puntea părea definitiv pusă, textul tibetan ia o cotitură şi se îndepărtează atât de mult de inteligenţa fie ea oricât de scăpărătoare a revalorificării mitului încât începe să pară şi mai îndepărtat, şi mai intangibil, şi mai halucinatoriu.

Astfel, Cartea tibetană a morţilor ne scapă mereu. O citim, o recitim, o admirăm, o şi credem pe alocuri, însă nicidecum nu ne-o putem asuma. Pentru aceasta ar trebui să ne părăsim structura, registrul gândirii, sistemul de concepte şi de tabieturi logice şi să dobândim altele, eliberate de greutatea insuportabilă a concreteţei, eterate, ubicue. Şi nu în ultimul rând, să redăm interiorității noastre valoarea ei firească de absolut, lucru practic imposibil acum, când exteriorul ne polarizează aproape integral spiritul.

Vom reda totuşi în continuare, fragmentar, câteva încercări de exploatare a unor teme din *Bardo Thödol* printr-o asemenea prismă. Caracterul lor speculativ, inevitabil neadecvat la ansamblul acestui mare poem al morţii, desigur, va transpare.

*

Vei coborî către zonele mizerabile ale existenţei. Bar-do, între doi, între doi poli, între două limite, între două lumi, este un drum. Parcurgerea firească a unui drum este întotdeauna o coborâre. Pentru că orice drum străbătut aduce încă o îndepărtare de Origine.

Punctul de plecare este unul al unei relative neprihăniri faţă de cel de sosire. De aici, drumul nu se vede încă decât ca o necunoscută. Aici încă nu se simt coruperile pe care deplasarea le va instala. Doar ispita noului, a angajării, care va aduce lanţul de dezechilibre, de obstrucţionări, de nesiguranţă. Primul pas pe drum înseamnă intrarea

pe un plan înclinat, ireversibil. Pentru că, psihologic, reîntoarcerea impune un efort suprauman, în timp ce alunecarea firească, oricâte obstrucţii ar presupune, vine de la sine, este cvasi-pasivă. Iar punctul de plecare îşi tot' micşorează forţa de atracţie, învăluită de umbrele drumului.

La început, noutatea drumului e atractivă. Varietatea oferită, bogăţia formelor pe care le înfăţişează au un efect de fascinaţie. Călătorul nu regretă angajarea. Cadrul radiază ceva miraculos. Iar piedicile apărute ici-colo sunt nesemnificative în raport cu satisfacţia oferită de dinamismul secvenţelor. Însă, treptat, varietatea sucombă în ea însăşi. Perpetua schimbare nu este altceva decât hemoragia unei răni din trupul stabilităţii. Încetul cu încetul, spectaculoasele forme îşi disipă fastul, făcând loc lăuntrurilor, sordidităţii, dezvăluindu-şi natura reală. Miracolul lasă loc derizoriului. Strălucirea aparţională, viscerelor gelatinoase. Iar duritatea piedicilor sporeşte. Balanţa se înclină tot mai mult înspre durere.

Apare dorinţa reîntoarcerii. Dar coborârea este vertiginoasă. Întregul efort trebuie dirijat către ocolirea piedicilor. În plus, a apărut cealaltă faţă a fascinaţiei: frenezia morbidă, impulsurile demonice, împingându-l tot mai vijelios către punctul de sosire. Care vine ca o sentinţă supremă. Încă un pas făcut, din continua îndepărtare de ceva.

*

Vei vedea Lumina Clară a Realităţii. Când intri din întuneric într-o cameră inundată de lumină, iniţial strălucirea ci te năuceşte. Nu vezi nimic din ceea ce se află în interior şi cauţi, derutat, o formă întunecată pe caro să-ţi odihneşti ochii înlăcrimaţi. Pe măsură ce contururile mari se dezvăluie, camera capătă un prim aspect concret, în care lumina coexistă cu suprafeţele care parţial

o reflectă, parţial o absorb. Însă obiectele întrezărite nu sunt încă înţelese în individualitatea lor. Sunt deocamdată nişte corpuri care au un anumit impact cu lumina ce trece încetul cu încetul, în conştiinţă, pe un loc secundar. De-abia în faza următoare, când ochii s-au acomodat cu lumina, obiectele devin recognoscibile. Se iveşte însă şi aspectul lor urât, poate chiar agresiv. Dulapul e scorojit. Pereţii au pete de mucegai. Muchia ascuţită a mesei reprezintă o virtuală vătămare. Lumina a dispărut cu totul din conştiinţă. Există doar obiectele. Numai obiectele. Exhibându-și urâtul din ele, până la a face şederea acolo insuportabilă.

Daca s-ar fi putut ca privirea să nu se obişnuiască cu lumina puternică de la intrare, mai bine zis ca ochiul să n-o trădeze, micşorându-şl pupila, ea ar fi rămas singura realitate, stabilă, pură, necoruptă de formele corporale cărora tot ea le dă potenţialitatea de a se înfăţişa. Atunci toate fazele ulterioare nu s-ar mai fi produs. Însă ar fi fost amputată o experienţă.

*

Vei recunoaşte în apariţii propriile tale gânduri. A recunoaşte=a le cunoaşte ca fiind ale sale. Un spaţiu al eului înstrăinat. Atât de înstrăinat încât se pulverizează într-un lanţ de aparenţe exterioare, având cu el raporturi de la indiferenţă la ostilitate. Reluând exemplul cu camera, e posibil ca aceasta să fie goală, iar ochiul obosit de lumină îşi va crea propriile reprezentări. De care, agăţându-se ca să scape de durerea luminii, va fi într-atât de ataşat, încât va ajunge să uite lipsa lor de realitate. Atunci, lumea formelor imaginate se va transforma în noul său univers. Şi aceasta îl va reflecta pe el însuşi, pe călătorul aflat în mişcare de îndepărtare de claritatea luminii, într-atât încât va ţese în jurul său, ca un halou, vizualizarea

energiilor sale ce refuză lumina şi jinduie forma, a eului său rezidual.

Privirea se află mereu hărţuită între durerea luminii şi durerea formei. Privind lumina, este trădată forma. Privind forma, lumina este cea care se retrage,' trădată. Iar dacă forma nu există, fiind doar plăsmuită în scopul trădării luminii, trădarea este dublă: şi lumina, părăsită, dar şi forma, zămislită doar pentru ca, având sprijinul ei, să ‘se trădeze ceva.

În clipa când acest lucru a fost recunoscut, formele plăsmuite se spulberă. Eul înstrăinat, având consistenţa lor, dispare şi el în tenebre. Rămâne partea mai adâncă, ruptă de lumină, dar şi de forme.

*

Te vei simţi foarte singur şi nefericit. Părăsind lumina şi formele, călătorul intră într-un vulcan de singurătate. Nici un suflet, nici un chip asemănător, nimic intim, doar propria sa imaginaţie, şi ea pe cale de a se înstrăina, terorizându-l, scoţându-l din el însuşi, arzându-i vechile legături. Este marea încercare a purificării. Decisiva desprindere de eul său rezidual, aservit conexiunilor, prizonier durerii luminii, prizonier durerii formei. Iar ultima zvâcnire a acestor legităţi se traduce prin teroare şi disperare.

Singurătatea călătorului este previzibilă, încă din producţiile sale imaginative. O singurătate tentaculară, instalată greu şi decisiv, atât de masivă încât creează senzaţia că nu mai există nimic înafara ei. Senzaţia de singurătate, se substituie forţei imaginative pe care, anterior, a determinat-o. Ea a stat astfel la-baza întregului scenariu. Ea l-a determinat pe călător să deschidă larg uşa camerei luminate. Altfel, neîmpins de ea, ar fi rămas în pasta fojgăitoare a întunericului.

Este cea mai aspră formă de singurătate: aceea manifestată într-un cadru efervescent, plin de viziuni şi lumină. Singurătatea întâlnirii mai multor lumi incongruente, lipsite de compatibilitate, urmându-şi fiecare traiectul ei inamovibil. Dintre care, cea a eului călător în metamorfoză este singura cu adevărat dinamică, singura ce suferă o reală transformare în interiorul ei. Un gen de descuamare, de înlăturare a învelişurilor reziduale ce sufocă potenţiala libertate, asemeni unei cepe - exemplu de altfel consacrat în cosmologia tibetană pentru reprezentarea universului.

*

Vei fi atras de lucirile impure ale infernului. O lucire impune şi lumina, şi forma şi, în acelaşi timp, nu este niciuna dintre ele. Se află undeva între ele, este contopirea şi respingerea lor. Este bar-do, între doi. Drumul coborâtor de la lumină la formă. O esenţă a formei. Şi o corporalitate subtilă a luminii. Locul-tampon între Divin şi uman. Infernul (în sensul grecesc al cuvântului). Infernul, plin de lumină, de Divin, în care călătorul intră aducând cu el impetuozitatea formei şi creând-o acolo, pe loc, imaginativ, întrucât lumea întrupărilor formei a rămas afară. Trădând infernul, trădând forma, începându-şi procesul de descuamare a eului, tot prin trădare.

Coborârea călătorului în infern debutează cu şocul produs de lumina Divină de care acesta e plin. După care, ochii lui mult prea întunecaţi, o părăsesc, întorcându-se către umbra formei ce-o poartă în ei, adusă de-afară, fiindu-le cimentată în ţesuturi. Dar incompatibilă cu lumea de-aici, populată de esenţe şi întrupări subtile. Însă ochii vor vedea totuşi forme, ca să-şi tămăduie arsurile luminii. Forme imaginate, create de un eu plin de forme şi întors dinspre lumina care, o clipă, l-a

învăluit. Şi formele, în forţa şi agonia lor, vin înspre el, fascinându-l. Însă ele nu sunt decât iluzii, întreaga creaţie a călătorului acolo este o himeră, un amestec impur de lumină şi formă trădate. Ele se spulberă în întuneric, odată cu o întreagă parte din călător, legată de ele. Purificat, călătorul, Orfeu învins şi eliberat, părăseşte adâncurile, părăseşte *Bardo.*

*

Te vei renaşte în Regatul Gloriei. Când Orfeu pătrunde în infern, el îşi trădează legătura sa cu lumea, cu formele. Dintr-o prea mare pasiune pentru ele, căci Euridyke este însăşi Forma, emblema lumii de pasiune şi corporalitate din care vine. Dintr-un exces de formă ce-l mistuie şi care-şi poate găsi împlinirea doar Dincolo, în Divin, la intersecţia vieţii şi a morţii, locul unde a plecat Euridyke şi care-l cheamă misterios.

Dar Orfeu trădează şi infernul, lumina lui, Divinul. Căci el nu străbate labirintul nopţii pentru a-l îmbogăţi cu sufletul lui, cu adoraţia lui, cu reîntoarcerea lui, ci pentru a-l sărăci, pentru a-i rupe din trup. Pentru a o smulge pe Euridyke din întregul lui şi a o readuce în lumea sa. Pentru a frânge lumina în folosul formei.

Acolo, în infern, Euridyke nu mai este Euridyke, ci însuşi infernul, lumina lui pură, esenţa. Şi dacă zeii i-au interzis să o privească, este pentru că lumina răneşte ochii vii. Trădând, Orfeu calcă interdicţia, privind însă un spectru, un reflex abisal al pasiunii sale, o rămăşiţă a ochilor săi plini de formă. O falsă Euridyke, un hibrid între lumina căreia îi aparţine de drept şi forma pe care a părăsit-o, ţâşnit din imaginaţia sa plină de formă. Şi caro se şi risipeşte în neant, fiind recunoscută în natura ci iluzorie de către Orfeu, poetul, şamanul, civilizatorul, prea bun cunoscător

al iluziilor şi-al lucrurilor reale, al căror impact l-au şi călăuzit către infern.

Trădând lumina, Divinul îşi întoarce faţa dinspre el. Şi-atunci, mereu căutându-l, nu va mai izbuti să culeagă alte mesaje dinspre el decât o tot mai placidă absenţa. Trădând forma, şi lumea se va îndepărta. Ce se va întâmpla cu pasiunea sa? Nemaiavând lumea asupra căreia să şi-o reverse, nemaiavând Divinul unde să şi-o desăvârşească, o va comprima în el, aducând-o la acea stare detonantă capabilă de a muta lumea din loc, de-a înspăimânta până şi moartea. De a zămisli, dacă vrea, un alt cosmos, al său, după chipul şi asemănarea lui. Dar cum s-o facă, din moment ce şi-a abandonat acolo, în labirinturile infernului, toate legăturile, slăbiciunea, intimitatea şi a ales calea niciundelui?

Suspendat între Divin şi lume, între lumină şi formă, nu mai aparţine nici uneia, nici celeilalte, întrucât prin pendularea sa a violat graniţele inebranlabile ce asigură stabilitatea în univers. Departe de oameni şi zei, dar şi de acea parte din el care a fost plină de Euridyke, de Divin, de forme. Doar fructul energiei sale lăuntrice, al pasiunii clocotitoare al cărei obiect s-a dezintegrat în noapte şi-al cărei subiect nu mai aparţine niciunui tărâm.

Acum Orfeu este liber. Fiind nicăieri, se poate insinua oriunde. Elanul zborului său este nelimitat. Răpindu-i-se fericirea pală a lumii, dar şi promisiunea eternă a Divinului, a câştigat ceva nepreţuit: dreptul la singurătate. Şi la suferinţă. La suferinţa în sine, ca stare, ca mod de existenţă, suferinţa oamenilor şi a zeilor laolaltă, asumată,, înnobilată de libertatea din care ţâşneşte, generând-o la rândul ei. La forţa interioară a suferinţei şi la infinita mobilitate a singurătăţii datorată tuturor legăturilor tăiate, inclusiv cele cu eul său vechi, aflat sub permanenta tensiune a luminii şi formei.

Trădările lui Orfeu l-au regăsit. Lepădându-se de acel înveliş care-l ancora în pulsul lumii, de ispitirile temporalului, ' dar şi ale eternului, Orfeu nu mai este poetul Orfeu, şamanul Orfeu, civilizatorul Orfeu decât ca un capriciu al deplinei sale libertăţi. Este un Orfeu universal, Omul Liber Orfeu. Nu topit în Absolut, ci eliberat ca om.

*

Sunt două traiecte de renaştere iniţiatică ce presupun, ca orice iniţiere, parcurgerea infernului, pe care am încercat (eşuând) să le apropiem. Însă eforturile poate n-au fost zadarnice în cazul în care, în urma acestui demers, rezistă cel puţin o idee: aceea că nevoia de libertate a spiritului uman există şi va exista, indiferent de timp şi de spaţiul geografic ori cultural.

*

* *

Conştienţi de considerabilele pierderi pe care textul le suferă inevitabil datorită traducerii intermediate prin limba franceză (semnată de Marguerite La Fuente), având în sprijin şi ediţia engleză a dr. W. Y. Evans-Wentz, trad. *Lāma* Kazi Dawa Samdup, prima traducere într-o limbă europeană a Cărţii tibetane a morţilor, până când va exista posibilitatea de a apare o traducere în limba română direct din limba de origine a *Bardo Thödol,* oferim cititorilor români această variantă a importantei scrieri care, şi aşa, a întârziat nepermis de mult să intre în circuitul nostru cultural.

Precizăm că notele de la sfârşitul textului şi Adaosul sunt preluate de la ediţia engleză amintită. Cele câteva note ale noastre, în completarea notelor ediţiei engleze, se găsesc la subsolul paginilor, cu specificaţia respectivă. De asemenea, după notele ediţiei engleze, am întocmit un succint

indice alfabetic cu unele dintre cuvintele în limba sanscrită mai des utilizate în text şi în studiul introductiv.

Mai specificăm faptul că prezenta traducere a fost făcută în anul 1983 şi dactilografiată în câteva exemplare care au circulat într-un cadru restrâns, dar care, în orice caz, nu au mai ajuns' în posesia traducătorului. Mulţumim pe această cale d-lui Dorel Dărăban, de la revista Arca, cel ce, în momentul în care a fost în posesia uneia dintre dactilograme, a redactilografiat-o, fiind astfel în măsură să ne-o pună la dispoziţie, în primăvara anului 1991, pentru revizuire și publicare. De asemenea, mulţumim d-lui Răzvan Petcu din Bucureşti care ne-a furnizat ediţia franceză a textului.

Oradea,
iunie - 1991

Horia Al. Căbuţi

CARTEA TIBETANĂ A MORŢILOR BARDO THÖDOL CARTEA ÎNTÂI CHIKHAI BARDO ŞI CHÖNYID BARDO

unde este conţinută confruntarea cu realitatea în starea intermediară: marea eliberare prin ascultare în etapa următoare morţii, provenind din profunda doctrină de emancipare a conştientului prin meditaţia asupra Divinităţilor Liniştite şi Iritate.

SUPUNERE

Divinul Corp al Adevărului[1], Incomprehensibilului, Luminii fără margini.

Divinului Corp al Harului Perfect[2] care e Lotusul, divinităţilor Păcii şi divinităţilor Mâniei[3].

Incarnării Lotusului, *Padma Sumbhava*[4], protectorul tuturor fiinţelor conştiente.

Guru-lor, Celor Trei Corpuri[5] le datorăm supunere.

INTRODUCERE

Această Mare Doctrină a Eliberării prin ascultare, care dăruie libertatea spirituală adepţilor având spirite obişnuite, în timp ce se află în Starea Intermediară, e alcătuită din trei diviziuni: preliminariile, subiectul şi concluzia. Dar înainte de preliminarii trebuiesc studiate şi asimilate prin practică **Cărţile Ghid**[6] pentru emanciparea fiinţelor.

Transferul Principiului Conştient[7]

După Ghid, cele mai elevate spirite trebuie să fie în mod sigur eliberate, dar dacă nu este aşa, ele

vor trebuie să practice, când ajung în starea intermediară din momentul morţii, transferul, care le va dărui automat eliberarea, dacă vor fi capabili să şi-l amintească.

Adepţii cu spirite obişnuite vor fi în mod sigur astfel eliberaţi, dar acest lucru se va întâmpla doar în starea intermediară, perioada de experimentare a Realităţii, când vor trebui să continue să asculte Marea Doctrină a Eliberării prin ascultare. Pentru aceasta, credincioşii vor trebui, în prima fază, să examineze simptomele morţii aşa cum apar ele, pe rând, în corpurile lor muribunde, urmând Eliberarea Personală (prin observarea) caracteristicilor Simptomelor morţii[8]. Atunci, când toate simptomele morţii s-au consumat, el se hotărăşte să aplice Transferul, care oferă eliberarea celor care pot să-şi amintească[9].

Lectura acestui Thödol

Dacă transferul a fost realizat efectiv, nu mai e necesară citirea acestui *Thödol.* Dar dacă transferul n-a fost realizat efectiv, acest *Thödol* trebuie citit corect şi distinct m apropierea corpului defunctului.

Dacă nu există corp, patul sau locul obişnuit al defunctului trebuie ocupat de cel ce citeşte, care trebuie să expună forţa Adevărului. Apoi, chemând mortul, trebuie să şi-l imagineze prezent şi atent, apoi să citească[10]. Între timp, nu se permite părinţilor ori consorţiului preferat să plângă ori să geamă, asta n-ar fi bine, trebuiesc deci constrânşi la linişte[11].

Dacă e prezent corpul, în momentul în care ultima expiraţie încetează, un *Lāma* care a fost *guru*-l mortului ori un frate întru Credinţă pe care l-a respectat ori un prieten îndrăgit, apropiindu-şi gura de urechea lui - fără s-o atingă[12] - va citi Marele *Thödol.*

Modalitatea de aplicare a Thödol-ului de către oficiant

Explicaţia *Thödol-ului* însuşi.

Dacă puteţi aduna ofrande mari, faceţi-o în onoarea Trinităţii. Dacă aiest lucru e imposibil, încercaţi să adunaţi câteva obiecte asupra cărora vă puteţi concentra spiritul şi crea, mental, o ofrandă de adoraţie nemărginită.

Recitaţi apoi de 7 sau de 3 ori „Calea bunelor urări invocând ajutorul *Buddha-ilor* şi a *Bodhisattva*-lor[13]“. După aceea, „Calea bunelor urări apărătoare de frica în *Bardo*[13]" şi „Calea bunelor urări pentru eliberarea de piedicile primejdioase din *Bardo*[13]" şi „Parolele fundamentale ale *Bardo*[13] trebuiesc citite distinct, cu intonaţiile lor proprii[14].

Apoi urmează acest Mare *Thödol,* care trebuie să fie citit de 7 sau 3 ori, în funcţie de împrejurări. În primul rând, se întâmplă confruntarea cu simptomele morţii; aşa cum se produc ele în momentele morţii; apoi rapida rechemare, confruntarea cu Realitatea în timpul stării intermediare şi în fine, metodele de închidere a porţilor matricilor când, în starea intermediară, mortul caută o renaştere[15].

PARTEA ÎNTÂI BARDO DIN MOMENTUL MORŢII

Instrucţiuni despre simptomele morţii sau prima parte din Chikhai Bardo: Lumina Clară primordială văzută în momentul morţii

În momentul primei confruntări faţă în faţă cu Lumina Clară, în timpul stării intermediare din clipa morţii, există unii care au ascultat mult învăţăturile religioase şi totuşi nu o vor recunoaşte, iar alţii mai puţin familiarizaţi o vor recunoaşte. Dar toate clasele de indivizi care au primit învăţămintele practice ale Ghidurilor[16] şi acestea le vor fi aplicate, puşi faţă în faţă cu Lumina Clară fundamentală şi fără nici o stare intermediară, vor obţine *Dhārma-Kāya* fără naştere, pe calea Marelui Drum Ascendent[17].

Iată modul de aplicare: cel mai bine este să fie prezent guru care i-a dat, în timpul vieţii, instrucţiunile ori directivele decedatului. Dacă el nu poate fi prezent, se va apela la un frate de Credinţă sau, la nevoie, la un om instruit în aceeaşi credinţă. Dacă nici una dintre aceste persoane nu poate veni, atunci se va apela la cineva care poate să citească distinct acest *Thödol* de mai multe ori. Şi astfel, acela îi va reaminti dispărutului ceea ce el a mai auzit din confruntare, astfel încât va putea recunoaşte această Lumină Fundamentală şi, fără nici o îndoială, să obţină Eliberarea.

Iată timpul aplicării metodei:

Când respiraţia încetează, forţa vitală va fi deja coborâtă în centrul nervos al Cunoaşterii[18] şi „Cunoscătorul“[19] va experimenta Lumina Clară a condiţiei naturale[20].

Atunci, forţa vitală[21] fiind rejectată descendent de-a lungul nervilor psihici drept şi stâng[22], începutul stării intermediare va avea loc curând.

Aceste directive trebuiesc aplicate înainte ca forţa vitală să se răspândească în nervul stâng, după ce a traversat centrul nervos al ombilicului.

În general, timpul necesar acestei mişcări a forţei vitale ţine atât cât respiraţia încă există, aproximativ cât să iei masa[23].

Iată modul de aplicare:

Când respiraţia e pe punctul, de-a înceta, e preferabil ca transferul să fi fost deja făcut, dar dacă a fost ineficace, trebuie pronunţată ; parola: „O, nobil fiu (numele), a venit pentru tine vremea să cauţi Calea. Suflul tău va înceta. Al tău *guru* te-a înfăţişat Luminii Clare. Acum o vei cunoaşte în Realitatea ei, în starea *Bardo,* acolo unde toate lucrurile sunt precum cerul senin şi fără nori şi unde inteligenţa pură şi fără pată e asemenea unei vacuităţi transparente, fără circumferinţă şi, centru. În acest moment, cunoaşte-te, tu însuţi, şi rămâi în această stare. Eu însumi, acum, te fixez în această confruntare”.

O dată citită, ea trebuie repetată de mai multe ori la urechea muribundului, înainte de-a înceta respiraţia, pentru a o imprima în spirit.

Dacă respiraţia e pe cale de-a înceta, muribundul trebuie întors pe partea dreaptă, în poziţia numită poziţia leului culcat. Pulsul arterelor (în dreapta şi stânga gâtului) trebuie comprimat.

Dacă muribundul are tendinţa de-a dormi, ori îl cuprinde somnul, faptul trebuie evitat şi, pentru asta, arterele trebuiesc presate încet, dar ferm[24]. Astfel, forţa vitală nu va putea reveni în nervul median[25] şi se va duce în mod sigur prin deschizătura Brāhmanică[26]. Acum trebuie făcută adevărata confruntare.

În acest moment, prima percepţie în *Bardo* a Luminii Clare a Realităţii, a spiritului perfect *Dhārma-Kāya* e simţită de toate fiinţele.

Timpul intervalului dintre încetarea expiraţiei şi a inspiraţiei e cel pe parcursul căruia forţa vitală rămâne în nervul median[27]. De obicei se spune cu atunci cunoaşterea[28] s-a şters. Durata acestei stări e incertă. Ea depinde de constituţia bună sau rea, de nervi şi de forţa vitală. Chiar şi la cei ce n-au avut decât o mică experienţă practică a stării stabile şi liniştite *dhyāna* ori la cei cu nervi calmi, acest moment durează mult[29].

Pentru a determina confruntarea, repetarea vorbelor de mai sus adresate muribundului trebuie făcută până când un lichid gălbui începe să apară în diferitele deschideri ale corpului.

La cei ce au dus o viaţă urâtă, sau la cei cu nervi dezechilibraţi, starea despre care s-a vorbit nu durează mai mult de cât ai bate din palme. La ceilalţi, poate dura timpul de-o masă.

În diferite *Tantra* se spune că această stare de sincopă durează în jur de trei zile şi jumătate. Multe alte tratate religioase spun de patru zile, timp în care' această înfăţişare cu Lumina Clară trebuie continuată.

Iată modul de aplicare:

Dacă muribundul e capabil să recunoască el însuşi simptomele morţii, ar fi trebuit să fi folosit deja aceste cunoştinţe[30]. Dacă nu e capabil, un guru, un *shishya* sau un frate de Credinţă cu care muribundul a fost unit vor rămâne după el să-i imprime în spirit simptomele morţii care apar în ordine şi să-i repete[31]:

„Acum vine momentul în care pământul se scufundă în apă“[32].

Când toate simptomele sunt pe punctul de a se sfârşi, pronunţă cu voce joasă la urechea muribundului următoarea poruncă:

„O, nobil fiu (sau dacă e preot: O, Venerabil Stăpân),, nu lăsa spiritul să ţi se distragă”.

Dacă e frate de Credinţă sau altă persoană, cheamă-l pe nume şi-i spune:

„O, nobil fiu, ceea ce se numeşte moarte pentru tine a venit, acum ia hotărârea: aceasta e ora morţii mele, Bucurându-mă de avantajele ei, voi acţiona pentru binele tuturor fiinţelor conştiente ce populează imensităţile nelimitate ale cerurilor, în scopul de a obţine starea perfectă a lui Buddha, prin iubirea' şi compasiunea ce-o voi revărsa asupra lor, dirijându-mi eforturile concentrate către singura Perfecţiune”. Spune mai departe: „Dirijându-ţi de asemenea gândurile - chiar în momentul în care *Dhārma-Kāya* a Luminii Clare, în starea de după moarte, poate fi perceput pentru binele tuturor fiinţelor conştiente - încearcă să recunoşti că te afli în această stare şi ia hotărârea de a obţine cel mai mare bine din această Stare a Marelui Simbol[33]’ în care te afli, gândind: „Chiar dacă nu pot să o realizez, voi recunoaşte acest *Bardo* şi, transformându-mă în stăpân al Marelui Corp de contopire în *Bardo* voi apărea în câteva (forme) pentru beneficiul tuturor fiinţelor existente[34]. Voi servi fiinţele sensibile, infinite ca număr, aşa cum cerul n-are margini”. Ţinându-te legat de această hotărâre, va trebui să încerci să-ţi aminteşti practicile de devoţiune pe care le obişnuiai în timpul vieţii[35]. “

Cititorul va spune aceasta cu buzele apropiate de urechea muribundului şi le va repeta distinct ca să le imprime bine în el, împiedicându-i spiritul să rătăcească chiar şi pentru un moment.. Când expiraţia a încetat de tot, nervul somnului îi va fi apăsat tare, iar dacă el e un *lāma* sau o persoană înaltă sau mai bine instruită decât tine, i se vor spune cu putere cuvintele: „Cucernic Stăpân, pătrunzi acum în Lumina Clară Fundamentală. Încearcă să rămâi în starea experimentată în acest moment”.

Pentru alte persoane, cititorul va face confruntarea astfel: „O, nobil fiu (numele), ascultă. Acum suporţi radiaţia Luminii Clare a Realităţii Pure. Recunoaşte-o. O, nobil fiu, cunoaşterea ta de acum[36], vidă în realitate, fără caracteristici şi culori, de natură vidă, e Adevărata Realitate, Bunătatea Universală[37].”

„Inteligenţa ta, vidă din natură, dar nu privită ca vidul neantului, ci ca însăşi inteligenţa neîngrădită, e conştiinţa[38] însăşi: Buddha cel universal bun[39].”

Propria ta conştiinţă e ne-formată în ceea ce este ea, în adevărul vid şi în inteligenţa strălucitoare şi veselă, care sunt inseparabile între ele. Uniunea lor e *Dhārma-Kāya:* starea perfectei iluminări[40].”

„Propria ta conştiinţă, strălucitoare, vidă şi inseparabilă de Marele Corp al Splendorii, n-are nici naştere, nici moarte şi nu este altceva decât imuabila Lumină *Amitābha Buddha*[41]. “

„Această Cunoaştere e îndestulătoare. A recunoaşte vidul propriei tale inteligenţe ca pe starea lui Buddha şi considerarea acesteia ca pe propria ta conştiinţă, aceasta înseamnă să te menţii în spiritul divin[42] al lui Buddha[43]."

Acestea trebuiesc repetate distinct şi clar de trei sau de şapte ori. Ele vor aminti spiritului muribundului învăţătura confruntării, dată în timpul vieţii de al său guru. În al doilea rând, asta va determina recunoaşterea conştiinţei dezgolite ca fiind Lumina Clară. Şi în al treilea rând, recunoscându-și esenţa, muribundul se va uni pe vecie cu *Dhārma-Kāya* şi Eliberarea va fi asigurată[44].“

Instrucţiuni despre a doua etapă din Chikhai Bardo: Lumina Clară secundară văzută imediat după moarte

Lumina Clară primordială, dacă a fost recunoscută, a dus la atingerea Eliberării. Dar, dacă există teama să nu o fi recunoscut, este sigur că defunctul va vedea sclipind Lumina Clară secundară care va apare cam după „cât timp să iei masa“, după încetarea expiraţiei[45].

În funcţie de *karma* bună sau rea, forţa vitală coboară în nervul drept sau stâng şi iese printr-una din descinderile corpului[46]. Urmează o stare de luciditate a spiritului[47].

Starea în Lumina Clară Primordială poate să dureze „timpul unei mese“, în funcţie de condiţia bună sau rea a nervilor şi de studierea confruntării efectuată pe parcursul vieţii.

Când Principiul Conştient iese din corp, se întreabă: „Sunt mort sau nu?“ Nu poate să-şi dea seama; îi vede pe cei apropiaţi lui, anturajul, aşa cum îl vedea înainte. Le ascultă plânsetele. Iluziile karmice de groază încă nu apar, nici aspiraţiile sau experienţele produse de Stăpânii Morţii[48].

În acest interval, *Lāma* sau cititorul trebuie să urmeze pas cu pas direcţiile *Thödol-ului.*

Există adepţi ai etapei perfecţiunii şi ai etapei viziunii. Dacă adresarea se face la un adept, al etapei perfecţiunii, el va fi chemat de trei ori pe nume şi i se vor repeta de mai multe ori parolele confruntării cu Lumina Clară, citite la primul capitol. Dacă e adept al etapei viziunii, i se vor citi rugăciunile de introducere şi textul Meditaţiei asupra divinităţii sale tutelare[49], apoi i se va spune:

„O, nobil fiu, meditează la divinitatea ta protectoare (precizează numele divinităţii)[50]. Nu fi distras. Concentrează-ţi spiritul asupra zeului tutelar. Meditează la el ca şi cum ar fi reflexul lumii în apă, apărând, dar inexistent în sine. Meditează la el ca şi când ar fi o fiinţă cu corp fizic“.

Astfel, cititorul va imprima această idee în spiritul mortului. Dacă mortul e o fiinţă obişnuită,

spune:

„Meditează la marele Stăpân al Compasiunii"[51].

Astfel confruntaţi, chiar şi cei pe care-i credeam incapabili să recunoască *Bardo* (fără ajutor), fără îndoială îl vor recunoaşte.

Persoanele care, în timpul vieţii, au studiat Confruntarea cu un *guru* dar nu sunt familiarizaţi cu ea, nu vor putea recunoaşte singuri *Bardo.* Un *Guru* sau un frate de Credinţă va trebui să-i ajute în aceste momente[52].

De asemenea, unii care sunt antrenaţi în învăţătură, nu pot să reziste mental iluziei, din cauza unei morţi prea violente. Pentru ei, instruirea e, de asemenea, absolut necesară.

Mai există persoane antrenate în învăţătură, care însă au meritat să treacă prin stările de existenţă mizerabilă datorită carenţelor în ceea ce priveşte voinţa sau îndeplinirea onestă a obligaţiilor esenţiale. Pentru ei, de asemenea, instrucţiunile sunt absolut necesare.

Dacă prima etapă *Bardo* a fost sesizată imediat, e mai bine. Dacă nu, prin aplicarea corectă a aducerii aminte (mortului) în a doua etapă, intelectul va fi trezit şi eliberarea va putea fi atinsă.

Pe timpul celei de-a doua etape *Bardo,* corpul se află în starea numită „corpul strălucitor al iluziei"[53].

Neştiind dacă e mort sau nu, el intră într-o stare de luciditate[54]. Dacă instrucţiunile sunt aplicate mortului cu succes, în această stare, *karma* nu-i va putea împiedica[55] întâlnirea cu Realitatea-Mamă şi cu Realitatea de descendenţă[56]. Aşa cum razele de soare împrăştie tenebrele, Lumina Clară împrăştie puterea karmei.

Ceea ce se numeşte a doua etapă *Bardo* se iveşte, luminând corpul-gând[57]. „Cunoscătorul" rămâne în locurile în care activităţile i-au fost

limitate. Dacă în acest moment această învăţătură specială a fost eficace aplicată, scopul e atins. Căci încă nu şi-au făcut apariţia iluziile karmice care să hărţuiască mortul şi să-i întoarcă de la scopul său de atingere a iluminării.

PARTEA A DOUĂ BARDO AL EXPERIENŢEI REALITĂŢII

Instrucţiuni preliminare referitoare la experienţa Realităţii din timpul celei de-a treia etape numită Chönyid Bardo în care apar viziunile karmice

Dacă Lumina Clară primordială nu a fost recunoscută însă a fost recunoscută Lumina Clară secundară, Eliberarea va fi atinsă. Dacă, dimpotrivă, Eliberarea nu s-a produs, atunci ceea ce se numeşte al treilea *Bardo,* sau *Chönyid Bardo* începe.

În acest al treilea Bardo apar iluziile karmice. Este deosebit de important ca marea confruntare din *Chönyid Bardo* să fie citită, ea având o mare putere binefăcătoare.

În acest moment defunctul observă că partea lui de mâncare e pusă deoparte, corpul îi este dezbrăcat, pătura lui de aşternut e măturată[58]. Poate auzi planşetele şi gemetele prietenilor, părinţilor săi şi pe deasupra îi poate vedea, le ascultă chemările, însă cum ei nu pot şti că le răspunde, e nemulţumit.

Acum, sunete, lumini, raze se manifestă în faţa lui provocându-i teama, frica şi groaza şi producându-i multă oboseală. E momentul când confruntarea cu *Bardo* al realităţii trebuie aplicată.

Cheamă mortul pe nume şi, corect, distinct, dă-i următoarele explicaţii:

„O, nobil fiu, ascultă cu atenţie şi fără distragere. Există şase stări Bardo care sunt: starea naturală *Bardo* a momentului concepţiunii[59]; Bardo al stării visurilor[60]; *Bardo* al echilibrului extatic în timpul mediaţiilor profunde[61]; *Bardo* **al** momentului morţii[62]; *Bardo* al experienţei

realităţii[63]; *Bardo* al procesului invers al existenţei sangsarice[64]. Acestea sunt cele şase stări.

O, nobil fiu, acum experimentezi trei *Bardo: Bardo* al momentului morţii,. *Bardo* al experienţei realităţii şi *Bardo* al căutării renaşterii. Dintre acestea ai experimentat până ieri *Bardo* al momentului morţii. Cu toate Cei Lumina Clară a Realităţii a strălucit deasupra ta, n-ai putut să te contopeşti cu ea și acum trebuie să rătăceşti pe aici. În prezent experimentezi *Chönyid Bardo* şi apoi *Sidpa Bardo.*

Observă cu perfectă atenţie ceea ce ţi-am arătat şi rămâi ferm.

O, nobil fiu, ceea ce se numeşte moarte, acum a venit. Părăseşti această lume, dar nu eşti singurul; moartea vine pentru toţi. Nu rămâne ataşat de această viaţă prin sentimente şi slăbiciune. Chiar dacă, datorită slăbiciunii, vei rămâne legat, puterea de a rămâne aici n-o ai. Nu vei obţine nimic altceva decât rătăcirea prin *Sangsāra*[65]. Nu te ataşa, nu fi slab. Aminteşte-ţi de preţioasa Trinitate[66].

O, nobil fiu, dacă în *Chönyid Bardo* te asaltează frica sau groaza, nu uita aceste cuvinte şi, păstrându-le semnificaţia în inimă, mergi mai departe, în ele găseşti secretul vital al cunoaşterii.

„Vai! Când Experienţa Realităţii străluceşte deasupra mea[67], toate gândurile de frică, groază, teamă sunt înlăturate;

Fie ca eu să pot recunoaşte toate apariţiile ca reflexii ale propriei mele conştiinţe;

Fie ca să le pot recunoaşte ca fiind de natură apariţii din *Bardo;*

În momentul foarte important al realizării unei mari finalităţi;

Fie ca eu să nu mă tem de grupurile de Divinităţi liniştite şi iritate care sunt propriile mele configuraţii-gânduri “[68].

Repetă aceste cuvinte clar şi, amintindu-ţi de semnificaţia lor când le repeţi, mergi înainte.

Prin acest mijloc, pentru orice viziuni de teamă sau groază care îţi apar, recunoaşterea e sigură; şi nu uita secretul vital pe care îl închid aceste cuvinte.

O, nobil fiu, în momentul în care corpul şi spiritul tău s-au separat, ai cunoscut strălucirea Adevărului Pur subtil, scânteietor, strălucitor, fermecător, glorios şi extraordinar, impresionant, cu aspectul unei năluci trecând pe deasupra unui peisaj de primăvară, într-o continuă curgere de vibraţii. Nu fi nici copleşit, nici îngrozit, nici înfricoşat. Ea este doar radiaţia propriei şi adevăratei tale naturi. Încearcă să o recunoşti.

Din centrul acestei radiaţii va ieşi un sunet natural al Realităţii, răbufnind ca o rafală de tunete simultane. Este sunetul natural al propriei şi adevăratei tale fiinţe. Nu fi copleşit, nici îngrozit, nici înspăimântat. Corpul pe care îl posezi acum este numit corpul-gând al înclinaţiilor[69].

Încearcă să recunoşti în acestea *Bardo.*

O, nobil fiu, dacă nu-ţi recunoşti propriile configuraţii-gânduri cu toate mediaţiile şi devoţiunile făcute în lumea umană - dacă nu ai înţeles prezenta învăţătură - strălucirile te vor copleşi, sunetele te vor umple de teamă, razele te vor îngrozi.

Dacă nu cunoşti această cheie absolută a tuturor învăţăturilor - nefiind capabil de a recunoaşte sunete, lumini şi raze - vei lua calea rătăcirii prin *Sangsāra.*

APARIŢIA DIVINITĂŢILOR LINIŞTITE DIN PRIMA PÂNĂ ÎN A ŞAPTEA ZI

Presupunând că defunctul e obligat de propria *karma* (ceea ce se întâmplă în majoritatea cazurilor) să traverseze cele patruzeci şi nouă de

zile de existenţă în Bardo, cu toate frecventele confruntări care îi sunt citite, judecăţile şi pericolele pe care va trebui să le înfrunte şi să le învingă în cele şapte zile de apariţie a Divinităţilor Liniştite sunt explicate aici în detaliu.

Textul fixează prima dintre cele şapte zile în momentul în care, normal, defunctul realizează faptul că este mort şi că se află pe drumul renaşterii; această zi cade după trei zile şi jumătate sau patru de la deces.

Ziua întâi

O, nobil fin, ai fost în sincopă în ultimele patru zile. Imediat, ce vei ieşi din acest neant te vei întreba: „Ce a venit?“ Fă în aşa fel încât să poţi recunoaşte *Bardo. În* acest moment, *Sangsāra* va fi tulburată[70], iar fenomenele aparente pe care le vei vedea vor fi radiaţii ale zeităţilor[71] Cerurile îţi vor apărea de un albastru închis.

Atunci, din Regatul Central numit „forţa plămăduitoare de sămânţă”[72], *Bhagavān Vairochana*[73] de culoare albă, aşezat pe tronul de pe Leu, purtând în mâna roata cu opt spiţe şi îmbrăţişat de Mama Spaţiului Ceresc[74] se va manifesta în tine.

El este agregatul materiei construită în starea primordială care e lumina albastră[75]. Înţelepciunea *Dharma-Dhātu* de culoare albastră strălucitoare, transparentă, splendidă, fermecătoare, va izbucni către tine din inima lui *Vairochana,* Tatăl-Mama[76] şi te va izbi cu o lucire atât de puternică încât cu greu vei fi capabil că o suporţi cu privirea.

Împreună cu această lumină va luci şi o lumină ternă, albă venind de la *deva*-i, ce te va bate în faţă.

Prin puterea relelor karmice, splendida lumină albastră a înţelepciunii *Dharma-Dhātu* va naşte în tine frică şi groază, iar tu vei fugi de ea.

Vei simţi preferinţă pentru lumina spălăcită albă a *deva*-ilor.

În acest moment nu trebuie să te înspăimânţi de divina lumină albastră ce-ţi va apare strălucitoare, fermecătoare, splendidă, nu trebuie să fii surprins de ca. Căci e lumina lui *Tathāgata*[77], numită Lumina înţelepciunii *Dharma-Dhātu.*

Pune-ţi credinţa în ea, crede în ea, roagă-te și gândeşte profund că e lumina ieşită din inima lui *Bhagavān Vairochana* venit pentru a te conduce prin locurile grele din *Bardo*[78]. Această lumină e lumina graţiei lui *Vairochana.*

Nu te simţi atras de lumina spălăcită a *deva*-ilor. Nu fi ataşat, nu fi slab. Dacă rămâi ataşat, vei rătăci prin ţinuturile *deva*-ilor şi vei fi azvârlit în vârtejurile celor Şase *Loka.* Şi asta ar însemna o întrerupere a drumului tău către Eliberare. Nu privi acea lumină spălăcită, priveşte lumina albastră, strălucitoare cu credinţă profundă, concentrează-ţi fierbinte toate gândurile către *Vairochana* şi repetă după mine:

„Vai! am tot rătăcit prin *Sangsāra* datorită unei mari prostii;

Pe drumul vesel al luminii înţelepciunii *Dharma-Dhātu,*

Fie ca *Bhagavān Vairochana* să mă conducă;

Fie ca Divina Mamă a Spaţiului infinit să mă urmeze;

Fie ca eu să pot fi condus în siguranţă de-a lungul capcanelor din *Bardo;*

Fie ca eu să fiu adus în starea Desăvârşitului. Buddha[79]“.

Spunând aceasta cu credinţă umilă şi profundă, te vei topi în haloul curcubeului de lumină al inimii lui Vairochana şi vei obţine starea lui Buddha în *Sambogha-Kāya*, regatul central al Densei Concentrări[80].

Ziua a doua

Se poate întâmpla ca, în ciuda acestei confruntări, mortul, prin forţa mâniei sau a karmei sale obscure, alarmat de vederea luminii splendide, să fugă sau să se lase dominat de iluzii, cu toate parolele date.

În acest caz, în ziua a doua, *Vajra-Sattva* şi zeităţile care îl înconjoară pe mortul care merită infernul, vor veni să-i întâlnească.

Pentru confruntare trebuie chemat mortul pe nume şi spus:

„O, nobil fiu, ascultă fără distragere. În ziua a doua, forma pură a apei va străluci ca o lumină albă. În acest moment,, din regatul înţelepciunii predominante care e regatul albastru închis din est, *Bhagavān Akshobhya Vajra-Sattva*[81] de culoare albastră, ţinând în mână dorje-le[82] cu cinci braţe, aşezat pe tronul de pe elefant şi îmbrăţişat de Mama *Māmaki*[83] îţi va apărea înconjurat de *Bodhisattva-ii: Kshitigarbha*[84] şi *Maitreya*[85] împreună cu *Bodhisattva* feminini; *Lasema* şi *Pushpema*[86]. Aceste şase divinităţi buddhiste îţi vor apărea. Agregatul principiului tău conştient[87] în forma sa cea mai pură, „înţelepciunea asemănătoare Oglinzii" va străluci ca o lumină clară, radioasă şi albă, ieşită din inima lui *Vajra-Sattva,* Tatăl-Mama[88]. Atât de fermecătoare, strălucitoare şi transparentă, încât cu greu vei putea să o priveşti, această lumină care va ţâşni spre tine.

O ternă lumină gri-întunecat, venită dinspre infern va apărea alături de lumina „înţelepciunii asemănătoare unei Oglinzi" te va izbi de asemenea. Atunci, prin forţa mâniei, vei fi surprins şi înspăimântat de lumina albă şi vei vrea să fugi; te vei simţi atras de lumina ternă spălăcită gri-închis a infernului. Fă aşa încât să nu fii înspăimântat de lumina albă strălucitoare, fermecătoare şi transparentă. Recunoaşte-o ca fiind cea a înţelepciunii. Dăruieşte-i credinţa umilă şi

profundă. Este lumina graţiei lui *Bhagavān Vajra-Sattva.* Gândeşte-te cu credinţă: „îmi voi găsi refugiul în ea“ şi roagă-te. Îl ai în faţă pe *Bhagavān Vajra-Sattva,* venit să te întâmpine şi să te salveze de frica şi ororile din *Bardo.* Crede în Lumina lui căci ea este „Cârligul razelor graţiei" cu ajutorul[89] căruia *Vajra-Sattva* te va salva.

Nu fi atras de terna lumină gri-întunecat a infernului. Ea este *karma* rea acumulată de mânia violentă care a deschis acest drum. Dacă urmezi această atracţie, vei cădea în lumile-infern unde vei avea de îndurat o mare mizerie, fără termen precis de scăpare.

Aceasta e o întrerupere pentru a te opri din drumul Eliberării, nu privi în jurul tău, evită mânia[90]. Nu fi atras de toate acestea, nu fi slab. Crede în Lumina albă fermecătoare şi strălucitoare şi, punându-ţi toată simţirea în *Bhagavān Vajra-Sattva,* spune:

„Vai! în momentul în care rătăcesc prin *Sangsāra* prin puterea furiei violente.

Pe drumul luminos al înţelepciunii asemănătoare unei Oglinzi.

Fie ca eu să fiu călăuzit de *Bhagavān Vajra-Sattva,*

Fie ca Divina Mama *Māmaki* să mă însoţească şi să mă protejeze;

Fie ca eu să fiu condus în siguranţă printre piedicile din *Bardo;*

Şi fie ca eu să fiu aşezat în starea desăvârşită a lui Buddha".

Spunând acestea cu o credinţă umilă și profundă, te vei topi în haloul curcubeului lui *Bhagavān Vajra-Sattva* şi vei obţine starea lui Buddha în *Sambogha-Kāya* a regatului de est, numit regatul Fericirii Supreme.

Ziua a treia

Se întâmplă ca, în ciuda acestei confruntări, datorită greutăţii relelor karmice şi a orgoliului, unii morţi să scape „cârligul razelor graţiei“. Pentru ei, *Bhagavān Rthna-Sambhava*[91], împreună cu zeităţile ce-l însoţesc de-a lungul drumului luminos al lumii umane, vor veni să-i întâmpine în a treia zi.

Strigând din nou mortul pe nume, rosteşte confruntarea astfel:

O, nobil fiu, ascultă fără distragere. În ziua a treia, forma primordială a elementului pământ va străluci ca o lumină galbenă. În acest moment, dinspre regatul de sud, al gloriei, *Bhagavān Ratna-Sambhava,* de culoare galbenă, ţinând în mână un giuvaer, aşezat pe tronul de pe cal şi îmbrăţişat de Mama Divină *Sangyai-Chanma*[92] va veni spre tine în toată strălucirea lui. Cei doi *Bodhisattva: Ākāsha-Garbha*[93] şi *Samanta Bhadra*[94] urmaţi de *Bodhisattva* feminini *Mahlaima* şi *Dhupema*[95], - în total şase forme bodhice - vor străluci deasupra ta într-un halou de curcubeu. Agregatul atingerii în forma lui primordială va fi reprezentat prin lumina galbenă a înţelepciunii de Egalitate. Această lumină de un galben fermecător, glorios, din globuri şi globuri satelit de raze, atât de clară, atât de strălucitoare încât ochiul cu greu poate să o privească, va ţâşni spre tine.

Lângă ea, o ternă lumină albastră-gălbuie, reflex al lumii umane, te va izbi în inimă în acelaşi timp cu lumina înţelepciunii.

Atunci, prin forţa egoismului, vei simţi teama de lumina galbenă strălucitoare şi vei vrea să fugi de ea. Vei fi, dimpotrivă, atras de lumina spălăcită albastră-gălbuie a lumii umane. În acel moment, nu te teme de fermecătoarea lumină galbenă, transparentă, recunoaşte-o ca fiind cea a înţelepciunii; păstrându-ţi spiritul resemnat, crede în ea cu tărie şi umilinţă. Dacă eşti capabil să o recunoşti ca pe radiaţia propriului tău intelect -

chiar dacă nu ai practicat umilinţa, credinţa şi ruga - divinul corp al Luminii se va topi împreună cu tine, inseparabil, şi tu vei obţine starea lui Buddha.

Dacă nu poţi recunoaşte radiaţia propriei tale inteligenţe, gândeşte cu credinţă: „Aceasta este radiaţia gratiei lui *Bhagavān Ratna-Sambhava.* Îmi voi găsi refugiu în ea.“ Şi roagă-te, căci ea e „cârligul razelor graţiei" al lui *Bhagavān Ratna-Sambhava;* crede în această lumină.

Nu fi atras de lumina ternă albastru-gălbuie a lumii umane. Căci ea e acumularea înclinaţiilor şi a violentului, tău egoism care au deschis acest drum. Dacă eşti atras, te vei renaşte în lumea umană şi vei avea de îndurat naşterea, bătrâneţea, boala şi moartea. Nu vei avea şanse de a scăpa de la scufundarea în existenţa omenească.. Aceasta e doar o întrerupere pentru a te opri din drumul Eliberării. Nu privi nicăieri, înlătură-ţi egoismul, abandonează înclinaţiile, nu fi atras către toate lucrurile acestea, nu fi slab. Fă în aşa fel încât să crezi în lumina strălucitoare şi fermecătoare. Concentrează-ţi cu ardoare gândurile la *Bhagavān Ratna-Sambhava* şi spune:

„Vai, în momentul în care rătăcesc prin *Sangsāra* din cauza forţei egoismului,

Pe drumul înţelepciunii de egalitate,

Fie ca *Bhagavān Ratna-Sambhava* să mă primească.

Fio ca Divina Mamă, „Ea care are ochiul lui Buddha'" să mă urmeze.

Fie ca eu să fiu condus în siguranţă de-a lungul piedicilor din *Bardo;*

Şi fie ca eu să fiu aşezat în starea desăvârşită a lui Buddha. “

Spunând acestea cu profundă umilinţă, te vei topi în haloul curcubeului inimii lui *Bhagavān Ratna-Sambhava,* Divinul Tatăl-Mama şi vei atinge starea lui Buddha în *Sambogha-Kāya* al regatului de sud, plin de Glorie.

Ziua a patra

Prin aceste confruntări, oricât de slabe ar fi facultăţile mentale, Eliberarea va fi atinsă fără îndoială. Totuşi, în pofida acestor sfaturi repetate, sunt mulţi aceia care şi-au creat multe rele în *karma,* sau nu au voinţa, sau, în sfârşit, n-au meritat o mai mare dezvoltare; ci sunt incapabili de recunoaştere. Ignoranţa, relele karmice cauzate de cupiditate şi avariţie îi determină să fie înfricoşaţi de sunete şi raze şi fug.

Dacă mortul face parte din aceştia, în ziua a patra, *Bhagavān Amitābha*[96] şi divinităţile ce-l înconjoară, urmaţi de lumina din *Preta-Loka* determinată de avariţie şi ataşament vor veni simultan să-i primească.

În acest caz, cheamă-l din nou pe mort pe nume şi spune: „O, nobil fiu, ascultă fără distragere. În ziua a patra, lumina roşie care e forma primară a elementului „foc“ va străluci.

În acest moment, din Regatul occidental şi roşu al Fericirii, *Bhagavān Buddha Amitābha,* de culoare roşie, ţinând în mână un lotus, aşezat pe tronul de pe păun şi îmbrăţişat de Divina Mamă *Gökarmo*[97] va apare în faţa ta împreună cu *Bodhisattva*-ii: *Chenrazi*[98] şi *Jampal*[99] şi *Bodhisattva* feminini: *Ghirdima*[100] şi *Āloke.* Aceste şase corpuri iluminate vor străluci în faţa ta într-o aureolă de lumini.

Forma primitivă a agregatului senzaţiilor, reprezentat prin lumina roşie a înţelepciunii de discernământ total[101]* de un roşu strălucitor, splendid, fermecător, ieşită din inima Divinului Tată-Mamă *Amitābha,* va ţâşni către inima ta, (atât de strălucitoare, încât) cu greu vei putea s-o priveşti. Nu-ţi fie teamă.'

Împreună cu această lumină a înţelepciunii, o ternă lucire roşiatică venită din *Preta-Loka* va licări de asemenea către tine. Fă aşa încât să nu te

simţi atras de ea. Înlătură ataşamentul şi slăbiciunea. În acest moment, prin forţa intensă a ataşamentului, vei fi îngrozit de lumina roşie strălucitoare şi vei fugi de ea. Te vei simţi atras de lucirea spălăcită roşiatică din *Preta-Loka.*

Nu fi înfricoşat de splendida luminii roşie fermecătoare, transparentă, radioasă. Dacă poţi recunoaşte în ea înţelepciunea şi dacă îţi vei păstra spiritul resemnat, te vei topi în ea şi vei atinge starea lui Buddha.

Dacă nu o poţi recunoaşte, gândeşte: „Sunt razele graţiei lui *Bhagavān Amitābha,* în care îmi voi găsi refugiul"; şi roagă-te cu umilă credinţă. Este „cârligul razelor graţiei" lui *Buddha Amitābha.* Ai încredere, nu te îndepărta. Chiar dacă te îndepărtezi, Lumina te va urma, pentru că e inseparabilă de tine. Nu-ţi fie teamă. Nu te simţi atras de lucirea spălăcită din *Preta-Loka.* E lucirea cauzată de acumularea sentimentelor tale de ataşament faţă de *Sangsāra.* Dacă rămâi ataşat de ea vei cădea în lumea spiritelor nefericite şi vei avea de îndurat o foame şi sete insuportabile. Nu vei avea nici o şansă de a obţine. Eliberarea în această stare[102]. Este o întrerupere care îţi ascunde drumul Eliberării. Nu fi' atras de nimic, abandonează-ţi tendinţele obişnuite. Nu fi slab. Crede în strălucirea şi fermecătoarea lumină roşie. Concentrează-ţi credinţa în *Bhagavān Amitābha,* Tatăl-Mama şi spune:

„Vai! în momentul în care hoinăresc prin *Sangsāra* prin puterea marelui ataşament,

Pe drumul radios al Cunoaşterii de discernământ total,

Fie ca *Bhagavān Amitābha* să mă conducă,

Fie ca Divina Mamă „cea îmbrăcată în alb" să mă însoţească pentru a mă păzi;

Fie ca eu să fiu condus în siguranţă de-a lungul piedicilor din *Bardo*

Şi fie ca eu să fiu aşezat în starea desăvârşită a lui Buddha."

Gândind astfel, cu credinţa umilă şl profundă, te vei topi în haloul curcubeului inimii lui *Bhagavān Amitābha* şi vei atinge starea lui Buddha în *Sambogha-Kāya* a Regatului de vest, zis Regatul fericit.

Ziua a cincea

Este imposibil ca în felul acesta să nu fie eliberat.

Totuşi, în ciuda acestei confruntări, anumite fiinţe însufleţite de o prea îndelungată legătură cu tendinţele lor, devenite incapabile să-şi abandoneze obişnuinţele şi, încărcate de relele karmice ale geloziei, sunt terorizate de sunete şi de raze. „Cârligul razelor graţiei*' neputându-le apuca, ele ajung până într-a cincea zi.

Dacă face parte dintre aceste fiinţe, în această zi, *Bhagavān Amogha-Siddhi*[103] înconjurat de divinităţile şi de razele luminoase ale graţiei sale, împreună cu lumina din *Asura-Loka* determinată de gelozie, va veni să-i primească. Confruntarea constă în chemarea mortului pe nume astfel:

„O, nobil fiu, ascultă fără distragere. În ziua a cincea, lumina verde a formei primitive a elementului „aer" va străluci deasupra ta.

În acest moment, din Regatul de nord al îndeplinirii fericite a celor mai bune acţiuni, *Bhagavān Buddha, Amogha-Siddhi* de culoare verde, ţinând în mâna dorje-le în forma de cruce[104], aşezat pe tronul de pe harpiile zburătoare[105], îmbrăţişat de Divina Mamă, Fidela *Dölma*[106] va străluci deasupra ta împreună cu însoţitorii lui, cei doi *Bodhisattva: Chagna-Dorje*[107] şi *Dibpanamsel*[108] urmaţi de cei doi *Bodhisattva,* feminini, *Gandhema*[109] şi *Nidhema*[110]. .Aceste şase forme bodhice vor străluci într-un halou de lumină.

Agregatul voinţei în forma sa primitivă de lumină a înţelepciunii care poate realiza orice[111]*,

de un verde uluitor, transparent, radios, magnific şi terifiant, înconjurată de globuri de radiaţii ieşite din inima Divinului Tată-Mamă *Amogha-Siddhi* ca o rază verde strălucitoare, te va izbi în inimă şi cu greu vei reuşi să o priveşti. Nu-ţi fie teamă.

Ceea ce vezi este puterea naturală a înţelepciunii tale. Rămâi în ea, cu mare resemnare şi cu toată imparţialitatea.

Împreună cu,această lumină verde, o lucire ternă verde închis, produsă de sentimentele de gelozie, va veni dinspre *Asura-Loka* să sclipească deasupra ta. Meditează la ea cu toată imparţialitatea, fără repulsie, fără atracţie. Nu fi ataşat de această lucire. Chiar dacă puterea ta mentală e slabă, nu avea afecţiune pentru ea.

Căci atunci, prin influenţa puternicei gelozii[112], vei fi terorizat de strălucitoarea radiaţie de lumină verde şi vei vrea să fugi. Te voi simţi atras de lucirea spălăcită verde închis din *Asura-Loka.* Totuşi nu te teme de lumina verde magnifică, transparentă, radioasă şi fermecătoare; recunoaşte-o ca fiind cea a înţelepciunii şi, în această stare, permite spiritului tău să se fixeze în resemnare. Sau gândeşte: „Ea este cârligul razelor graţiei" lui *Bhagavān Amogha-Siddhi,* e înţelepciunea care realizează totul. Crezi în asta. Nu fugi.

Chiar dacă fugi, lumina verde te va însoţi, căci e inseparabilă de tine. Nu-ţi fie teamă de ea. Nu fi atras de lucirea ternă verde închisă de la *Asurā Loka.* Căci ea e *Karma* dobândită prin intensa gelozie, venită să te primească. Dacă te vei lăsa atras de ea, vei cădea în *Asurā Loka* unde va trebui să înduri insuportabila mizerie a certurilor şi războaielor[113]. Este o întrerupere pentru a te opri din drumul Eliberării. Abandonează-ţi tendinţele obişnuite. Nu fi slab. Crede în clarul verde fermecător şi, concentrându-ţi întreg gândul asupra Divinului Tată-Mamă *Bhagavān Amogha Siddhi,* spune:

„Vai! în momentul în care hoinăresc prin *Sangsāra,* prin forţa intensei gelozii,

Pe drumul radios al înţelepciunii care realizează totul;

Fie ca *Bhagavān Amogha-Siddhi* să mă conducă;

Fie ca Divina *Mamă* şi Fidela *Tara* să mă însoţească, pentru a mă apăra;

Fie ca eu să fiu condus în siguranţă de-a lungul piedicilor din *Bardo*;

Şi fie ca eu să fiu aşezat în starea desăvârşită a lui Buddha. “

Gândind astfel cu toată credinţa şi umilinţa, te vei topi în haloul de lumină a curcubeului din inima Divinului Tată-Mamă *Bhagavān Amogha-Siddhi* şi vei atinge starea lui Buddha din *Sambogha-Kāya* din Regalul de nord al Bunelor acţiuni acumulate[114].

Ziua a şasea

Astfel fiind confruntat în fiecare etapă, oricât de slabe i-ar fi raporturile karmice, mortul ar fi trebuit să se recunoască într-una sau alta dintre ele. Totuşi, cu toate frecventele confruntări astfel făcute, o fiinţă cu tendinţe puternice, căreia îi lipsesc obişnuinţa înţelepciunii şi pura afecţiune pentru ca, poate fi târâtă înapoi prin puterea tendinţelor sale personale rele, în pofida numeroaselor avertismente date. „Cârligul razelor graţiei“ neputând-o apuca, această fiinţă poate rătăci pe căi coborâtoare datorită sentimentelor de teamă şi groază pe care i le produc luminile şi razele.

În acest caz, toţi Divinii Taţi-Mame ai celor cinci Ordine *(Dhyāni-Buddha*-ii) împreună cu însoţitorii lor vor lumina deasupra lui simultan. De asemenea, în acelaşi moment vor lumina lucirile venite din cele şase *Loka.*

Confruntarea se face chemând mortul pe nume şi spunând:

„O, nobil fiu, până ieri, fiecare dintre Divinităţile celor cinci Ordine ţi s-au arătat una după alta şi ai fost confruntat cu ele, dar datorită influenţei tendinţelor tale rele ai fost speriat şi terorizat şi ai rămas până acum în *Bardo.*

Dacă ai fi recunoscut radiaţiile celor cinci Ordine ale înţelepciunii ca fiind emanaţiile propriilor tale configuraţii-gânduri, ai fi obţinut starea lui Buddha din *Sambogha-Kāya* prin absorbirea într-un halou de curcubeu luminos într-unul dintre cele cinci Ordine Buddha. Dar priveşte acum fără distragere. Luminile celor cinci Ordine, numite Luminile Uniunii celor patru înţelepciuni[115]*[116] vor sosi acum pentru a te întâmpina. Fă în aşa fel încât să le cunoşti.

O, nobil fiu, în această a şasea zi, cele patru culori ale stării primordiale a celor patru elemente (apa, pământ, loc, aer) vor lumina deasupra ta simultan. În acest moment, din Regatul Central al Forţei proiectoare de Germene, *Buddha*[117] *Vairochana,* Divinul Tată-Mamă şi însoţitorii lui vor veni să strălucească deasupra ta.

Din Regatul de est al supremei bucurii, *Buddha Vajra-Sattva,* Divinul Tată-Mamă cu însoţitorii săi vor veni să strălucească deasupra ta.

Din regatul de sud al Gloriei, *Buddha Ratna-Sambhava,* Divinul Tată-Mamă şi însoţitorii săi vor veni să strălucească deasupra ta.

Din Regatul Fericirii din vest, al Lotuşilor îngrămădiţi, *Buddha Amitābha,* Divinul Tată-Mamă şi ai lui însoţitori vor veni să strălucească deasupra ta.

Din Regatul de nord al Bunelor acţiuni perfecte, *Buddha Amogha-Siddhi,* Divinul Tată-Mamă şi însoţitorii săi vor veni într-un halou de Lumină ca să strălucească deasupra ta în acel moment.

O, nobil fiu, pe un cerc exterior, înconjurând cele cinci perechi de *Dhyāni Buddha,* cei (patru) Gardieni ai Porţilor, cei ce sunt mânioşi: Victoriosul[118], Distrugătorul al Stăpânului Morţii[119], Regele cu gât de cal[120], Urna de Nectar[121] cu cele patru Gardiene ale Porţilor: Purtătoarea Ghimpelui[122], Purtătoarea Capcanei[123], Purtătoarea Lanţului[124], Purtătoarea Clopotului[125], de asemeni Buddha al *Deva*-ilor numit: „Cel cu putere Supremă"[126], Buddha al *Asura*-ilor numit: „Ţesătura Solidă"[127], Buddha al Omenirii numit „Leul *Shākya-ilor"*, Buddha al lumii animale numit „Leul neclintit", Buddha al *Preta*-ilor numit: „Cel cu gura de flacără" şi Buddha al lumilor inferioare numit: „Regele Adevărului"[128]; (aceştia), cei 8 Taţi-Mame gardieni ai Porţilor şi cei 6 Stăpâni, Victorioşi, vor veni de asemenea să strălucească deasupra ta.

Tatăl universal bun şi mama universal bună[129], marii strămoşi ai tuturor *buddha-ilor, Samanta-Bhadra* (şi *Samanta-Bhadra),* Divinul Tată şi Divina Mamă, aceştia doi îţi vor apărea de asemenea, strălucitori. Aceste 42 de zeităţi perfecte ieşite din inima ta, zămislite din iubirea pură, vor veni să strălucească. Recunoaşte-le.

O, nobil fiu, aceste regate nu provin din exterior. Ele vin din cele patru diviziuni ale inimii tale care, împreună cu centrul, dau cele cinci direcţii. Vor ieşi din inima ta şi vor străluci deasupră-ţi.

Şi nici zeităţile nu vin din altă parte decât din tine însuţi; ele există dintotdeauna în facultăţile propriei tale inteligenţe[130]. Încearcă să le cunoşti această natură.

O, nobil fiu, talia acestor divinităţi nu e nici mare, nici mică (ci) proporţională. (Ele au) fiecare ornamentele lor, culorile, atitudinile, tronurile şi emblemele lor.

Aceste zeităţi sunt împărţite în grupe de câte cinci perechi, fiecare dintre grupe fiind înconjurată de un cvintuplu cerc de radiaţii, *Bodhisattva*-ii masculini luând parte la Natura Divinului Tată şi *Bodhisattva-ii* feminini la aceea a Divinei Mame. Toate aceste conclave divine vor străluci deasupra ta într-un conclav unic şi complet[131]. Ele sunt divinităţile tale tutelare[132] personale. Astfel să le recunoşti.

O, nobil fiu, din inima Divinilor Taţi-Mame ai Celor Cinci Ordine, razele luminilor celor Patru înţelepciuni unite, extraordinar de clare şi frumoase, ca ţesute din raze de soare, vor veni să strălucească deasupra ta şi să-ţi înfioare inima.

Pe această cale a Luminii vor veni să strălucească magnifice globuri de lumină albastră trimiţând raze: înţelepciunea *Dharma-Dhātu* (ea însăşi), fiecare rază apărând ca un bol de peruzea tulburat, înconjurat de globuri asemănătoare, de talie mai fină. Magnific, fermecător, radios, transparent, fiecare rază îşi sporeşte măreţia prin cele cinci mici globuri încolţite jur-împrejur de cinci stele de lumină de aceeaşi natură, nelăsând nici centrul şi nici marginile lipsite de splendoarea globurilor mari şi mici.

Din inima lui *Vajra-Sattva*, albul jet de lumină al înţelepciunii ca Oglinda, alb, transparent, măreţ şi fermecător, măreţ şi înspăimântător, cu mult mai măreţ din pricina globurilor înturnate de alte globuri de lumină transparentă şi radioasă, strălucind fiecare ca o oglindă fermecătoare, va veni deasupra ta să strălucească.

Din inima lui *Ratna-Sambhava,* galbenul jet de lumină al înţelepciunii de Egalitate, cu galbene globuri ca revărsate din aurul cupelor, împresurate de globuri mai mici şi-acestea asemeni, de altele, cu-atât mai fine, va veni deasupra să-ţi strălucească.

Din inima lui *Amitābha,* străveziul jet de lumină al Înţelepciunii Atotştiutoare din care globuri tremurate de mărgean împrăştie razele înţelepciunii, neînchipuit de strălucitoare şi de fermecătoare, fiecare încununată de cinci globuri din aceeaşi plămadă, nelăsând nici miezul, nici marginile lipsite de splendoarea globurilor satelite, cu mult mai mici, va veni deasupra ta să strălucească.

Toate vor veni deodată deasupra inimii tale să strălucească.

O, nobil fiu, toate aceste radiaţii[133] sunt cele ale propriilor tale facultăţi intelectuale, venite să strălucească deasupra ta. Ele nu sosesc din exterior. Nu fi atras către ele, nu fi slab sau înfricoşat, ci aşează-te în lumea „non-formării gândurilor”[134]. În această stare, toate formele, toate radiaţiile se vor topi în tine şi vei atinge starea lui Buddha.

Jetul de lumină verde al înţelepciunii Acţiunilor perfecte nu va străluci deasupra ta, deoarece facultatea înţelepciunii intelectualului tău n-a fost, în timpul dezvoltării ei, perfecţionată.

O, nobil fiu, aceste jeturi de lumină sunt numite Luminile celor patru Înţelepciuni unice (de unde îşi are obârşia ceea) ce se numeşte Drumul Interior ce traversează *Vajra-Sattva*[135].

În acest moment trebuie să-ţi aminteşti de învăţăturile confruntărilor pe care le-ai obţinut de la al tău *Gurii.* Dacă iţi aminteşti sensul acestor confruntări, vei recunoaşte toate aceste lumini ce strălucesc deasupra ta ca fiind reflexul propriei tale lumini interioare. Şi, recunoscându-le ca pe nişte prieteni dragi, vei crede în ele şi le (Vei înţelege rostul, aşa cum fiul îl înţelege pe cel al Mamei sale.

Crezând în natura fără schimbare a Purului şi Sfântului Adevăr, vei face să curgă prin tine fluxul liniştitor al *Samādhi;* şi, aruncându-te în corpul inteligenţei perfect evoluate, vei obţine starea lui

Buddha din *Sambogha-Kāya,* de unde nu există întoarcere.

O, nobil fiu, în acelaşi timp cu radiaţiile înţelepciunii, licăririle iluziilor impure ale celor şase *Loka* vor pâlpâi de asemenea. Dacă îţi pui întrebarea: Ce sunt ele? (ele sunt): o lucire ternă albă din *deva, o* lucire ternă verde din *asura, o* lucire ternă galbenă a fiinţelor omeneşti, o lucire ternă albastră a brutelor, o lucire ternă roşiatică din *preta* şi o lucire ternă cenuşie' din infern[136].

Aceste şase luciri vor apare în marginea celor şase radiaţii ale înţelepciunii. Nu fi înfricoşat, nici atras de vreuna dintre ele, ci rămâi în repaus în „non-formarea gândului".

Dacă te laşi înspăimântat de radiaţiile înţelepciunii şi atras de lucirile impure ale celor şase *Loka,* va trebui să primeşti un corp într-unul dintre cele şase *Loka* şi să înduri suferinţele *Samsārei.* Şi vei fi hărţuit de valurile ei şi forţat să guşti din toate suferinţele care există.

O, nobil fiu, dacă eşti dintre cei care n-au meritat să asculte cuvintele alese ale unui *guru,* îţi va fi frică de radiaţiile înţelepciunii şi de zeităţile pe care le vei vedea acolo. Astfel înfricoşat, vei fi atras către impurităţile samsarice. Nu fă acest lucru. Crede umil în pura şi fermecătoarea radiaţie a înţelepciunii. Călăuzeşte-ţi spiritul în această privinţă şi gândeşte: „Radiaţiile milostive ale înţelepciunii celor Cinci Ordine ale *Buddha*-ilor[137] au venit cu mila către mine. Îmi voi găsi refugiul în ele“.

Rezistând atracţiilor lucirilor iluzorii ale celor şase *Loka* şi dirijându-ţi spiritul concentrat către Divinii Taţi şi Mame ai *Buddha*-ilor celor Cinci Ordine, pronunţă vorbele:

„Vai! în momentul în care hoinăresc prin *Sangsāra* prin puterea celor cinci violente otrăvuri[138];

Pe drumul radios al luminii celor patru înţelepciuni unite;

Fie ca cei cinci Cuceritori Victorioşi să mă conducă;

Fie ca cele cinci Ordine ale Divinităţilor Mame să mă urmeze;

Fie ca eu să fiu salvat de razele lucirilor impure ale celor şase *Loka;*

Şi, fiind salvat de piedicile temutului *Bardo,*

Fie ca eu să fiu aşezat în cele Cinci Regate Divine ale Purităţii".

Prin această rugăciune îţi vei recunoaşte propria lumină interioară[139] şi, dăruindu-i-te, vei atinge imediat starea lui Buddha. Prin credinţa umilă, chiar şi cei mai obişnuiţi credincioşi izbutesc să se cunoască pe ei înşişi şi să obţină Eliberarea. Chiar şi cei mai umili, prin forţa unei rugăciuni pure pot închide porţile celor Şase Loka şi, înţelegând adevărata semnificaţie a celor patru înţelepciuni unite, vor obţine starea lui Buddha pe calea ce traversează *Vajra-Sattva*[140].

Astfel, prin această confruntare detaliată, cei care sunt destinaţi Eliberării vor ajunge să cunoască „Adevărul" şi mulţi dintre ei vor ajunge să atingă Eliberarea[141].

Cei mai răi dintre cei răi, greu încărcaţi de relele karmice, neocupându-se vreodată de religie şi unii dintre cei lipsiţi de voinţă, prin forţa iluziilor karmice împiedicaţi de a recunoaşte confruntarea (cu Adevărul), vor lua drumul coborâtor.

Ziua a şaptea

În ziua a şaptea, divinităţile deţinătoare ale Cunoaşterii vor veni din sfinte regate paradisiace ca să întâmpine mortul. În acelaşi timp, calea lumii brutelor, create de pasiunile obscure şi de prostie, se va deschide ca să-i primească[142].

Confruntarea în acest moment se face chemând mortul pe nume, astfel:

„O, nobil fiu, ascultă fără distragere. În ziua a şaptea, radiaţiile diferitelor culori ale tendinţelor purificate vor veni să strălucească. În acelaşi timp, Zeităţile Deţinătoare ale Cunoaşterii[143] vor veni din sfintele regate paradisiace ca să te primească.

În centrul Cercului, aureolat de o radiaţie de lumină de curcubeu, Supremul Deţinător al Cunoaşterii, Lotusul stăpân al dansului, Supremul Posesor al Cunoaşterii care pârguieşte fructele karmei, strălucind în cinci culori, îmbrăţişat de Mama *Dākinī* roşie[144], ţinând (el) un cuţit curbat şi un craniu (umplut) cu sânge[145] dansând şi executând *mudrā* fascinaţiei[146] (cu mâna dreaptă întinsă) va veni să strălucească deasupra ta. În estul cercului, zeitatea numită Posesorul Cunoaşterii rămase pe pământ, de culoare albă, cu expresie radioasă, surâzătoare, îmbrăţişat de Mama *Dākinī* albă, ţinând un cuţit curbat şi un craniu plin de sânge, dansând şi executând *mudrā* fascinaţiei, va veni să strălucească.

În sudul cercului, zeitatea posesoare a Cunoaşterii numită: (Cel) care are puteri asupra duratei vieţii, de culoare galbenă, zâmbitor şi radios, îmbrăţişat de Mama *Dākinī* galbenă, ţinând un cuţit curbat şi un craniu umplut cu sânge, dansând şi executând *mudrā* fascinaţiei, va veni să strălucească.

În vestul cercului, zeitatea numită: Cel care deţine Cunoaşterea Marelui Simbol[147], de culoare roşie, surâzător şi radios, îmbrăţişat de Dākinī roşie, Mama, ţinând o seceră şi un craniu umplut cu sânge, dansând şi executând *mudrā* fascinaţiei, va veni să strălucească.

În nordul cercului, zeitatea Cel ce deţine Cunoaşterea evoluată prin ea însăşi, de culoare verde, cu o expresie jumătate supărată, jumătate zâmbitoare, radios, îmbrăţişat de Mama *Dākinī* verde, ţinând în mână un cuţit curbat şi un craniu

umplut cu sânge, dansând şi executând *mudrā* fascinaţiei, va veni să strălucească.

Pe cercul exterior, în jurul, acestor deţinători de Cunoaştere, grupuri nenumărate de *Dākinī: Dākinī* celor opt locuri de cremaţiune, *Dākinī* celor patru clase, *Dākinī* celor trei sălaşuri, *Dākinī* celor treizeci de locuri sfinte şi a celor douăzeci şi patru de pelerinaje[148] ale eroilor şi eroinelor, ale războinicilor cereşti, ale zeităţilor protectoare a Credinţei, masculine şi feminine, împodobite fiecare cu şase ornamente de os, având tobe şi trompete făcute din femur, tamburine şi cranii omeneşti, gigantice stindarde părând confecţionate din piele omenească[149], baldachine și embleme din piele omenească, afumând cu tămâie din grăsimi de oameni, purtând nenumărate feluri de instrumente muzicale ce împânzesc orizontul cu vibraţii, mișcându-l, tremurându-l prin sunete destul de puternice încât să-ţi zăpăcească minţile, dansând pe ritmuri felurite, vor veni să-i primească pe cei fideli şi să-i pedepsească pe ceilalţi[150].

O, nobil fiu, cinci radiaţii colorate ale Cunoaşterii născută simultan[151], care sunt tendinţele purificate, vibrante, fermecătoare, ca un şirag de culori, asemănătoare fulgerelor, radioase, transparente, măreţe, inspirând frica vor ieşi din inimile celor cinci Divinităţi principale deţinătoare ale Cunoaşterii şi te vor izbi în inimă; vor fi atât de strălucitoare încât ochiul tău nu va suporta vederea lor.

În acelaşi moment, o lucire spălăcită albastră venită din lumea brută va apare de-a lungul radiaţiilor înţelepciunii. Şi prin influenţa iluziilor tendinţelor, vei fi înspăimântat de razele celor cinci culori şi (vei simţi nevoia) să fugi, te vei simţi atras de lumina ternă a lumii brutelor. Totuşi, nu fi înfricoşat de strălucitoarea radiaţie a celor cinci culori, nici îngrozit, ci cunoaşte această înţelepciune ca fiind a ta.

În aceste radiaţii sunetul natural al Adevărului va răbufni ca miile de tunete. Sunetul va veni în unde neîntrerupte, vei putea asculta: „Ucide, ucide" împreună cu *mantra*[152]-le ce inspira teama. Nu te înspăimânta. Nu fugi. Nu fi îngrozit. Cunoaşte-le ca fiind facultăţile intelectuale ale propriei tale lumini.

Nu fi atras către lucirea spălăcită albastră a lumii brutelor; nu fi slab. Dacă vei fi atras, vei cădea în lumea brutelor unde domină prostia şi vei îndura mizeriile nelimitate ale robiei, muţeniei şi prostiei[153] Şi se va scurge multă vreme înainte ca să poţi ieşi. Nu fi atras de aceasta. Pune-ţi credinţa în radiaţia strălucitoare şi fermecătoare a celor cinci culori. Concentrează-ţi spiritul asupra zeităţilor „Cuceritorii deţinători ai Cunoaşterii". Gândeşte doar astfel: „Zeităţile care deţin Cunoaşterea, Eroii şi *Dākinī*-ile au veni din sfintele regate ale paradisurilor ca să mă întâmpine. Le implor. Până acum, cu toate că cele cinci Ordine ale *Buddha*-ilor celor trei timpuri au făcut tot efortul de a-şi trimite razele graţiei şi compasiunii, n-am fost salvat prin ele. Vai! pentru o fiinţă ca mine. Fie ca Zeităţile care deţin Cunoaşterea să nu mă lase să merg mai jos decât sunt aici şi să mă apuce cu cârligul compasiunii lor ca să mă conducă spre sfintele paradisuri".

Gândind aşa, fără distragere, spune rugăciunea:

„O, voi zeităţi deţinătoare ale Cunoaşterii, vă implor, ascultaţi-mă;

Conduceți-mă pe Drumul marii voastre iubiri. Căci rătăcesc prin *Sangsāra* din pricina tendinţelor mele intensificate;

Pe strălucitorul drum al Luminii Cunoaşterii născute simultan;

Fie ca grupurile de Eroi, Cei ce deţin Cunoaşterea, să mă conducă;

Fie ca grupurile de Mame *Dākinī* să mă urmeze şi să mă protejeze;

Fie ca ei să mă salveze de teribilele piedici din *Bardo;*

Şi să mă aşeze în purele regate paradisiace“.

Rugându-te aşa, cu credinţă şi umilinţă profundă, nu e nici o îndoială că te vei naşte în regatele pure ale paradisului[154] după ce te-ai topit în lumina de curcubeu a Zeităţilor deţinătoare ale Cunoaşterii.

Pandiţii[155]* de toate clasele, cunoscând această etapă, obţin şi ei eliberarea; chiar şi cei cu tendinţe rele pot fi siguri de eliberare aici.

Aici se termină partea Marelui *Thödol* conţinând confruntarea cu (Divinităţile) Liniştite din *Chönyid Bardo* şi înfăţişarea cu Lumina Clară din *Chikhai Bardo.*

APARIŢIA DIVINITĂŢILOR IRITATE DIN ZIUA A OPTA PANĂ ÎNTR-A PAISPREZECEA

Introducere

Acum trebuie descrisă apariţia Divinităţilor Iritate. În *Bardo* precedent, al (Divinităţilor) Liniştite, au existat, şapte trepte de piedici. Confruntarea în fiecare etapă a trebuit să determine recunoaşterea uneia sau alteia (dintre etape) şi dobândirea Eliberării.

Mii de fiinţe vor fi astfel eliberate prin această recunoaştere; dar chiar dacă mulţi obţin astfel eliberarea, numărul fiinţelor sensibile fiind mare, karmele rele puternice, obscurităţile dese, tendinţele prea îndelung păstrate, Roata Ignoranţei şi a Iluziei continuă să se învârtă fără să se oprească ori să accelereze.

Chiar dacă (toţi) sunt astfel confruntaţi, în amănunt, o mare majoritate îşi va continua rătăcirea coborâtoare fără să atingă eliberarea.

Deci, după încetarea (apariţiei) Divinităţilor Liniştite şi Deţinătoare de Cunoaştere venite la

întâlnire, vor apărea cele 58 de Divinităţi înconjurate de flăcări mânioase, băutoare de sânge, care nu sunt decât Divinităţile Liniştite sub un aspect nou. După locul (ocupat în corpul Bardic al mortului de centrii psihici care le emit), ele vor apărea în mod diferit[156].

Acesta este *Bardo* al Divinităţilor Iritate şi, cum ele sunt înrâurite de frică, groază şi teamă[157], recunoaşterea devine şi mai dificilă. Intelectul nedobândind independenţa, trece dintr-o stare de slăbiciune într-o suită de altele asemănătoare. (Totuşi), dacă există o licărire de cunoaştere, eliberarea e mai uşoară (în această etapă). Dacă se pune întrebarea de ce, răspunsul este: datorită apariţiilor radiaţiilor - care produc frică, groază, teamă - intelectul e deci ţinut în alertă şi concentrat fără distragere[158].

Dacă în această etapă nu se ia contact cu această învăţătură, priceperea (în ştiinţe religioase) poate fi oricât (de vastă) cât oceanul, nu va servi la nimic. Ei pot fi abaţi deţinători de discipline, doctori în metafizică şi să rătăcească prin această etapă fără să poată recunoaşte lumina ce bântuie prin *Sangsāra.*

Cât despre oamenii obişnuiţi, mai e nevoie de explicaţii? Fugind de frică, groază şi spaimă, ei, cad în prăpăstiile lumilor nefericite şi suferinde. Dar cei mai umili dintre credincioşii doctrinei mistice, *mantrayāna*-ii, de cum zăresc divinităţile băutoare de sânge, le recunosc drept divinităţilor lor tutelare şi întâlnirea va fi asemănătoare cu întâlnirea unui om cunoscut. Vor crede şi se voi' topi în ele, atingând prin contopire starea lui Buddha[159].

Dacă au meditat asupra descrierilor acestor divinităţi băutoare de sânge cât timp au trăit în lume, dacă le-au adus omagiu, dacă le-au venerat, sau măcar le-au văzut reprezentate în tablouri şi imagini, când vor vedea înălţându-se divinităţile în

această etapă, le vor recunoaşte şi aceasta va însemna eliberarea. În aceasta constă reuşita.

De asemenea, la moartea abaţilor deţinători de discipline şi a doctorilor în metafizică (rămaşi ignoranţi în ceea ce priveşte învăţăturile *Bardo),* oricât de asiduu s-ar fi dezvoltat ei în practicile religioase şi oricât de abili ar fi fost în expunerile doctrinelor lor în viaţă, nu se va produce nici un semn sau fenomen ca şi curcubeul (în jurul rugului funerar) sau resturi de os (în cenuşă). Şi asta deoarece în timpul vieţii lor n-au avut în inimă doctrinele mistice (sau esoterice) despre care au vorbit cu dispreţ şi niciodată nu au cunoscut (prin iniţiere) zeităţile doctrinelor mistice şi astfel, când ele vor apare în *Bardo,* nu le vor recunoaşte. Văzând deodată ceea ce până atunci nu au mai văzut, vederea lor le va fi antipatică, iar sentimentul de antagonism, fiind trezit, îi va determina să treacă în stări dureroase ale existenţei. Urmează că, dacă iscusiţii disciplinelor şi metafizicii n-au practicat doctrinele mistice, semne cum ar fi: curcubeul, relicvele de os în formă de sâmburi nu vor apărea (la rugurile funerare)[160], adevărul ieşind la iveală.

Cei mai umili dintre credincioşii mantrayanici pot avea maniere mai puţin rafinate, pot fi mai puţin sârguincioşi sau fără tact, sau să nu trăiască în concordanţă cu dorinţa lor, să pară îmbrăcaţi neelegant, să nu fie capabili de a urma practicile învăţăturilor până la capăt. Dar împotriva acestor lucruri, nimeni nu simte dispreţ pentru ei, nimeni nu se îndoieşte de ei, ci au respect pentru doctrinele (care există în ei). Doar astfel se poate obţine eliberarea în această etapă.

Chiar şi dacă actele (unei astfel de fiinţe) nu au fost cele mai corecte în lumea omenească, la moartea ei va apărea măcar unul dintre semne: curcubeu, figuri de os, rămăşiţe de os. Şi aceasta deoarece doctrina esoterică beneficiază de marile unde psihice[161]. Aceşti credincioşi mistici

mantrayanici, având o dezvoltare psihică obişnuită, care au meditat asupra procesului de evocare a viziunilor şi a procedeelor de perfecţionare şi au practicat *(mantra-le)* esenţiale[162], nu vor rătăci dincolo de *Chönyid Bardo.* Imediat ce respiraţia lor se opreşte, vor fi conduşi în regatele pure paradisiace de către Eroi şi Eroine şi de Deţinătorii de Cunoaştere[163]. Drept semn pentru aceasta, cerul va fi fără nori, aceştia se vor topi în lumini de curcubeu, pământul va fi inundat de soare, se va simţi o adiere de tămâie, muzica se va extinde către ceruri, se vor vedea lumini şi vor fi găsite resturi de os şi forme (în cenuşa rugului).

Deci, înseamnă, că pentru abaţi, doctori, mistici lipsiţi de voinţă şi pentru toată lumea obişnuită, acest *Thödol e* indispensabil[164]. Dar cei ce au meditat asupra Marii Perfecţiuni şi a Marelui Simbol[165] vor recunoaşte Lumina Clară în momentul morţii; şi, obţinând *Dhārma-Kāya,* ei vor fi dintre aceia pentru care lectura acestui *Thödol* nu e necesară. Recunoscând Lumina Clară în momentul morţii, ei vor recunoaşte totodată viziunile Divinităţilor Liniştite şi Iritate din *Chönyid Bardo* şi vor obţine *Sambogha-Kāya;* sau, recunoscându-le în *Sidpa Bardo,* vor obţine *Nirmāna-Kāya.* Se vor renaşte astfel în planurile cele mai înalte şi, în această următoare renaştere, vor reîntâlni Doctrina şi se vor bucura de continuitate karmica[166].

Astfel, acest *Thödol* e Doctrina prin care starea lui Buddha poate fi atinsă fără meditaţie. Doctrina eliberează doar prin ascultare (a acestei doctrine). Doctrina care conduce fiinţele încărcate de rele karmice pe Calea Secretă, Doctrina care produce o diferenţiere instantanee (intre iniţiaţi şi neiniţiaţi), fiind Doctrina profundă care oferă Iluminarea perfectă instantaneu. Fiinţele sensibile atinse de ea nu pot lua calea stărilor nefericite.

Această doctrină şi cea a *Tahdol*-ului[167] împreunate sunt ca o *mandala* de aur încrustat cu peruzele. Reuniţi-le.

Astfel, natura indispensabilă a acestui *Thödol* fiind demonstrată, iată acum confruntarea la sosirea (Divinităţilor) Iritate în *Bardo.*

Ziua a opta

Chemând din nou mortul pe nume (vorbeşte-i) astfel:

O, nobil fiu, ascultă fără distragere, n-ai fost capabil să recunoşti Divinităţile Liniştite care au strălucit deasupra ta în celălalt *Bardo* şi ai venit rătăcind până aici. Acum, în ziua a opta, Divinităţile Iritate băutoare de sânge vor veni să strălucească. Fă în aşa fel încât să le recunoşti, fără distragere.

O, nobil fiu, Marele Glorios *Buddha Heruka*[168] de culoare brună închisă, cu trei capete, şase mâini şi patru picioare bine sprijinite; a lui (faţă) din dreapta e albă, cea din stânga roşie şi cea din mijloc brună închis; corpul aruncă flăcări strălucitoare, cei nouă ochi larg deschişi sunt de o fixitate terifiantă, tremurătoarele sprâncene asemeni fulgerelor; dinţii descoperiţi, încleştaţi şi strălucitori scot strigăte sonore de „a-la-la“ şi „ha-ha“ şi şuierături stridente, părul galben roşcat, întins, emiţând raze; capetele sale sunt ornate cu cranii (omeneşti) zbârcite şi cu embleme ale soarelui şi a lunii; negri şerpi şi capete (omeneşti) proaspăt tăiate se alcătuiesc în ghirlande în jurul lui; prima dintre mâinile drepte ţine o roată, cea din mijloc o sabie, ultima o ghioagă; prima dintre mâinile stângi ţine un clopot, cea din mijloc un scalp omenesc, ultima un brăzdar; corpul îi e îmbrăţişat de mama *Buddha-Krotishaurima* care[169], cu mâna dreaptă îi ţine gâtul şi cu stânga îi duce la gură o scoică (umplută cu sânge) şi scoate strigăte zgomotoase, strigăte sfâşietoare şi bombăneli ca

lunetele. (Emanate de aceste două zeităţi) flăcări radioase de înţelepciune, strălucitoare, ieşind din toţi porii lor împresurând un dorje de foc; (în felul acesta, cele două zeităţi), sunt fiecare cu un picior încrucişat şi (celălalt) drept şi ţeapăn, sub un baldachin purtat de vulturi cornuţi[170] vor ieşi din propriu-ţi creier şi vor veni să strălucească deasupra ta. Nu te înspăimânta. Nu fi înfricoşat. Recunoaşte-i ca fiind forme corporale ale propriului tău intelect.

Recunoaște-l ca pe divinitatea ta tutelară, nu fi îngrozit. Nu-ţi fie frică, deoarece în realitate e *Bhagavān Vairochana,* Tatăl-Mama. În chiar momentul în care îl vei putea recunoaşte eliberarea va fi obţinută. Dacă îl recunoşti, te vei topi subit în divinitatea tutelară şi starea lui Buddha în *Sambogha-Kāya* va fi dobândită.

Ziua a noua

Dar dacă fugi de ei, fiind copleşit de spaimă şi teroare, alunei în ziua a noua, divinităţile băutoare de sânge ale ordinului *Vajra* vor veni să te întâmpine. Confruntarea se face chemând mortul pe nume astfel: „0, nobil fiu, ascultă fără distragere. Băutorul de sânge din ordinul *Vajra* numit *Bhagavān Vajra-Heruka,* de culoare albastră Închisă, cu trei feţe, şase mâini, patru picioare bine sprijinite; faţa dreaptă albă, cea stângă roşie, cea din mijloc albastru închis; în primă mână dreaptă (ţine) un dorje, în cea din mijloc un scalp şi în ultima un topor; în prima mână stângă un clopot, în cea din mijloc un scalp şi în ultima un brăzdar; corpul îi e îmbrăţişat de Mama *Vajra Krotishaurima,* ţinându-l de gât cu mâna dreapta şi cu stânga ducându-i la gură o scoică umplută cu sânge. Aceasta va fi producţia părţii de est a creierului tău şi va veni să strălucească deasupra ta. Nu te înspăimânta. Nu fi îngrozit. În realitate ei (sunt) *Bhagavān Vajra-Sattva,* Tatăl-Mama. Crezi

în ei. Recunoaşte-i şi vei obţine imediat eliberarea. Dezvăluindu-(i) astfel, cunoscându-i ca fiind divinităţile tale tutelare, te vei topi în ei, obţinând starea lui Buddha".

Ziua a zecea

Dacă nici acum n-a avui loc recunoaşterea, obscurităţile acţiunilor rele fiind prea mari, şi dacă a fugit de spaimă şi groază, atunci, în ziua a zecea va apărea băutorul de sânge din ordinul Giuvaierului să-i primească. Confruntarea se face chemând mortul pe nume, astfel: „O, nobil fiu, băutorul de sânge din ordinul Giuvaierului numit *Ratna-Heruka,* de culoare galbenă, având trei feţe, şase mâini, patru picioare bine sprijinite: faţa dreaptă albă, stânga roşie, cea din mijloc galben închis, înconjurat de flăcări; în prima dintre cele şase mâini ţine o piatră preţioasă, în cea din mijloc un trident, în ultima un baston; în prima mână din stânga un clopot, în cea din mijloc un scalp, în ultima un trident; corpul îi este îmbrăţişat de Mama *Ratna-Krotishaurima* ţinându-l cu mâna dreaptă de gât şi cu mâna stângă ducându-i la gură o scoică (umplută cu sânge). Ei vor ieşi din partea de sud a creierului tău şi vor veni să-ţi strălucească în faţă. Nu-ţi fie teamă. Nu fi îngrozit. Nu te înspăimânta. Cunoaşte-i ca fiind forme ale intelectului tău. (Ei) sunt zeităţile tale tutelare, nu fi terifiat. În realitate (ei sunt) Tatăl-Mama *Bhagavān Ratna-Sambhava.* Crezi în ei. Recunoscându(-i) vei obţine pe loc Eliberarea". Dezvăluindu-i astfel, recunoscându-i ca pe zeităţile tale tutelare, topindu-te în ei, starea lui Buddha va fi obţinută în chiar acel moment.

Ziua a unsprezecea

Cu toată această confruntare, dacă prin forţa tendinţelor rele groaza şi spaima îl împiedică să le

recunoască fiind zeităţile sale tutelare şi dacă fuge de ele, atunci în ziua a unsprezecea, băutorul de sânge din ordinul Lotusului va veni să întâmpine mortul. Confruntarea se face chemând mortul pe nume, astfel:

„O, nobil fiu, în ziua a unsprezecea, băutorul de sânge din ordinul Lotusului numit *Bhagavān Padma-Heruka,* de culoare roşie negricioasă, (având) trei feţe, şase mâni şi patru picioare bine sprijinite; faţa dreaptă albă, stânga albastră, cea din mijloc roşie închis; în prima mânu din dreapta ţine un lotus, în cea din mijloc un trident, în ultima o măciucă; în prima mână stângă un clopot, în cea din mijloc un scalp plin de sânge[171], în ultima o mică tobă; corpul este îmbrăţişat de Mama *Padma-Krotishaurima* ţinându-l de gât cu mâna dreaptă şi cu stânga oferindu-i o scoică umplută cu sânge; Tatăl şi Mama uniţi vor ieşi din zona de vest a creierului tău şi vor veni să strălucească deasupra ta. Nu fi îngrozit. Nu te speria. Bucură-te. Recunoaşte-i ca fiind produsul intelectului tău, ca pe zeităţile tale tutelare; nu fi înspăimântat. În realitate ei sunt Tatăl-Mama *Bhagavān Amitābha.* Crede în ei. În acelaşi timp cu recunoaşterea vine Eliberarea”, înfăţişându-i astfel îi vei găsi ca fiind zeităţile tutelare, te vei topi instantaneu (în ei) şi vei obţine starea lui Buddha.

Ziua a douăsprezecea

Cu toată această confruntare, mereu tras în urmă de tendinţele rele, teroarea şi spaima fiind treze, se poate întâmpla să nu fi recunoscut zeităţile şi să fi fugit. Atunci, într-a douăsprezecea zi, zeităţile băutoare de sânge din ordinul karmic însoţite de *Kerima, Htamenma,* şi *Wang-Chugma*[172] vor veni să întâmpine mortul.

Nerecunoscându-le, groaza se va naşte. La fel, confruntarea se face chemând mortul pe nume astfel:

„O, nobil fiu, în ziua a douăsprezecea, zeitatea băutoare de sânge din ordinul karmic numită *Karma-Heruka* de culoare verde închis, având trei feţe, şase mâni, patru picioare bine sprijinite: faţa dreaptă albă, cea stângă roşie; şi cea din mijloc verde închis; de un aspect maiestuos; ţine în prima dintre cele şase mâini, în dreapta, o sabie; în cea din mijloc un trident; în ultima o măciucă; în prima mână din stânga un clopot; în cea din mijloc un scalp, în ultima un brăzdar; corpul îi e îmbrăţişat de Mama *Karma-Krotishaurima* care îl ţine de gât cu mâna dreaptă şi cu stânga îi duce la gură o scoică roşie; Tatăl şi Mama, uniţi, ies din zona de nord a creierului tău şi vin să strălucească deasupra ta. Să nu te sperie. Nu fi îngrozit. Nu fi înspăimântat. Recunoaşte-i ca fiind manifestarea propriului tău intelect. Sunt divinităţile tale tutelare, nu fi speriat. Căci ei sunt în realitate Tatăl-Mama *Bhagavān Amogha-Siddhi.* Crede, fii umil, fii iubitor. În acelaşi timp cu această recunoaştere, va veni eliberarea. Prin recunoaştere, privindu-i ca pe zeităţile tale tutelare, te vei topi subit în ele şi vei obţine starea de Buddha”. Ajutat de învăţăturile alese de guru, le va recunoaşte ca fiind configuraţiile - gânduri apărute din propriile tale facultăţi intelectuale. De exemplu, o persoană care vede o piele de leu e eliberată (de frică) deoarece, chiar dacă nu e decât pielea conservată a unui leu, dacă nu poate să-şi dea seama, frica vine şi durează până când îşi spune: „nu-i decât un leu împăiat“; astfel, e eliberat de teamă. Acelaşi lucru are loc în cazul de faţă, când grupurile de zeităţi băutoare de sânge, cu membre enorme, părând uriaşe, ca şi cerurile, această vedere produce, natural, spaima şi groaza. (Dar) după ce confruntarea e auzită, (le) va recunoaşte ca fiind propriile sale zeităţi tutelare, propriile configuraţii-gânduri. Deci, când peste Lumina Clară Mamă - cu care ne-am obişnuit înainte - o Lumină Clară secundară (Lumina Clară

de descendenţă) se produce, şi când Lumina Clară Mamă şi Lumina Clară de descendenţă venind împreună ca două fiinţe legate intim, strălucesc inseparabil, atunci o licărire de autoemancipare străluceşte şi, obţinută fiind propria iluminare prin el însuşi, dobândită fiind cunoaşterea de sine, el este eliberat.

Ziua a treisprezecea

Dacă această confruntare nu este realizată, chiar şi persoanele care se află deja pe Cale[173] vor cădea aici şi vor rătăci prin *Sangsāra.* Atunci cele opt fiinţe iritate, *Kerimele* şi *Htamenmele,* având diverse capete (de animale), vor ieşi din propriul lui creier şi vor străluci. Confruntarea se face chemând mortul pe nume astfel:

„O, nobil fiu, ascultă fără distragere, în ziua a treisprezecea, din zona de est al creierului tău se vor înălţa cele opt *Kerima* ce vor veni să strălucească deasupra ta. Nu fi înspăimântat.

Din estul creierului tău, *Kerima* Albă[174] ţinând un cap omenesc ca pe o măciucă în mâna dreaptă, iar în stânga un scalp plin de sânge, va veni să strălucească deasupra ta. Nu te speria.

Din sud, *Tseurima* Galbenă[175] ţinând un arc încordat şi o săgeată gata să tragă; din vest, *Pramoha* Roşie[176] ţinând un *makara*[177]; din nord, *Petali* Neagră[172] ţinând un *dorje* şi un scalp plin de sânge; din sud-est *Pukkase* Roşie[172] ţinând în mâna dreaptă un mănunchi de intestine, ducându-le cu mâna stângă la gură; din sud-est, *Ghasmari* Verde-închis[172] ţinând în mâna stângă un scalp plin de sânge pe care îl mută în mâna dreaptă împreună cu un dorje şi bea sângele cu o plăcere maiestuoasă; din nord-vest, *Tsandhali* Alb-Gălbuie[178], smulgând capul unui corp, cu mâna dreaptă ţinându-i inima şi cu stânga ducând la gură corpul pe care îl devorează; din nord-est, *Smasha* Albastră-închis[179],

smulgând capul unui corp şi mâncându-l; toate acestea care sunt cele 8 *Kerima* ale Locurilor (sau ale celor opt Direcţii) vin de asemenea să strălucească deasupra ta, înconjurându-i pe cei cinci Taţi Băutori de sânge. Nu fi totuşi înfricoşat.

Ziua a paisprezecea

„O, nobil fiu, înconjurându-le cu un cerc exterior, cele opt *Htamenma* ale celor (8) regiuni (ale creierului) vor veni să strălucească deasupra ta: din est, cea Brună-Închis cu cap de leu, mâinile încrucişate pe piept ţinând un corp în gură şi scuturându-şi coama; din sud, cea Roşie cu cap de tigru, cu mâinile încrucişate pe cap, descoperindu-şi colţii într-un rânjet şi privind cu ochii holbaţi; din «vest, cea Neagră, cu cap de vulpe, ţinând un brici în mâna dreaptă, iar în stânga intestine pe care le mănâncă şi le linge de sânge; din nord, cea Albastră închis, cu cap de lup, sfâşiind un corp cu cele două mâini şi privind cu ochi holbaţi; din sud-est, cea Alb-Gălbuie, cu cap de vultur, purtând pe umeri un corp gigantic (cu aspect omenesc) şi ţinând un schelet în mână; din sud-est, cea Roşie închis, cu cap de pasăre de cimitir, purtând un corp gigantic pe umeri; din nord-vest, cea Neagră cu cap de corb, ţinând un scalp în mâna stângă, o sabie în dreapta, mâncând inimi şi plămâni; din nord-est, cea Albastră închis, cu cap de buhă, ţinând un dorje în mâna dreaptă, o sabie în stânga şi mâncând. Aceste opt *Htamenma* ale celor (8) regiuni, încercuindu-i astfel pe Taţii Băutori de sânge, ieşind din creierul tău, vor veni să strălucească deasupra ta. Nu fi speriat. Încearcă să le cunoşti ca fiind configuraţiile-gânduri ale propriilor tale facultăţi intelectuale.

O, nobil fiu, în ziua a paisprezecea, cei patru Gardieni ai Porţilor, plăsmuiţi tot de creierul tău, vor veni să strălucească deasupra ta. Încă o dată, recunoaşte-i.

Din zona de est a creierului tău va veni să strălucească Zeiţa Albă cu cap de tigroaică, purtătoarea ghimpelui, ţinând în mâna stângă un scalp plin de sânge; din sud, Zeiţa Galbenă cu cap de scroafă, purtătoarea lassou-lui; din vest, Zeiţa Roşie cu cap de leoaică, purtătoarea lanţului de fier şi din nord, Zeiţa Verde cu cap de şarpe, purtătoarea clopotului. Astfel apar cei patru Gardieni ai Porţilor, apăruţi din creierul tău şi vin să strălucească deasupra ta. Recunoaşte-i ca fiind Zeităţile tutelare.

O, nobil fiu, în cercul acestor treizeci de zeităţi *Heruka* iritate, cele douăzeci şi opt de Zeiţe puternice cu diferite capete, purtătoare de arme variate, ieşind din creierul tău, vor veni să strălucească deasupra ta. Nu-ţi fie teamă. Recunoaşte tot ce-ţi va apare strălucind ca fiind configuraţiile-gânduri ale propriilor tale facultăţi intelectuale. În acest moment de importanţă vitală, aminteşte-ţi de învăţăturile alese de la *guru.*

O, nobil fiu, (vei vedea ridicându-se): în est, Bruna Zeiţă *Rākshasa* cu cap de yak, ţinând un *dorje* şi un craniu, Zeiţa Galben-Roşie *Brāhma* cu cap de şarpe, ţinând un lotus în mână, Marea Zeiţă Verde-Închis cu cap de leopard, ţinând un trident în mână, Zeiţa Albastră a indiscreţiei cu cap de maimuţă, ţinând o roată, Zeiţa Fecioară Roşie cu un cap de urs polar ţinând în mână o sabie scurtă şi, în sfârşit, Zeiţa Albă Indra cu cap de urs, ţinând în mână un nod de intestine. (Aceste) şase *Yogini* din est, ivite din Centru (al creierului tău)[180], vor veni să strălucească deasupra ta. Nu-ţi fie teamă.

O, nobil fiu, din sud (vor veni să strălucească): Zeiţa Galbenă a Deliciilor cu cap de liliac, ţinând în mână un brici, Zeiţa Liniştită Roşie cu cap de *makara,* ţinând o urnă în mână, Zeiţa *Amritā* Roşie cu cap de scorpion, ţinând în mână un lotus, Zeiţa Albă a Lunii, cu cap de gaie, ţinând în mână un dorje, Zeiţa Verde închis a bastonului, cu cap de vulpe, ţinând în mână o măciucă; şi, în

fine, *Rākshasi* Neagră-Gălbuie cu cap de tigru, ţinând în mână un craniu (umplut cu sânge): acestea, cele şase *Yogini* din sud, ivite din zona de sud a aceluiaşi creier al tău, vor veni să-ţi strălucească deasupra. Nu-ţi fie teamă.

O, nobil fiu, din vest vor apărea: Zeiţa mâncăcioasă Neagră-Verzuie cu cap de vultur ţinând în mână un baston, Zeiţa Roşie a Deliciului cu cap de cal, ţinând trunchiul unui corp enorm, puternica Zeiţă Albă cu cap de acvilă ţinând în mână o măciucă, *Rākshasi* Galbenă cu cap de câine, ţinând în mână un *dorje* şi tăind cu un brici, Zeiţa Roşie a Dorinţei cu cap de pupăză, ţinând un arc încordat şi ochind cu o săgeată şi, în fine, Zeiţa păstrătoare a Prosperităţii, Verde, cu cap de cerb, ţinând o urnă în mână. Aceste şase *Yogini* din vest, ivite din (zona de vest) a creierului tău, vor veni să strălucească în faţa ta. Nu-ţi fie teamă.

O, nobil fiu, din nord vor apărea: Zeiţa Albastră a Vântului cu cap de lup, fluturând un steag în mână, Zeiţa-Femeie Roşie cu cap de ibis, ţinând o ţepuşă (ameninţător), Zeiţa-Scroafă Neagră cu cap de scroafă, ţinând o legătură de colţi în mână, Zeiţa Roşie a Tunetelor, cu cap de corb, ţinând în mână un corp de copil, Zeiţa cu nas mare Neagră-Verzuie cu cap de elefant[181] ţinând în mână un corp mare şi bând sânge dintr-un craniu şi, în fine, Zeiţa Apei Albastră cu cap de şarpe, ţinând în mână un nod de şerpi. Acestea, cele şase *Yogini* din nord, ivite (din zona de nord) a propriului tău creier, vor veni să strălucească deasupra ta. Nu-ți fie teamă.

O, nobil fiu, cele patru *Yogini* ale Porţilor, ivite tot din creierul tău, vor veni să strălucească deasupra ta. Din est: Zeiţa Mistică Neagră cu cap de cuc[182], ţinând în mână un cârlig de fier; din sud, Zeiţa Mistică Galbenă cu cap de capră, ţinând în mână un laţ; din vest, Zeiţa Mistică Roşie cu cap de leu, ţinând în mână un lanţ de fier; din nord, Zeiţa Mistică Neagră-Verzuie cu cap de şarpe.

Acestea sunt cele patru *Yogini* păzitoare ale porţilor, apărute tot din creierul tău, care vor veni să strălucească deasupra ta. Aceste douăzeci şi opt de puternice Zeiţe sunt emanate de puterile corporale ale lui *Ratna Sambhava,* (cel) ce face parte din cele şase Zeităţi Heruka. Recunoaşte-le[183].

O, nobil fiu, Zeităţile Liniştite emană din Vidul din *Dhārma-Kāya*[184]. Din radiaţia din *Dhārma-Kāya*[185] sunt emanate Zeităţile Iritate. Recunoaşte-le.

În acest moment, când cele cincizeci şi opt de Zeităţi Băutoare de sânge[186], care ies tot din creierul tău, vin să strălucească deasupra ta, dacă le recunoşti ca fiind radiaţiile propriei tale inteligenţe, te vei topi în uniune instantanee în corpurile acestor Băutori de sânge şi vei obţine starea lui Buddha.

O, nobil fiu, nerecunoscându-le acum şi fugind de ele, de frică, încă odată te vei scufunda în oceanul suferinţei. Dacă nu cunoşti aceste lucruri, Zeităţile Băutoare de sânge te vor înfricoşa, vei fi fascinat, îngrozit şi vei leşina. Propriile tale configuraţii-gânduri se vor întoarce sub forma aparenţelor iluzorii, iar tu vei rătăci prin *Sangsāra.* Dacă nu vei fi fascinat şi îngrozit, nu vei rătăci prin *Sangsāra.*

Mai mult, corpurile celor mai mari Divinităţi Liniştite şi Iritate sunt la fel. (de mari) ca şi cerurile: cele medii sunt cât Muntele Meru[187]; cele mai mici au înălţimea de optsprezece ori mai mare decât corpul tău? Nu fi înspăimântat. Nu fi îngrozit. Dacă toate fenomenele care se produc sub înfăţişare divină strălucitoare sau radiaţii sunt recunoscute ca emanaţii ale propriei tale inteligenţe, starea Iui Buddha va fi obţinută în chiar momentul recunoaşterii. Preceptul: „starea lui Buddha va fi obţinută într-o clipă“ se aplică acum. Dacă ți-l aminteşti în acest moment, obţii

starea lui Buddha prin topire în uniune cu radiaţiile şi cu cele trei *Kāya.*

O, nobil fiu, oricare ar fi viziunile înfricoşătoare sau teribile care îţi vor apare, recunoaşte-le ca fiind propriile tale configuraţii-gânduri.

O, nobil fiu, dacă nu le recunoşti și dacă te sperii, atunci toate Zeităţile Liniştite vor străluci în forma lui *Māhā-Kāla*[188]*,* iar toate Zeităţile Iritate în cea a lui *Dharma-Rāja,* Stăpânul Morţii[189]: propriile tale configuraţii-gânduri devenind Iluzii *(Mārās),* vei rătăci prin *Sangsāra.*

O, nobil fiu, dacă nu poţi recunoaşte propriile configuraţii-gânduri, oricât de instruit ai fi în Scrierile *Sūtra* şi *Tantra* - şi chiar dacă ai practicat religia timp de un *„kalpa“*[190]* - nu vei obţine starea lui Buddha. Dacă îţi poţi recunoaşte propriile configurații-gânduri prin mare artă, printr-un cuvânt, starea lui Buddha e atinsă.

Dacă propriile configurații-gânduri n-au fost recunoscute de defunct după moartea sa, formele lui *Dharma-Rāja,* Stăpânul Morţii vor străluci peste *Chönyid Bardo.* Cele mai mari corpuri ale lui *Dharma-Rāja,* Stăpânul Morţii, egalează cerurile (în vasta lor întindere); cele de talie medie sunt cât muntele Meru; cele mai mici au de optsprezece ori înălţimea corpului tău, toate vor veni împânzind sistemele lumilor. Vor veni muşcându-şi cu dinţii buza de jos, cu ochii sticlind, cu părul înnodat In creştet, largi în burţi, strâmţi în mijloc, ţinând o placă cu inscripţii (karmice)[191], strigând „izbeşte-ucide“, lingând un craniu (omenesc), bând sânge, smulgând capete de la corpuri, smulgându-le inimile. Aşa vor veni ele împânzind lumile.

O, nobil fiu, când se vor manifesta asemenea gânduri, nu fi speriat, nici îngrozit; corpul pe care îl ai acum, fiind un corp mental cu tendinţe (karmice), poate fi izbit, tăiat în bucăţi, nu poate muri. Pentru că, corpul tău în realitate e de natura

vidului, de aceea nu trebuie să-ţi fie frică. (Corpurile) Stăpânului Morţii sunt de asemenea emanaţiile radiaţiilor inteligenţei tale; nu-s construiţi din materie; vidul nu poate răni vidul. Dincolo de emanaţiile propriilor tale facultăţi intelectuale, în exterior, Liniştitele şi Iritatele, Băutorii de sânge, cei cu diferite capete, lucirile de curcubeu, formele terifiante ale Stăpânului Morții nu există în realitate. Fără nici o îndoială. Astfel, ştiind acestea, toate acestea, toată frica şi groaza se vor împrăştia şi, topindu-te în starea instantanee, vei obţine starea lui Buddha.

Dacă poţi să le recunoşti exercitându-ţi credinţa şi afecţiunea pentru zeităţile Tutelare şi crezând în faptul că ele au venit să te conducă printre piedicile din *Bardo,* gândeşte-te:

„Îmi voi găsi refugiul în ele“. Aminteşte-ţi de Preţioasa Trinitate învăluind-o cu afecţiune şi credinţă. Oricare ar.fi zeitatea ta tutelară, aminteşte-ţi de ea imediat şi, chemând-o pe nume, roagă-te:

„Vai! iată-mă rătăcind prin *Bardo,* vino şi mă salvează,

Susţine-mă prin graţia ta, O, Preţios Tutelar". Chemându-l pe al tău guru pe nume, roagă-te:

„Vai! iată-mă rătăcind prin *Bardo,* salvează-mă,

Şi a ta graţie să nu mă părăsească."

Crede de asemenea în zeităţile Băutoare de sânge şi închină-le rugăciunea:

Vai! iată-mă rătăcind prin *Sangsāra* prin forţa debordantă a iluziilor,

Pe drumul luminos al abandonării fricii, spaimei şi a groazei,

Fie ca grupurile de *Bhagavān,* Liniştiţi şi Iritaţi, să mă conducă;

Fie ca Zeităţile Iritate în număr mare să mă urmeze ca să mă apere.

Şi să mă salveze de teribilele piedici din *Bardo,*

Şi să mă aşeze în starea *Buddha*-ilor perfect Iluminaţi;

Atunci când sunt singur rătăcind departe de prietenii mei dragi.

Atunci când formele vide ale gândurilor mele strălucesc aici,

Fie ca *Buddha-ii* să-şi dăruie forţa graţiei lor,

Ca să nu mă cuprindă frica, groaza şi teroarea în *Bardo.*

Atunci când cele cinci Lumini strălucitoare ale înţelepciunii strălucesc aici,

Fie ca eu să le recunosc fără groază şi teroare.

Atunci când corpurile Divine ale Liniştiţilor şi Iritaţilor strălucesc aici,

Fie ca eu să obţin asigurarea de a fi fără frică şi de a recunoaşte *Bardo.*

Atunci când, prin forţa karmei rele, voi gusta suferinţa,

Fie ca zeităţile tutelare să risipească această mizerie.

Atunci când sunetul natural al Realităţii soseşte în unde revărsate ca miile de tunete,

Fie ca ele să fie transformate în sunetele celor Şase Silabe[192],

Atunci când sunt fără ajutor trebuind să-mi îndur propria karma,

Implor Graţiosul Milostiv[193] să mă protejeze.

Atunci când sufăr aici mizeriile tendinţelor karmice,

Fie ca fericirea Luminii Clare, să se arate

Fie ca cele cinci elemente[194] să nu se ridice împotrivă-mi, duşmănoase,

Dar fie ca eu să observ Regatele celor Cinci Ordine ale Iluminaţilor".

CONCLUZIE DEMONSTRÂND IMPORTANŢA FUNDAMENTALA A ÎNVĂŢĂTURILOR BARDO

În felul acesta, cu credinţă profundă şi umilinţă, închină rugăciunea prin care toată frica va fi învinsă şi starea lui Buddha din *Sambogha-Kāya* în mod sigur atinsă.

Acest lucru e important, nu fi distrat, repetă-i-o în acelaşi fel de trei sau (chiar) de şapte ori.

Oricât de grele ar fi relele karmice şi cât de slabă ar fi *karma* rămasă, este imposibil ca să nu fie obţinută eliberarea. Dacă, cu toate acestea şi împotriva tuturor lucrurilor întreprinse (în fiecare etapă Bardo), recunoaşterea nu s-a făcut încă, există pericolul continuării rătăcirii în al treilea *Bardo* numit *Sidpa Bardo* pentru care confruntarea este dată amănunţit în continuare.

Oricare ar fi fost practicile religioase ale unei fiinţe - fie importante sau limitate - în momentul morţii, au loc diverse iluzii tulburătoare, datorită cărora acest *Thödol* e indispensabil. Pentru cei care au meditat îndelung, adevărul real luminează imediat ce principiul conştient s-a separat de corp. Este importantă acumularea de experienţă în timpul vieţii, pentru că cei ce au recunoscut, astfel (adevărata lor natură)[195] şi au oarecare experienţă vor obţine o mare putere pe durata *Bardo* (a momentelor morţii), atunci când apare Lumina Clară.

Meditaţia practicată în timpul vieţii asupra Zeităţilor Căilor Mistice *Mantra,* în etapele de viziune şi cele de perfecţiune vor fi, de asemenea, de mare influenţă atunci când viziunile liniştite şi cele violente vor apare în *Chönyid Bardo.* La fel, antrenamentul în acest *Bardo* are o importanţă

particulară chiar încă în timpul vieţii[196]. Trebuie ţinut la acest text, citit, reţinut şi reamintit de el exact; citit regulat de trei ori, pentru ca ale sale cuvinte şi sensuri să fie bine clarificate, până când ajungi să nu uiţi cuvintele şi semnificaţiile lor chiar şi atunci când eşti urmărit de o haită de călăi. Se numeşte Marea Eliberare prin ascultare, căci chiar şi cei care au comis cele cinci păcate capitale[197] sunt sigur eliberaţi dacă ascultă această învăţătură pe calea urechii.

Deci, citeşte acest text în mijlocul marilor adunări. Răspândește-l. Cel ce l-a auzit o dată, chiar dacă nu l-a înţeles, îşi va aminti în starea intermediară de el, fără să-i scape un cuvânt, căci atunci inteligenţa este de nouă ori mai lucidă. Deci, el trebuie auzit de urechile tuturor fiinţelor în viaţă, trebuie citit la căpătâiul tuturor bolnavilor, trebuie citit lângă fiecare corp lipsit de viaţă; trebuie răspândit, difuzat pretutindeni.

Cei ce ascultă această doctrină, cu adevărat, sunt norocoşi. Păcat de cei ce au acumulat multe merite, au scăpat de confuzii dar le este greu să se întâlnească cu această învăţătură. Şi chiar dacă învăţătura e cunoscută, e greu de înţeles; eliberarea va fi obţinută simplu prin a nu te îndoi după ce ai auzit-o. Deci, dăruieşte acestei doctrine multă iubire, ea e esenţa tuturor doctrinelor[198].

Înfăţişarea cu experienţa Realităţii în Starea Intermediară numită: „învăţătura care eliberează prin simpla ei ascultare" şi „Care eliberează doar prin faptul de a fi apropiată de corp[199] e terminată[200].

CARTEA A DOUA - SIDPA BARDO

Recunoscută ca fiind partea de spirit a învăţăturii numite: „Esenţa profundă a eliberării prin ascultare", care aminteşte clara confruntare din starea intermediară, atunci când este căutată renaşterea[201].

„Esenţa tuturor lucrurilor este una şi identică, perfect calmă, liniştită şi fără vreun semn de „devenire"; în timp ce ignoranţa, în orbirea şi iluzia ci, a uitat de Iluminare şi, prin aceasta, nu poale recunoaşte cu adevărat toate aceste condiţii, diferenţele, activităţile care caracterizează fenomenele din Univers".

— *Ashvaghosha, The Awakening of Faith,* trad. Suzuki.

SUPUNERE

Zeităţilor reunite Celor tutelare
Gara-lor le închinăm, umil, supunere.
Fie ca Eliberarea în Starea Intermediară să fie dăruită de aceştia[202].

INTRODUCERE

Până acum în Marele *Bardo Thödol,*
Bardo numit *Chönyid Bardo* a fost învăţat;
Acum, din *Bardo* numit *Sidpa,*
Pătrunzătoarea amintire va fi adusă.

PARTEA ÎNTÂI - LUMEA DE DUPĂ MOARTE

(Introducere instructivă pentru Oficiant):

Chiar dacă până în prezent, In *Chönyid. Bardo*, multe aduceri aminte active au fost făcute (cu excepţia celor ce sunt într-adevăr familiarizaţi cu Adevărul real şi care au o *karma bună),* pentru cei cu *karma* rea care nu sunt familiarizaţi şi pentru cei cu *karma* bună la care, datorită influenţelor, apare frica şi teama, recunoaşterea e dificilă. Aceştia coboară până într-a paisprezecea zi şi, pentru a-i impresiona puternic iarăşi, trebuie citit ceea ce urmează:

Corpul din Bardo. Naşterea şi facultăţile sale supranormale

După omagiul adresat Trinităţii şi rugăciunea pentru implorarea ajutorului *Buddha-ilor* şi a *Bodhisattva*-ilor, cheamă defunctul pe nume de trei sau de şapte ori şi vorbeşte-i astfel:

O, nobil fiu, ascultă bine şi întipăreşte-ţi în inimă: naşterea în lumea-infern, în lumea *deva* şi în corpul din *Bardo* sunt de tipul numit naştere supranormală[203].

În realitate, în timp ce experimentai radiaţiile Liniştiţilor şi ale Iritaţilor în *Chönyid Bardo,* incapabil să le recunoşti, ai leşinat datorită fricii cam trei zile[204] şi jumătate (după moarte); apoi, când ţi-ai revenit din acest leşin, „Cunoscătorul" s-a înălţat în tine în condiţia lui primordială şi un corp luminos asemănător cu corpul tău precedent s-a avântat[205], aşa cum spune *Tantra:*

Având un corp (părând) fără carne (asemănător) celui precedent şi celui ce urmează să fie produs.

Dotat cu toate facultăţile de simţuri şi cu puterea de liberă mişcare,

Având puteri miraculoase karmice

Vizibile ochilor puri cereşti (ai fiinţelor din *Bardo)* de natură asemănătoare.

Iată deci învăţătura.

Acest (corp luminos) despre care s-a vorbit „(asemănător) celui precedent şi celui ce urmează să fie produs" indică faptul că vei avea un corp asemănător cu corpul de carne şi sânge precedent, corpul omenesc al tendinţelor, care va fi dotat cu anumite semne şi cu frumuseţe şi perfecţiune ca şi cele pe care le au fiinţele cu destinaţii înalte. Acest corp (născut) din dorinţă e o halucinaţie a configuraţiilor-gânduri din starea intermediară şi e numit corp al dorinţei.

În acest moment, dacă trebuie să renaşti ca *deva,* viziuni ale lumii *Deva* iţi vor apare; la fel, unde va trebui să renaşti, fie ca *asura,* fie ca fiinţă umană sau animală[206], sau *preta* sau fiinţă a infernului, o viziune din acea lume va apare.

În consecinţă, cuvântul „precedent" (din citat) implică faptul că până într-a treia zi - şi jumătate ai crezut că ai acelaşi corp de carne avut în existenţa precedentă, datorită tendinţelor tale obişnuite[207]. Iar cuvintele „ce urmează să fie produs" sunt folosite deoarece după aceea vei avea o viziune a locului următoarei renaşteri. De unde, expresia Întreagă, „celui precedent şi celui ce urmează să fie produs" semnifică: (corpul de carne pe cale a fi părăsit şi corpul de carne pe care ți-l vei asuma prin renaştere).

În acest moment nu urmări viziunile care îţi apar. Nu fi slab. Dacă, din slăbiciune, simţi afecţiune pentru ele, vei avea de rătăcit prin cele şase *Loka* şi vei îndura suferinţe.

Până în ziua care a trecut ai fost incapabil să recunoşti *Chönyid Bardo* şi ai rătăcit, coborând, până aici. Acum, dacă vrei să te menţii cu fermitate în Adevărul Real, trebuie să-ţi laşi

spiritul să se odihnească fără distragere în non-acţiune şi non-ataşament, în starea lipsită de obscurităţi, primordială, strălucitoare din vidul inteligenţei tale: starea care ţi-a fost învăţată de al tău guru[208]. (Prin aceasta) vei obţine eliberarea fără a fi obligat de a te reîntoarce în porţile matricilor. Dar dacă eşti incapabil de a te recunoaşte tu însuţi, atunci oricare ar fi Zeitatea ta tutelară şi al tău *guru,* meditează asupra lor într-o stare de intensă afecţiune şi încredere umilă şi aşează-i în umbrarul de deasupra capului[209]. Acest lucru este de mare importanţă. Nu te lăsa distras.

(Instrucţiunile pentru Oficiant): Aşa vorbeşte-i şi, dacă în felul acesta recunoaşterea se produce, Eliberarea va fi obţinută fără rătăcire prin cele şase *Loka*. Dacă, totuşi, sub influenţa karmei rele, recunoaşterea e dificilă, spune-i atunci cele ce urmează:

O, nobil fiu, ascultă mai departe: „Dotat cu toate facultăţile de simţuri şi cu puterea de liberă mişcare", adică (în pofida) a ceea ce ai fi putut fi în viaţă - orb sau surd sau infirm - în acest plan de După Moarte, ochiul tău va vedea formele, urechea va auzi sunetele şi toate celelalte organe sensibile vor fi intacte şi de o acuitate completă. Iată de ce s-a spus că corpul din *Bardo* va fi „dotat cu toate facultăţile de simţuri". Această (condiţie existenţială în care te găseşti acum) indică faptul că eşti mort şi rătăceşti prin *Bardo.* Încearcă să ştii asta. Aminteşte-ţi de învăţături.

O, nobil fiu, „mişcarea liberă" sugerează că actualul tău corp e un corp de dorinţe - intelectul fiindu-ţi separat de suport[210] - şi nu un corp din materie grosieră, astfel încât acum ai puterea de a trece prin blocuri stâncoase, dealuri, pietre, pământ, case şi chiar prin Muntele Meru, fără să te împiedice[211] nimic. Exceptând *Buddha Gayā* şi sânul unei mame[212], totul, chiar şi muntele regal Meru poate fi trecut de către tine, înainte, înapoi,

fără opreliști. Şi aceasta este pentru tine indicaţia faptului că rătăceşti prin Sidpa *Bardo.* Aminteşte-ţi învăţăturile *guru*-lui şi roagă-te Stăpânului Compasiunii.

O, nobil fiu, ai acum puterea acţiunilor miraculoase[213] care, totuşi, nu este fructul vreunei *Samādhi,* ci puterea venită asupra ta natural, deci de provenienţă karmică[214]. Eşti capabil să traversezi într-o clipă cele patru continente ce încercuiesc Muntele Meru[215] sau să fii instantaneu în locul dorit; ai puterea de a te transfera în timpul când un om anumit şi-a îndoit sau şi-a întins mâna. Aceste diverse puteri de iluzie, de schimbare de formă, să nu le doreşti, să nu le doreşti[216].

Niciuna dintre (aceste puteri) pe care le poţi dori nu îţi e acum imposibilă. Posibilitatea de a le exersa fără opreliști stă în tine. Cunoaşte acestea şi roagă-te lui *guru.*

O, nobil fiu, „Vizibil ochilor puri cereşti de natură asemănătoare" semnifică faptul că aceste (fiinţe) de aceeaşi natură, fiind de aceeaşi constituţie (sau nivel de cunoaştere) în Starea Intermediară, se văd reciproc[217]. De exemplu, fiinţele destinate să renască printre *deva* se vor vedea unele cu altele (şi aşa mai departe). Nu te ataşa lucrurilor (pe care le vei vedea), ci meditează asupra Milostivului.

„Vizibil ochilor puri cereşti" semnifică de asemenea faptul că *deva*-ii, fiind născuţi (puri) prin virtutea meritelor, sunt vizibili ochilor puri cereşti şi celor ce practică *dhyāna.* Aceştia însă nu-i vor vedea tot timpul, ci în timpul concentrării mentale îi vor vedea, în celelalte momente nu.. Şi chiar în timpul practicării *dhyāna-e*i, dacă se lasă distraşi (nu-i vor vedea)[218].

Caracteristicile existenţei în starea intermediară

O, nobil fiu, posesorul acestui gen de corp va vedea locurile (ce i-au fost familiare pe pământ) şi pe părinţii săi aşa cum se văd în vis.

Iţi vezi părinţii, prietenii, şi le vorbeşti şi nu primeşti răspuns. Atunci, văzându-i plângând împreună cu familia, te gândeşti: „Sunt mort, acum ce mă fac?“ şi simţi o mare durere, la fel ca un peşte scos din apă şi aruncat pe cărbuni încinşi. În acest moment vei resimţi toată această suferinţă. Dar suferinţa nu-ţi va servi la nimic. Dacă ai un *guru* divin[219], roagă-te lui. Roagă-te Zeităţii Tutelare, Milostivului. Iar dacă vei simţi ataşament pentru cei apropiaţi şi pentru prieteni, acest lucru nu-ţi va face bine. Deci, nu fi ataşat. Roagă-te Stăpânului Compasiunii şi atunci nu vei avea nici supărare, nici groază, nici oroare.

O, nobil fiu, când vei fi împins (de iei-colo) de vântul neîncetat al karmei, intelectul tău, neavând vreun obiect pe care să se odihnească, va fi ca o pană împinsă de vânt prin curentul rigolei[220]. Fără oprire şi fără voia ta, vei rătăci. Tuturor celor ce plâng (le vei spune): „Sunt aici, nu plângeţi”. Dar, cum ei nu te pot auzi, te vei gândi: „Sunt mort” şi în acel moment te vei simţi şi mai nefericit. Nu fi nefericit pentru asta.

Vei fi într-o lumină cenuşie, crepusculară, noaptea, ziua, în fiecare moment[221]. În această etapă de Stare intermediară vei rămâne: una, două, trei, patru, cinci, şase sau şapte săptămâni, până într-a patruzeci şi noua zi[222]. Se spune în general că mizeriile din *Sidpa Bardo* suni îndurate în jur de douăzeci şi două de zile dar, datorită determinantei influenţe karmice, nu poate fi dată o perioadă precisă.

O, nobil fiu, din acest moment, teribilul vânt al karmei, terifiant, cumplit de îndurat, te va împinge în rafale înapoi. Nu te înspăimânta. E propria ta iluzie. O densă şi teribilă confuzie se va ţese încontinuu în faţa ta şi din ea vor ieşi strigăte

înfricoşătoare ca: „izbeşte-ucide" şi alte ameninţări. Nu te speria de ele[223].

În alte cazuri, persoane cu o *karma* deosebit de rea pot produce, karmic, *rākshasi* (demoni) mâncători de carne, purtând diferite arme, strigând „izbeşte-ucide" şi făcând un vacarm înspăimântător. Vor veni înspre tine părând că se sfătuiesc să hotărască asupra celui care te va înhăța. Se vor ivi apariţii iluzorii de fiinţe urmărite de diferite animale de pradă teribile. Ninsori, ploaie, noapte, rafale (de vânt), halucinaţii de fiinţe urmărite de nebuni vor apare de asemenea. Sunete, ca munţii ce se năruie, ca marea dezlănţuită, ca uruitul flăcărilor, ca şi cicloanele, vor izbucni[224]. Când aceste sunete vor invada, vei fugi îngrozit din faţa lor în orice direcţie fără să fii atent încotro. Dar drumul va fi barat de trei oribile prăpăstii, una albă, una neagră şi una roşie. Sunt adânci şi înfricoşătoare, te vei simţi gata să te prăbuşeşti. O, nobil fiu, ele nu sunt prăpăstii adevărate, ele sunt: mânia, cupiditatea şi prostia[225].

Încearcă să ştii In acest moment că e *Sidpa Bardo* (cel în care te afli). Invocând numele Milostivului, atent, roagă-te astfel :

„O, Stăpân Milostiv, *Guru* al meu, Preţioasă Trinitate. Nu lăsaţi ca eu (numele tău) să cad în lumile nefericite".

Fă în aşa fel încât să nu uiţi acest lucru.

Alţii, care au acumulat merite şi s-au consacrat cu sinceritate religiei, vor experimenta plăceri delicioase şi bucurie, o bună dispoziţie fără măsură. Dar acea clasă neutra de fiinţe care nici n-au acumulat merite, nici n-au creat rele karmice, nu vor cunoaşte nici plăcerea, nici chinul; ci un gen incolor de prostie indiferentă. O, nobil fiu, orice s-ar întâmpla - câteva plăceri delicioase pe care le cunoşti - nu fi atras de ele,.nu le îndrăgi, ci gândeşte: „fie ca *Guru* şi Trinitatea să fie onoraţi (de aceste delicii dăruite prin merite)". Înlătură întreg ataşamentul, toată dorinţa.

Chiar dacă nu simţi nici plăcere, nici durere, ci doar indiferenţă, păstrează-ţi intelectul în starea fără distragere (a meditaţiei) la Marele Simbol, fără să te gândeşti că tu eşti cel care meditezi[226]. Acest lucru este de o enormă importanţă.

O, nobil fiu, în acest moment, la capete de pod, în temple, lângă *stupă* cele de opt feluri[227], le vei odihni puţin. Dar nu vei putea rămâne aşa multă vreme căci intelectul ţi-a fost separat de corpul (terestru)[228]. Datorită acestei imposibilităţi de-a trândăvi, te vei simţi tulburat, jenat, cuprins de panică. În unele momente, „Cunoscătorul“ va fi plictisit, în altele, agitat şi incoerent. Îţi va veni gândul: „Vai! sunt mort, ce mă fac?“ şi prin acest gând „Cunoscătorul" se va întrista; inima îţi va îngheţa, vei simţi o mizerie şi o supărare infinite[229]. Neputând rămâne să te odihneşti Intr-un loc şi forţat fiind să înaintezi, să nu te gândeşti la tot felul de lucruri, lasă-ţi intelectul să rămână într-o stare de non-modificare.

Ca hrană, doar cea care ţi-a fost destinată poţi s-o atingi şi nu alta[230]. Ca prieteni, în aceste momente nimic nu e sigur[231]. Acestea sunt rătăcirile corpului mental în *Sidpa Bardo. În* aceste momente, bucuriile şi supărările depind de *l-arma. Îţi* vei vedea casa, servitorii, familia proprie şi propriul corp şi te vei gândi: „Acum sunt mort, ce am să mă fac?“ şi apăsat de o mare supărare vei avea gândul: „O, ce n-aş da să am un corp“. Gândind aşa, vei rătăci de ici-colo, căutând un corp.

Chiar dacă ai fi putut intra după aceea de nouă ori în cadavrul tău - datorită lungului interval scurs în *Chönyid Bardo* - acesta ar fi fost îngheţat dacă ar fi fost iarnă,, sau descompus vara, sau dus de către familia ta la incinerare, sau înhumat, sau aruncat în apă, sau dat păsărilor sau animalelor de pradă[232]. În felul acesta, negăsind vreun loc unde să intri, vei fi derutat şi vei avea senzaţia de a fi

împins în crăpături şi în prăpăstii, printre roci şi stânci[233].

Experimentarea acestei suferinţe are loc în Starea Intermediară, în timpul căutării renaşterii. Şi atunci, chiar căutându-ţi un corp, nu vei avea parte decât de necazuri. (Respinge) dorinţa de-a avea un corp, lasă-ţi spiritul să rămână în starea de resemnare şi fă în aşa fel încât să-i menţii aşa.

Astfel confruntat, vei obţine eliberarea din *Bardo.*

Judecata

(Instrucţiuni pentru Oficiant): E totuşi încă posibil ca, prin influenţa karmei rele, să nu recunoască nici aceste lucruri. În acest caz, cheamă defunctul pe nume, vorbindu-i astfel:

O, nobil fiu, (numele), ascultă. Dacă suferi aşa cum suferi, e numai datorită propriei tale *karma. Î*n consecinţă, roagă-te Preţioasei Trinităţi şi ea te va proteja. Dacă nu te rogi şi nici nu ştii să meditezi la Marele Simbol şi nici la vreo Zeitate Tutelară, Geniul Bun[234] ce s-a născut simultan cu tine va veni acum să-ţi cântărească acţiunile bune (cu) pietre albe şi Geniul Rău[235], născut simultan cu tine, va veni să-ţi cântărească acţiunile rele (cu) pietre negre. Acest lucru îţi va produce o mare spaimă, groază şi oroare şi vei tremura; vei încerca să minţi, zicând: „N-am făcut nici o acţiune rea“.

Atunci, Stăpânul Morţii va spune: „Merg să-consult Oglinda Karmei“.

Spunând aceasta, va privi în Oglindă, unde toate actele bune sau rele sunt precis reflectate. Minciuna nu va folosi la nimic. Atunci, (unul dintre călăii-furii) ai Stăpânului Morţii va înfăşură o funie în jurul gâtului tău şi te va trage. Îţi va tăia capul, îţi va smulge inima, îţi va scoate intestinele, îţi va linge creierul, îţi va bea sângele, carnea ți-o va mânca, îți va roade oasele[236]; dar vei fi incapabil să mori. Chiar dacă corpul îţi va fi tăiat în bucăţi,

vei trăi încă. Aceste suplicii repetate îţi vor cauza o durere şi un chin intens. Chiar în momentul numărării pietrelor, să nu fii nici speriat, nici îngrozit; nu minţi, iar Stăpânul Morţii să nu te înfricoşeze. Corpul tău, fiind un corp-mental, e incapabil să moară, chiar decapitat, chiar tăiat în bucăţi. În realitate, corpul tău e de natura Vidului[237]. Nu-i nevoie să te sperii. Stăpânii Morţii[238] sunt propriile tale halucinaţii.

Corpul tău al dorinţei e un corp de tendinţe şi de vid. Vidul nu poate răni Vidul; ceea ce este fără însuşiri nu poate răni ceea ce este fără însuşiri.

În afară de halucinaţiile personale, în realitate nu există lucruri în afara sinelui ca: Stăpânul Morţii, sau Zeul, sau Demonul, sau Spiritul Morţii cu cap de Taur[239]. Fă în aşa fel încât să le recunoşti.

În acest moment fă astfel încât să recunoşti că eşti în *Bardo.* Meditează la *Samādhi* a Marelui Simbol. Dacă eşti incapabil să meditezi, atunci pur şi simplu analizează cu grijă natura reală a ceea ce te sperie: în realitate nu este formată din nimic, ci e Vidul care este *Dhārma-Kāya*[240].

Acest Vid nu e de natura Vidului neantului, ci un vid a cărui adevărată natură nu te va impresiona şi în faţa căruia intelectul tău străluceşte clar şi mai lucid: aceasta este (starea) de spirit din *Sambogha-Kāya.*

În starea în care exişti, experimentezi cu o intensitate insuportabilă: Vidul şi Claritatea, inseparabile - Vidul clar prin natura lui şi Claritatea, prin natura ei vidă, e Claritatea inseparabilă de Vid - o stare primordială (sau non-modificată) a intelectului, care e Ādi-Kāya[241]. Şi forţa acestuia strălucind fără oprelişti, va lumina pretutindeni: este *Nirmāna-Kāya*[242]*.

O, nobil fiu, ascultă-mă fără distragere. Prin simpla recunoaştere a celor patru *Kāya*[243]** vei obţine în mod cert Emanciparea perfectă într-unul

dintre ele. Nu fi distras. Linia de demarcaţie între *Buddha*-i şi fiinţele animate trece pe aici[244].

Acest moment e de mare importanţă: dacă eşti distras acum, îţi vor trebui nenumăraţi eoni de timp ca să poţi ieşi din cloaca suferinţei[245].

Există o parolă care poate fi aplicată: „Intr-un singur moment, o diferenţiere marcantă se creează. Intr-un singur moment Iluminarea Perfectă e obţinută".

Până în momentul care urmează, întreg acest *Bardo* a luminat deasupra ta şi totuşi nu l-ai recunoscut, pentru că te-ai lăsat distras. Din această cauză ai resimţit frica şi groaza. Dacă redevii şi acum distras, corzile divinei compasiuni ale „celui ce are ochi milostivi" se vor rupe[246] şi vei cădea în locul unde nu există eliberare (imediată). Deci, fii prudent. Chiar dacă n-ai realizat până aici recunoaşterea - cu toate confruntările făcute - o vei putea realiza în acest moment şi vei obţine Eliberarea.

(Instrucţiuni pentru Oficiant): în cazul adresării către un biet analfabet care nu ştie cum să mediteze, spune-i:

„O, nobil fiu, dacă nu ştii cum să meditezi, încearcă să-ţi reaminteşti de Milostiv şi de *Samgha,* de *Dharma* şi de *Buddha*[247]* şi roagă-te. Gândeşte-te că toate temerile şi apariţiile îngrozitoare sunt propria ta Zeitate Tutelară sau manifestarea Milostivului[248].

Reaminteşte-ţi numele mistic ce ţi-a fost dat în momentul iniţierii sacre pe când erai fiinţa omenească şi numele *guru-lui* tău şi spune acest nume Dreptului Rege al Stăpânilor Morţii[249].

Chiar dacă vei cădea în prăpăstii nu vei păţi nici un rău. Evită oroarea şi groaza.

Influenţa determinantă a gândirii

(Instrucţiuni pentru Oficiant): Spune-i aceea că, printr-o asemenea confruntare, cu toate că

Eliberarea n-a putut fi obţinută înainte, ea poate fi în mod sigur obţinută acum[250]. Este (totuşi) posibil ca Eliberarea să nu fie obţinută nici chiar după această confruntare, dar o aplicare susţinută şi continuă fiind esenţială, cheamă mortul pe nume şi vorbeşte-i astfel:

O, nobil fiu, experienţele tale imediate îţi vor produce bucurii momentane urmate de supărări momentane de mare intensitate, la fel ca şi (tensiunea şi detenta) acţiunii mecanice a unei catapulte[251]. Să nu ai nici cel mai mic ataşament (pentru bucurii), nici cea mai mică neplăcere (pentru supărări). Dacă trebuie să te naşti într-un plan mai înalt, viziunea acestui plan înalt va răsări deasupra ta.

Părinţii tăi în viaţă pot - prin danii în beneficiul mortului - să sacrifice multe animale[252], să facă ceremonii religioase şi să ofere pomană. Iar tu, datorită viziunii tale nepurificate, poţi să fii cuprins de mânie văzându-le actele şi aceasta va duce, chiar în acel moment, la renaşterea ta în Infern. Oricum ar proceda cei pe care S-ai lăsat în urmă, fă aşa încât nici un gând de mânie să nu te cuprindă şi meditează cu dragoste asupra lor.

Mai mult, dacă te simţi atras de bunurile lumeşti lăsate în urmă, sau dacă văzând aceste bunuri ale tale în mâinile altora, prin slăbiciune, te ataşezi de ele şi te cuprinde mânia împotriva urmaşilor, aceste sentimente vor afecta psihologic momentul, încât, chiar clacă ai fost destinat să te naşti într-un plan superior, mai fericit, vei fi obligat să te naşti în Infern sau în lumea *Preta* (a spiritelor nefericite). Pe de altă parte, chiar dacă eşti ataşat de bunurile lumeşti lăsate în urmă, tot nu vei mai fi capabil să le ai, nu-ţi vor mai servi la nimic. Deci, înlătură-ţi slăbiciunea şi ataşamentul pentru ele, îndepărtează-le complet, renunţă din toată inima la ele. Puţin contează cine posedă acum bogăţiile tale, nu avea sentimente avare, ci fii gata să renunţi la tot, de bună voie. Gândeşte-te

că oferi aceste bunuri Preţioasei Trinităţi şi *guru*-lui tău, rămâi detaşat, lipsit de slăbiciune (de dorinţă).

Dacă se recită *Kamkani Mantra*[253] la funeraliile tale, dacă un ritual de înlăturare a relelor karmice - care poate determina naşterea ta în regiunile inferioare - e îndeplinit pentru tine şi observi că este făcut într-o manieră incorectă, somnoroasă, cu distragere şi nerespectare a jurământului, sau lipsit de puritate (a vreunui oficiant), sau superficial - toate lucrurile eşti capabil să le vezi deoarece eşti dotat cu o putere karmică la limita preştiinţei[254] - poţi resimţi o lipsă de credinţă (în religia ta). Vei fi capabil să sesizezi toată frica sau teama, toate acţiunile negre, conduita nereligioasă şi să judeci recitarea incorectă a ritualurilor[255]. Te vei gândi: „Vai! cu adevărat mă trădează“. Şi, gândindu-te, vei fi deprimat şi, datorită marilor resentimente, vei cădea în îndoială şi îţi vei pierde credinţa, în loc de afecţiune şi credinţă umilă. În felul acesta afectat momentul psihologic, te vei naşte în mod sigur într-un plan mizerabil.

Aceste '(gânduri) nu numai că nu-ţi vor servi la nimic, ba dimpotrivă, îţi vor face mare rău. Cât de incorect ar fi ritualul şi oricât de puţin ţi-ar conveni conduita preoţilor ce îndeplinesc ritualurile funerare, (gândeşte):

„Intr-adevăr, propriile mele gânduri sunt impure. Cum ar fi posibil ca vorbele lui Buddha să fie incorecte? Asta e ca şi cum aş vedea într-o oglindă reflexia unor pete pe faţa mea; gândurile mele (într-adevăr) trebuie să fie impure. Cât despre aceştia (preoţii), *Samgha* e corpul lor, *Dharma* cuvântul lor şi, în spirit, ei sunt cu adevărat *Buddha.* Îmi voi găsi refugiul In ei“. Gândindu-te astfel, ai încredere în ei şi învăluie-i cu o sinceră afecţiune. Atunci tot ce se va face pentru tine (de către cei) lăsaţi în urmă va fi cu adevărat în

beneficiul tău. Deci, acest exerciţiu de iubire e de mare importanţă; nu uita acest lucru.

Dacă ai fost destinat să te naşti într-o lume mizerabilă şi dacă lumina acestei lumi mizerabile luceşte deja deasupra ta, dacă succesorii tăi şi părinţii îndeplinesc ritualurile albe[256] religioase neamestecate cu acţiuni rele şi dacă abaţii şi preoţii instruiţi se devotează trup şi suflet la îndeplinirea ritualurilor, meritoriu şi corect, bucuria binevenită pe care o vei simţi când îi vei vedea, prin singura ei virtute, va afecta acest moment psihologic în aşa fel încât, chiar dacă ai fi meritat o naştere într-o lume nefericită, va duce la naşterea ta într-un plan mai înalt şi mai fericit. (Deci) nu trebuie să-ţi creezi gânduri nepioase ci să-ţi reverşi imparţial, către toţi, afecţiunea ta pură şi credinţa umilă. Aceasta e de o mare importanţă. Fii deci extrem de prudent.

O, nobil fiu, în rezumat: intelectul tău prezent, din Starea Intermediară, nu depinde de nici un obiect precis, fiind fără greutate şi în mişcare neîntreruptă, orice gând îţi va veni acum - pios sau nepios - va căpăta mare forţă. Deci, nu te gândi la lucruri nepioase, ci aminteşte-ţi de n-are importanţă care exerciţiu de devoţiune; sau dacă n-ai fost obişnuit cu asemenea exerciţii, (arată) o pură afecţiune şi credinţă umilă. Roagă-te Milostivului sau Zeităţii Tutelare, spune cu hotărâre:

„Vai! când sunt singur, rătăcind, despărţit de prietenii dragi[257];

În timp ce reflexul vid al corpului propriilor mele idei mentale străluceşte deasupra mea,

Fie ca *Buddha-ii*, revărsându-şi puterea lor de Compasiune,

Să facă să nu existe în *Bardo* frică, oroare sau groază.

În timp ce îndur mizeriile puterilor karmei rele, Fie ca Zeităţile Tutelare să risipească aceste mizerii.

În timp ce miile de tunete ale sunetului Realităţii răbufnesc,

Fie ca ele să fie sunetele celor Şase Silabe.

În timp ce *karma* mă urmăreşte, neavând nici un protector[258],

Fie ca Milostivul să mă protejeze. Implor.

În timp ce aici îndur mizeriile tendinţelor karmice,

Fie ca radiaţia luminii clare şi fericite din *Samādhi* să strălucească deasupra mea".

O rugăciune sinceră sub forma aceasta îţi va fi un ghid sigur. Poţi fi convins că n-ai să fii decepţionat. Acest lucru e de mare importanţă. Prin această recitare, încă o dată va veni amintirea şi recunoaşterea, iar Eliberarea va fi realizată.

Apariţia Luminilor celor Şase Loka

(Instrucţiuni pentru Oficiant): Cu toate acestea - în pofida repetării frecvente a acestor (instrucţiuni) - dacă recunoaşterea e anevoioasă datorită influenţei karmei rele, va fi binefăcător să repeţi aceste confruntări de mai multe ori, în întregime. Încă o dată (deci) cheamă mortul pe nume şi vorbeşte-i:

O, nobil fiu, dacă ai fi fost incapabil să pricepi tot ceea ce s-a spus înainte, urmează că al tău corp din viaţa precedentă va deveni din ce în ce mai şters şi cel al vieţii viitoare, din ce în ce mai clar. Întristat de aceasta (te vei gândi): „O, ce mizerii mai am de îndurat? Acum oricare ar fi corpul pe care îl voi avea, mă voi duce să îl caut". Astfel gândind, vei începe un du-te-vino neîncetat şi distras. Atunci, vor lumina deasupra ta lucirile celor Şase *Loka* Samsarice: lumina aceleia unde forţa karmei te va determina să te naşti va străluci mai puternic.

O, nobil fiu, ascultă. Dacă doreşti să ştii care sunt cele şase Lumini, ele sunt: o ternă lucire albă a lumii *Deva,* o ternă lucire verde a lumii *Asura, o*

ternă lucire galbenă a lumii Umane, o ternă lucire albastră a lumii Brute, o ternă lucire roşie a lumii *Preta,* o ternă lucire cenuşie a lumii Infern[259]. În acest moment, prin forţa karmei, corpul tău va dobândi culoarea lumii unde te vei renaşte.

O, nobil fiu, arta specială a acestei învăţături e deosebit de importantă în acest moment. Oricare ar fi lumina care străluceşte deasupra ta acum, meditează la ea şi la Milostiv; din oricare direcţie ar veni lumina, consideră această (direcţie) ca fiind (sau existând în) Milostiv. Acesta este un act profund şi subtil şi va putea împiedica renaşterea. Oricare ar fi Zeitatea ta Tutelară, meditează asupra formei sale multă vreme - ca fiind o aparenţă şi fără existenţă reală - ca şi la o formă creată de un magician, numită forma pură a iluziei. Lasă apoi această (viziune) a Zeităţii Tutelare să se topească şi să dispară, plecând de la contururile exterioare către centru, până când nimic nu mai rămâne vizibil; fixează-te apoi în starea de Claritate şi de Vid[260] - pe care nu o poţi înţelege în nici un fel - şi rămâi câtva timp astfel. Din nou, meditează asupra Zeităţii Tutelare, apoi meditează din nou la Lumina Clară, fă asta alternativ. Apoi lasă-ţi propriul intelect să se topească treptat[261] (începând) cu extremităţile.

Peste tot unde domneşte eterul[262], domneşte conştiinţa; peste tot unde domneşte conştiinţa, domneşte *Dhārma-Kāya.* Rămâi liniştit în starea non-creată a *Dhārma-Kāya-e*i. În această stare, naşterea nu poate avea loc şi Iluminarea perfectă e atinsă.

PARTEA A DOUA - PROCEDEUL RENAŞTERII

ÎNCHIDEREA PORŢILOR MATRICII

(Instrucţiuni pentru Oficiant): Încă se poate întâmpla ca, datorită slăbiciunii în devoţiune sau a lipsei de obişnuinţă, să fie incapabil să înţeleagă; poate fi copleşit de iluzii şi să rătăcească înspre porţile matricilor. Instrucţiunile pentru astuparea acestor porţi sunt foarte importante; cheamă defunctul pe nume şi spune-i:

O, nobil fiu, dacă nu ai înţeles ceea ce a fost, în acest moment, prin influenţa karmei, vei avea impresia că urci, că mergi drept sau cobori. În aceste clipe, meditează asupra Milostivului. Aminteşte-ţi. Atunci, aşa cum am mai spus deja, rafalele de vânt, vârtejurile de grindină, vijeliile, obscuritatea, impresia de a fi urmărit de gloate, toate acestea vor veni. Fugind (de aceste halucinaţii), cei ce nu au o *karma* meritorie vor avea impresia de a se afunda în zone mizerabile; iar cei ce au realizat o *karma* bună vor avea impresia de a merge către locuri fericite. Şi atunci, o, nobil fiu, în oricare continent sau loc va trebui să renaşti, semnele acestui loc de naştere vor străluci deasupra ta.

Pentru a te călăuzi în aceste momente există mai multe învăţături vitale profunde. Ascultă-le fără distragere. Chiar dacă nu ai putut înţelege confruntările anterioare, acum (le vei putea) căci chiar şi cei slabi în devoţiune vor recunoaşte semnele. Ascultă deci.

(Instrucţiuni pentru Oficiant): Este foarte importantă acum exersarea metodelor pentru astuparea porţilor matricilor. Trebuie deci avută cea mai mare grijă. Există două metode (principale) de închidere a acestor porţi:

împiedicarea fiinţei de a fi atrasă înspre ele sau închiderea porţii care ar putea fi străbătută.

Metodă pentru prevenirea accesului în poarta unei matrici

Instrucţiunile pentru împiedicarea fiinţei de a fi atrasă sunt următoarele:

O, nobil fiu, (numele), oricare ar fi zeitatea ta tutelară, meditează liniştit asupra ei, aşa ca şi la reflexia lunii în apă, reflexie ce apare şi e totuşi inexistentă, aşa ca şi iluziile produse prin magie. Dacă n-ai o zeitate tutelară în mod special, meditează fie asupra Milostivului, fie asupra mea şi spiritul tău astfel ocupat va medita liniştit.

Apoi lasă (această formă vizuală) a zeităţii tutelare să se topească dinspre extremităţi şi meditează la lipsa de formă a Luminii Clare vide. Acest lucru e de mare artă şi în virtutea lui vei scăpa de reîntoarcerea în germene.

Prima metodă de închidere a porţii matricii

Meditează astfel, dar dacă asta nu va fi suficient ca să te împiedice să intri într-un germene şi dacă te vei găsi pe punctul de a cădea, atunci iată învăţătura profundă de astupare a porţilor matricilor. Ascultă.

„În acest moment, vai! Sidpa *Bardo* luminează deasupra ta,

Păstrând în spirit o singură hotărâre,

Perseverează pentru a-ţi regăsi lanţul bunei *karma*[263],

Astupă poarta matricii, aminteşte-ţi de forţa opusă[264];

E momentul în care atenţia şi afecţiunea pură sunt necesare;

Înlătură gelozia şi meditează la *Gara* Tatăl-Mama.“

Gura ta să repete aceasta distinct, aminteşte-ţi precis semnificaţia acestor cuvinte şi meditează la ele. Această practică e esenţială. Este indispensabil să pui aceste lucruri în practică.

Sensul învăţăturii: „În acest moment *Sidpa Bardo* luminează deasupra mea (sau a ta)“ este acela că acum tu rătăceşti prin *Sidpa Bardo.* Ca mărturie, dacă priveşti în apă, sau în oglindă, nu vei vedea nici o reflexie a feţei tale sau a corpului tău, şi nu vei proiecta nici o umbră.

Ai lepădat acum corpul grosier, material, de carne şi sânge. Asta indică faptul că rătăceşti prin *Sidpa Bardo.*

În aceste momente trebuie să iei fără ezitare o hotărâre unică, în spirit. Luarea unei hotărâri unice e foarte importantă acum. Este ca şi mânatul unui cal cu hăţurile.

Tot ceea ce ţi-ai putea dori va veni să defileze prin faţa ta. Nu te gândi la acţiuni rele care ar putea să abată cursa (spiritului tău). Aminteşte-ţi de relaţiile tale (spirituale) cu cel ce citeşte acest *Bardo Thödol,* sau cu oricine de la care ai primit învăţături, iniţieri, o autorizaţie spirituală de citire a textelor religioase când erai în lumea omenească şi perseverează în acţiunile bune. Acest lucru este esenţial. Nu fi distras. Linia care separă urcuşul de coborâş trece pe aici. Dacă te laşi cuprins de nehotărâre chiar şi numai o secundă, vei avea de suferit mizerii, multă, multă, vreme. Acum e momentul. Menţine-te bine în voinţa unică. Perseverează în a-ţi găsi lanţul bunelor acţiuni.

Ai ajuns momentul în care trebuie să închizi poarta matricii. „E momentul în care atenţia şi iubirea pură sunt necesare", care implică faptul că a sosit timpul sau, pentru prima dată, poarta matricii trebuie închisă; există cinci metode de închidere. Poartă în tine acest gând.

A doua metodă de închidere a porţii matricii

O, nobil fiu, în momentul acesta vei avea viziunea masculilor şi a femelelor în unire. Când vei vedea acest lucru, aminteşte-ţi că trebuie să te împiedici să te duci între ei. Privește-l pe Tatăl-Mama, pe al tău Guru şi pe Divina Mamă[265], meditează asupra lor, respectă-i. Aminteşte-ţi de credinţa ta umilă; dăruieşte-le cu patimă adoraţia mentală şi încearcă să primeşti (de la ei) un sentiment religios.

Prin aceasta, în mod sigur poarta matricii va fi închisă. Dar dacă, cu toate acestea, nu se întâmplă aşa şi tu te simţi gata să intri, meditează la divinul *Guru* Tatăl-Mama[266] ca la o divinitate tutelară, sau la Milostivul Tutelar şi la a sa *Shaktī* şi, astfel meditând, onorează-i cu ofrande mentale. Ia energic hotărârea de a (le) cere favoare. Astfel, intrarea în germene va fi astupată.

A treia metodă de închidere a porţii matricii

Şi dacă, cu toate acestea, încă nu s-a închis şi eşti gata să intri în germene, iată a treia metodă de respingere a întregului ataşament şi a întregii repulsii.

Există patru feluri de naştere: naşterea prin ou, naşterea prin matrice, naşterea supranormală[267] şi naşterea prin căldură şi umiditate[268]. Dintre acestea patru[269], naşterea prin ou şi prin matrice au caracteristici asemănătoare.

Aşa cum s-a spus, viziunile masculilor şi femelelor uniţi vor apare. Dacă în acest moment va intra într-un germene prin forţa sentimentelor de atracţie sau de repulsie, se va putea la fel de bine naşte: cal, pui, câine sau fiinţă omenească[270]. Dacă va trebui să se nască mascul, sentimentul de a fi mascul se va ridica în „Cunoscător“ şi sentimente de duşmănie şi gelozie pentru tată, de atracţie către mamă vor fi resimţite. Dacă (va) trebui să se nască femelă, va avea sentimente de intensă duşmănie

pentru mamă şi atracţie către tată. Din această cauză secundară, intrând pe drumul eteric, chiar în clipa în care spermatozoidul şi ovulul se unesc, „Cunoscătorul" experimentează un moment de bucurie a stării simultane de naştere, în timpul căreia se scufundă în stare de inconştienţă.

(Apoi) se va trezi întemniţat în forma ovală a stării embrionare şi, când va ieşi din matrice şi va deschide ochii, se va putea găsi transformat într-un tânăr câine. Înainte a fost fiinţă omenească, acum a devenit câine şi trebuie să suporte mizeriile vieţii de câine; sau e ca un porc în coteţ, ca o furnică în muşuroi, ca o insectă sau o omidă în gaură, o vacă, un ied, un miel[271], stări din care nu există întoarcere (imediată). Muţenia, stupiditatea, mizerabila obscuritate intelectuală apar deodată împreună cu toată gama de mizerii. În acelaşi fel se poate coborî în infern sau în lumile spiritelor nefericite; sau în oricare din cele Şase *Loka* şi îndura neînchipuite mizerii.

E groaznic, pentru aceia, vai! care au înclinaţii vorace către această (existenţă sangsarică), sau pentru cei care nu o resping din toată inima. Iar cei ce n-au primit învăţăturile de la *Guru* vor cădea astfel în prăpăstiile adânci din *Sangsāra* şi vor avea de suferit multă vreme lucruri de nesuportat. Pentru a nu avea o asemenea soartă, ascultă vorbele mele şi întipăreşte-ţi învăţăturile lor în inimă.

Înlătură sentimentele de atracţie sau de repulsie şi aminteşte-ţi de această metodă de închidere a porţii matricii pe care ţi-o voi spune. Astupă această poartă şi aminteşte-ţi de forţa opusă. „E momentul în care atenţia şi afecţiunea pură sunt necesare". Aşa cum s-a spus, „Înlătură gelozia şi meditează la *Guru* Tatăl-Mama".

Cum ţi s-a explicat, dacă va trebui să te naşti mascul, vei simţi atracţie pentru mamă şi repulsie pentru tată, iar dacă va trebui să te naşti femelă, atracţie pentru tată şi repulsie pentru mamă,

împreună cu un sentiment de gelozie (pentru unul sau celălalt), care se va ridica şi va creşte în tine.

Pentru aceste momente există o învăţătură profundă.

O, nobil fiu, când se va naşte în tine atracţia şi repulsia, meditează astfel:

„Vai! ce fiinţă cu *karma* rea sunt. Dacă am rătăcit până acum prin *Sangsāra,* e datorită atracţiei şi repulsiei. Dacă voi continua să simt atracţie şi repulsie, voi rătăci fără oprire prin *Sangsāra* şi voi îndura un ocean de mizerii multă, multă vreme, scufundându-mă. Acum nu trebuie să mă manifest prin atracţie sau repulsie. Vai! pentru mine! de acum înainte nu voi mai face nimic simţind atracţie sau repulsie. Vai de mine! De acum, nu voi mai avea în veci atracţie sau repulsie.“

Meditând astfel, ia hotărârea neclintită de a menţine (acest angajament). A fost spus în *Tantra:* „Poarta matricii va fi închisă doar prin aceasta.“ O, nobil fiu, nu fi distras. Fixează-ţi spiritul numai asupra acestei hotărâri.

A patra metodă de închidere a porţii matricii

Dacă aceasta nu e încă de ajuns pentru închiderea porţii matricii şi dacă e gata să intre, atunci cu ajutorul învăţăturii (numite) „Falsul şi Iluzoriul"[272] ea trebuie să fie astupată. Pentru aceasta, trebuie meditat astfel: „Da! cuplul, tatăl şi mama, ploaia neagră, rafalele, sunetele asurzitoare, apariţiile terifiante şi toate fenomenele sunt, în adevărata lor natură, iluzii. Oricare ar fi modul lor de apariţie, nu există adevăr (în ele); toate substanţele sunt ireale şi false. Sunt asemeni viselor sau aparenţelor, sunt nepermanente, fără stabilitate. Ce avantaj poate oferi ataşamentul (la ele)? Ce avantaj aduce spaima şi groaza în faţa lor? căci ele reprezintă doar vederea non-

existentului ca existent. Sunt halucinaţiile propriului meu spirit. Spiritul iluziei însăşi nu a existat niciodată, aşadar de unde ar putea proveni toate aceste (fenomene) exterioare? Eu, neînţelegând (lucrurile) în felul acesta până acum, am considerat non-existentul ca existent, irealul ca real, iluzoriul ca prezent și am rătăcit prin *Sangsāra* atât de mult. Şi chiar şi acum, dacă nu le voi recunoaşte ca fiind iluzii, voi mai rătăci încă mulţi ani prin *Sangsāra.* (Voi) cădea în mod sigur în abisurile mizeriei.“

„De fapt toate acestea sunt ca într-un vis, halucinaţii, ecouri, asemeni oraşelor „Mâncătorilor de arome"[273], ca un miraj, ca formele dintr-o oglindă, ca o fantasmagorie, ca luna văzută într-un lac, nefiind reale nici un moment. În realitate, acestea sunt ireale, acestea sunt false“.

Menţinându-se cu gândul în concentrare asupra acestui punct, credinţa în realitatea fenomenelor se risipeşte şi, fixând acest lucru în continuitatea internă (a conştiinţei), el se va întoarce din cale. În felul acesta imprimată cunoaşterea irealităţii, profund, poarta matricii va fi astupată.

A cincea metodă de închidere a porţii matricii

Dacă şi după aceasta, credinţa (în fenomene) rămâne neschimbată, poarta matricii nu se va astupa şi el va fi pe punctul de a o străbate; trebuie deci închisă această poartă meditând asupra Luminii Clare, în aceasta constă a cincea (metodă). Meditaţia se face astfel:

„Iată: toate substanţele sunt din propriul meu spirit[274], iar acesta e vid, ne-născut, fără sfârşit.“

Gândind astfel, lasă-ţi spiritul să rămână în (starea) ne-creată, aşa cum, de exemplu, e apa vărsată în apă. Spiritul trebuie să rămână în poziţia sa mentală cea mai liberă, în condiţia sa naturală

(non-modificată), clară şi vibrantă. În momentul acestei (stări) de expansiune şi de (non-creare), porţile celor patru locuri de naştere[275] vor fi sigur închise. Meditează astfel până la deplina realizare.

(Instrucţiuni pentru Oficiant): Multe şi profunde învăţături sunt date pentru astuparea porţilor. Este imposibil ca ele să nu-i elibereze pe cei cu spirit elevat, cât şi pe cei mediocri sau cu mici capacităţi intelectuale. Şi dacă se pune întrebarea cum de este posibil acest lucru, atunci: **1.** deoarece conştiinţa din *Bardo,* având puteri supranormale de percepţie limitate[276], oricare ar fi lucrul care i se spune, acesta este de îndată înţeles; **2.** deoarece - chiar dacă (înainte) defunctul a fost orb sau surd - în aceste momente toate facultăţile sunt perfecte şi pot fi ascultate toate lucrurile rostite; **3.** fiind constant urmărit de frică şi teroare, el se gândeşte: „Cum e mai bine?“ şi, fiind alertat şi conştient, va asculta mereu tot ce i se spune. Din momentul în care conştiinţa rămâne fără suport[277], ea va pleca încotro o dirijează spiritul; **4.** ea e uşor de dirijat[278]. Memoria[279] este de nouă ori mai lucidă decât înainte. Chiar dacă a fost prost (înainte), în acest moment, prin acţiunea karmei, intelectul devine extrem de clar şi capabil de a medita asupra a tot ce îi este spus. (Deci, răspunsul) este că acest lucru e posibil deoarece el (Cunoscătorul) posedă aceste calităţi.

De aceea, îndeplinirea ritualurilor funerare trebuie să fie eficace. Deci, perseverenţa în lectura Marelui

Bardo Thödol, durând 49 de zile, e de cea mai mare importanţă. Chiar dacă nu se poate produce eliberarea la prima confruntare, ea trebuie să se producă la una din următoarele; de aceea toate aceste diverse confruntări sunt necesare.

ALEGEREA PORŢII UNEI MATRICI

(Instrucţiuni pentru Oficiant): Cu toate acestea, există multe clase de fiinţe care - cu toate că şi-au amintit de instrucţiunile de dirijare a gândurilor către concentrare - nu s-au eliberat datorită marii forţe a obscurităţilor karmice, datorită neobişnuinţei cu actele bune şi a deprinderii de a comite acte nelegiuite, încă din vremuri îndepărtate. Deci dacă nu au putut fi închise porţile metricilor până acum, va fi dată învăţătura pentru alegerea porţii unei matrici. Invocând ajutorul tuturor *Buddha-ilor* şi *Bodhisattva-ilor* şi repetând formula Refugiului, adresează-te încă o dată defunctului, chemându-l de trei ori pe nume astfel:

O, nobil fiu, (numele), ascultă. Confruntările precedente ţi-au fost date în mod concentrat şi totuşi nu le-ai înţeles. Deci, dacă porţile matricilor n-au fost închise, vine timpul să-ţi găseşti un corp. Alege germenele (în funcţie) de această învăţătură perfectă. Ascult-o atent şi păstreaz-o vie în spirit.

Viziunile prevestitoare ale locului naşterii

O, nobil fiu, acum semnele şi caracteristicile locului renaşterii vor apare. Recunoaşte-le. Observând acest loc al naşterii, alege de asemenea continentul[280]. Dacă trebuie să te naşti pe Continentul oriental *Lūpah,* vei zări un lac pe care (plutesc) lebede masculi şi femele. Nu te du acolo. Să ai repulsie pentru acest loc[281]. Dacă te duci acolo, (acest) Continent - cu toate că e fericit şi viaţa e uşoară - e acela în care religia nu predomină. Deci, nu intra acolo.

Dacă trebuie să te naşti pe Continentul meridional *Jambu,* vei vedea case mari şi frumoase. Intră acolo, dacă acolo trebuie să intri.

Dacă trebuie să te naşti pe Continentul occidental *Balang-Chod,* vei găsi un lac cu cai şi iepe (păscând pe maluri). Nu te du acolo, întoarce-

te. Chiar dacă e plin de bogăţii şi abundent, e un tărâm unde religia nu învinge; nu intra acolo.

Dacă trebuie să te naşti pe Continentul septentrional *Daminyan* vei găsi acolo un lac cu turme (păscând pe maluri) sau (înconjurat) de copaci. Cu toate că viaţa aici e lungă şi îţi poţi crea merite, acest Continent e de asemenea dintre cele unde religia nu predomină. Deci nu intra acolo. Aceste sunt semnele prevestitoare (sau viziunile) renaşterii în aceste (Continente). Recunoaşte-le. Şi nu intra[282].

Celor ce trebuie să se nască *deva,* le vor apărea încântătoare temple (sau lăcaşuri) construite din diferite metale preţioase[283]. Poţi intra acolo, intră deci.

Cei ce trebuie să se nască *asura,* vor vedea fie o splendidă pădure, fie cercuri de foc învârtindu-se în direcţii opuse. Aminteşte-ţi de repulsie şi fă aşa încât să nu intri.

Cei ce trebuie să se nască printre animale[284] vor vedea caverne în stâncă, găuri adânci în pământ. Să nu intri acolo.

Cei ce trebuie să se nască printre *preta* vor vedea câmpii dezolante şi pustii, caverne nu prea adânci, luminişuri în junglă, întinderi de pădure. Dacă mergi acolo şi te naşti *preta,* vei îndura grijile foamei şi ale setei. Aminteşte-ţi că trebuie să ai repulsie şi nu te du acolo. Foloseşte-ţi toată energia (ca să nu intri acolo).

Cel ce trebuie să se nască în Infern va auzi sunete (ca şi vaietele) şi va fi irezistibil constrâns să intre. Întinderi tenebroase, case negre şi albe, găuri negre în pământ, drumuri negre de-a lungul cărora va trebui să mergi îţi vor apărea. Dacă te duci acolo va trebui să intri în Infern şi, îndurând durerile cumplite ale căldurii şi ale frigului, îţi va trebui un timp foarte lung să poţi ieşi de acolo[285]. Nu te du în mijlocul lor. Ţi s-a mai spus'

„.Foloseşte-ţi energia la maximum”, acest lucru e acum necesar.

Protejarea împotriva furiilor-călăi

O, nobil fiu, chiar dacă nu vei voi acest lucru, fiind urmărit de furiile-călăi karmice[286], te vei simţi forţat, nevoit să mergi mai departe. Furii-călăi în spatele tău, „secerători de viaţă", în faţă, te vor purta, obscuritatea, tornadele karmice, zgomote, zăpada, ploaia, urlete înfricoşătoare, vijelii îngheţate se vor manifesta, gândul de a fugi de ele va creşte.

Atunci, căutând un adăpost, de frică, (vei avea) viziunile descrise: mari lăcaşuri, caverne stâncoase, gropi, jungle şi flori de lotus ce se Închid (când pătrunzi prin ele); şi vei scăpa de călăi ascunzându-te într-unul din aceste locuri. Şi îţi va fi frică să ieşi, gândindu-te: „Nu e bine să ies acum“. Temându-te să pleci, te vei simţi puternic atras de acel loc de refugiu (care e tocmai matricea). Fiindu-ţi frică, la ieşire, că vei regăsi oroarea şi groaza din *Bardo,* înspăimântat de a le reîntâlni, te vei ascunde (în locul sau matricea aleasă) şi îţi vei asuma un corp mizerabil şi tot felul de suferinţe.

Această (situaţie) arată că au intervenit spiritele rele şi *rākshasa* (demoni)[287]. Pentru aceste momente există o Învăţătură profundă. Ascultă cu atenţie.

În acest moment - când furiile călăi te urmăresc şi te cuprinde oroarea şi groaza - instantaneu, (evocă viziunea) lui *Heruka* Supremul sau a lui *Hayagriva,* sau a lui *Vajra-Pāni*[288] sau (n-are importanţă care) altă zeitate tutelară, dacă ai vreuna; viziune de formă perfectă, cu corp mare, cu membre masive, mânioasă, apariţie terifiantă, capabilă să facă praf toate spiritele răufăcătoare. Să ai această viziune instantanee. Valurile harului ci, puterea graţiei te vor despărţi de furiile călăi şi

vei obţine astfel puterea de a alege sămânţa din care te vei renaşte. Aceasta este desăvârşita artă a acestei deosebit de profunde învăţături, deci, poart-o în spirit.

O, nobil fiu, *Dhyāni* şi celelalte zeităţi sunt născute din puterea *Samādhi*-ei (meditaţiei). *Preta*-ii (spirite sau umbre nefericite), spiritele răutăcioase de anumite ordine sunt cele care, schimbându-şi sentimentele (sau atitudinile mentale) când se găsesc în Starea Intermediară, iau această formă, o păstrează şi devin *preta,* spirite rele, *rākshasa,* având puterea de a-şi schimba forma. Toţi preta-ii care există în spaţiu, care traversează cerul şi cele 80 000 de specii de spirite dăunătoare au devenit ceea ce sunt schimbându-şi sentimentele din corpul mental (din planul *Bardo)*[289].

În acest moment, dacă vei putea să-ţi reaminteşti de (învăţătura) Marelui Simbol despre Vid, va fi bine. Dacă nu eşti antrenat în aceasta, atunci ghidează-ţi puterile (mentale)[290] să privească toate lucrurile ca fiind iluzii *(māyā).* Chiar dacă acest lucru e imposibil, nu te lăsa atras de nimic. Meditând la Zeitatea Tutelară, la Marele Milostiv, vei obţine starea lui Buddha în *Sambogha-Kāya.*

ALEGEREA ALTERNATIVA A UNEI NAŞTERI SUPRANORMALE SAU A UNEI NAŞTERI PRIN GERMENE

Dacă totuşi, o, nobil fiu, prin influenţa karmei va trebui să intri într-un germene, maniera de alegere a porţii matricii îţi va fi explicată acum. Ascultă.

Nu intra în orice matrice îţi va fi accesibilă. Dacă furiile-călăi vor să te forţeze să intri, meditează la *Hayagriva.* Deoarece posezi o cât de slabă putere supranormală de preştiinţă, toate locurile (de naştere) îţi vor fi arătate, unele după

altele[291]. Deci, alege. Există două alternative, transferul (principiului conştient) într-un regat pur al lui Buddha, sau alegerea porţii impure a matricii sangsarice; aceasta se realizează după cum urmează.

Naşterea supranormală prin transfer într-un regat paradisiac

În primul rând: pentru transferul într-un paradis pur, dirijarea se face (gândind sau meditând) astfel:

„Vai! cât de trist este ca eu, pe parcursul nenumăratelor *kalpa,* din vremuri nemărginite şi fără început şi până în prezent, am putut rătăci prin cloaca *Sangsāra-e*i. Cât de supărător e faptul că nu m-am eliberat în starea lui Buddha prin a fi recunoscut conştiinţa ca fiind „şinele"[292]. Acum, *Sangsāra* mă dezgustă, îmi produce oroare, îmi repugnă, a sosit ora să mă pregătesc să plec. Voi face aşa ca să mă nasc miraculos în regatul fericit din vest, la picioarele lui *Buddha Amitābha*[293], printre florile de lotus[294]. “

Gândind astfel, dirijează-ţi hotărârea (sau voinţa) ferm (către acest regat) sau către oricare alt regat pe care îl doreşti: către Regatul Fericirii Supreme, sau către Regatul Densei Concentrări, sau către Regatul (celor cu Părul Lung)[295] sau către *Vihāra* nelimitat al Radiaţiei Lotusului[296] în prezenţa lui *Urgyan.* Sau dirijează-ţi voinţa către Regatul pe care îl doreşti mai mult, în concentrare fără distragere (a spiritului). Astfel făcând, naşterea în regatul respectiv va fi instantanee. Iar dacă doreşti să ajungi faţă în faţă cu *Maitreya,* în cerul *Tushita*[297], dirijează-ţi în mod asemănător către el voinţa arzătoare şi gândeşte-te: „Voi merge faţă în faţă cu *Maitreya* în cerul *Tushita,* căci ceasul de aici, din Starea intermediară, mi-a sosit“.

Vei obţine astfel acolo naşterea miraculoasă într-o inimă de lotus[298], faţă în faţă cu *Maitreya.*

Naşterea prin germene: reîntoarcerea în lumea umană

Dacă totuşi o asemenea (naştere supranormală) nu e posibilă şi dacă se mulţumeşte să intre într-un germene unde trebuie să intre, iată învăţătura pentru alegerea porţii matricii în impura *Sangsāra.* Ascultă.

Privind cu puterea ta supranormală de previziune Continentele descrise, alege-l pe cel în care religia predomină şi intră acolo. Dacă naşterea trebuie să se facă pe mormanul desfrâului[299], o senzaţie de miros plăcut te va atrage către acesta şi vei obţine naşterea astfel.

De câte ori îţi apar (matricile sau viziunile), nu le privi ca pe ceea ce sunt (sau par a fi), căci, nesimţindu-te nici atras nici respins, vei putea alege un germene bun. De asemenea, fiind importantă dirijarea dorinţei şi aici, dirijeaz-o astfel:

„Ah, dacă trebuie să mă nasc ca un mare împărat sau ca un Brāhman asemănător arborelui Sal[300], sau ca fiul unui adept al puterii siddhice[301], sau într-o familie fără pată în descendenţa ei, sau ca om al unei caste pline de credinţă (religioasă), astfel născându-mă, va trebui să am mari merite ca să fiu capabil să servesc toate fiinţele însufleţite".

Gândind astfel, dirijează-ţi dorinţa şi intră în germene, în acelaşi moment, emană-ţi undele de har (de graţie şi bunăvoinţă) asupra seminţei în care intri (transformând-o astfel) în locaş ceresc[302]. Şi având credinţa că Cuceritorii şi ai lor Fii *(Bodhisattva*-ii) ai celor Zece Direcţii[303] şi Zeităţile Tutelare, în special Marele Milostiv, o vor înzestra cu puterea lor, roagă-te şi intră în germene.

Alegând astfel poarta matricii, există o posibilitate de greşeală. Prin influenţa karmei rele,

germenii buni pot părea răi şi germenii răi, buni; o asemenea greşeală e posibilă. În acest moment, de asemenea, arta învăţăturii fiind importantă, urmeaz-o astfel:

Chiar dacă un germene pare bun, nu fi atras; dacă apare rău, nu avea repulsie. Fii liber de repulsie şi de atracţie, de dorinţa de intrare sau de evitare - intră într-o stare de totală imparţialitate - aceasta e cea mai profundă artă. Exceptând un număr mic de oameni care au avut o oarecare experienţă practică (de dezvoltare psihică), e dificilă debarasarea de resturile de răutate şi de tendinţele negative.

(Instrucţiuni pentru Oficiant): Deci, dacă sunt incapabili să se despartă de atracţie şi de repulsie, cei ce au mentalităţi inferioare şi o *karma* rea, merită să-şi găsească refugiul printre brute[304]. Modalitatea de a împiedica defunctul de la acest lucru constă în a-l chema pe nume încă o dată, astfel:

O, nobil fiu, dacă nu te poţi lipsi de atracţie şi de repulsie, dacă nu cunoşti (arta de) a alege poarta matricii, oricare ar fi viziunea, dintre cele descrise, care îţi va apare, invocă Preţioasa Trinitate şi găseşte-ţi refugiul (în ea). Roagă-te Marelui Milostiv. Mergi cu capul sus. Cunoaşte faptul că eşti în *Bardo. Î*nlătură toată atracţia pentru fiii, fiicele tale, sau pentru oricare fiinţă dragă lăsată în urmă; nu-ţi ajută la nimic. Pătrunde pe (drumul) Luminii Albe din *Deva* sau pe Drumul Luminii Galbene a fiinţelor umane[305]; intră în marile locuinţe de metale preţioase sau în splendidele grădini.

(Instrucţiuni pentru Oficiant): Repetă aceste (cuvinte adresate defunctului) de şapte ori. Apoi oferă-i: „Invocaţie către *Buddha*-i şi *Bodhisattva*-i“, „Calea bunelor urări protectoare de Frica din *Bardo“* şl „Salvatorul (sau calea bunelor urări pentru salvarea) de la Piedicile (sau pasajele periculoase şi strâmte) din *Bardo“*[306]. Aceste

rugăciuni trebuiesc citite de trei ori. Trebuie de asemenea citit *Tahdol* care eliberează agregatele[307] corpului şi „Ritualul ce conferă prin el însuşi Eliberarea ca (urmare a) Tendinţei “[308].

CONCLUZIE GENERALĂ

Prin calităţile acestor lecturi făcute corect, devoţii *(yogī)* avansaţi în înţelegere pot realiza cea mai bună aplicare a Transferului[309] în momentul morţii. Ei nu vor avea de traversat Starea intermediară, ci vor lua calea „Marelui Drum Drept Ascendent”[310]. Alţii, ceva mai puţin antrenaţi (în lucrurile spirituale), recunoscând Lumina Clară din *Chikhai Bardo* din momentul morţii, vor merge pe (drumul) ascendent. Cei care sunt mai prejos decât aceştia vor fi eliberaţi - în funcţie de capacităţile lor proprii şi de legăturile lor karmice - atunci când una sau alta dintre Divinităţile Liniştite sau Iritate va străluci deasupra lor, în timpul celor două săptămâni din *Chönyid Bardo.*

Sunt multe locuri unde se poate obţine eliberarea dacă se ajunge la recunoaşterea uneia sau alteia dintre ele[311]. Însă cei a căror parte bună a karmei e slabă, cei al căror câmp de confuzii e întins (datorită) acţiunilor rele, vor rătăci din ce în ce mai jos, până în *Sidpa Bardo.* Totuşi şi acolo, ca şi în cazul treptelor unei scări, există suficiente tipuri de confruntări (sau reamintiri); eliberarea va fi obţinută recunoscând una sau alta dintre trepte. Însă cei cu legătura karmică şi mai slabă, neştiind să recunoască, vor aluneca şi mai jos, sub influenţa ororii şi a groazei. (Pentru ei) există diferite trepte de învăţătură pentru închiderea porţilor matricilor şi pentru alegerea unei porţi. Printr-una sau alta dintre aceste învăţături, ei vor găsi metoda de vizualizare şi (vor apela) la virtuţile nelimitate (superioare) pentru a-şi ridica propria condiţie. Chiar şi cei mai josnici, ţinând de categoria brutelor, sunt capabili - prin aplicarea Refugiului - de a evita intrarea în mizerie. (Obţinând) marea (binefacere) a unui corp omenesc[312] liber şi perfect dotat, vor putea, în renaşterea viitoare, să

întâlnească un *guru,* un prieten virtuos şi să dobândească voinţa (salvatoare).

Cine ascultă această Doctrină (când se află) în *Sidpa Bardo,* va simţi efectul reunirii bunelor acţiuni, la fel ca şi în cazul jgheabului aşezat sub crăpătura unei albii rupte; aceasta este învăţătura[313].

Cei ale căror rele karmice sunt grele, nici ei nu pot scăpa eliberarea ascultând această Doctrină (şi recunoscând-o). Dacă se pune întrebarea de ce? - Pentru că în acest moment toate Zeităţile Liniştite şi Iritate sunt prezente pentru a întâmpina (mortul) şi deoarece *Mārā*-ii şi Opritorii vin de asemenea să (îl) întâmpine împreună cu ele. Simpla ascultare a acestei Doctrine dirijează propriile gânduri ale mortului şi astfel, eliberarea e obţinută, ea nemaidepinzând de un corp de carne şi de sânge, ci de un corp mental, (uşor) afectabil. Oricare ar fi distanţa la care rătăceşte prin *Bardo,* dacă e chemat, va auzi chemarea şi va veni, deoarece posedă simţurile limitate de percepţie şi de preştiinţă supranormale. Fiind capabil de a-şi aminti şi de a înţelege instantaneu, spiritul poate fi schimbat (sau influenţat). (învăţătura) este deci aici de o maro importanţă. Ea e asemănătoare cu mecanismul unei catapulte.[314] Se aseamănă cu manevrarea unui imens buştean de lemn (sau bârnă) pe care o sută de oameni nu o pot urni dar care, pusă să plutească pe apă, poate fi uşor dirijată oriunde[315]. E asemănătoare această învăţătură cu mânarea calului cu hăţurile[316].

Deci, apropiindu-te (de corpul celui) ce e pe punctul de a părăsi viaţa, dacă corpul e prezent, imprimă puternic acestea (în spiritul defunctului) şi repetă-le încă o dată şi încă o dată, până când sângele şi o secreţie gălbuie începe să-i iasă din nări. În acest moment corpul nu trebuie deranjat. Regulile de care trebuie ţinut cont pentru ca (imprimarea să fie eficientă) sunt următoarele: să

nu se omoare nici un animal în beneficiul defunctului[317]; să nu fie lăsaţi cei apropiaţi să plângă sau să geamă în apropierea corpului neînsufleţit[318]; să fie angajată (familia) în realizarea unor acţiuni virtuoase, atunci când acest lucru e posibil[319].

Această mare Doctrină ataşată la sfârşitul Ghidului[320] şi recitată (în întregime împreună cu Ghidul) devine foarte eficientă. Pe de altă parte, ea trebuie recitată atât de des pe cât e posibil[321]. Aceste cuvinte şi semnificaţiile lor trebuie să fie prezente în memoria (tuturor); şi când moartea devine inevitabilă, când ne recunoaştem propriile simptome - dacă forţa ne permite - trebuie să ni le recităm şi să reflectăm la sensul lor. Dacă suntem prea slabi, atunci un prieten să citească această carte pentru a ne-o imprima viu în spirit. Forţa eliberării nu se va lăsa atunci aşteptată.

Această Doctrină este aceea care eliberează prin vederea ei, fără să fie nevoie de meditaţie sau de *Sādhanā*[322]. Această învăţătură Profundă eliberează doar prin ascultarea sau prin vederea ei. Această învăţătură Profundă îi eliberează şi pe cei ce au *karma* deosebit de rea, pe drumul Căii Secrete. Nu trebuie să uităm semnificaţia şi cuvintele ei chiar şi în momentele în care suntem hăituiţi de şapte câini[323].

Prin această învăţătură aleasă obţinem Starea lui Buddha în momentul morţii. Chiar şi dacă *Buddha*-ii celor Trei Timpuri (trecut, prezent, viitor) ar căuta o Doctrină care să o depăşească pe aceasta, nu ar putea găsi vreuna.

Astfel se încheie „esenţa Profundei Doctrinei *Bardo“* numită *Bardo Thödol,* care eliberează fiinţele întrupate.

(Aici se încheie Cartea tibetană a morţilor).

APENDICE

(În manuscris - dar nu şi în textul tipărit - imediat după textul *Bardo Thödol* există treisprezece foi conţinând ritualuri şi rugăciuni (lit. Calea bunelor urări) pe care orice lector profesionist al *Bardo Thödol*-ului trebuie să le ştie pe de rost şi să le spună atunci când este necesar[324]. Ele sunt traduse în continuare).

I Invocaţie către Buddha-i şi Bodhisattva-i

(Instrucţiuni către Oficiant): Ritualul de invocare a *Buddha-ilor* şi *Bodhisattva*-ilor pentru obţinerea ajutorului lor (când o persoană) moare este (următorul): se oferă ofrandele care au putut fi adunate (de muribund) Trinităţii şi se repetă cu fervoare, ţinând în mână o bucată de tămâie, următoarele:

O, voi, *Buddha-i* şi *Bodhisattva*-i locuind în cele Zece, Direcţii[325], înzestraţi cu nesfârşita milă, cu preștiință, cu viziune divină şi cu iubire, voi care protejaţi toate fiinţele însufleţite, binevoiţi şi acceptaţi aceste ofrande depozitate aici şi cele plăsmuite mental. O, voi Milostivi, voi ce posedaţi înţelepciunea înţelegerii, dragostea compasiunii, puterea acţiunilor divine şi a protecţiei, mai presus de limita înţelegerii. O, voi Milostivi, (numele mortului) va trece din această lume în lumea de dincolo. El părăseşte această lume. Are mare elan. (Nu are) nici un prieten. Mizeria lui e mare. (Nu are) apărători, nici protectori, nici forţe, nici părinţi. Lumina acestei lumi s-a stins. Pleacă spre alte ţinuturi. Intră singur într-o junglă. E urmărit de forţe karmice. Intră în Marea Linişte. E purtat de valurile Marelui Ocean. Împins de vântul *karmei.* Merge spre direcţii unde stabilitatea nu există. E prins în Marele Conflict. E obsedat de Marele Spirit al Mâhnirii. E dezgustat şi îngrozit de

mesagerii Stăpânului Morţii. *Karma* îl duce spre existenţele repetate. Nu are forţă. A sosit momentul când trebuie să meargă singur.

O, voi Milostivi, apărați-l (numele), cel fără apărare. Protejați-l pe el, care e fără protecţie. Daţi-i forţa şi fiţi-i părinţi. Protejaţi-(l) de marea umbră din *Bardo.* Scoateți-l din vântul roşu (al furtunii) karmei. Scăpați-l de marea oroare şi groază a Stăpânilor Morţii. Salvați-l de marea trecere strâmtă prin *Bardo.*

O, voi Milostivi, nu lăsaţi să slăbească forţa compasiunii voastre şi ajutați-l. Nu-l lăsaţi să intre în mizerie (sau în mizerabilele stări de existenţă). Nu uitaţi străvechile voastre legământuri, nu lăsaţi să slăbească forţa compasiunii voastre.

O, voi *Buddha-i* şi *Bodhisattva*-i, nu lăsaţi forţa compasiunii voastre să fie slabă. Prindeți-l cu (cârligul) graţiei voastre[326]. Nu lăsaţi această fiinţă însufleţită să cadă în puterea karmei rele.

O, tu, Trinitate, protejează-l împotriva mizeriilor din *Bardo*[327].

Spunând aceasta cu mare credinţă şi umilinţă, repetă-le de trei ori împreună cu (toţi) ceilalţi (asistenţi).

II Calea bunelor urări pentru salvarea din pasajele periculoase şi strâmte din Bardo

(1)

O, voi Cuceritori şi ai voştri fii, locuitori ai celor Zece Direcţii;

O, voi care sunteţi ca şi oceanul, Congregaţie de Cuceritori preabuni, Liniştiţi şi Iritaţi;

O, voi *Guru* şi *Deva,* voi *Dākinī* fideli,

Binevoiţi să vă aplecaţi urechea prin marea (voastră) iubire şi compasiune,

Prin marea voastră dragoste, călăuziţi-ne pe drumul Cărării.

(2)

Când, datorită iluziei, cu şi ceilalţi rătăcim prin *Sangsāra,*

Pe drumul strălucitor de lumină al ascultării fără distragere, al reflecţiei şi al meditaţiei,

Fie ca *Guru*-i ai Liniei Inspirate să ne conducă,

Fie ca grupurile de *Mame* să fie în urma noastră,

Fie ca noi să fim salvaţi de groaznicele treceri strâmte din *Bardo.*

Fie ca noi să fim aşezaţi în starea perfectă a lui Buddha.

(3)

Când, prin mânia violentă (noi) rătăcim prin *Sangsāra,*

De-a lungul strălucitorului drum de lumină al înţelepciunii asemănătoare Oglinzii,

Fie ca *Bhagavān Vajra-Sattva* să ne conducă,

Fie ca *Mama Māmaki* să fie în urma noastră,

Fie ca noi să fim salvaţi de teribilele treceri strâmte din *Bardo,*

Fie ca noi să fim aşezaţi în starea perfectă a lui Buddha.

(4)

Când, prin violent orgoliu, (noi) rătăcim prin *Sangsāra,*

De-a lungul strălucitorului drum de lumină al înţelepciunii de Egalitate,

Fie ca *Bhagavān Ratna-Sambhava* să ne conducă,

Fie ca Mama „Cea care are ochiul lui Buddha“ să fie în urma noastră,

Fie ca noi să fim salvaţi de teribilele treceri strâmte din *Bardo,*

Fie ca noi să fim aşezaţi în starea perfectă a lui Buddha.

(5)

Când prin mare ataşament rătăcim prin *Sangsāra,*

Pe drumul strălucitor de lumină al înţelepciunii de Discernământ,

Fie ca *Bhagavān Amitābha* să ne conducă,

Fie ca Mama „Cea care e îmbrăcată în alb“ să fie în urma noastră,

Fie ca noi să fim salvaţi de groaznicele treceri strâmte din *Bardo,*

Fie ca noi să fim aşezaţi în starea perfectă a lui Buddha.

(6)

Când prin intensa gelozie (noi) rătăcim prin *Sangsāra,*

De-a lungul strălucitorului drum de lumină al înţelepciunii care realizează totul,

Fie ca *Bhagavān Amogha-Siddhi* să ne conducă,

Fie ca *Mama Fidelă* Tară să fie în urma noastră,

Fie ca noi să fim salvaţi de teribilele treceri strâmte din *Bardo,*

Fie ca noi să fim aşezaţi în starea perfectă a lui Buddha.

(7)

Când, prin mare prostie (noi) rătăcim prin *Sangsāra,* Pe drumul strălucitor al înţelepciunii Realităţii,

Fie ca *Bhagavān Vairochana* să ne conducă,

Fie ca Mama Marelui Spaţiu să fie în urma noastră,

Fie ca noi să fim salvaţi de groaznicele treceri strâmte din *Bardo,*

Fie ca noi să fim aşezaţi în starea perfectă a lui Buddha.

(8)

Când, prin puternicele iluzii, noi rătăcim prin *Sangsāra,*

De-a lungul drumului strălucitor de lumină al înlăturării fricii, ororii şi groazei halucinaţiilor,

Fie ca grupurile *Bhagavān* Iritaţi să ne conducă,

Fie ca grupurile de Zeiţe Iritate mari şi întinse să fie în urma noastră,

Fie ca noi să fim salvaţi de teribilele treceri strâmte din *Bardo,*

Fie ca noi să fim aşezaţi în starea perfectă a lui Buddha.

(9)

Când, prin profunde tendinţe, noi rătăcim prin *Sangsāra,*

De-a lungul drumului strălucitor de lumină al înţelepciunii născute simultan,

Fie ca eroicii Deţinători de Cunoaştere să ne conducă,

Fie ca grupurile de mame *Dākinī* să fie în urma noastră,

Fie ca noi să fim salvaţi de teribilele treceri strâmte din *Bardo,*

Fie ca noi să fim aşezaţi în starea perfectă a lui Buddha.

(10)

Fie ca elementele eterului să nu ne duşmănească,

Să vină momentul în care vom vedea Regatul lui Buddha Albastru.

Fie ca elementele apei să nu ne duşmănească,

Să vină momentul în care vom vedea Regatul lui Buddha Alb,

Fie ca elementele pământului să nu ne duşmănească,

Să vină momentul în care vom vedea Regatul lui Buddha Galben.

Fie ca elementele focului să nu ne duşmănească,

Să vină momentul în care vom vedea Regatul lui Buddha Roşu.

Fie ca elementele aerului să nu ne duşmănească.

Să vină momentul în care vom vedea Regatul lui Buddha Verde.[328]

Fie ca elementele culorilor curcubeului să nu ne duşmănească,

Să vină momentul în care toate Regatele *Buddha*-ilor să fie văzute.

Să vină momentul în care toate sunetele (din *Bardo)* vor fi recunoscute ca fiind propriile noastre

sunete.

Să vină momentul în care toate Radiaţiile vor fi recunoscute ca fiind propriile noastre radiaţii.

Să vină momentul în care *Tri-Kāya* va fi realizat în *Bardo.*

Aici încep:

III. Parolele fundamentale ale celor şase Bardo

(1)

O, acum când locul de naştere din Bardo mi se arată,

Înlăturând trândăvia - că nu exista trândăvie în viaţa unui credincios,

Mergând în Realitate fără distragere, ascultând, reflectând şi meditând,

Dirijându-mi (cunoaşterea adevăratei naturi a) aparenţelor şi a spiritului pe cale, fie ca *Tri-Kāya* să fie realizat;

Odată ce forma umană a fost obţinută,

Fie ea să nu aibă nici timp, nici (ocazie) să-şi macine viaţa în trândăvie.

(2)

O, acum când îmi apare visul din *Bardo,*

Lepădând lâncezeala nemăsurată şi carnală din somnul prostiei,

Fie ca nedistrasă conştiinţa să se menţină în starea ei naturală,

Sesizând (adevărata) natură a viselor (fie ca eu să mă) îndrept către Lumina Clară de Transformare miraculoasă.

Neacţionând din inerţie ca brutele,

Fie ca practica somnului şi a (stării) actuale (veghe) să fie (pentru mine) o experienţă preţuită[329].

(3)

O, acum când apare *Dhyāna Bardo,*

Înlăturând toată distragerea şi toate iluziile,

Fie' ca spiritul să se menţină în lumea atenţiei fără margini din *Samādhi;*

Fie ca fermitatea din cele două stări de viziune şi (etape) de perfecţiune să fie obţinută;

În acest moment, meditând în concentraţie unică, (toate celelalte) acţiuni fiind înlăturate;

Fie ca eu să nu cad în puterea înşelătoare a pasiunilor năucitoare.

(4)

O, acum când *Bardo* al Momentului Morţii luminează deasupra mea,

Înlăturând ataşamentul şi dorinţele şi slăbiciunile pentru toate (lucrurile din lume),

Fie ca eu să mă menţin nedistras în spaţiul (ce luminează) de strălucitoare învăţături[330].

Fie ca eu (să fiu capabil) să mă topesc în spaţiile cereşti ale Non-născutului;

A sosit ceasul separării de acest corp de carne şi sânge;

Fie ca eu să recunosc corpul ca fiind nepermanent şi iluzoriu.

(5)

O, acum când *Bardo* al Realităţii luminează deasupra mea,

Înlăturând toată oroarea, frica şi groaza de toate (fenomenele);

Fie ca eu să recunosc toate lucrurile ce pot să-mi apară ca fiind propriile mele configurații-gânduri;

Fie ca eu să le recunosc ca fiind apariţiile ce se manifestă în Starea intermediară.

(Se spune), „Vine timpul când cotitura principală e atinsă“.

Nu trebuie să mă sperii de Liniştiţi şi Iritaţi, ei sunt propriile mele configurații-gânduri.

(6)

O, acum când *Bardo* al Renaşterii mă luminează,

Concentrat exclusiv,- cu ferma hotărâre asupra unei singure dorinţe,

(Fie ca eu să fiu capabil) să continui cursul acţiunilor mele bune prin eforturi repetate[331],

Fie ca poarta matricilor să se închidă şi împotrivirea să fie observată,

A sosit ceasul când energia şi dragostea pură sunt necesare,

(Fie ca eu) să înlătur Gelozia şi să meditez asupra lui *Guru,* Tatăl-Mamă.

(7)

O, trândav ce nu te gândeşti la venirea morţii,

Te consacri lucrurilor inutile ale vieţii,

Cât de neprevăzător eşti, tu care îţi iroseşti cea mai mare ocazie.

Cât de tare te vei înşela dacă vei părăsi (viaţa) cu mâinile goale;

Căci Sfântul *Dharma* e cunoscut ca fiind singura ta nevoie,

Nici chiar acum nu vrei să (te) dedici Sfântului *Dharma?*

EPILOG:

Astfel grăiesc, devotaţi, Marii Adepţi[332].

Dacă învăţătura aleasă de *guru* nu îţi este prezentă în spirit,

Nu te vei trăda pe tine însuţi (O, Shishya)?

Este foarte important ca aceste parole fundamentale să fie cunoscute.

Aici începe:

IV. Calea Bunelor Urări care apără de frica în Bardo

(1)

Când (zarurile) vieţii mele vor fi aruncate pentru ultima dată,

Părinţii din această lume nu-mi vor mai fi de nici un ajutor.

Când voi rătăci însingurat prin *Bardo,*

(O), voi, Cuceritori Liniştiţi şi Iritaţi, exercitaţi-vă puterile compasiunii voastre,

Risipiţi tenebrele Ignoranţei.

(2)

Când, rătăcind singur, departe de prietenii dragi,

Fantomele propriilor configuraţii-gânduri vide se vor înălţa către mine,

Fie ca *Buddha-ii,* exercitându-şi puterile divinei lor compasiuni

Să facă să nu mă ajungă oroarea, nici groaza în Bardo.

(3)

Când radiaţiile luminoase ale celor cinci înţelepciuni vor străluci deasupra mea,

Fie ca, nefiind îngrozit, nici scârbit, să ştiu să le recunosc, ca venind din mine însumi.

Când formele apariţiilor Liniştiţilor şi Iritaţilor vor lumina deasupra mea,

Fie ca eu să obţin siguranţa celor ce sunt fără frică şi să recunosc *Bardo.*

(4)

În momentul în care experimentez mizeriile cauzate de forţa Karmei rele,

Fie ca Cuceritorii, Liniştiţii şi Iritaţii să vină să risipească mizeriile,

Când sunetul Realităţii, existând în mine, răbufneşte ca miile de tunete,

Fie ca toate aceste sunete să fie transformate în sunete ale doctrinelor *Mahāyāna*[333].

(5)

Când (sunt) fără protecţie (şi) trebuie să-mi urmez influenţele karmice,

Implor Cuceritorii, Liniştiţii şi Iritaţii să mă apere;

Îndurând mizeriile cauzate de influenţele karmice ale tendinţelor,

Fie ca preafericitul *Samādhi* al Luminii Clare să mă lumineze.

(6)

Reuşind o renaştere supranormală în *Sidpa Bardo,*

Fie ca perversele revelaţii ale *Mārā-e*i să nu intervină.

Când voi ajunge acolo unde doresc,

Fie ca eu să nu simt frica amăgitoare şi groaza provenită din *karma* rea.

(7)

Când aud răgetele animalelor sălbatice,

Fie ca aceste răgete să-mi apară ca sunetul sacru al celor Şase Silabe[334].

Când sunt urmărit de zăpadă, ploaie, vânt, întunecime,

Fie ca eu să văd toate acestea cu ochii cereşti ai înţelepciunii strălucitoare.

(8)

Fie ca toate fiinţele sensibile de acelaşi armonios ordin din *Bardo,*

Fără gelozie (unele pentru altele)[335] să obţină naşteri în planurile cele mai înalte;

Când (mi-e) dat să sufăr mizeriile foamei şi ale setei,

Fie ca eu să evit grijile foamei şi ale setei, căldura şi frigul[336].

(9)

Când îmi voi vedea viitorii părinţi în uniune,

Fie ca eu să-i văd ca pe (Divina) Pereche, Cuceritorii Taţi şi Mame, Liniştiţii şi Iritaţii,

Fie ca eu să obţin puterea de a mă naşte oriunde şi să pot fi binefăcătorul celorlalţi;

Şi fie ca eu să am un corp perfect împodobit cu semne şi cu haruri[337].

(10)

Obţinând pentru mine un corp bărbătesc (care e) cel mai bun,

Fie ca eu să-i eliberez pe toţi cei care mă vor vedea sau mă vor auzi,

Nepermiţând karmei rele să mă urmeze,

Fie ca toate meritele (cele mai bune) să mă urmeze şi să sporească.

(11)

Oriunde mă voi naşte, în orice loc sau moment,

Fie ca eu să întâlnesc Cuceritorii, Zeităţile Liniştite şi Iritate,

Fiind capabil de a vorbi şi a merge în momentul naşterii mele[338],

Fio ca eu să dobândesc intelectul care nu uită şi amintirea vieţii (sau a vieţilor) mele trecute[339].

(12)

În orice ştiinţă mare, mică sau mijlocie,
Fie ca eu să fiu capabil să obţin măiestria simplu, doar ascultând, reflectând şi văzând;
Fie favorabil oricare ar fi locul în care mă voi naşte,
Fie ca toate fiinţele sensibile să poată fi fericite.

(13)

Voi, Cuceritori Liniştiţi şi Iritaţi, cât priveşte asemănarea cu Corpurile voastre,
Cu numărul urmaşilor voştri,
Cu bunătatea numelui vostru divin,
Fie ca noi să vă egalăm.

(14)

Prin graţia divină a nenumăraţilor Liniştiţi şi Iritaţi având Toată Bunătatea,
Prin valurile de haruri ale (Realităţii) cu totul pure,
Prin valurile de haruri ale devoţiunii concentrate a devotului mistic,
Fie ca, oricare ar fi dorinţele formulate, ele să se împlinească aici şi acum.
„Calea Bunelor Urări care apără de frica din *Bardo“* s-a încheiat.

V Colofon

(Manuscrisul se termină prin cele şapte versuri următoare ale lui *lama* sau ale scribului care a redactat, dar - fidel străvechiului precept lamaist spunând că personalitatea umană trebuie pusă de-o parte şi numai Scrierile înălţate în ochii creaturilor însufleţite - nu şi-a semnat numele).

„Prin intenţia mea cu totul pură

În realizarea acesteia, prin rădăcinile meritelor ce sunt conţinute,

(Fie ca) aceste fiinţe sensibile, fără protecţie: Mamele,

(Să fie) aşezate în starea lui *Buddha*[340].

Fie ca strălucitoarea glorie a fericirii să vină să lumineze lumea[341].

Fie ca această carte să fie de bun augur[342],

Fie ca virtuţile bunătăţii să fie perfecţionate pretutindeni“.

(Aici se termină manuscrisul *Bardo Thödol)*

ADAOS

I. Yoga

Cuvântul *Yoga* provine de la rădăcina sanscrită *yuj* (a se uni) şi e înrudit cu verbul englez *yoke* (a pune jugul). Implică o reuniune, cuplajul naturii umane inferioare cu natura elevată, divină, aşa că natura superioară o poate dirija pe cea inferioară[343]. În timp ce câmpul spiritului e ocupat de configuraţii de gânduri sau raţionamente, născute din falsul concept ce domină umanitatea - cum că fenomenele şi aparenţele fenomenale sunt reale - există o stare de obscuritate mentală numită ignoranţă care împiedică adevărata cunoaştere. Realizarea stării primordiale curăţată de configuraţiile de gânduri şi raţionamente, cu condiţia sa de non-modificare, este posibilă prin rejectarea tuturor obscurantismelor şi a conceptelor eronate. Această realizare e iluminată de simbolul Luminii Clare Primordiale din *Dharma Kāya,* în *Bardo Thödol.*

Māyā, sau iluzia e Vălul lui Isis, ascunzând omului realitatea pură ce nu poate fi ştearsă. Pentru a destrăma vălul şi a vedea ce ascunde el există metode determinate, la fel de sigure în ce priveşte rezultatul la care ajung ca şi rezultatele experimentelor fizice din laboratoarele din Europa şi America.

Ca învăţătură budistă, *Bardo Thödol* nu poate fi aplicat fără o cunoaştere justă. Iar această cunoaştere, pentru a fi utilă în faţa unui credincios, nu trebuie să depindă de credinţă sau teorie, ci de realizare, ori această realizare a cunoaşterii juste, completă, este imposibilă fără controlul spiritului pe care-l dă *Yoga.*

Şcolile *Yoga* prezintă aspecte diferite. Însă scopul tuturor yoginilor e unic. În ultimă analiză, esoteric, ei caută eliberarea de servituţile

sangsarice sau fenomenale; hinduiştii o numesc *Mukti,* iar buddhiştii *Nirvāna.*

Astfel comprehensiunea intelectuală a unei mari părţi din *Bardo Thödol* e dependentă de explicaţiile elementare Yoga date. Luând doar un exemplu de bază din doctrina yogică, Lumina Clară, adesea citată în text, e mai bine înţeleasă din punctul de vedere al adepţilor *yoga,* cu toate că ea străluceşte în momentul morţii pentru toată lumea. Astfel, ea simbolizează condiţia vizuală în care ne găsim în momentul morţii, apoi în Starea intermediară. Dacă această viziune nu e umbrită de tendinţele karmice - sursa fenomenelor şi a aparenţelor din *Bardo* - defunctul va vedea Realitatea ca pe Lumina Clara Primordială. Dacă doreşte, poate renunţa la *Sangsāra* ca să treacă în *Nirvāna,* dincolo de Cercul Morţii şi al Renaşterii.

O ,asemenea limpezime în viziunea spirituală interioară este, natural, foarte rară, fiind rodul unor nenumărate existenţe de viaţă dreaptă. Totuşi, rolul învăţăturilor din *Bardo Thödol* e acela de a încerca să îndrepte fiecare muribund sau mort pe Cărarea ce duce spre această realizare. Până când nu s-a practicat concentrarea mentală cu control complet asupra gândirii, până când nu s-a ajuns la Vederea Adevărată înainte de moarte (recunoaşterea Luminii Clare în condiţii extatice în timpul vieţii), *Lāma*-ii afirmă că înţelegerea Luminii Clare e absolut imposibilă celui ce nu e iluminat.

II. Tantrismul[344]

În instrucţiunile preliminare la *Bardo Thödol* se face aluzie la forţa vitală sau la suflul vital care, după scrierile Tantra, poate fi descris astfel:

Forţă vitală (scr. Prāna) - principiul conştient vital, care în încarnare se înveleşte în cinci învelişuri (scr. *Kosha*):

1. Învelişul fizic *(Anna-maya-kosha)*

2. Învelişul vital *(Prāna-maya-kosha)*

3. Învelişul unde sălăşluieşte conştiinţa umană obişnuită *(Mano-maya-kosha)*

4. Învelişul subconştientului *(Vijñāna-maya-kosha)*

5. Învelişul conştiinţei fericite transcedentale a Realităţii *(Ananda-maya-kosha)*

În învelişul vital străluceşte forţa vitală *(Prāna),* divizată în zece sufluri vitale *(Vāyu* - de la rădăcina *va* - a respira, a sufla, se raportează la puterea motrice a *prāna-e*i). Aşa cum daimonii filozofiei oculte a lui Platon sunt aşa-zişi controlori ai operaţiunilor Corpului Cosmic, tot aşa, aceste *vāyu* (compuse din *prāna* negativă) controlează operaţiunile corpului uman. Cinci dintre ele sunt fundamentale:

1. *Prāna* - ce controlează inspiraţia

2. *Udāna* - ce controlează forţa vitală ascendentă

3. *Apāna* - ce controlează forţele de rejecţie (expiraţia, excrementele, urina şi lichidul seminal)

4. *Samāna* - forţa colectivă a tuturor *vāyu,* care produce căldura, digerarea hranei şi distribuirea sângelui.

5. *Vyāna* - ce controlează diviziunea şi difuziunea proceselor metabolice.

Cele cinci sufluri vitale minore sunt: *Nāga, Kurmma*, *Krikara, Deva-Datta* şi *Dhananjaya,* care produc respectiv: sughiţul, închiderea şi deschiderea ochilor, procesul digestiei, căscatul, întinderea.

Nervii psihici sau tubulari (scr. Nādī). Scrierile sanscrite afirmă că există 14 *Nādī* principali şi sute de mii *Nādī* inferiori în corp, la fel cum psihologii occidentali spun că există nervi principali şi nervi minori. Cu toate acestea *Nādī* ai Estului nu sunt sinonimi cu nervii Vestului. *Nādī* sunt canale invizibile pe care trec fluxuri de forţe

psihice, ai căror agenţi conducători sunt suflurile vitale *(vāyu)*.

Printre cei 14 *Nādī* principali există trei de importanţă fundamentală. Ei sunt (după textul nostru) nervul stâng *(idā-nādī),* nervul drept *(pingālā-nādī)* şi nervul median *(sushumnā-nādī).* Acesta din urmă e nervul median principal situat în scobitura coloanei vertebrale *(Brāhma-danda)* care e Muntele Meru al corpului uman privit ca microcosmos al macrocosmosului. *Idā-nādī* în stânga şi *Pingālā-nādī* în dreapta îl încercuie împrejur, la fel ca şi cei doi şerpi ai caduceului purtat de Hermes, mesagerul zeilor. Se presupune că această baghetă e un simbol antic a lui *sushumnā-nādī,* iar şerpii încolăciţi sunt *Idā-nādī* şi *pingālā-nādī.* Dacă lucrurile stau aşa, putem vedea corespondenţele codurilor simbolice esoterice ale Vestului şi ale Estului.

Centrii nervoşi psihici (Chakra) - *Sushumnā-nādī* formează o mare cale de trecere pentru forţele psihice ale corpului. Aceste forţe sunt concentrate în centre sau *chakra,* asemănătoare cu nişte dinamuri aşezate de-a lungul *Sushumnā-nādī,* în interconexiune cu el. În ei se află rezerva de forţă vitală sau fluid vital de care depinde, în ultimă instanţă, tot sistemul psiho-fizic. Există 6 *chakra* de importanţă fundamentală. Primul e cunoscut ca rădăcina suport *(Mūlādhāra)* a *sushumnā-nādī,* situat în perineu. Aici se află sursa secretă a forţei vitale prezidată de Zeiţa *Kundalinī.* Deasupra se afla al doilea *chakra* sau Lotus, numit *Svadhishthāna,* centru situat în organele sexuale. Urcând mai sus, găsim centrul nervos al ombilicului *(Mani-pūra-chakra).* Următorul este cel al inimii, *Anāhata-chakra. Î*n gât se află al cincilea, *Vishuddha-chakra.* Al şaselea, *Ajnā-chakra,* situat între sprâncene este descris ca al treilea ochi, fixat asupra imaginilor lui Buddha şi ale zeităţilor hinduiste; aici,

s*ushumnā, Īdā* şi *pingālā* se reunesc pentru ca apoi să se separe. Deasupra tuturor, dominând regiunea cauzală a omului psihic, ca un soare revărsându-şi razele asupra corpului uman, se află supremul, al 7-lea *chakra,* Lotusul cu o mie de petale numit *Sahasrāra-Padma.* Din el iese *sushumnā-nādī;* este deschizătura brahmanica *(Brāhmarandhra)* prin care, în mod normal, în momentul morţii, principiul conştient iese din corp.

Scopul primordial al celor ce practică *Yoga* este de a trezi ceea ce în *Tantra* se numeşte puterea de şarpe, personificată prin zeiţa *Kundalinī.* Ea se găseşte în *Mulādhārā-Chakra,* la baza coloanei vertebrale, acolo unde *sushumnā-nādī* prinde rădăcină, putere ocultă încolăcită în jurul ei însăşi, ca un şarpe adormit. Când activitatea acestei puteri de şarpe e trezită, ea pătrunde unul după altul centrii nervoşi psihici, ridicându-se ca şi mercurul în coloană, până când atinge lotusul cu o mie de petale al centrului cervical. Atunci, ea se lansează ca un jet de apă, căzând peste tot, ca o ploaie binefăcătoare, asupra corpului psihic. Fiind astfel pătruns de putere spirituală supremă, yoginul obţine Iluminarea.

Mandala - Centrii psihici sau chakra dintre care trei sunt în mod deosebit vizaţi în *Bardo Thödol:*

1. Centrul inimii, *Anāhata-chakra;*
2. Centrul gâtului, *Vishuddha-chakra;*
3. Centrul creierului, *Sahasrāra-Padma.*

1. şi 3. sunt mai importanţi, ei se mai numesc şi, respectiv, centrul sudului şi centrul nordului. Aceştia constituie polii organismului uman. Se spune că ei se formează în embrionul omului, iar *prāna* terestră, derivată din rezervorul central prāna-ic al soarelui sistemului planetar, le dirijează formarea. Legaţi de aceşti *chakra* principali, există trei *mandala* principale, sau grupe mistice de zeităţi divizate în 14 *mandala* ajutătoare,

corespunzătoare primelor 14 (7 + 7) zile din *Bardo.*

Prima dintre cele trei *mandala* principale conţine 42 de zeităţi împărţite în 6 *mandala* corespunzând primelor 6 zile din *Chönyid Bardo* şi care sunt emanate de către centrul din inimă. A doua *mandala* conţine zece unităţi principale ce apar în a şaptea zi şi vin din centrul gâtului. A treia *mandala* conţine 58 de zeităţi principale distribuite în şapte *mandala* corespunzătoare ultimelor şapte zile din *Chönyid Bardo,* emanate de centrul din creier. Primele 42 de zeităţi şi ultimele 58 formează Marea *Mandala* a celor o sută de zeităţi superioare; primele 42 sunt numite Liniştite şi celelalte 58, Iritate. Celelalte zeităţi din centrul din gât care apar între ele sunt clasificate împreună cu cele 42 de Liniştite. Astfel, Marea *Mandala* din *Chönyid Bardo* conţine 110 zeităţi principale.

Observăm de asemenea că fiecare *mandala* are orientarea ei definitivă.

Cele cinci *Dhyāni-Buddha* cu ale lor *shaktī*[345] sunt principalele zeităţi ce apar în primele cinci zile. În prima zi, *Vairochana* şi *shaktī* a sa apar singuri. Dar, în cele patru următoare, fiecare dintre cele patru *Dhyāni Buddha* împreună cu *shaktī* e însoţit de doi *Bodhisattva,* fiecare cu *shaktī* a sa. Apoi, în a şasea zi, la toate aceste zeităţi reunite într-o *mandala* se adaugă 16 zeităţi adiţionale: 8 gardieni ai porţilor, cei 6 *Buddha* ai celor 6 *Loka* şi *Adi-Buddha* cu a sa *shaktī;* toate acestea însumează 42.

Apoi, după apariţia celor zece zeităţi deţinătoare de cunoaştere (numite în *Supunere* Zeităţile Lotusului), provenite în a şaptea zi din centrul gâtului, apar pe parcursul celor şapte zile următoare cele 58 de zeităţi din centrul creierului în ordinea următoare: în fiecare dintre primele cinci zile (respectiv dintr-a 8-a până în a 12-a) apare câte un *Heruka* cu *shaktī,* în total 10. În a 13-a zi, cele 8 *Kerima* şi cele 8 *Htamenma. Î*n a

14-a, cei patru gardieni ai porţilor şi cele 28 de Zeităţi cu capete de animale. Dincolo de simbolismul zeităţilor din *mandala* şi din nervi stă următoarea explicaţie raţională: fiecare zeitate apărută dintr-un centru psihic determinat reprezintă trezirea activităţii de impulsuri sau pasiuni corespondente din conştiinţa complexă. Ca şi într-un mister iniţiatic, actorii apar în fiecare zi din *Bardo* pe scena spiritului defunctului, care e singurul lor spectator, iar regizorul este *karma.* Elementul cel mai înalt, cel mai apropiat de divin din principiul conştient al defunctului străluceşte la început în toată gloria sa de (Lumină Clară Primordială, apoi, gloria lor scăzând, viziunile sunt din ce în ce mai puţin fericite, Zeităţile Liniştite din centrul din inimă, apoi din centrul din gât se topesc în Zeităţile Iritate din centrul din creier. În final, tendinţele pur omeneşti sau brutale, personificate prin cele mai cumplite dintre zeităţile Iritate[346] vin în câmpul viziunilor mentale producând halucinaţii spectrale şi impresii de oroare. Percepându-le, mortul fuge departe de ele - cu toate că sunt doar propriile lui gânduri - şi se refugiază într-un germene, devenind jucăria *Māyā*-ei şi sclavul Ignoranţei. În alţi termeni, similar cum corpul terestru creşte până la maturitate, îmbătrâneşte şi cade în dezintegrare după moarte, corpul mental din *Bardo* trece prin zile cereşti de copilărie, apoi prin zile mai puţin perfecte de maturitate în *Bardo,* după care se ofileşte şi moare în Starea intermediară până când, abandonat de „Cunoscător", renaşte. Putem găsi indicaţii pentru elementele de conştiinţă separate, aşa cum se manifestă ele în starea intermediară, în semnificaţia petalelor de Lotus sau *chakra* din diviziunea tantrică.

De exemplu, Lotusul din inimă e descris ca un Lotus roşu cu 12 petale, fiecare reprezentând unul dintre principalele elemente ale personalităţii *(vritti),* în ordinea următoare:

1. - speranţa *(asliā)*
2. - grija sau neliniştea *(chintā)*
3. - efortul *(chestā)*
4. - sentimentul de posesiune *(maniatā)*
5. - aroganţa sau ipocrizia *(dambha)*
6. - melancolia *(vilkalatā)*
7. - înfumurarea *(ahangkāra)*
8. - separativitatea *(vivekā)*
9. - cupiditatea *(lolata)*
10. - duplicitatea *(kapatatā)*
11. - indecizia *(vitarka)*
12. - regretul *(anutāpa)*

Lotusul din centrul din gât (*Vishuddha-chakra* sau *Bhāratīsthāna) e* alcătuit din 10 petale. Primele 7 reprezintă cele şapte note muzicale sanscrite, a opta reprezentând veninul mortalităţii. Cele şapte următoare reprezintă şapte seminţe *mantra* şi a 16-a e simbolul nectarului nemuririi *(amritā).*

Pentru fiecare dintre cele o mie de petale ale Lotusului din creier sunt alese litere colorate sanscrite sau tibetane şi alte simboluri esoterice; se zice că acest *chakra* conţine potenţial tot ce există în ceilalţi *chakra* (care îşi au în el sorgintea), sau în univers.

Fiecare dintre *Dhyāni Buddha,* dintr-un punct de vedere diferit, simbolizează un atribut spiritual determinat din Cosmos. Astfel, *Vairochana* e considerat de Buddhismul tantric din nord ca fiind forţa universală ce dă formă tuturor lucrurilor psihice sau spirituale, *Vajra-Sattva* (ca reflex a lui *Akshobhya)* e forţa universală invocată pentru neutralizarea puterii karmei negative; *Ratna-Sambhava* e invocat pentru reproducerea tuturor lucrurilor dorite; *Amitābha,* pentru viaţa lungă şi obţinerea înţelepciunii; *Amogha-Siddhi,* pentru succesele în artă şi în meserii. Toate zeităţile Liniştite sau Iritate din *Mandala* din *Bardo Thödol* se spune că sunt conţinute în aspectul pur esoteric al lui *Vajra-Sattva.*

III. Mantra sau parolele de forţă

Cheia forţei *mantra*-lor se regăseşte în teoria muzicală a Greciei Antice; cunoscând tonica unui corp sau a unei substanţe, prin ea, corpul sau substanţa menţionată poate fi dezagregată. Ştiinţific, această teorie poate fi explicată pe baza legii vibraţiilor, fiecare organism posedă coeficientul lui de vibraţii particular şi situaţia e similară pentru obiectele inerte, de la bobul de grâu la creasta muntelui, de la orice plantă la soare. Când coeficientul e cunoscut, organismul sau formaţiunea poate fi dezagregată dacă aplicăm coeficientului utilizarea ocultă. Pentru adepţii ocultismului, cunoaşterea mantrei unei zeităţi înseamnă a şti cum se pot pune în mişcare comunicaţiile psihice cu harurile ei obscure, un gen de comunicare transcendentală, telepatică cu această zeitate. De exemplu, dacă adeptul respectiv se află „pe calea mâinii stângi", adică un magician negru, el poate, prin intermediul mantrelor, să cheme şi să comande elementarii, fiinţe de ordin spiritual, inferior, deoarece fiecare dintre ei aparţine unui coeficient de vibraţie particular. Acest lucru, fiind cunoscut şi formulat în sunete de *mantra,* conferă magicianului puterea de a anihila prin disoluţie elementarul particular, spiritul ce aparţine acestui sunet.

Datorită puterii supreme a sunetului, aşa cum e formulat el în *mantra,* corespunzătoare coeficienţilor de vibraţie, mantrele sunt păzite cu străşnicie. Şi, în scopul de a menţine această pază, sunt stabilite descendenţe de *guru* cărora le sunt încredinţate formulele de putere. Candidaţii la iniţiere în această Confrerie a Păzitorilor Misterelor trebuie în mod necesar să fie bine încercaţi înainte de a li se încredinţa aceste comori şi să fie făcuţi Păzitori la rândul lor.

THE MANTRA OF CHENRAZEE „OM MA-NI PAD-ME HŪM“

Lui *Shishya* care a fost serios verificat îi transmitem *mantra* ce-i conferă puterea de a o trezi din somn pe Zeiţa *Kundalinī;* când o va pronunţa, Zeiţa se va trezi şi va veni pentru a fi comandată de el. În acest caz, ajutorul unui *gura* este necesar pentru că zeiţa trezită poate distruge sau salva, după cum *mantra* e înţelept folosită sau nu.

Aşa cum aerul de afară vibrează la sunetele mai groase, suflul vital *(prāna-vāyu)* e pus în mişcare şi utilizat prin folosirea sunetelor *mantra.* Zeiţa sesizează întâi subtilul sunet ocult şi, traducându-l în sunete muzicale divine, le trimite în ascensiune, din tronul ei (rădăcina-suport a centrului psihic), la fiecare centru suprapus, până când muzica va umple Lotusul cu o mie de petale.

Viziunea zeităţilor, atât de frecvent indicată în text, adeseori nu e decât un mod de a gândi la caracteristicile ce le reprezintă zeităţile respective. Un efect yogic asemănător se produce prin pronunţarea mantrei corespunzătoare unei zeităţi, făcând-o să apară prin pronunţia foarte puternică a sunetului.

Dacă mantrele nu sunt spuse cu intonaţia corespunzătoare, particulară, ele sunt fără efect. Dacă sunt scrise sau citite de un neiniţiat, par absolut fără semnificaţie şi nu au nici un sens fără dirijarea unui *guru* uman. Mai mult, pronunţia corectă a mantrei unei zeităţi depinde de puritatea psihică la fel de mult ca şi de cunoaşterea intonaţiei. Este deci necesar pentru devot de a-şi purifica întâi (prin *mantra* de purificare): gura, limba, şi chiar *mantra* însăşi printr-un procedeu numit „chemarea vieţii“ sau trezirea puterii adormite a mantrei. Ştiinţa ocultă de folosire corectă a mantrelor conferă puteri supranormale

numite *Siddhi*[347]. Ele pot fi folosite după caracterul adeptului pentru magie albă, în scopuri bune, sau pentru magie neagră, în scopuri rele. Cărările mâinii drepte sau stângi nu sunt decât una singură până la punctul de aplicare practică a fructelor obţinute prin dezvoltare psihică. Plecând de la acest punct, una dintre cărări duce la Emancipare, cealaltă la Sclavie.

IV. Guru şi Shishya sau Cheia şi iniţierile

Foarte frecvent, *Bardo Thödol* recomandă muribundului sau mortului să mediteze sau să „vizualizeze" zeitatea sa tutelară, sau al său *guru* spiritual şi în alte momente să-şi amintească învăţăturile *guru*-lui său uman, mai ales cele din momentul iniţierii sale mistice. Yoginii şi adepţii tantrismului afirmă că există trei descendenţe de *guru* pe care trebuie să le respectăm şi onorăm: prima, cea mai elevată şi în întregime supraumană e numită în sanscrită *divyaugha,* adică descendenţa cerească sau divină. A doua e cea a fiinţelor umane înalt dezvoltate, persoane cu puteri supranormale sau *siddhi* şi de aceea se numesc *siddhaugha.* A treia este cea a instructorilor religioşi obişnuiţi numiţi *manavaugha,* de descendenţă umană[348].

Femeile, dacă sunt calificate, pot fi *guru,* la fel ca şi bărbaţii. *Shishya,* ca regulă generală, e pus la încercare timp de un an înainte de a primi prima iniţiere. Dacă după această perioadă de verificare este considerat nedemn de înaltele învăţăminte, va fi refuzat. În caz contrar, *guru* intră pe direcţia dezvoltării sale psihice, în timpul stagiului de verificare, un *shishya* e pur şi simplu comandat să realizeze un anume exerciţiu convenabil nevoilor personale. Apoi, încercarea terminată, *guru* explică lui *shishya* raţionamentul fiecărei probe şi rezultatul final care trebuie să fie obţinut prin aceste exerciţii făcute cu succes.

Pentru iniţierea unui *shishya, guru* însuşi trebuie să se pregătească printr-o serie de exerciţii rituale, de mai multe zile; el invocă *guru-ii* divini pentru a primi harul lor şi comunică cu planul spiritual în care acesta există. Dacă *guru* uman posedă puterile siddhice, această comunicaţie e considerată la fel de reală ca şi comunicaţia telepatică dintre doi oameni.

Iniţierea care urmează constă în revelarea mantrei secrete lui *shishya, mantra* prin care uniunea între *shishya,* nou membru al confreriei secrete şi *Guru* Suprem, cel ce e Tata Divin pentru toţi *guru* şi *shishya,* e stabilită. Suflul vital serveşte drept legătura psiho-fizică ce uneşte omul cu divinitatea. Forţa vitală, fiind în prealabil localizată în al şaptelea centru psihic (Lotusul cu o mie de petale), prin exerciţiul trezirii lui *Kundalinī,* primeşte din acest centru înzestrarea undelor spirituale, aşa cum o staţie fără fir produce unde. Astfel organismul uman primeşte graţia divină, forţa de strălucire ca şi cea a electricităţii când ea e condusă într-o lampă electrică. În felul acesta, adevărata iniţiere e făcută şi *shishya* e iluminat.

În limbajul ocult al misterelor hinduse şi tibetane, *Guru* Suprem se zice că e aşezat pe un tron pe pericarpul Lotusului cu o mie de petale. Acolo, prin puterea şarpelui datorată trezirii lui *Kundalinī, shishya,* ghidat de *guru* uman, e condus la picioarele Tatălui Divin, se prosternează şi îşi primeşte binecuvântarea. Vălul *Māyā* e ridicat şi Lumina Clară străluceşte fără oprelişti în inima lui *shishya.* Cum am aprinde o lampă cu flacăra de la altă lampă, tot aşa puterea divină se comunică de la Tatăl Divin celui ce urmează să devină *shishya* uman.

Mantra secretă revelatoare în momentul iniţierii, aşa cum e şi „Cuvântul Puterii" egiptean, e cuvântul necesar trecerii conştiente de la starea încarnată la cea descarnată. Dacă iniţiatul e

suficient de dezvoltat spiritual înainte de sosirea morţii fizice şi dacă în acest moment îşi poate aminti de *mantra* mistică sau Parola de putere, schimbarea planului se va face fără pierderea conştiinţei.

V. Realitatea

Negând ipoteza sufletului, buddhismul tuturor şcolilor menţionează că imortalitatea personală e flux instabil, în schimbare perpetuă, în dependenţă karmică cu falsa concepţie cum că toate fenomenele, aparenţele fenomenale, stările sau fiinţele sunt reale. În alţi termeni, buddhismul susţine că orice spirit individual sau conştiinţa individualizată nu poate realiza Realitatea.

Esenţa învăţăturilor *Bardo* exprimă că dacă un spirit omenesc e individualizat şi se priveşte ca separat, în afara celorlalte spirite, el rămâne o jucărie a *Māyā-e*i. Ignoranţa ce-l determină să vadă ca reală panorama halucinatorie a existenţelor din *Sangsāra* îl conduce la pierzare în cloaca fenomenelor.

Adepţii credinţelor semitice sunt, ereditar, atât de net dominaţi de teoria sufletului şi de nemurirea personală de după moarte, într-un paradis sau infern fenomenal, încât nu pot, după ideea lor, să aibă altă alternativă. Pentru ei, negarea buddhistă apare, în mod ne justificat, ca o doctrină de negare absolută a fiinţei.

Atingerea Realităţii după *Bardo Thödol* depinde în întregime de debarasarea completă de orice eroare sau credinţă falsă a spiritului şi ajungerea în punctul unde *Māyā* nu are putere. Când spiritul e eliberat de toate obscurităţile karmice, de erezia supremă care susţine ca fiind reale aparenţele fenomenelor din ceruri, infernuri, lumi, atunci adevărata cunoaştere străluceşte. Toate formele se topesc în non-forme, fenomenele în ceea ce e dincolo de fenomene, iar ignoranţa se

risipeşte în lumina Adevărului. Personalitatea încetează, fiinţele individuale se sting, spiritul şi materia sunt recunoscute ca identice, conştiinţa planului terestru devine conştiinţa supra-mondană şi reunirea cu *Dhārma-Kāya* aduce pelerinul la finalitate.

Marele Patriarh Ashvagosha (sec. I. e.n.) a stabilit următoarele doctrine cu privire la Realitate, în remarcabilul tratat „Trezirea Credinţei";

Despre ignoranţă: Adevărata Realitate nu c, la origine, decât una, dar gradele de ignoranţă sunt infinite, iată de ce naturile oamenilor diferă din punctul de vedere al caracterelor. Gândurile dezordonate sunt mai numeroase decât nisipul Gangelui. Unele sunt produse de concepţii ignorante, altele de ignoranţa simţurilor şi a doctrinelor. Astfel, toate gândurile stupide se nasc din ignoranţă şi au, la începutul şi la sfârşitul lor, diferenţe infinite pe care doar Ju-Lai *(Tathāgata)* (traducerea a fost făcută după două variante chineze: originalul sanscrit s-a pierdut) le poate cunoaşte[349].

Cum datorită Realităţii omul ştie că nu există lume obiectivă, se pot eleva în el spontan mijloacele de urmărire a Realităţii şi de supunere legilor ei (fără gândire, fără acţiune) şi, cât timp e influenţat de această forţă, dacă există un timp suficient de lung, ignoranţa dispare. Ignoranţa dispărând, ideile false încetează să mai apară.

Acestea încetând, lumea obiectivă precedentă se stinge de asemenea. Cum aceste forţe încetează şi ele să existe, falsa putere a spiritului definit încetează de asemenea şi aceasta se numeşte: *Nirvāna,* când forţele naturale ale adevăratei Realităţi lucrează singure.

Despre fenomen: toate fenomenele îşi au originea în spirit şi, real, nu au nici o formă exterioară; deci, cum nu există formă, e o eroare

de a crede că există ceva. Toate fenomenele se nasc pur şi simplu din noţiuni false ale spiritului. Dacă spiritul e eliberat de aceste idei false, toate fenomenele dispar.

Deci, fenomenele celor trei lumi (dorinţa, forma şi nonforma) sunt create de spirit. Fără spirit, nu există practic nici o existenţă obiectivă. Astfel, toată existenţa este cauzată de noţiunile imperfecte din spiritul nostru. Toate diferenţele sunt diferenţe de spirit. Dar spiritul nu poate fi văzut el însuşi pentru că n-are formă. Trebuie să ştim că toate fenomenele sunt create de noţiunile imperfecte din spiritul definit, deci întreaga existenţă e ca reflexie în oglindă, nesubstanţială, o simplă fantomă a spiritului. Când spiritul determinat acţionează, se produc tot felul de lucruri; când spiritul determinat încetează de a acţiona, toate aceste lucruri încetează[350].

Despre spaţiu: Oamenii trebuie să înţeleagă că spaţiul nu e nimic. E fără existenţă, fără realitate. E un termen opus realităţii. Doar ne exprimăm cum că acest lucru sau acela e vizibil, pentru a putea distinge lucrurile între ele.

Despre spirit şi materie: Spiritul şi materia sunt veşnic acelaşi lucru. Ca esenţă a materiei, e înţelepciunea, esenţa materiei e fără formă şi se numeşte încorporarea înţelepciunii. Cum esenţa manifestă a înţelepciunii o materia, ea e numită încorporarea penetrantă a înţelepciunii, care pătrunde peste tot. Materia manifestată e fără dimensiuni: la dorinţă, ea poate primi aparenţa de *Pusas* (om inteligent şi devot sau *Bodhisattva)* nemăsurat, traversând tot universul de spirite cu glorie nemăsurată, total diferite de celelalte, fără măreţie încremenită, care nu se deranjează între ele. Acest lucru simţurile obişnuite nu-l pot înţelege pentru că ţine de domeniile Realităţii Absolute[351].

Din punctul de vedere al acestei realităţi absolute, nu există distincţie între spirit şi materie; însă din cauza imperfecţiunii determinărilor, în cercul vieţii şi al morţii apar distincţiile.

Cât despre impurităţile lumii, ele sunt înşelătoare, nu există nici o realitate în spatele lor.

În final, pentru abandonarea falselor concepte, trebuie să ştim că puritatea şi impuritatea sunt termeni relativi şi nu au o existenţă independentă. Cu toate că toate lucrurile, de când lumea, nu sunt nici spirit, nici materie, nici înţelepciune infinită, nici ştiinţă limitată, nici existenţe, nici nonexistenţe, deci sunt după toate acestea imposibil de exprimat, utilizăm totuşi cuvinte pentru a le defini. Astfel, trebuie să ştim că abila folosire a cuvintelor făcută de Buddha pentru conducere a oamenilor avea drept scop ajungerea la punctul în care oamenii încetează a se deda prezumţiilor şi se reîntorc la Realitatea Absolută; căci chiar şi cel mai mare gând omenesc e temporar şi nu este Adevăr Absolut.

Despre natura spiritului primordial: De la început, spiritul a fost de natură pură, dar o vreme a apărut spiritul său determinat, întunecat de vederile determinate, a apărut aspectul său întunecat. Cu toată existenţa acestei impurificări, natura pură originală rămâne veşnic neschimbată. Acest mister e înţeles doar de Iluminat.

Dacă n-ar fi existat o adevărată natură reală a spiritului, toată existenţa n-ar fi avut loc, n-ar fi existat nimic ce să se manifeste. Dacă adevărata natură reală a spiritului se păstrează, atunci spiritul determinat continuă să existe de asemenea. Doar când dezordinea spiritului determinat încetează, el însuşi încetează. Dar nu încetează înţelepciunea adevăratei realităţi[352].

La fel cum un om rătăcit confundă estul cu vestul, cu toate că' estul şi vestul în realitate nu s-au schimbat, tot aşa, omenirea pierdută în

ignoranţă îşi numeşte gândurile: spiritul universului. Dar spiritul este ceea ce există *zi* cu zi şi rămâne neschimbat în gândurile oamenilor..

Când oamenii vor ajunge să realizeze că Spiritul Absolut nu are nevoie de gânduri ca şi cele ale oamenilor, vor fi pe drumul cel drept care duce la Nemărginire.

Despre natura absolutului: Nefiind nici ceva cu oricine în timp, nici ceva care se va termina la un moment temporal, absolutul e cu adevărat etern. Prin natura lui, e mereu plin de posibilităţi, e descris ca o mare lumină şi o mare înţelepciune, luminând toate lucrurile reale şi cunoscătoare. Adevărata sa natură e aceea a unui spirit pur, veşnic vesel, el e adevărata viaţă a lucrurilor, pur, calm, neschimbător, de aceea liber, având totalitatea virtuţilor şi atributelor buddhice, mai numeroase decât nisipul Gangelui, divin, fără sfârşit, permanent şi indescriptibil[353].

În spatele întregii experienţe a naturii nu există început, nici sfârşit - aceasta e adevărata *Nirvāna* . . .

În spatele fiecărei existenţe se află, natural, *Nirvāna,* supremă (sau pacea supremă).

Astfel, Ashvagosha dovedeşte justeţea supremei filozofii a şcolii *Mahāyāna* pe care se bazează *Bardo Thödol* şi, comentator independent, confirmă propria noastră interpretare.

VI. Buddhismul de nord şi de sud şi creştinismul

Buddhismul de nord se caracterizează prin organizarea severă a ierarhiei sacerdoţiului, prin ritualurile marcante, prin doctrina de emancipare divină complicată, prin adorările şi ceremoniile amintind de cele ale creştinilor, prin tantrismul său, prin *Dhyāni Buddha-i* şi *Bodhisattva*-i, prin panteonul multiplu, prin credinţa într-un Buddha

Primordial, prin exagerata insistenţă pentru Yoga, prin subtila filozofie şi învăţăturile transcedentale în ceea ce priveşte *Tri-Kāya.*

În Buddhismul de sud, dimpotrivă, avem o organizare mult mai liberă a sacerdoţiului, nefiind nici un „cap“, aşa cum *Dalai lāma* e Regele-Zeu şi *Tashi-lāma e* conducătorul spiritual cel mai elevat al lamaismului. Sudul nu are ritualuri comparabile cu cele din nord; în ceea ce priveşte tantrismul, a luat puţine lucruri, *Dhyāni-Buddha-ii* şi Buddha primordial nu sunt adoraţi, iar credinţa în *deva*-i şi demoni e foarte limitată. Singurul *Bodhisattva* a cărui imagine o putem vedea în temple e *Maitreya,* viitorul *Buddha.* Chiar dacă, teoretic se învaţă *yoga,* ea e puţin practicată de Buddhismul de sud. Buddhismul de sud nu poate crede că există un buddhism transcedental bazat total pe tantrism şi yoga, practicat pe temelia a ceea ce *lāma-ii* pretind a deţine, transmis pe cale orală, din vremea lui Buddha. Sudiştii susţin că nu există învăţături ale lui Buddha altele sau mai înalte decât cele conţinute în Canonul Pali, *Tri-pitaka.* Ei nu răspândesc doctrina Trinităţii esoterice *(Tri-Kāya),* cu toate că există clare aluzii la *Dhārma-Kāya* în *Aggañña Sūttāna* a lui *Diggha Nikāya.*

Ipoteza apologeţilor creştini cum că diferenţele dintre Buddhismul de nord şi de sud ar fi datorate misionarilor creştini din primii ani, pare nefondată în ceea ce priveşte doctrina fundamentală. Prin descoperirea manuscriselor lui Ashvagosha s-a constatat că Buddhismul de nord din secolul I e.n. şi dinaintea Creştinismului e asemănător cu ceea ce este el astăzi. Dacă au existat totuşi influenţe creştine, au fost neînsemnate. După părerea noastră, Creştinismul e acela care a fost format din religiile care l-au precedat. De exemplu, Creştinismul monastic, cu practicile sale asemănătoare cu yoga, pare să fi avut relaţii directe cu sistemele monastice mai vechi ale Hinduismului, Buddhismului,

Jainismului, Taoismului. Cele două mari concepte ale Creştinismului, Trinitatea şi încarnarea nu sunt, cum s-a crezut, unice, ele au existat înaintea creştinismului în India şi au fost de asemenea cele două doctrine principale ale credinţei osiriene din Egipt, acum 6000 de ani.

Iată tezele Creştinismului care îl fac să difere esenţial de Buddhism şi de celelalte religii orientale:

1. viaţa unică pe pământ urmată de un paradis sau infern veşnic;

2. iertarea păcatelor obţinută prin sacrificiul de sânge al Mântuitorului;

3. acţiunea unică de încarnare divină reprezentată prin cel care a fondat Creştinismul.

Iată alte diferenţe: conciliile şi Creştinismul modern propovăduiesc dependenţa de o putere exterioară (Mântuitorul),- în timp ce Buddhismul arată că doar de noi înşine depinde să dobândim eliberarea. În practică, această dependenţă personală e modificată de lamaism, unde devotul face apel direct la *Dhyāni-Buddha-i,* la zeităţile tutelare, aşa cum creştinii fac apel la Isus, la sfinţi şi îngeri. Tot aşa, Buddhismul de nord, ca şi Creştinismul, are mise şi ceremonii euharistice pe care Buddhismul de sud nu le are.

În al doilea rând, Biserica conciliilor creştine condamnă doctrina renaşterilor şi a Karmei (admise de Biserica gnostică creştină), iar Buddhismul o susţine.

În al treilea rând, cele două dogme au vederi diferite asupra existenţei unei Zeităţi Supreme. Paternitatea lui Dumnezeu, figurat de o zeitate personală şi antropomorfă, e piatra de hotar a teologiei creştine. În Buddhism, chiar dacă Buddha n-a afirmat sau negat niciodată existenţa unei Zeităţi Supreme, aceasta nu are un loc anume, deoarece Buddha a dat învăţătură cum că nu e important să credem sau nu într-o Zeitate Supremă, ci să ne controlăm şi să facem acţiuni

juste, esenţiale pentru înţelegerea adevăratei naturi a vieţii.

Legea universală a cauzei şi efectului din ştiinţa occidentală a fost temelia Buddhismului, prin legea karmei. „Ceea ce semănaţi, veţi culege" - spune Buddha şi, mult timp după aceea Sf. Paul scria: „Omul culege ceea ce seamănă".

Buddhismul neagă faptul că omul poate avea o entitate personală, permanentă, neschimbătoare, „sufletul" - cum îl numesc creştinii. El neagă de asemenea posibilitatea atingerii unei stări fericite în universul fenomenelor *(Sangsāra)*. *Nirvāna* este nonfenomenală şi nu poale fi percepută decât prin iluminarea personală.

Câteva ritualuri ale Buddhismului de nord pot sugera o asemănare cu teoria creştină a iertării păcatelor prin căinţă sau cu credinţa într-un salvator sau iertarea prin ispăşirea unei persoane intermediare, ceea ce poate duce cu gândul la o influenţă creştină. Dar, la o analiză mai atentă, aceste ritualuri semnifică de fapt ceea ce Buddhismul de sud afirmă mai clar: că doar meritul, o sumă de fapte bune karmice egală cu suma celor rele duce la neutralizare, ca şi în fizică, unde două forţe egale se neutralizează.

VII. Judecata creştină medievală

În legătură cu dificila problemă a originii şi cu influenţa probabilă a Buddhismului, a credinţelor orientale şi a credinţei osiriene asupra Creştinismului, e interesant de comparat judecata din *Bardo Thödol* cu versiunea tratatului medieval: „Lamentaţia creaturii muribunde", de dată incertă (sec. XIV sau XV) care se găseşte la British Museum.

Creatura muribundă, doborâtă de boala incurabilă, se lamentează astfel: „Vai! dac-aş fi putut să nu păcătuiesc în viaţă. Astăzi mă năpădesc cele mai teribile noutăţi care se pot auzi vreodată.

Vine spre mine un crainic înarmat pe nume Ferocitate, trimis de Regele Regilor, Stăpânul Stăpânilor, Judecătorul Judecătorilor care, atingându-mă cu bastonul autorităţii, îmi spune: „Te opresc şi îţi ordon să te pregăteşti... Judecătorul care se va aşeza în faţa ta e imparţial, „El“ nu se va lăsa corupt cu cadouri, „El“ va judeca echitabil".

Lamentaţia creaturii muribunde: „Vai! vai! Scuzaţi-mă, nu ştiu să vorbesc pentru mine, iar pe cel pe care îl doresc să mă apere nu-l cunosc deloc. Această zi, aceste timpuri sunt atât de teribile, Judecata atât de necruţătoare, duşmanii atât de răi, familia, vecinii, prietenii, servitorii nu sunt indulgenţi cu mine şi ştiu că nu-i voi auzi acolo".

Rugăciunea creaturii muribunde către bunul înger: „O, bunule înger, căruia Stăpânul m-a dat în grijă, unde eşti acuma? Credeam că eşti acolo şi răspunzi în locul meu, căci frica de moarte mă tulbură într-atât încât nici nu pot răspunde. .Aici îl văd doar pe îngerul rău, principalul meu acuzator, însoţit de o legiune de demoni. Nu o creatură care să răspundă pentru mine. Vai! ce tristă situaţie".

Răspunsul îngerului bun pentru creatura muribundă: „Nu ţi-am consimţit faptele rele. Văd că înclini către direcţia îngerului rău, nu a mea. Nimic nu te scuză; de câte ori ţi-ai propus să faci lucruri împotriva cuvântului Domnului, n-am uitat să-ţi spun că nu-i bine. Te-am sfătuit să fugi de locurile periculoase sau de oameni răi. Poţi să tăgădui acestea acum? Cum poţi să crezi că voi răspunde pentru tine?“

Cu toate că muribundul cere ajutor Adevărului, Fricii, Conştiinţei, celor Cinci Duhuri, precum şi „întregii lumi", personajul cel mai cunoscut al misterelor creştine medievale (care

pare a arăta apariţia influenţelor orientale în Europa), nimeni nu-l poate salva. Apoi, după o ultimă chemare adresată Fecioarei, cu Credinţa, Speranţa şi Mila ca mediatori şi prin rugăciunea Fecioarei către fiul ei, ajungem la doctrina creştină de iertare a păcatelor opusă doctrinei karmice expusă în *Bardo Thödol.* Introducerea acestei curioase versiuni creştine a judecăţii sugerează foarte bine că ea poate să aibă o origine precreştină şi nesemitică; în timp ce doctrina karmei şi a renaşterii au rămas nemodificate în forma europeană dată de Lamentaţiile creaturii muribunde. Vechea doctrină *karma* (la care au aderat primii creştini gnostici, înainte ca să se fi format Creştinismul Conciliilor) e arătată în răspunsul următor dat creaturii muribunde; acesta redă plauzibilitatea ipotezei noastre, ba chiar o oarecare evidenţă intrinsecă.

Conştiinţa răspunde: „Trebuie să suporţi în umilinţă şi durere judecata pe care o meriţi“.

Cele cinci spirite răspund: „Deci, în mod necesar, cusururile vor apăsa asupra ta... Şi, pe drept, trebuie ca primejdiile să te urmărească".

Se poate face de asemenea comparaţie cu povestea asemănătoare a judecăţii din Orologium Sapientiae (sec. XIV) din care citäm:

„O, voi preadrepţi stăpâni ai destinului meu, sentinţele voastre drepte şi dure mă acuză şi mă judecă necruţător, eu, mizerabilul, pentru nişte lucruri pe care puţini le reţin sau le cred, pentru că par mici şi nesemnificative. Oh! groaznică e vederea acestui Tribunal drept care mi se înfăţişează ca să mă acuze şi care în curând va începe“.

Putem face referiri şi la pictura murală a Judecăţii din biserica din Chaldon, Anglia, datând de pe la 1200 şi descoperită în 1870, izbitor de asemănătoare cu pictura tibetană a Judecăţii.

În cele două tablouri, Judecata are loc într-un fel de stare intermediară sau stare *Bardo;* lumea cerului e deasupra şi cea a infernului dedesubt. În versiunea creştină ele la Chaldon, Sf. Mihail, în locul lui Shinje, ţine balanţa şi sufletele în locul acţiunilor karmice ce sunt cântărite.

Cele şase drumuri karmice, ducând spre cele şase *Loka,* au devenit o simplă scară, conducând către un singur cer. Deasupra scării, în locul celor şase *Buddha* şi celor şase *Loka,* stă Christos, aşteptând să dea aprobări drepte, cu soarele în dreapta şi luna în stânga, ca şi un *Buddha. În* lumea Infern a celor două versiuni se găseşte cazanul unde alunecă sufletele rele sub supravegherea demonilor şi, în sfârşit, în varianta creştină, colina cu suliţaşi din tabloul buddhist e înlocuită printr-un pod cu cuie pe care sufletele condamnate sunt obligate să-i traverseze.

Toate aceste paralele tind să ne întărească părerea că cea mai mare parte a simbolurilor privite astăzi ca particulare creştinismului şi semitismului nu sunt decât adaptările împrumuturilor din religiile egiptene şi orientale. Ele sugerează de asemenea că procedeele de gândire şi configuraţiile - gânduri din Orient şi Occident sunt fundamental asemănătoare şi că, indiferent de rase sau credinţe, conjuncturi psihice şi sociale, naţiunile umanităţii sunt şi au fost, încă din vremuri imemoriale, în uniune cerebrală şi spirituală.

Dr. W. Y. Evans-Wentz
Lāma KAZI DAWA SAMDUP

(*** Notele aparţin ediţiei engleze, a dr. Evans-Wentz traducere de Lāma Kazi Dawa Samdup, primul traducător al Bardo Thödol-ului într-o limbă europeană - n. trad. l. rom. Între ghilimelele « » este trecuta pronunţia cuvintelor tibetane.**)

INDICE ALFABETIC
al cuvintelor sanscrite mai frecvent utilizate în text

A

adharma - acţiune rea

Ādi-Kāya - vezi Dhārma-Kāya

ākāsha - eter, cer

Ākāsha-Garbha - Matricea cerului

Aloka - lumina (personificarea)

Antarābhāva - Starea intermediară (tib. Bardo)

Asura-Loka - lume infernală în care războiul e pasiunea dominantă a vieţii

ātman - eul, conștiinţa subectivă

B

Bodhi - trezire, iluminare

Bodhisattva - fiinţă promisă iluminării

Brāhma-danda - coloana vertebrală, Muntele Meru al corpului uman

Brāhman - conștiinţă universală obiectivă

Brāhmarandhra - deschizătura lui Brahma, sutura sagitală a lobilor parietali

Buddha - Iluminat

Buddha-Gayā - marele centru psihic al universului

C

chakra - centru nervos psihic

Chitta (citta) - spirit, conștiinţă

Chittavritti - impulsiunile spiritului

D

Dākinī - zeiţe-zâne având puteri oculte

dharāna - concentrare profundă

Deva-Loka - paradis

Dharma-Dhātu - matricea substanţei, domeniu absolut, înţelepciunea absolută

Dhārma-Kāya - corpul adevărului, corpul esenţial, primul dintre cele 3 corpuri (Tri-Kāya)

Dhyāna - stare extatică de contemplaţie, inferioară stării samādhi și superioară dharāna-ei

G

gandharva - apariţii miraj din starea intermediară

garbha - matrice și embrion

guru - maestru spiritual

H

Hīnayāna - Micul Vehicul, buddhismul începuturilor

K

kāla - timpul

karma - sumă de acte morale sau fapte săvârșite de-a lungul existenţei terestre

kāya - corp

kosha - înveliș, nivel al organismului

kundalinī - energie virtuală, cu sediul în zona perineală

L

loka - continent, lume fenomenală

M

Mahāmudrā - Marele Simbol

Mahāyāna - Marele Vehicul, orientare și școală buddhistă

mandala - cerc mistic, diagramă cu utilizare rituală și tantrică

mantrayāna - ansamblu de doctrine și practici tantrice

māyā - iluzie

Māyā-Rūpa - corpul iluziei, corpul astral

mudrā - semn mistic - gest al mâinii, al degetelor sau al corpului

N

nādī - nerv psihic tubular (*īdā, pingālā* și *sushumnā,* cei 3 principali)

nidāna - conexiune cauzală

Nirmāna-Kāya - al treilea dintre cele 3 corpuri (Tri-Kāya), corp de manifestare

Nirvāna - Extincţie, pace supremă

P

pāramitā - perfecţiune ă înţelepciunii

parinirvāna - extincţia completă, definitivă

prajña - înţelepciune, luciditate mistică

prāna - suflu vital

Preta-Loka - lume a spiritelor nefericite

R

rākshasa - demon

rūpa - materie

S

sadhāna - devoţiune desăvârşită

samādhi - etapa superioară a contemplaţiei extatice

Samāpatti - extaz, ca modalitate de cunoaștere

Sambogha-Kāya - al 2-lea dintre cele 3 corpuri *(Tri-Kāya),* corpul bucuriei

Samsāra, sangsāra - ciclu de nașteri și morţi, flux al devenirii fenomenale

shaktī - opusul feminin al unei zeităţi masculine

siddhi - putere supranormală

skandha - agregat; elementul vital perpetuu al Buddhismului, complex de activităţi fizice și psihice având viaţa ca funcţie și fiind în stare de perpetuă schimbare

smrti - memorie, prezenţă de spirit (în text folosit ca subiectivitate).

sūtra - text concis

T

Tathāgata - cea mai înaltă distincţie a unui Buddha

Tri-Kāya - cele 3 corpuri ale lui Buddha; Dhārma-Kāya, Sambogha-Kāya și Nirmāna-Kāya

U

Upāya - mijloc, modalitate

V

vajra - trăsnet, diamant, falus

vāyu - activitate vitală

vijnāna - conștiinţă

vijnāna-skandha - principiu conștient

virya - energie spirituală

Y

Yāna - vehicul

Yoga - sistem filozofic cu parte practică, constând într-un ansamblu de tehnici mai mult sau mai puţin mistice vizând

Iluminarea

yogin - adept al practicilor Yoga

yogini - energie divinizată, energie care ţâșnește în fazele superioare ale practicării Yoga; divinitate feminină tantrică

Notes

[←1]

Primele două dintre cele trei Corpuri ale lui Buddha (Tri-Kāya).

[←2]

Primele două dintre cele trei Corpuri ale lui Buddha (Tri-Kāya).

[←3]

Aceste zeități sunt în noi, nu sunt exterioare. Noi suntem „unul“ împreună cu tot ceea ce există în toate stările de existență sensibilă, de la lumile inferioare de suferința și până la cele mai înalte stări de fericire și perfectă iluminare. În acest sens esoteric, ierarhia Divinităților Lotusului reprezintă în noi principiul zeificat al funcțiunilor vocale; Divinitățile Liniștite, principiul zeificat al inimii și sentimentelor, iar Divinitățile Iritate, același principiu al funcțiilor mentale: gândul, raționamentul, imaginația, memoria, centrate în creier, *(lāma* Kazi Dawa Samdup).

[←4]

Padma Sambhava: cel născut din Lotus, adică prin nașterea pură și sanctă, numit obișnuit în Tibet Guru Rinpo-ch'e (prețiosul *Guru*), sau simplu *Guru* (în scr. Maitre), e considerat de adepți ca o încarnare a esenței lui *Buddha Sakya Muni,* în aspectul său tantric sau profund esoteric.

[←5]

Vezi introducere.

[←6]

Cărțile Ghid sunt diverse tratate cu aplicare practică pentru adepții căii lui *Bodhi* prin lumea umană, apoi prin *Bardo*, până la renașterea în *Nirvāna.*

[←7]

Textul poartă cuvântul tibetan Hpho «Pho», adică transfer (al ansamblului sau al agregatului tendințelor karmice componente, sau al legăturilor cu personalitatea și conștiința). Folosirea cuvântului suflet implică obiecții, deoarece Buddhismul neagă existența unei conștiințe personale permanente și neschimbătoare, așa cum consideră credințele semitice și animiste, traducătorul a evitat să-i folosească. Dar dacă vom întâlni aici un termen similar, el trebuie înțeles în sensul de „principiu conștient" sau „compus conștient", ceea ce indică faptul că cuvântul Hpho e sinonim cu „fluxul vital" al Buddhismului de sud.

[←8]

Lucrare tibetană din ciclul *Bardo.* E folosită uzual de către *lāma*-i, ca supliment la *Bardo Thödol.* Tratează particular simptomele detailate ale morții din punct de vedere științific.

[←9]

Aici, eliberarea nu implică neapărat Eliberarea în *Nirvāna,* ci o eliberare a „Fluxului vieții",, din corpul muribundului și realizarea unei renașteri fericite. Chiar și pentru Yoginii foarte antrenați și excepționali, acest procedeu de transfer poate fi folosit doar cu ajutorul *lāma-guru*-lor, pentru a împiedica orice stagnare a scurgerii conștiinței între moartea conștientă și renașterea conștientă. Dar, după traducerea lui *Lāma* Kazi Dawa Samdup după un vechi manuscris tibetan, putem concluziona că aceste practici sunt esențial yogice și nu pot fi folosite decât de persoane antrenate în concentrarea mentală și fixarea spiritului în punctul de control al funcțiilor sale psihice și mentale. Simplu fapt de a-și reaminti de acest procedeu în momentul morții e pentru un yogin echivalent cu transferul, spiritul său antrenat realizându-l prin aplicarea lui.

[←10]

Lāma sau lectorul, fiind în casa mortului, cu sau fără corpul acestuia, așa cum s-a spus, trebuie să-i invoce pe cel plecat în numele Adevărului, zicând: „Așa cum Trinitatea e adevărată și tot astfel cum Adevărul proclamat de Trinitate e just, prin forța acestui Adevăr te chem aici". Chiar dacă corpul e absent, ceea ce frecvent se întâmplă în cazul crimelor sau al accidentelor, sau dacă în urma calculelor astrologice corpul trebuie ridicat imediat, lucru frecvent în Tibet, spiritul mortului în corpul invizibil din planul Bardo trebuie să fie prezent la lectură pentru recepționarea regulilor de conduită necesare în cealaltă lume; la fel ca și în Cartea egipteană a morților.

[←11]

Această interdicție se întâlnește și în Brahmanism.

[←12]

După credința tibetană și lamaică, corpul muribundului nu trebuie atins, pentru ca despărțirea principiului conștient să se poată tace fără intervenție, prin deschizătura brahmanică (din creștetul capului). Fără de care, desprinderea se poate face prin altă deschizătură, ceea ce poate duce la o renaștere non-umană. .Se crede că dacă desprinderea se face prin ureche, defunctul, înainte de a putea renaște om, va deveni *Gandharva* (muzician-zână-cerească) a cărui principală calitate de existență e sunetul fără formă al cântecului, muzica.

[←13]

Vezi la Apendice traducerea acestor rugăciuni.

[←14]

A se compara cu "The Book of the Craft of Dying" sec. XV.

[←15]

Primul *Bardo* e *Chikhai Bardo,* al doilea e *Chönyid Bardo,* al treilea, *Sidpa Bardo.*

[←16]

Vezi nota 6.

[←17]

Text: Yar-gyi-zang-thal-chen-po: „Marele drum către înalturi". Una dintre doctrinele particulare ale Buddhismului de nord este aceea că emanciparea spirituală și chiar și starea lui Buddha pot fi atinse instantaneu, fără intrarea în planul *Bardo* și suferințele lungilor ani de evoluție normală, de-a lungul existențelor sangsarice. Această doctrină susține întregul *Bardo Thödol.* Credința e primul pas în Drumul Secret, apoi iluminarea, certitudinea și scopul atins, emanciparea. Dar succesul implică atât antrenamentul yoga cât și acumularea de merite bune karmice. Dacă discipolul poate sesiza Adevărul din ceea ce *Guru* i-a relevat, dacă are puterea de a muri conștient, de a recunoaște Lumina Clară ce-l scaldă și de a se uni cu ea, atunci legăturile sangsarice ale iluziilor sunt rupte și visătorul se trezește la realitate într-o mare desăvârșire, în chiar momentul recunoașterii.

[←18]

Aici, ca și în alte părți ale textului: „centru nervos" se referă la centrul nervos psihic. Centrul nervos psihic al înțelepciunii se află în inimă.

[←19]

Text: Shespa «shepa»: Spiritul în funcția sa de cunoscător.

[←20]

Text: Sprosbal «todal»; Vidul activității de formare. Spiritul în starea sa naturală primitivă. Spiritul în stare non-naturală e cel care e încarnat în corpul omenesc, datorită forței derivate din cele cinci simțuri care îl pun în instigare permanenta de gânduri. Starea sa naturală, descarnată, e o liniște comparabilă cu condiția obținută în cea mai înaltă *Dhyāna* (meditație profundă) din timpul uniunii cu corpul omenesc. Renașterea conștientă în Lumina Clară comportă o condiție extatică de conștiința pe care misticii din vest o numesc Iluminare.

[←21]

Text: Rlung -«lung». Suflu vital, forță vitală sau forță psihică.

[←22]

Text: Rlsa-gyas-gyon «lsa-yay-yon». Nervi psihici, drept și stâng (scr. Pingālā-nādī - nerv psihic drept și idā-nādī - nerv psihic stâng).

[←23]

Cât să iei masa, expresie primitivă pe care o găsim ca măsură aproximativă de timp în cărțile tibetane. Corespunda unei durate de 20—30 de minute.

[←24]

Muribundul trebuie să rămână treaz și deplin conștient înaintea morții. Aceasta e rațiunea apăsării arterelor.

[←25]

Text scr. Dhutih «duti». Nerv median, lit. „trijonc̦iune". V.S. Apte, în dic̦ionarul sanscrit-englez, explică Dhutih prin „:t agita" sau „a mișca", ceea ce, aplicat textului, poate indica mișcarea vibratorie a forțelor psihice ce traversează nervul median» *(Lāma Kazi Dawa Samdup).* Duti mai înseamnă „a rejecta", sau ieșirea conștiinței mortului - Sj. Atal Bihari-Gosh.

[←26]

Dacă e conștient și nedistras, muribundul va înțelege prin forța lecturii *Thödol*-ului importanța de a reține forța vitală în nervul median până când ea va ieși prin deschizătura brahmanică.

[←27]

Se crede că după ultima expirație forța vitală rămâne în nervul median până la ultima bătaie de inimă.

[←28]

Text: Rnam-shes «nam-she», (scr. vijñāna sau chaitanya). Principiu conștient sau principiu de cunoaștere obiectivă.

[←29]

Această stare poate dura uneori 7 zile, dar în general, 4—5 zile. Principiul conștient, cu excepția unor condiții de transă gen Yoga, nu rămâne neapărat în corp tot timpul. În mod normal, el părăsește corpul în momentul numit moarte, nemaipăstrând cu el decât o subtilă relație magnetică pe timpul indicat în text. Doar adepții Yoga pot evita starea de sincopă arătată. Procesul morții e invers procesului nașterii. Nașterea e încarnarea principiului conștient, moartea e descarnarea lui. La fel cum copilul experimentează lumea, o persoană care moare se trezește în lumea *Bardo* și o va experimenta. Corpul din *Bardo, tle* natură invizibilă și eterică, e un fel de duplicat al corpului omenesc, de care moartea îl separă. În corpul *Bardo* rămâne principiul conștient și centrii psihici, corespondentul sistemului nervos fizic uman.

[←30]

Sensul acestei fraze e că persoana care moare trebuie nu numai să recunoască simptomele morții atunci când apar, ci să și fie capabil să recunoască Lumina Clară, fără a fi pus față în față cu ea de către o altă persoană.

[←31]

A se vedea Ars Moriendi, sec. XV, p. 93: „Când o persoană trebuie să moară, e necesar să aibă alături un prieten bun, ca să o ajute să se roage pentru binele sufletului".

[←32]

Cele trei simptome principale ale morții, dintre care textul nu îl indică decât pe primul, considerând că cititorul oficiant le cunoaște și le numește când se produc doar cu denumirile simbolice, sunt: **1.** o senzație fizică de apăsare, „pământul scufundându-se în apă"; **2.** o senzații fizică de frig, ca și cum corpul

ar fi aruncat în apă, senzaţie care se transformă treptat în fierbinţeală, „apa scufundându-se în foc"; **3.** senzaţie de explozie a atomilor corpului, „focul scufundându-se în aer". Fiecare simptom e însoţit de o schimbare exterioară vizibilă a corpului: Pierderea controlului mușchilor faciali, pierderea auzului, pierderea vederii, respiraţia devine spasmodică înainte de pierderea conștiinţei. De aceea, *Lāma*-ii antrenaţi în știința morţii recunosc pe rând fenomenele psihice interdependente care se termină prin eliberarea în *Bardo* a corpului despuiat de învelișul său din planul uman. Traducătorul consideră că știința morţii expusa în acest tratat a fost cunoscută datorită experienţei *lāma*-ilor instruiţi care, murind, au explicat discipolilor simptomele, analizându-le minuţios.

[←33]

În această stare, realizarea Adevărului Ultim e posibilă în cazul în care muribundul a fost suficient de avansate pe Cale în timpul vieţii sule. Dacă nu a putut beneficia de ea, de acum va rătăci prin regiunile cele mai de jos din *Bardo,* în funcţie de propria *karma,* până la renaștere.

[←34]

Textul tibetan aici e în mod deosebit concis lateral: „va apărea în orice va supune pe cineva" (pentru scopuri benefice). A supune în acest sens o ființă sensibilă din planul uman implică invocarea unei forme care impresionează religios această ființă. Astfel, un shivaist va face apel la forma lui Shiva, un buddhist la cea a lui Sakya Muni, un creștin la cea a lui Iisus, un musulman la cea a Profetului și așa pentru fiecare religie, pentru tonte categoriile de ființe, va apărea după situaţie o formă apropiată: pentru copii forma părinţilor și viceversa, pentru shishya-i, guru-ii, pentru supuși, regii, pentru regi, miniștrii.

[←35]

A se vedea “The Book of the Craft of Dying”: „Dacă cel ce moare are o perioadă de luciditate suficientă, cei ce-l înconjoară îi pot citi cărţile sacre sau rugăciunile pe care le folosea în timpul vieţii".

[←36]

Text: Shes-rig «she-rig»: intelectul, știința sau facultatea de cunoaștere.

[←37]

Text: Chös-nyid Kun-tu-bzang-po «chönyid kuntu sang-po». (scr. Dharma-Dhātu Samanta-Bhadra). Forma *Dhārma-Kāya*-ei, prima stare a lui Buddha. După manuscris, „Tatăl universal bun" (Kuntu-Zang-Po) sau „Mama universal bună" (Kuntu-Zang-Mo). După școala marii perfecţiuni, Tatăl este ceea ce apare, fenomenul; Mama este ceea ce e conștient de fenomen. Tatăl e fericirea, radiaţia; Mama e vidul care percepe această fericire, această radiaţie. Tatăl e Inteligenţa; Mama, Vidul. Reapariţia cuvântului „Vid" vrea să sublinieze importanţa înţelegerii faptului că intelectul e vid prin natura lui, non-născut, non-creat, non-format, primordial.

[←38]

Text: Rig-pa, conștiința distinctă a facultăţii de cunoaștere prin care ea se cunoaște pe ea însăși. În mod obișnuit, rig-pa și shes-rig sunt sinonime, însă într-un tratat de filozofie abstract ca și acesta, rig-pa se

raportează la conștiință sub aspectul ei cel mai pur și supraterestru, iar she-rig la conștiință sub aspectul ei cel mai puțin pur spiritual, așa cum e conștiința fenomenelor. În această secțiune din Bardo, unde analiza psihologică a stărilor de conștiință e mai abstractă, cuvântul rig-pa reprezintă conștiința, iar shes-rig, inteligența.

[←39]

Text: Kun-tu-bzang-po (scr. Samanta, Totul universal sau completul *Bhadra,* Bunul, Binefăcătorul). În această stare, experiența și lucrurile experimentale sunt inseparabil unite, așa cum sunt unite aurul și culoarea sa galbenă, sau sarea și gustul sărat. Pentru inteligența umană normală, această stare este dincolo de înțelegere.

[←40]

Din cele două stări ale spiritului sau conștiinței: rig-pa și shes-rig simbolizate prin Tatăl și *Mama* universali buni e născută starea *Dhārma-Kāya* (corp al adevărului), starea lui Buddha perfect iluminat. *Dhārma-Kāya* simbolizează cea mai înaltă și pură spiritualitate, o stare de super-conștiință, lipsită de orice limitare mentală sau obscuritate rezultată din contactul conștiinței primordiale cu materia.

[←41]

Tot așa cum starea *Buddha Samanta-Bhadra* e cea a bunătății universale, starea *Buddha Amitābha* e cea a luminii fără oprelişti și textul implică faptul că, în ultima analiză, ambele reprezintă aceeași stare văzută doar din puncte diferite. Prima exaltă spiritul în toată bunătatea lui, a doua, puterea iluminării *Bodhi* reprezentat prin *Buddha Amitābha,* personificarea facultății de cunoaștere, sursă a vieții și luminii.

[←42]

Text: dgongs-pa «gong-pa»: Gândurile sau spiritul sub forma se onorifică: „spirit divin".

[←43]

Realizarea non-sangsaric-ului, care e vid, non-devenit, non-născut, non-creat, non-format, iluminarea perfectă, starea spiritului divin al lui Buddha. Vezi: The Diamond Sutra, with its Chinese Commentary: „Toată forma sau calitatea fenomenelor e impermanentă și iluzorie. Când spiritul realizează faptul că fenomenele vieții sunt ireale, stăpânul Buddha poate fi limpede perceput". Buddha spiritual trebuie realizat în spirit.

[←44]

Dacă, printr-o serie de antrenamente spirituale, muribundul a realizat starea Buddha, în acel moment, lanțul renașterilor se întrerupe și eliberarea e dobândită. Însă o asemenea perfecțiune e rară și, în condiții normale, spiritul muribundului nu poate rămâne în această stare unde sălășluiește Lumina Clara. El coboară în Bardo din ce în ce mai jos, până ajunge la renașterea sa următoare. Așa ca și acul în echilibru perfect, pe un fit (imagine folosită de *lama*-i), el rămâne un moment în Lumina Clară. Dar această stare extatică de non-ego și de sublimă conștiință e prea puțin familiară principiului conștient uman, care nu se poate menține aici și, la fel ca și acul, cade de pe fir. Tendințele karmice, gândurile personale, individualismul,

forţa „eului" ce împiedică realizarea Nirvanei, care înseamnă stingerea flăcării dorinţelor egoiste, duce la învârtirea neîntreruptă a Hoţii Vieţii.

[←45]

Imediat după trecerea forţei vitale în nervul median, persoana care moare se află în Lumina Clară în puritatea sa primitivă: *Dhārma-Kāya* fără obscurităţi. Dar dacă nu se poate menţine, intră în Lumina Clară secundară ceea ce înseamnă o cădere într-o etapă inferioară *Bardo*, unde *Dhārma-Kāya* e învăluit de obscurităţi karmice.

[←46]

Există cinci ieşiri ale corpului, însă preferabil este ca principiul vital să se scurgă prin deschizătura lui *Brahma,* din creştet. O variantă acceptabilă mai e aceea ca ieşirea să se facă prin deschizătura de deasupra ombilicului.

[←47]

Shes-pa, numit aici spirit. Traducătorul completează: forţa vitală, trecând prin nervul psihic al ombilicului, iar principiul conştient prin nervul psihic al creierului, se unesc în centrul psihic al inimii şi, părăsind normal corpul prin deschizătura lui *Brahma,* produc muribundului un extaz intens. Starea următoare e de o intensitate mai scăzută. În prima etapă e experimentată Lumina Clară primordială, în a doua Lumina Clară secundara. O minge aruncată face sărituri din ce în ce mai mici până ce ajunge la imobilitate; acelaşi lucru se întâmplă şi cu principiul conştient în momentul morţii. Primul elan după părăsirea corpului este cel mai înalt, următorul e mai mic..şi aşa mai departe, până când forţa karmei se epuizează în starea post-mortem, iar principiul conştient, odihnit, intră într-o matrice şi renaşte.

[←48]

Text: gshin-rje «shin-je»: Stăpân al Morţii; aici, pluralul e preferabil.

[←49]

Vezi: „The Craft to Know Well to Die": „Atunci el ((muribundul) trebuie să recunoască apostolii, martirii, duhovnicii, fecioarele şi toţi sfinţii pe care i-a iubit".

[←50]

Divinitatea favorită sau tutelară (yi-dam) e de obicei unul dintre Buddha sau Bodhisattva; Chenrazi e cel mai popular.

[←51]

Text: Jo-vo-thugs-rje-chen-po «jo-wo-thu-ji-chen-po»: Stăpân al Marii Compasiuni, sinonim în tibetană cu Spya-ras-gzigs «chen-ra-zi», (scr. Avalokiteshvara).

[←52]

Orice persoană a putut asculta descrierea notaţiei, dar nu a încercat vreodată să înoate. Aruncată brusc în apă, nu se va putea descurca. La fel se întâmplă cu cei care ascultă teoria morţii fără să o aplice prin practici yoga. Ei nu-şi vor putea ţine conştiinţa atentă, fără distragere, vor fi tulburaţi de modificarea condiţiilor, nu vor progresa şi nu vor profita de avantajele morţii. Susţinerea prin dirijarea unui *guru* în viaţă e necesară, dar orice ar face acesta, dacă *karma* e rea, mortul nu va recunoaşte *Bardo.*

[←53]

Text: Dag-pahi-sgyu-lus «tag-pay-gyu-lu»: pur sau strălucitor, corpul iluziei (scr. Maya-rupa). Opusul eteric al corpului fizic din planul terestru. Corpul astral din Teosofie.

[←54]

Când principiul conştient iese din corp, se produce un fel de tremur care dă naştere unei stări de luciditate.

[←55]

Lit. **„***Karma* nu-i poate întoarce gura sau capul", aluzie la cavalerul ce-şi conduce calul. Vezi Tantra of The Great Liberation: „Omul orbit de ignoranţă, nefericitul prins în năvodul propriilor acte, ascultând această mare Tantra, va fi dezlegat de legăturile karmice".

[←56]

Text: Chos-nyid-ma-bu (scr. *Dhārma Mātri Putra):* „Adevărul Mamă şi Adevărul de descendenţă." „Adevărul de descendenţă" e cel experimentat în această lume prin practicarea meditaţiei profunde (scr. *Dhyāna).* „Adevărul Mamă" e adevărul primordial şi fundamental care nu-i experimentat decât după moarte, atunci când „Cunoscătorul" se află în starea echilibrată *Bardo,* înainte ca tendinţele karmice să intre în activitate. Ceea ce reprezintă o fotografie în raport cu obiectul pozat, această comparaţie poate înlesni înţelegerea „Adevărului de descendenţă", vizavi de „Adevărul Mamă".

[←57]

Text: Yid-kyi-lus «yid-kyi-lu»: Corp mental, corp al dorinţei sau corp-gând.

[←58]

Partea de mâncare pusă deoparte pentru mort în timpul ceremoniei mortuare, corpul pregătit pentru înmormântare, cuvertura împăturată, servind drept pat.

[←59]

Text: Skye-gans-Bardo «kye-nay bardo»: stare intermediară sau stare de incertitudine a locurilor naşterii în timpul concepţiunii.

[←60]

Text: Rmi-tam-Bardo «mi-tam bardo»: stare intermediară, sau de incertitudine a stării de vis.

[←61]

Text: Ting-nge-hzin Bsam-gtam Bardo «tin-ge-zin-sam-tam Bardo»: Stare intermediară, sau de incertitudine în timpul meditaţiei *(Dhyāna)* în *Samādhi,* echilibru extatic.***(*Nu este cea mal fericită formulare, deoarece Dhyāna și Samādhi sunt două etape diferite și consecutive ale absorbţiilor yoga; dacă prima duce la posibilitatea contemplării supranormale a unui singur obiect interior sau exterior asupra căruia yoginul își fixează concentrarea, a doua duce la o conștiință în ceea ce privește întreg universul - n. trad. l. rom.*)

[←62]

Text: Hchi-Kahi Bardo «chi-khai bardo»: Stare intermediară sau de incertitudine a momentului morţii.

[←63]

Text: Chos-Nyid Bardo («Cho-Nyid-Bardo»: Stare intermediară sau de incertitudine a Realităţii.

[←64]

Text: Lugs-hbyung Srid-pahi Bardo «lu jung Sid-pai bardo»: Stare intermediară sau de incertitudine a reintrării în fluxul existenţelor sangsarice, atunci când „Cunoscătorul" caută renașterea.

[←65]

Text: Hkhor-va «khor-va». Lit. un lucru învârtindu-se în cerc scr. *sangsāra* sau *samsāra.*

[←66]

Buddha, Dhārma, Samgha.

[←67]

Realitatea e experimentată sau percepută de o manieră incertă și excepţională de „Cunoscător" prin facultăţile corpului sau psihic din *Bardo,* care e replica corpului din planul terestru și nu suprema conștiință fără obscurităţi a *Dhārma-Kāya-ei,* în care nu mai exista *Bardo* (star e incertă, intermediară).

[←68]

Text: Rang-snang «rang-nang»: viziunea personală a configuraţii lor-gânduri.

[←69]

Text: Bag-chags yid-lus «bag-chah yid-lu»: Obișnuinţele, tendinţele corpului-gând, născute din existența în lume (sangsarică).

[←70]

Fenomenele sau experienţele fenomenale ale lumii umane vor fi percepute într-o manieră total diferită în *Bardo*. În sensul că, pentru cel care moare, totul pare schimbat și confuz. De răci, acel avertisment

dat defunctului care trebuie să se acomodeze stării de după moarte, așa cum copiii se obișnuiesc cu lumea după naștere.

[←71]

În această parte în care sunt descrise viziunile minunate din *Bardo*, cititorul care vrea să le extragă raționalitatea va trebui să fie conștient de faptul că acest tratat este eminamente esoteric și că, în special începând cu această parte și până la sfârșit, el traduce în simboluri sau alegorii experiențele psihice ale stării de după moarte.

[←72]

Text: Thigle-Brdalva «thigle-dalwa» lit. „răspândind pe parcurs grăunțele (tuturor lucrurilor)". Esoteric, *Dhārma-Dhātu.*

[←73]

Text: Rnam-par Snang-mzad «nam-par nang-zad», (scr. Vairochana), *Dhyāni Buddha* din centru, *Vairochana,* adică literal, „în forme redate vizibil". Este Numenalul manifestând Fenomenalul. Roata pe care o ține simbolizează puterea supremă. Titlul do *Bhagavān* (atribuit multor zeități ce vor urma) înseamnă „posesor al domeniului" (sau al celor șase puteri), „victoriosul", ceea ce-l califică astfel ca pe un Buddha: „Cel ce a cucerit puterea asupra existenței lumești sau a existenței sangsarice". În calitate de *Dhyāni Buddha* central, *Vairochana* reprezintă cea mai înaltă Cale a școlii esoterice. Ca un soare central înconjurat de patru *Dhyāni Buddha* ai celor patru puncte cardinale, care vor apărea în zilele următoare, el simbolizează Adevărul Unic, împrejmuit de patru constituanți sau elemente. Personificând obârșia întregii vieți organice, toate lucrurile vizibile și invizibile își găsesc în el săvârșirea și absorbția.

Referință la zeitățile din *Bardo Thödol,* „The Buddhism of Tibet or Lāmaism" de Waddell și „The Cods of Northern Buddhism" de A. Getty.

[←74]

Text: Nam-mkh-ah-dvyings-kyi-dvang-phyung «nam-kha-ing-kya-wang-chug-ma», (scr. *Ākāsha Dhātu Ishvari). Mama* e principiul feminin al universului, iar Tatăl e sămânța a tot ce există.

[←75]

În copia tipărită: agregatul conștiinței (Rnum-par-Shes-pahi) «nam-par-she-pay», scr. *Vijñāna,* în starea sa primordială de lumină albastră. Însă în manuscris, agregatul de conștiință lucește ca o lumină albă, a lui *Vajra-Sattva* din ziua a doua.

[←76]

Aici, ca în pasajele următoare, zeitatea personifică în ea principiul feminin și masculin al naturii, ceea ce e caracterizat în manuscris prin culori simbolice apropiate în miniatură reprezentând Tatăl și Mama uniți. Uniunea divină.

[←77]

Text: De-bzhing-shegs-pa «de-shing-sheg-pa»: „Cel ce a plecat e același drum". Buddha (scr. Tathāgata).

[←78]

Text: Hphrang «htang»: loc strâmt, ambuscadă.

[←79]

Vezi „The Craft to Know Well to Die“: „Trebuie chemați îngerii sfinți spunând: „Spirite cerești, îngeri glorioși, rogu-vă să fiți aici și să asistați la plecarea mea și să mă eliberați de dușmanii mei și să voiți a mă primi printre voi. Și tu înger ghid, pe care Stăpânul nostru mi l-a adus păzitor, eu te rog, ajută-mă și susține-mă“.

[←80]

Text: Stug-po-bkod-pahi zhing-khams «tug-po-kod-pai-shing-kham»: Unde toți germenii forțelor universale și toate lucrurile sunt reunite în formații dense. Tibetanii îl numesc de asemenea „regatul unde nu există cădere", starea care conduce la *Nirvāna.* Este regatul Buddha-ilor.

[←81]

Text: Rdorje-sems-dpah-Mi-bskyod-pa «dorje-sems-pa-mi-kyod-pa» (scr. Vajra-Sattva Akshobhya). Calmul sau Imuabilul. *Dhyāni Buddha* din est apare aici ca reflexul său activ și împodobit în *Sambogha-Kāya, Vajra-Sattva* (spiritul divin esoteric sau sprijinul neclintit) e de asemenea un reflex a lui *Akshobhya,* ambele sunt divinități importante ale școlii esoterice.

[←82]

Dorje e sceptrul lamaic, simbol al trăsnetului lui Indra (Jupiter).

[←83]

Există o eroare în textul tipărit care poartă: Sang-rgyas-spy-ang-ma «sang yay-chan-ma»: „Cea care are ochiul lui Buddha" care, în manuscris, îl însoțește pe *Ratna-Sambhava* în ziua a treia. *Māmaki* e una dintre cele 108 nume ale Dolmei, zeița națională a Tibetului (scr. *Tārā)* în *Dhārma-Samgraha* se citează patru zeități numite: *Rochani, Māmaki, Pandura* și *Tārā.*

[←84]

Text: Sha-snyig-po «sayi-nying-po», (scr. *Kshiti-yarbha*): Matricea pământului.

[←85]

Text: Byams-pa «cham-pa». (scr. *Maitreya)*: *„Amor",* Buddha care va veni să reformeze omenirea prin forța amorului divin.

[←86]

Text: Lasema şi Pushpema, forme sanscrite alterate introduse în manuscris în tibetană: Sgeg-mo-ma, ser, *Lāsyā:* „Frumoasa sau Cocheta" e reprezentată ţinând o oglindă şi personificând Frumuseţea. Me-tong-ma (scr. *Pushpa):* cea care ţine flori" personifică Floraţia.

[←87]

Rnampar-shes-pahi-phung-po «nampa-she-pay-phung-po»: Agregatul principiului conştient, „Cunoscătorul", spiritul în funcţia sa de cunoaştere. În textul tipărit, acesta e înlocuit prin «Gzugs-Kyi-ng-po», agregatul corpului.

[←88]

Vezi nota 78.

[←89]

Razele graţiei divine formează un cârlig pentru apucarea mortului şi ridicarea lui deasupra pericolelor din *Bardo.* Uneori se crede că fiecare rază se termină cu un cârlig sau o mână, ia fel ca razele emanate de regele solar Ra, coborând sub forma înţelegerii deasupra fidelilor, aşa cum e reprezentat în templele egiptene. Creştinii exprimă această idee prin „Mâna lui Dumnezeu care mântuieşte".

[←90]

Probabil e vorba de faptul că mortul, capabil să-i vadă pe ai lui pe pământ, se înfurie dacă îi vede disputându-şi bunurile sale sau dacă *Lāma* care dirijează funeraliile e avar sau interesat. Apărarea împotriva mâniei e esenţialmente yogică. Yoginii tuturor religiilor cunosc faptul că mânia împiedică tot progresul spiritual. A se compara cu învăţăturile Egiptului Antic în ceea ce priveşte pericolele colerei: învăţăturile lui Ptah-hotep.

[←91]

Text: Rinchen-hbyung-tdan «rinchen-jung-dan», (scr. *Ratna-Sambhava):* „Născut din Giuvaer" - e cel care înfrumuseţează şi din care provine tot ce e preţios. Una dintre personificările atribuite lui Buddha".

[←92]

Text: Sangs-rgyas-spyan-ma «Sang-yay-chan-ma»: „Cea care are ochiul lui Buddha".

[←93]

Text: Nam-mkhahi-snyig-po «nam-khay-nying-po», (scr. *Ākāsha-Garbha*): „Matricea Cerului".

[←94]

Text: Kuntu-byzang-po «kuntu-zang-po» (scr. *Samanta-Bhadra*): acesta nu e *Adi-Buddha Samanta Bhadra,* ci fiul spiritual al lui *Dhyāni Buddha Vairochana.*

[←95]

Text: *Mahlaima:* „Cea care poartă șiragul de mătănii" și *Dhupema:* „Cea care poartă tămâie". Aceste nume sunt forme alterate, hibride, din sanscrită și tibetană; în scr. *Mala* și *Dhuna* corespund tibetanelor: Hphreng-ba-ma «phreng-ba-ma» și Bdug-spos-ma «dug-pö-ma». Aceste două zeițe sunt galbene, ca și culoarea pământului.

[←96]

Text: Snang-va-mtah-yas «nang-wa-tha-yay»: „Lumina fără obstacole". Ca personificare a unuia dintre atributele lui Buddha sau a uneia dintre înțelepciunile lui (pentru că el le are pe toate), *Amitābha* reprezintă viața eternă.

[←97]

Text: Gös-dkar-mo «gö-kar-mo»: „Cea care e îmbrăcată în alb".

[←98]

Text: Spyan-ras-gzigs «cen-ra-zi», (scr. *Avolakitesh-vara):* „Cel ce privește în jos", personificarea mizericordiei și a compasiunii. *Dalai-Lāma-ii* sunt considerați ca încarnări ale lui. Tatăl său spiritual pe care-l însoțește: „*Amitābha*" e încarnat în *Tashi-Lāma. Chenrazi,* „marele milos", e adesea reprezentat cu unsprezece capete și mii de brațe, fiecare cu câte un ochi în podul palmei, indicând atenția sa veșnic trează pentru a-i apăra pe cei disperați și pentru a-i ușura pe suferinzi. În China, *Avalokiteshvara* se transformă în Zeiță a Milei: *Kwanying,* figurată printr-o zeiță purtând un copil în brațe.

[←99]

Text: Hgham-dpal «jam-pal», (scr. Mawjushri): „Al dulcei Glorii"; e zeul înțelepciunii mistice, Apollo al buddhiștilor; cel mai adesea c reprezentat ținând o sabie de lumină în mâna dreaptă, iar în stânga cartea Prajñāpāramitā deasupra unui lotus.

[←100]

Text: Ghir-dhi-ma și Aloke, alterare a sanscriților Gita și Aloka, „cântul" și „lumina", primul ținând o liră și al doilea o lampă; amândoi sunt roșii ca elementul „foc".

[←101]

* Sau „înțelepciunea de perspicacitate" - n. trad. l. rom.

[←102]

Lit. „nu va mai fi timp pentru eliberare acolo". Când mortul va fi devenit *Preta* (spirit nefericit), nu va putea atinge *Nirvāna* în această perioadă de după moarte și va trebui să aștepte renașterea viitoare, după trecerea prin *Preta.*

[←103]

Text: Don-yod grub-pa «dön-yod-rub-pa», (scr. *Amogha-Siddhi*): „Cuceritorul Atotputernic".

[←104]

Dorje-le cu patru braţe scurte în formă de cruce simbolizează echilibrul, imuabilul, atotputernicia.

[←105]

Shang-Shang, se referă la o specie de creaturi fabuloase asemănătoare harpiilor din mitologia clasică greacă, având bust de om deasupra unui corp de pasăre. Harpiile grecilor erau feminine, acestea sunt de două sexe. O credinţă populară tibetană afirmă că această colonie există într-adevăr undeva în lume.

[←106]

Sgrol-ma «döl-ma», (scr. *Tārā)*: „Cea care salvează": Soţia divină a lui Avalokiteshvara. Există două forme ale acestei zeiţe: Dölma verde adorată în Tibet şi Dölma albă adorată în China şi Mongolia. Prinţesa regală din Nepal, care a fost soţia primului rege buddhist din Tibet, a fost considerată încarnarea Dölmei verzi, iar soţia aceluiaşi rege venită din familia imperială chineză, o încarnare a Dölmei albe. *Lāma* Kazi Dawa Samdup i-a explicat lui Dr. Evens-Wentz că tibetanii, văzând pe unele monede englezeşti efigia reginei Victoria şi recunoscând asemănarea cu Dölma, au stabilit o tradiţie în Tibet, în timpul epocii victoriene, cum că Dölma a revenit să conducă lumea sub forma Marii Regine a Angliei. Datorită acestei convingeri, reprezentanţii britanici ai Reginei au fost primiţi cordial în timpul negocierilor lor cu Lhassa, chiar dacă erau departe de a bănui adevăratul motiv al acestei bunăvoinţe.

[←107]

Text: Phyang-na-rdoje «chag-na-dorje , (scr. *Vajra-Pāni)*: „Cel ce poartă dorje".

[←108]

Sgrib-pa-rnam-sel «dib-pa-nam-sel», (scr. *Dīpanī* sau *Dīpakā)*: „Cel ce risipeşte întunericul".

[←109]

Text hibrid sanscrit şi tibetan; tib. Drichha-ma; scr. Gandha: „Cea care răspândeşte parfum", una dintre cele opt Zeiţe Materne ale panteonului hindus *(Mātri)*. E reprezentata ţinând o scoică cu parfum.

[←110]

Text hibrid sanscrit şi tibetan; tib. Zhat-zas-ma «shat-za-ma» „Cea care ţine dulciurile", zeiţă care nu face parte din cele opt *Mātri* care au fost deja numite toate în text. Aceste două zeiţe sunt de culoare verde, ca înţelepciunea marii realizări.

[←111]

* Sau „înţelepciunea încheierii misiunii" - n. trad. l. rom.

[←112]

Aici, ca şi în pasajele precedente, se vorbeşte despre gelozia din tendinţele karmice, existenţa ca parte a conştiinţei sau a subconştientului mortului. Ea erupe în ziua a cincea a existenţei din *Bardo* şi produce

halucinaţii astrale corespunzătoare.

[←113]

Certurile, războiul şi lipsurile pe care acestea le produc sunt principalele suferinţe ale fiinţelor născute *Asura,* în *Asura-Loka.*

[←114]

Versiunea tipărită poartă: Regatul actelor perfecte (sau acţiunilor) şi aceasta e forma mai concretă.

[←115]

* Cele patru înţelepciuni (cunoaşteri) asociate cu patru conştiinţe eminente formează aşa-numitul ansamblu „Marea Trezire". Cefe patru cunoaşteri sunt: cunoaşterea de oglindă, cunoaşterea «le perspicacitate, cunoaşterea de egalitate şi cunoaşterea de încheiere a misiunii, Iată un fragment din Mahāvānasūtrālankāra:

„67. Cunoaşterea de oglindă e neclintită; trei cunoaşteri o au ca suport: cea de egalitate, cea de perspicacitate şi cea de Încheiere a misiunii.

68. Cunoaşterea de oglindă e lipsită de eu şi de al meu, nelimitată în timp şi spaţiu, fără confuzie în ceea ce priveşte toate lucrurile ce se pot: cunoaşte, niciodată ca nu se întoarce asupra ei însăşi, căci este fără chip.

69. Fiind cauza care lansează toate cunoaşterile (cele patru), o comparăm cu o mare mină de cunoaşteri. Spunem oglinda deoarece în ea apar ca imagini reflectate bucurii, însuşirile lui Buddha şi cunoaştere.

70—71. Cunoaşterea de egalitate în fa(a fiinţelor, dobândită în primul moment al deplinei înţelegeri a drumului viziunii, apoi purificată de-a lungul drumului practicii mistice, a pătruns adânc în nirvāna-fără-punct-de-sprijin când bodhisattva a atins Trezirea. O escortează în fiecare moment marea filantropie şi marea compasiune. Ea se manifestă fiinţelor, după ale lor aspiraţii, prin imagini ale lui Buddha.

72. Cunoaşterea de perspicacitate, fără să întâlnească vreodată obstacol în privinţa a ceea ce se poate cunoaşte, e asemănătoare cu un tezaur de *samādhi* şi formule mistice.

73. Ea manifestă toate energiile supranaturale din centrul ansamblului *(bodhisattva-ilor);* ca retează toate îndoielile şi revarsă ploaia Doctrinei.

74. Cunoaşterea despre încheierea misiunii acţionează în beneficiul fiinţelor tuturor universurilor prin apariţii minunate, nelimitate şi de neconceput.“

(Le Bouddhisme - par L. Silburn, Fayard 1977, pag. 271—272) v. şi studiu introductiv - n. trad. l. rom.

[←116]

Specificările filozofice tibetane (neconţinute în text) sunt: Snang-Stong «nang-tong», Fenomenul şi Vidul; Gsal-Stong «sal-tong», Radiaţia şi Vidul; Bde-Stong «de-tong», Fericirea şi Vidul; Rig-Stong «rig-tong», Conştiinţa şi Vidul: Ele corespund celor patru etape *Dhyāna* care se succed în aceeaşi ordine. Ele corespund probabil, de asemenea, dar de o manieră mai puţin exactă, celor patru înţelepciuni: înţelepciunea asemănătoare cu o Oglindă... etc. *Dhyāna* constă în stări mentale progresive: analiză (scr. *vitarka),* reflexie

(scr. *vichāra),* afecţiune (scr. *prītī*); fericire (scr. *ānanda)* și concentrare (scr. *ekāgratā)*. În prima etapă, gânditorul se întreabă: „Ce este acest corp? E durabil? Trebuie el salvat?" și conchide că ataşarea la o formă corporală nepermanentă, alterabilă, aşa cum este cea pe care e pe cale de-a o recunoaşte, e un lucru de nedorit. Având dobândită cunoaşterea naturii formei ,el analizează și reflectează asupra atingerii, a sentimentului, a voinţei, a cunoaşterii, a dorinţei și găsind că spiritul este realitatea aparentă, ajunge la concentrare.

În a doua etapă a Dhyāna-ei, e folosită doar reflexia, altfel spus, reflexia domină procedeul mental inferior al analizei. În a treia etapă, reflexia generează o stare de fericire a conștiinţei, iar această fericire, care dă întâi impresia unei senzaţii fizice, se topește într-a patra etapă, într-un extaz pur. În a cincea etapă, senzaţia de extaz, cu toate că e mereu prezentă, dă naștere, într-o stare secundară inconștientă, concentraţiei complete (*Lāma* Kazi Dawa Samdup).

[←117]

Până aici, fiecare zeitate principală a fost numită: *Bhagavān* (victoriosul); începând de acum, ele vor fi numite; *Buddha* (iluminatul). Textul poartă, în tibetană, Sangs-rgias «sang-yay»: **Sangs**, trezit (din somnul prostiei), **rgyas**: complet dezvoltat (în toate atributele perfecţiunii).

[←118]

Text: Rnam-par-rgyal-va «nam-par-gyal-wa». Vijaya, gardianul porţii de est.

[←119]

Text: Gshim-rje-gshed-po «shin-je-shed-po», (scr. *Yamāntaka),* gardian al porţii de sud. O formă de-a lui Shiva cu aspectul iritat al lui *Avalokiteshvara***.** Sub formă de divinitate iritată, personifică unul dintre aspectele mâniei.

[←120]

Text: Rta-mgrin-rgyal-po «tam-di-gyal-po», (scr. Hayagriva), gardian al porţii de vest.

[←121]

Text: Bdud-rtsi-hkhyil-va «dü-tsi-khyil-wa», (scr. *Amrita-Dhāra),* gardian al porţii de nord, având funcţia divină de a transforma toate lucrurile în nectar. În sensul tantric Yoga, *Amrita* înseamnă exoteric nectar și esoteric, vidul.

[←122]

Text: Chags-kyu-mo «chak-yu-ma», (scr. *Ankushā), Shaktī* sau opusul feminin al lui Vijaya.

[←123]

Text: Zhogs-pa-ma «zhag-pa-ma», (scr. *Pāshadarī*), *Shaktī* lui *Yamāntaka***.**

[←124]

Text: Lghags-sgrog-mo «cha-dog-ma», (scr. *Vajra-Shring-khalā), Shaktī* lui *Hayagriva***.**

[←125]

Text: Dril-bu-ma «til-bu-ma», (scr. *Kinkini-Dharī), Shaktī* lui *Amitra-Dhāra.* Toţi gardienii porţilor şi *Shaktī* au câte o semnificaţie ocultă în legătură cu cele patru direcţii ale mandalei căreia le aparţin. Ca divinităţi tantrice, păstrătoare ale credinţei, au rang de *Bodhisattva.* Simbolizează de asemenea cele patru metode liniştite, folosite de fiinţele divine pentru a salva creaturile sensibile (oamenii de cel mai înalt rang). Ele sunt: compasiunea, afecţiunea, dragostea şi dreapta justiţie.

[←126]

Text: Dvang-po-rgya-byin «wang-po-gya-jin», (scr. *Shata-Kratu),* Atotputernicul celor o sută de sacrificii, unul dintre numele lui Indra.

[←127]

Text: Thag-bzang-ris «thag-zan-ri», (scr. *Vîrāchāla*): acest nume desemnează fie forţa corpului, fie zaua purtată de Stăpânul din *Asura-Loka,* lumea unde războiul e pasiunea dominanta a existenţei.

[←128]

Text: Chos-kyi-rgyal-po «chö-kyi-gyal-po», scr. *Dhārma-Raja.*

[←129]

Text: Küntu-bzang-mo «küntu-bzang-mo», scr. *Samania-Bhadrā).* Şcoala tantrică înzestrează fiecare divinitate cu câte o *Shaktī,* chiar şi zeitatea supremă. Doar câteva zeităţi, foarte rar, sunt reprezentate fără *Shaktī* şi totuşi, de exemplu în cazul lui *Mañjushri, Prajñāpāramitā* (adeseori, numit Mama) pe care o ţine în mână, poate fi un simbol de *Shaktī.* Aceasta, aparent, e o doctrină de dualism universal. În ultimă analiză însă, toate perechile opuse având o sursă unică în vidul *Dhārma-Kāya-ei,* aparentul dualism devine monism.

[←130]

După esoterismul Buddhismului de nord şi în sensul implicat de filozofii mistici egipteni şi greci antici, omul este microcosmosul macrocosmosului.

[←131]

Text: dkyil-hkhor «kyil-khor», (scr. *mandala),* conclav de zeităţi.

[←132]

Divinităţile tutelare nu sunt, în ultima analiză, decât tot viziunile persoanei care crede în ele. *Devatā* nu sunt decât simbolurile diverselor obiecte întâlnite pe Cale. Impulsurile ajutătoare şi rezultatele lor. Dacă ne îndoim însă de divinitatea acestor zeităţi, trebuie să afirmăm că *Dākinī* nu-i decât o amintire a corpului şi să ne amintim că zeităţile sunt cele care compun Calea.

[←133]

Fiecare dintre aceste radiaţii mistice simbolizează calitatea particulară a lui *Bodhi,* sau a înţelepciunii lui Buddha, în momentul în care luminează. Textul tibetan e aici de o asemenea înflăcărare şi

poezie încât, ca să-i redea frumusețea limbii originale, traducătorul englez a încercat mai multe variante și acesta e rezultatul diverselor sale căutări.

[←134]

Aceasta e atinsă în *Samādhi-Yoga.* Această stare, considerată ca fiind starea primordială a spiritului poate fi ilustrată prin următoarea comparație: atâta timp cât un om rămâne liniștit și nemișcat pe suprafața apei, plutește și e purtat de curent; dar dacă încearcă să urmărească un obiect fix din apă, echilibrul și pacea mișcării sale naturale se prăbușesc. Tot așa, formarea unui gând oprește cursul natural al spiritului.

[←135]

În starea transcendentală a lui Buddha, pe Calea interioară sau Calea secretă a lui Vajra-Sattva, se topesc în uniune absolută toate divinitățile liniștite și iritate ale celei mai înalte *mandala* descrisă în text. În total sunt 110: 42 din centrul din inimă, 10 din centrul din gât și 58 din centrul din creier.

[←136]

După manuscris, există diferențe ireconciliabile între culorile fascicolelor de lumină. Versiunea tipărită dă: alb - *deva*, roșu - *asura,* albastru - lumea umană, verde - lumea brută; galben - *preta,* cenușiu - infern. În această traducere, corecțiile necesare au fost făcute.

[←137]

Text: Bde-var-gshegs-pa «de-war-sheg-pa», (scr. *Sugata)***:** „Cei intrați în lumea fericirii și care au atins *Nirvāna*“: Buddha-ii.

[←138]

Cele cinci otrăvuri virulente care, asemeni drogurilor, aservesc și leagă omenirea de suferințele existenței în cele șase *Loka* sunt: luxul, dușmănia, prostia, orgoliul sau egoismul, gelozia.

[←139]

Text: **rang** (personală) și **snang** (lumina), „lumina interioară". Gândurile sau ideile apar în radiația principiului conștient. Starea *Bardo,* cum s-a indicat, e un fel de vis după moarte ce urmează stării de veghe sau a vieții și scopul învățăturilor *Bardo Thödol* e de a trezi adormitul la Realitate, la o stare de conștiință supraterestră, pentru anihilarea legăturilor existenței sangsarice, la starea lui Buddha perfect iluminat.

[←140]

Vajra-Sattva, ca divinitate simbolică, reflex al lui *Akshobhya,* e „vizualizat" în ritualurile oculte tibetane ca fiind, în sine, vid. Deci reprezintă Vidul și multe tratate despre el conțin, în această privință, numeroase comentarii esoterice. De-a lungul lui *Vajra-Sattva* se găsește drumul Eliberării, căci el este forma corporală a celor 110 divinități ale marii *mandala.* Pentru a urma drumul, neofitul trebuie să fie dirijat de către hierofant.

[←141]

Acest Adevăr e acela că nu există nici o realitate în spatele fenomenelor *Bardo* alta decât cea a iluziilor îngrămădite în propriul spirit datorită experienţelor sangsarice. A ști să recunoască acest lucru e echivalent cu dobândirea automată a Eliberării.

[←142]

La fel cum atomii fizici grosieri ai corpului uman lipsit de viaţă se separă pe rând, plecând către locurile lor firești, redevenind unii gaz, alţii lichid și alţii solid. După moarte urmează o dispersie treptată a atomilor psihici sau mentali ai corpului-gând din *Bardo,* fiecare tendinţă urmându-și afinităţile karmice, pornind inevitabil către ungherele care îi convin. Deci, așa cum sugerează textul, pasiunea brutală a prostiei are o tendinţă naturală do a se întoarce la regiunile brute și să se încarneze ca o parte dezintegrată a mentalităţii defunctului.

[←143]

Text: Rig-hdzin «Rig-zin»: „posedând știinţa". Aceste divinităţi sunt pur tantrice.

[←144]

Text: Mkhah-hgro-ma, scr. *Dākinī:* zeiţe-zâne cu puteri speciale oculte, bune sau rele. Sunt de asemenea pur tantrice și, ca atare invocate în principalele ritualuri ale Buddhismului de nord.

[←145]

Esoteric, craniul (omenesc) și sângele (tot omenesc) care îl umple, semnifică într-un fel renunţarea la viaţa omenească, abandonarea sangsarei, sacrificarea personală pe crucifixul lumii. În ritualurile oficierilor lamaice, există asemănare între sângele reprezentat printr-un lichid roșu din craniu și vin (reprezentând sângele) din potirul comunităţii creștine.

[←146]

Mudrā este un semn mistic exprimat printr-un gest al mâinii și al degetelor sau al corpului. Unele *mudrā* sunt folosite ca semne de recunoaștere între membrii fraternităţilor oculte, în genul strângerii de mână masonice. Alţii, în special Yoginii, le utilizează ca poziţii ale corpului care produc scurt-circuite, sau altfel zis schimbarea sensului fluxului magnetic al corpului. Plasarea în opoziţie a vârfurilor a două degete în *mudrā* înseamnă controlarea forţelor lumii sau a curenţilor vieţii. *Mudrā* fascinaţiei face parte din această ultimă categorie, fiind executată cu mâna dreaptă întinsă, inelarul' atingând degetul mare, arătătorul și micul întinse și degetul mijlociu culcat pe palma mâinii.

[←147]

Vezi nota 161.

[←148]

Aici, *Dākinī*-ile sunt reprezentate ca diverse ordine de zâne sălășluind în locurile diferite. Cele opt locuri de cremaţiune sunt cele indicate în mitologia hindusă. Cele trei sălașuri sunt: centrul din inimă, cel din

gât şi cel din creier, asupra cărora, esoteric vorbind, domnesc unele *Dākinī* (ca personificări ale forţelor psihice existente în fiecare dintre ele), ca şi alte *Dākinī,* cele care guvernează locurile sfinte şi cele de pelerinaj.

[←149]

Sunt piei de *rākshasa,* o rasă de *demoni* giganţi având formă umană şi anumite *siddhi* (puteri supranaturale).

[←150]

Lāma-ii tibetani, la cântarea ritualului, folosesc şapte sau opt feluri de instrumente muzicale: toba mare, cimbale (în general de aramă), corni de cochilii, clopote (ca şi clopotele folosite în serviciul misei catolice), timpane, clarinete mici (asemănătoare ca sunet cu cimpoiul scoţian sau cu cel breton), tobe mari şi trompete făcute din os de femur omenesc. Chiar dacă sunetul combinat al acestor instrumente e departe de a fi melodios, *Lāma-ii* pretind că el produce asupra psihicului asistenţei o atitudine de profundă veneraţie şi de credinţă, el fiind corespondentul sunetului natural auzit în corp când ne astupăm ermetic urechile cu degetele; astfel auzim un ropot surd ca şi bătăile tobei mari, un sunet metalic ca şi cel al cimbalelor, un freamăt sugerând vântul mişcând frunzele asemănător sunetului cornului de cochilie, un dangăt de clopot, o bătaie ascuţită ca şi cea a timpanelor, un sunet plângător ca şi cel al clarinetelor, un muget grav ca şi cel al trompetelor mari şi unul mai înalt ca şi cel al trompetei de os.

Acestea sunt interesante nu numai ca teorie tibetană a muzicii sacre, ci mai ales prin faptul că dau cheia interpretării esoterice a simbolului „sunetul natural al Adevărului" (despre care se vorbeşte în diferite pasaje), care se spune că e produc de facultăţile intelectuale în mentalul uman.

[←151]

E ştiinţa născută în momentul dobândirii cunoaşterii: Cunoaşterea născută simultan.

[←152]

Vezi Adaos III.

[←153]

Vezi nota 139.

[←154]

Mortul, căzând tot mai jos în *Bardo,* priveşte către lumile cereşti (care sunt locurile de încarnare în *Sangsāra)* în loc să caute *Nirvāna* (ne-sangsarică) ca loc de refugiu. Chiar dacă teoretic *Nirvāna* poate fi atinsă din oricare etapă *Bardo,* practic, fiinţele obişnuite nu o ajung datorită lipsei meritelor karmice. Deci *Lāma* sau oficiantul încearcă să-i obţină cea mai bună situaţie posibilă acolo unde mortul se găseşte inevitabil.

[←155]

* Pāndiţi: călugări-savanţi - n. trad. l. rom.

[←156]

Până acum, cele 52 de divinităţi liniştite şi deţinătoare de Cunoaştere, emise de centrii psihici din inima şi gât (ai corpului din *Bardo* al mortului) au strălucit. Divinităţile iritate ce vor apărea începând de acum sunt emise de centrul din creier. Ele sunt formele excitate sau iritate ale divinităţilor liniştite (care, chiar şi ele au contrastele lor cu aspect iritat, mai ales zeităţile deţinătoare de Cunoaştere). Vezi nota 3 şi Adaos III.

[←157]

Frica, groaza şi fascinaţia mortului văzând aceste zeităţi nu se produc decât la fiinţele obişnuite care, aşa cum afirmă textul, n-au făcut pe parcursul vieţii antrenamente yoga absolut necesare care să-i permită ca, în momentul morţii, să recunoască *Bardo* aşa cum e el şi să treacă dincolo de el. Pentru adepţii Yoga ce pot domina *Bardo,* pot stăpâni moartea şi care ştiu că toate aparenţele şi apariţiile sunt ireale şi fără putere în această lume, ca şi în altele, nu există nici un fel de experienţă *Bardo.* Scopul lor este fie o renaştere imediată şi conştientă printre oameni sau în paradisuri, fie, dacă fructele existenţelor lor sunt cu adevărat coapte (ceea ce se petrece foarte rar), *Nirvāna.*

[←158]

Abia încetează o lucire că alta izbucneşte, mortul neavând nici un moment de distragere, spiritul său se concentrează şi se fixează asupra evenimentelor.

[←159]

Sângele simbolizează existenţa sangsarică; a bea sânge simbolizează setea de existenţă, a bea această existenţă, a-şi potoli setea de ea. Pentru credinciosul care - chiar şi în această etapă - poate realiza faptul că aceste zeităţi nu sunt decât personificările karmice ale propriilor tendinţe născute din cauza faptului că şi-a trăit şi băut viaţa, există următorul avantaj: puterea supremă de a le înfrunta fără să tremure, întâlnindu-le ea pe nişte fiinţe cunoscute. Apoi, pierzându-şi în ele personalitatea, înţelege explicaţia adevăratei naturi a existenţei sangsarice şi, prin aceasta, ajunge la Iluminarea perfectă numită starea lui Buddha.

[←160]

Credinţa răspândită la toate popoarele din vremurile îndepărtate, cum că fenomene neobişnuite marchează moartea (sau naşterea) şi funeraliile marilor eroi sau ale sfinţilor, există şi la tibetani. *Lāma*-ii consideră că aceste fenomene au explicaţii pur raţionale, aşa cum sugerează textul. Mai mult, *Lāma*-ii menţionează că dacă o fiinţă într-adevăr sfântă moare, se vor găsi în cenuşa rugului funerar bucăţi din oasele sale ce au primit forme minunat sculptate şi noduli asemănători perlelor sau sâmburilor.

[←161]

Ceea ce înseamnă că doctrinele esoterice fiind realizabile (căci sunt bazate pe adevăr), cel ce le urmează sau le respectă este prin aceasta în mod automat pus în legătură cu forţele psihice definite.

[←162]

Credincioşi care au practicat în manieră ştiinţifică, sub îndrumarea unui *guru* competent, intonaţiile unor *mantra* sacro numite *mantra esenţiale, de ex.: Om Mani Padme Hūm,* Salut giuvaierului din Lotus sau Salut pe cel ce e Giuvaierul din Lotus; *Om Wagi Shori Mūm,* Salut pe Stăpânul Parolei *Mūm; Om*

Vajra Pāni Hūm, Salut pe cel ce ţine *dorje*-le. Acestea sunt cele trei *mantra* esenţiale ale celor trei protectori ai Lāmaismului. Prima o a lui *Bodhisattva Chenrazi (Avalokita)* „Cel ce vede cu ochi pătrunzători". A doua a lui *Bodhisattva Jampalyang (Mañjugosha),* Zeul Cunoașterii Mistice. A treia, a lui *Bodhisattva Chakdor (Vajnapāni),* Zeul Tunetului.

[←163]

Vezi rugăciunea din "The Book of the Craft of Dying". „Când sufletul tău va ieși din corp, glorioasele falange ale îngerilor să vină în fața ta. Și oastea victorioasă de judecători demni do respect".

[←164]

Învățăturile lamaiștilor arată că dacă simpla bunătate și cunoașterea cărţilor sunt de dorit la adepţii ce caută Eliberarea, înţelepciunea spirituală și o credinţă profundă, laolaltă cu lăsarea la o parte a „intelectualismului", le sunt indispensabile. Unul dintre preceptele marilor yogini tibetani, învăţat de toţi neofiţii, e următorul: „E într-adevăr greu să obţii Eliberarea prin simpla cunoaștere intelectuală; prin credinţă însă, Eliberarea e ușor de obţinut".

[←165]

Marea Perfecţiune e învăţătura doctrinei fundamentale conţinând dobândirea Perfecţiunii sau a stării lui Buddha în școala lui Guru Padma-Sambhava. Marele Simbol (Chang-chhen, scr. *Mahā-Mudrā)* se raportează la un sistem antic indian de Yoga, învăţat de asemenea la această școală, dar practicat în mod deosebit astăzi sie adepţii sectei semi-reformate Kargyutpa, fondată în a doua jumătate a sec. al Xl-lea de savantul tibetan *yogī* Marpa. După ce a stat în India ca discipol al lui Naropa și al panditului Atisha, el a introdus Marele Simbol în Tibet. Milarepa, cel mai iubit din yoginii tibetani, succesor al lui Marpa, va dezvolta practica Marelui Simbol, punând baza învăţămintelor Sectei.

[←166]

Dacă Realitatea e recunoscută de când apare, dacă Adormitul din existenţa sangsarică se trezește în starea divină *Sambogha-Kāya* pe parcursul lui *Chönyid Bardo,* ciclul normal de renașteri se rupe. Și dacă această fiinţă deșteaptă se reîntoarce în lumea umană de bunăvoie și conștient, ca o încarnare divină, înseamnă că o face pentru ridicarea omenirii. Dacă recunoașterea nu are loc decât în *Sidpa Bardo,* se va atinge doar *Nirmāna-Kāya* care e doar o trezire parţială, o realizare înnourată a Realităţii. *Sidpa Bardo* e un plan mult inferior celui din *Chönyid Bardo.* Dar chiar și acolo putem dobândi totuși binefacerea unei renașteri iluminate spiritual într-unul dintre planurile înalte: *deva-loka, asura-loka,* planul uman. Dacă se naște în lumea omenească, credinciosul va avea virtutea tendinţelor dobândite în viaţa anterioară, va regăsi cunoașterea doctrinelor mistice mantrayanice și practicile yoga în punctul în care le-a lăsat la moarte; asta înseamnă continuitatea karmică.

[←167]

Text: Btags-grol «tah-dol», o mică lucrare tibetană alcătuită doar din mai multe *mantra* și folosită ca acompaniament la *Bardo Thödol.* Dacă mortul cunoaște mantrele din *Tah-dol,* va traversa în siguranţa *Bardo* și va avea o renaștere fericită, căci acestea sunt talismane puternice. Adeseori, o copie a lui *Tah-dol* sau

câte o *mantra* scrisă pe mici fâșii de hârtie rulate sunt atașate corpului pentru a fi arse împreună cu el. Așa cum Cartea Morților era pusă de egipteni împreună cu mumia.

[←168]

Text: Dpal-chen-po Bud-dha Heruka «pat-chen-po buddha heruka»: Marele glorios Buddha Heruka.

[←169]

Text: Bud-dha Kro-ti-shva-ri-ma, Buddha Feminin, puternică *Mamă* Iritată.

[←170]

Garuda din mitologia hindusă și tibetană. Sunt reprezentați cu cap de vultur, corp jumătate de om, jumătate de pasăre, cu două brațe, două aripi și picioare de vultur. Simbolizează energia și aspirația.

[←171]

Lit. „plin cu o substanță roșie“ și formula e aceeași și în pasajele următoare. În ritualul lamaic se folosește în general un lichid roșu pentru reprezentarea sângelui (simbolul renunțării la viață sau la *sangsāra*), așa cum vinul e folosit la creștini la Euharistie.

[←172]

Aceste trei ordine de zeități sunt zeițe de origine indiană sau tibetană. *Kerima* au corp omenesc, *Htamen-ma* și *Wangchugma,* au, la fel ca și zeitățile egiptene (mai mult sau mai puțin totemice), corpuri omenești cu capete de animale. Fiecare zeitate simbolizează un impuls karmic particular sau o tendință ce apare ca o halucinație în conștiința karmică a mortului. *Kerima* pare a fi un hibrid sanscrit-tibetan al cuvântului sanscrit *Keyurī* care a devenit curent în Tibet. *Htamen-ma* (pronunția cuvântului tibetan Phra-men-ma) este probabil numele unui ordin de divinități pre-buddhiste ale religiei antice Bon din Tibet. *Wang-Chugma* (de la cuvântul tibetan Dvangphyny-ma) e transcripția tibetană a cuvântului sanscrit *Ishvari,* însemnând Zeițe Puternice.

[←173]

Care sunt pe cale de a se dezvolta psihic.

[←174]

Kerima, alterare a sanscritului *Keyurī,* numele unei zeițe indiene a cimitirelor.

[←175]

O formă alterată din sanscrită în text, altă zeiță a cimitirelor.

[←176]

Tibetan-sanscrit, în text.

[←177]

Text: Chu-srin «chu-sin», leu de apă sau leviatan (scr. Makara), monstru mitologic.

[←178]

Forma textuală din sanscritul: *Chandāli,* după aparenţe spiritul unei femei de castă joasă care (ca toate zeiţele menţionate în această parte a textului) frecventează cimitirele şi locurile de cremaţie. Toate aceste zeiţe ce apar aici par a fi simboluri voite, fiecare în felul ci, pentru a-i întipări mortului, ca într-o dramă iniţiatică, natura sangsarei, imperfecţiunea, impermanenţa şi necesitatea de a o depăşi, cucerirea prin renunţare. Aşa cum textul se învaţă prin repetare, fiecare zeiţă e produsă de partea din mental transmisă prin existenţa sangsarică a mortului.

[←179]

În locul acestei forme tibetane-sanscrite din manuscris, versiunea tipărită dă: *Smashalī,* forma mai corectă.

[←180]

Această fază şi cele trei următoare care se află între paranteze sunt copiate din ediţia tipărită, manuscrisul omiţându-le.

[←181]

Textul tipărit poartă doar: „Zeiţa cu cap mare de elefant".

[←182]

Text: Rdor-je-ma «dar-je-ma»: „Ea, numită *dorje"* sau „Ea, Mistica", de unde Zeiţa Mistică. Textul tipărit poartă: „Zeiţa mistică albă cu cap de cuc".

[←183]

Textul tipărit dă versiunea: „deoarece cele 28 de Puternice Zeiţe sunt de asemenea emanaţiile puterilor zeităţilor iritate produse de tine însuţi. Recunoaşte-le".

[←184]

Sunt emanaţii ale Vidului sau aspecte primordial-liniştite, nonformate ale stării *Dhārma-Kāya,* omul considerat ea microcosmosul macrocosmosului.

[←185]

Ele sunt emanaţiile aspectului radiant-activ al stării *Dhārma-Kāya,* Lumina Clară strălucind în Vacuitatea primordială - omul, ca microcosmos al macrocosmosului, fiind inseparabil de aceasta.

[←186]

Simbolul sângelui băut, înainte de a fi păstrat prezent în spirit, vezi notele precedente.

[←187]

Muntele mistic central din cosmogonia buddhistă (vezi Introducere). Coloana vertebrală omenească e simbolizată prin analogie în *Tantra* și alte lucrări de Yoga prin muntele Meru al omului - microcosmos.

[←188]

Text: Mgon-po-nug-po «gong-po-nag-po», (scr. *Kāla-Nāth),* în mod obișnuit numită la indieni *Mahā-Kalā*. În această etapă, toate formele iluzorii ale Zeităților liniștite se topesc în aparența acestei unice zeități.

[←189]

Text: Gshin-rje-hi-chos-kyi-rgyal-po «shin-jei-ehdkyi-gyal-po» (scr. *Dharma-Rāja,* sau *Yama-Rāja)* descris aici și în cartea a doua *Bardo* (vezi nota 233), această zeitate iluzorie, care în mod obișnuit ia multe forme, e capabilă să se topească într-o formă unică.

[←190]

* ***kalpa*** - eră cosmică din mitologia indiană reprezentând o zi și o noapte din existența sufletului universal ***Brahman,*** adică aprox. 8,6 miliarde de ani tereştri - n. trad. l. rom.

[←191]

Text: Khram-shing «htam-shing»: o placă, fie cea pe care sunt întinși criminalii pentru flagelare în Tibet, fie placa pe care sunt înscrise actele karmice ale răposatului, *Khram* e numele dat sulurilor de hârtie ce servesc la inventarul sau la listele veniților, *Shing,* singur, vrea să spună lemn. Se poate deci citi: registrul de lemn sau tablă de recapitulare. În marea epopee tibetană care amintește de legenda regelui Arthur, numită: Ge-sar-bsgrugs «ke-sar-dung», legenda Kesar (de autor necunoscut, datând din sec. 8 sau 9 î.e.n.), această legendă atât de populară, pe care mulți tibetani o cunosc pe dinafară, e povestită de un băiat tânăr de 30 de ani, ai cărui părinți vor să-i împiedice să lupte într-o bătălie: „Locul bolii, cel al morții și cel al incinerării sunt fixate în registrul Stăpânilor Morții". Cuvântul tibetan folosit pentru registru e *khram.* Verificarea versiunii acestui pasaj e importantă deoarece, ca și în alte pasaje din *Bardo Thödol* și în mod deosebit în momentul descrierii judecății din cartea a doua, există o asemănare frapantă cu Cartea egipteană a morților.

[←192]

Cele ale mantrelor esențiale ale lui Chenrazi (Avaloki-teshvara: *Om ma ni Padme Hūm* -«om-ma-ni-pay-me hung» (Vezi nota 158). Chenrazi e zeitatea patronatoare sau zeitatea tutelară națională a Tibetului, iar această frază fiind *mantra* sa, se crede că, repetând-o, în lumea umană sau în *Bardo,* se asigură sfârșitul ciclului renașterilor și că prin ea se ajunge la *Nirvāna;* de aici, importanța pe care o ia rugăciunea din *Bardo*. În lucrarea tibetană: Mani-bkah-hbum «mani-kah-bum», Istoria lui Mani (Sau Mantra lui Chenrazi), această *mantra* supranumită „esența întregii fericiri, a prosperității, a întregii cunoașteri și marele mijloc al eliberării" este astfel analizată: om - închide poarta renașterilor printre zei; *ma* - cea printre *asura* (sau titani); *ni* - printre oameni; *pay* - printre creaturile sub-umane; *me* - printre *preta* (spirite nefericite) și *hung* - printre locuitorii

infernului. În consecință, se dă fiecărei silabe culoarea corespunzătoare razei luminoase a fiecărei stări de existență: ora, lumină albă din *deva-loka; ma,* cea verde din *asura-loka; ni,* cea galbenă din *manaka-loka*; *pay,* cea albastră din *tiryaka-loka; me,* cea roșie din *preta-loka,* iar *hung,* lumina cenușie, sumbră din *naraka-loka.* O poveste populară tibetană spune că un devot care a încercat să-și antreneze în practica devoțiunii mama, foarte nereligioasă, a reușit doar să o aducă la obișnuința de a recita aceste *mantra.* Acumulând mai multe rele karmice decât bune, ea a intrat în infern după moarte, însă fiul, antrenat în yoga, a pornit să o salveze. Văzându-l venind, prin forța mantrelor recitate în viață, a putut să le re-zică în infern și instantaneu, a fost salvată, la fel ca și cei ce le-au auzit, aflați împrejur, căci, spune povestea, „aceasta este puterea mantrei". Găsim originea acestei *mantra* în lucrările lui Terton care relatează introducerea Buddhismului tantric în Tibet în sec. VIII. Vezi L. A. Waddel, Lamaism în Sikhim.

[←193]

Chenrazi.

[←194]

Pământ, Aer, Apă, Foc, Eter.

[←195]

Intelectul sau principiul conștient.

[←196]

The Book of the Craft of Dying: „Celor pe care omul le dorește și prin care va muri mulțumit, în bune condiții, sigur și demn de laudă, fără pericol, trebuie să le acorde vizibilă atenție. Să studieze și să învețe nesățios această artă a morții și dispozițiunile date mai sus, până când încă e deplin sănătos, fără să aștepte ca moartea să intre în el".

[←197]

Acestea sunt: paricidul, matricidul, instigarea luptei între două secte religioase, uciderea unui sfânt și a face să curgă sânge de *Tathāgata* (Buddha).

[←198]

Aici, textul tipărit poartă: „E *Tantra* tuturor doctrinelor".

[←199]

Acestea se referă la *Tahdol.*

[←200]

Textul tipărit, corespunzând în punctele esențiale și în detaliile importante cuvânt cu cuvânt manuscrisului, conține ca frază de concluzie la *Chönyid Bardo* pe aceasta, care diferă de a noastră: „Învățătura pentru starea intermediară, înfățișarea în timpul experienței Realității, venind de la Marea Eliberare prin

ascultare în starea intermediară, Eliberarea prin simpla auzire, și Eliberarea prin simplu fapt de a fi văzută, e terminată".

Cartea a II-a

[←201]

În versiunea tipărită, *Bardo Thödol* e divizată în două cărți separate, în timp ce în manuscris, cartea a doua urmează cărții întâi. Contrar manuscrisului, primele patru file ale cărții a doua în versiunea tipărită conțin un sumar al introducerii cărții întâi. Titlul cărții a doua tipărită este: Bar-do-Thös-grol Chen-mo Las-Srid-pa Bardohi Ngo Spröd Bzugs-so «Bardo Thödol Chenma Lay Sid-Pa Bardoi-Ngo-Thöd-Zhu-So», semnificând „aici se găsește înfățișarea din starea intermediară (sau din timpul căutării) existenței lumii (renașterea), marea eliberare prin ascultare din planul de după moarte".

[←202]

Lit. „A face în așa fel încât să elibereze în Starea intermediară". E o rugăciune directă Zeităților Tutelare și *guru*-lor pe care i-am trecut la persoana a treia pentru a urmări mai bine textul.

[←203]

Text: Rdzüs-Skyes «zü-kye» însemnând „a se naște deghizat", **rdzüs** - a deghiza și **skyes** - a se naște. Sau nașterea de-o manieră supranormală, „nașterea supranormală". Așa cum va explica textul, procesul de naștere în stările de după moarte e absolut diferit față de ceea ce se cunoaște pe pământ.

[←204]

Prin eroarea scribului, fără îndoială, textul poartă aici patru în loc de trei.

[←205]

Acest avânt înainte sau nașterea corpului din *Bardo* are loc aproximativ trei zile și jumătate după moarte, iar la expirarea celor trei zile și jumătate sau patru zile (comparabile cu starea prenatală a planului uman), se spune că se produce instantaneu. „Ca un păstrăv ce iese din apă" e formula de explicație folosită de *guru*-ii tibetani. Acesta e procesul nașterii în Starea intermediară, similar cu cel al nașterii ,în lumea noastră.

[←206]

Adică, esoteric, o ființă omenească asemănătoare cu un animal.

[←207]

Adică: predilecțiile obișnuite sau karmice pentru existența sangsarică, înălțate din setea de existență și din dorința do naștere sunt singurele cauze ale posedării unui corp omenesc sau altul. Scopul ce trebuie atins de discipol e „non-devenitul, non-născutul, non-făcutul, *Nirvāna*".

[←208]

Aici se presupune că defunctul a primit în lumea umană câteva instrucțiuni elementare despre concentrarea mentală sau despre controlul procesului gândirii necesar pentru realizarea stării de non-formare a

gândului, desemnată ca fiind „condiția de non-făcut și non-menținut“ a spiritului non-modificat primordial. Această stare yoga e cea descrisă de Patanjali (Aforisme Yoga, 1 și 2) ca „suprimarea transformărilor principiului gânditor". Același pasaj mai este descris ca: „Yoga e restricția modificărilor mentale" (Rama Prasad, Patanjali's Yoga-Sutras, in Sacred Books of the Hindus).

[←209]

Sau, direct, de deasupra, lit. „Ca fiind cununa capului". Aici, sensul e ocult. Deschizătura brahmanică prin care principiul conștient părăsește în mod normal corpul, fie temporar în timpul transelor yogice, fie definitiv la moarte, se găsește în creștetul capului. Dacă cel care face această „vizualizare" fixează viziunea direct deasupra acestei deschizături, va avea o benefică creștere spirituală sau psihică determinată.

[←210]

Acest sediu (suport) este corpul uman lăsat în urmă.

[←211]

Această putere supranormală în lumea umană c normală în starea dimensiunii a patra, de după moarte. În lumea umană, aceste puteri nenăscute pot fi dezvoltate prin Yoga în oricare persoană. Buddha le-a descris astfel: „În acest caz, presupuneți că o ființă se bucură de anumite puteri mistice: din forma unică el devine multiplu, iar din multiplu, unic; din vizibil devine invizibil, trece fără piedici printr-un zid despărțitor sau printr-un munte, ca prin aer; merge pe apă fără să o străpungă, așa ca pe un teren solid, se deplasează prin aer cu picioarele încrucișate, așa ca păsările care au aripi". *(Brahmana V. agga, August tara Nikāya).*

[←212]

Cu excepția cazului unui înalt grad de iluminare spirituală anterioară, defunctul nu poate să meargă conștient în aceste două locuri prin voința sa. Căci din *Buddha-Gayā* (marele centru psihic) și din sânul matern (destinat a fi iola renașterii) se degajă asemenea radiații psihice orbitoare încât mentalitatea obișnuită simte aceeași teamă ca și în cazul radiațiilor strălucitoare din *Bardo* și fuge. (Vezi Apendice IV; 6).

[←213]

Rdzu-hphrul «zu-tül». ***Rdzu:*** putere de schimbare a propriei forme; ***Hphrul:*** putere de schimbare a dimensiunii și a numărului. De apariție și dispariție la dorință, ca unic sau mai mulți, mare sau mic. Dacă aceste puteri sunt dezvoltate în planul terestru prin mijloace și prin practici yoga, ele devin un har permanent care poate fi în corp sau exterior lui (așa ca în *Bardo*).

[←214]

Textul implică faptul că defunctul deține această putere miraculoasă ca rezultat al trecerii sale (operă karmică) prin starea intermediară, unde ea e naturală și nu datorată meritelor dobândite prin practicile yoga de către corpul omenesc.

[←215]

Vezi introducere.

[←216]

Cei mai avansaţi dintre *Lāma* îşi învaţă discipolii să nu se forţeze să obţină puteri psihice de acest gen pentru ei înşişi. Căci, până ce discipolul va fi moralmente apt să le utilizeze înţelept, ele reprezintă o serioasă piedică în calea dezvoltării sale spirituale. Până când natura inferioară şi pasională a omului nu e definitiv stăpânită, e periculos pentru el să le folosească.

[←217]

În adaos la vederea normală omenească şi la viziunea sa limitată, *lāma*-ii afirmă că există cinci feluri de vederi: **1**. vederea instinctuală (sau vederea carnală), cum e cea a păsărilor sau a animalelor de pradă care, în cele mai multe cazuri, au o vedere mai extinsă decât cea a omului; **2**. vederea cerească, la fel ca şi cea a deva-ilor, capabili să vadă lumea umană la fel de bine ca şi pe a lor, la fel ca şi naşterile trecute şi viitoare din cele două lumi, timp de mai multe existenţe; **3**. vederea adevărului, ca şi cea a Bodhisattva-ilor şi a *Arhant**-ilor capabilă să vadă în întregime anumite perioade ale lumii *(Kalpa)* trecute şi viitoare; **4.** vederea divină a *Bodhisattva-ilor* cei mai înalt dotaţi, capabilă să vadă milioane de perioade ale lumii, ceea ce a fost şi va fi; **5**. vederea înţelepciunii *Buddha-ilor,* capabili să vadă în aceeaşi manieră eternitatea. (***Arhant, Arhat, Arahat, persoane caro şi-au depăşit tendinţele şi au atins *Nirvāna.* Călugări iniţiaţi din perioada Micului. Vehicul (vezi traducere).**)

[←218]

În mod obişnuit, *deva*-ii nu sunt văzuţi decât atunci când clarviziunea e adusă prin *Dhyāna,* sau la unele fiinţe dotate natural cu clarviziune şi numai dacă aceasta e orientată către lumea *deva.* Totuşi, uneori *deva*-ii apar într-o manieră neaşteptată. În *Tri-Pitaka* şi în literatura canonică a Buddhismului de nord sunt consemnate viziuni sau apariţii neaşteptate ale *deva*-ilor, aşa cum se vorbeşte despre îngeri în literaturile sacre creştine sau musulmane.

[←219]

Adică un *guru* supra-uman din ordinul Divyaugha (vezi Adaos IV).

[←220]

La fel ca şi vântul fără odihnă, *karma* e mereu în mişcare şi intelectul, privat de suportul corpului omenesc, e jucăria ei.

[←221]

Yoginii explică aceasta spunând că corpul bardic e un corp-spirit născut din dorinţă, privat de sistemul nervos din planul terestru şi de aceea lumina soarelui, a lunii şi a stelelor e invizibilă defunctului. Doar lumina naturală a naturii (numită de alchimiştii medievali şi de mistici „lumina astrală"), difuzată peste tot în eter, asemănătoare cu lumina crepusculară terestră, e suficient de strălucitoare ca să fie percepută de fiinţele eterice din *Bardo.* Vezi nota 29.

[←222]

Vezi introducere.

[←223]

Locuitorii din *Bardo***,** datorită efectului karmic al egoismului lor din viaţa umană, sunt obsedaţi de ideea că toate celelalte fiinţe din *Bardo* le sunt duşmani; de aici aceste teribile halucinaţii, asemănătoare coşmarurilor.

[←224]

În cele Şase Doctrine, tratat de aplicaţie practică a diverselor yoga, pe care le-am tradus din textul' tibetan original, există un pasaj asemănător care sună astfel: „Dacă nu a fost găsit drumul în al doilea *Bardo (Chönyid Bardo),* (se vor auzi) patru sunete numite „sunetele ce inspiră groază": venind de la forţa vitală a elementului, pământ, un sunet ca năruirea unui munte; venind de la forţa vitală a elementului apă, un sunet ca spargerea valurilor oceanului (pe timp de furtună); venind de la for(a vitală a elementului foc, un sunet semănând cu cel al incendiului din junglă; venind de la forţa vitală a elementului aer, un sunet ca miile de tunete, vor răbufni simultan". Aici sunt descrise rezultatele psihice ale procesului de dezintegrare numit moarte, în momentul în care afectează cele patru elemente grosiere ce compun agregatul corpului. Elementul eter nu e amintit, fiind singurul care persistă (corpul eteric din *Bardo*), în care principiul conştient îşi continuă existenţa.

[←225]

Aceste prăpăstii sunt iluzii karmice, simboluri ale celor trei pasiuni rele; căderea simbolizează intrarea într-o matrice, precedând renaşterea.

[←226]

Text: Bgsom-med-yengs-med «yom-me-yeng-med», non-meditaţie, distragere implicând o stare de concentrare în care nu putem lăsa să intre nici un gând, nici măcar cel al meditaţiei. Aceasta este starea *Samādhi***.** Dacă ne gândim la faptul că meditäm, chiar şi numai acest gând împiedică meditaţia, de unde, avertizarea dată mortului.

[←227]

Se referă la cele opt scopuri în care se construiesc *stūpa* (pagode). Citäm două exemple: Rnam-rgyal-mchod-rten «ram-gyal-cödd-ten». Mchod-rten sau Chor-ten = *stūpa***,** poate fi tradus astfel: obiect de cult; iar Rnam-rgyal: victorie, ceea ce indică faptul că pagoda a fost construită pentru comemorarea unei victorii. Un monument. Myang-hdas-mchöd-rten «nyang-day-chöd-ten» indică un *stūpa* construit ca monument comemorativ al locului unde un sfânt sau un înţelept a murit, sau indică direcţia unde se găseşte urna cu cenuşă. Alte pagode sunt doar construcţii simbolice (ca şi calvarele creştine), obiecte de cult şi de veneraţie. În Ceylon, numeroase *stūpa* sunt ridicate doar ca locaşuri pentru cărţi sacre. Marile *stūpa* din nord-vestul Indiei, în apropiere do Peshawar şi la Taxila, deschise recent, conţin relicve de os şi alte obiecte. Două dintre ele conţin bucăţi autentice de os ale lui Buddha.

[←228]

La fel ca un călător singur, noaptea, pe un drum, cu atenţia concentrată la punctele importante de reper - copaci singuratici, case, capete de pod, temple *stūpa* etc. - tot aşa, morţii în felul lor, trăiesc experienţe

similare în timpul pribegiei lor. Ei sunt atrași de tendințele karmice către locurile familiare din lumea umană, dar, posesori doar ai unui corp mental sau corp de dorință, nu pot rămâne multă vreme într-un loc. Așa cum afirmă textul, ci sunt împinși dintr-un loc într-altul de vântul dorințelor karmice, ca o pană de furtună.

[←229]

Trebuie să ne amintim că toate fenomenele terifiante și nefericirea sunt în întregime karmice. Dacă mortul e dezvoltat spiritual, în existența sa din Bardo e pasibil de fericire încă de la început și nu va ajunge să rătăcească până aici. *Bardo Thödol* se referă în general la indivizi obișnuiți, nu la ființe omenești înalt dezvoltate, pe care moartea le eliberează în Realitate.

[←230]

Ca și zânele și spiritele cuvintelor din credința celtică, sau ca daimonii vechilor greci, locuitorii din *Bardo* se spune că trăiesc din esențele eterice invizibile pe care le extrag fie din hrana oferită în planul uman, fie din rezervele naturale generale. În cele Șase Doctrine citate se spune despre locuitorii din *Bardo:* „Trăiesc din arome (sau esențe spirituale ale lucrurilor materiale)".

[←231]

Prietenii pot exista sau nu în Starea intermediară, așa ca și pe pământ, iar dacă există, sunt lipsiți de puterea de a contracara toate relele karmice ale defunctului. Ei trebuie să-și urmeze propriul drum jalonat de *karma* proprie.

[←232]

Toate formele de sepultură cunoscute sunt practicate și în Tibet, inclusiv mumificarea.

[←233]

Aceasta simbolizează intrarea în germeni nedoriți, ca și Cei ai ființelor umane de natură animală.

[←234]

Text: Lhan-chig-skyes-pahi-tha «lhan-chig-kye-pai-tha»: Zeu născut simultan (spirit sau geniu bun), personificare a celei mai înalte sau divine naturi a unei ființe, cunoscută popular în ţara Sikkim ca Lha-kar-chang: micul zeu alb.

[←235]

Lhan-chig-skyes-pahi-hdre «lan-chig-kye-pai-de». Demon născut simultan (spirit sau geniu rău), personificare a naturii inferioare, carnale, a unei ființe cunoscută popular în Sikkim ca: Bdud-nag-chung «dud-nag-chung»): micul *mura* (demon) negru.

[←236]

Aceste torturi simbolizează chinurile conștiinței, căci judecata descrisă aici simbolizează lupta geniului bun cu cel rău; judecătorul fiind conștiința însăși în aspectul ei riguros, imparțial și cu dragoste de dreptate. Oglinda e memoria. Un element (pur uman) al conținutului conștiinței mortului avansează și, oferind

scuze sărace, caută aplanări, zicând: „În această și această situaţie a trebuit să acţionez astfel și astfel". Un alt element al conținutului conștiinței mortului avansează și răspunde: „Ai fost călăuzit de motivul acesta și acesta, acțiunea ta e neagră". Atunci, câteva elemente mai favorabile intervin și protestează: „Dar au existat justificările acestea și acestea, mortul nu e vinovat". Și, în felul acesta, afirma *lāma*-ii, judecata continuă.

[←237]

Adică, corpul dorinței sau astral nu poate fi atins de relele psihice obișnuite. „Se poate înfige o sabie în corpul din *Bardo*, așa ca într-un nor, fără ca el să fie rănit" - spun *lama*-ii el e asemănător cu formele materializate ce apar la ședințele de spiritism sau necromanţie.

[←238]

Aceşti Stăpâni ai Morţii sunt *Yama-Raja* și curtea lui de asociați, adică furiile-călăi. Acestea din urmă sunt comparabile cu Eriniile dramei lui Eschil și sunt elemente ale conținutului conștient. După Abhidhamma (Buddhismul de sud), există spirit (scr. *Chit,* tib. Sems «sem») și impulsuri ale spiritului (scr. *Chittavritti,* tib. Sems-hbyung «sem-jung»); impulsurile spiritului sunt furiile.

[←239]

Text: Ragsha-glang-mgo «rag-sha-lang-go»: „Spiritul morţii cu cap de taur", descris în mod obișnuit ca având cap de bufniță. Principala zeitate tutelară a sectei Gelugpa sau a bonetelor galbene numită: Jampal-Shin-jes-hed «hjam-dpal-gshin-gshed», scr. *Manjusrhī,* distrugătorul Stăpânilor Morţii* (scr. *Yamāntaka*)(*** În sensul de distrugător în slujba Stăpânilor Morţii - n. trad. l. rom.**), e adeseori reprezentat ca un zeu albastru cu cap de bufniță.

[←240]

Vezi introducere.

[←241]

Text: Gowo-nyidka (scr. *Ādi-Kāya*), cel dintâi corp, sinonim cu *Dhārma-Kāya.*

[←242]

* Aici textul e puţin neclar. Dacă ***Ādi-Kāya*** (sau ***Dhārma-Kāya)*** reprezintă starea non-modificată, ***Nirmāna-Kāya,*** forța ei strălucitoare, al treilea corp) al ***Tri-Kāya-e***i (Trinitatea) este manifestarea acestei stări primordiale în lumea fizică - n. trad. l. rom.

[←243]

** Este unicul loc în acest text unde se pomenește de cele patru corpuri ale lui Buddha și nu de cele trei ***(Tri-Kāya).*** Al patrulea, superior lui ***Dhārma-Kāya*** numit ***Sahāja-Kāya*** (corp spontan, non-născut) sau ***Svabhāvika-Kāya*** (corp al naturii proprii) sau ***Mahāsukha-Kāya*** (corp) al Marii Fericiri) este adăugat de Tantrism teoriei celor Trei Corpuri. Există o corespondență între aceste corpuri ale lui Buddha și principalii centri nervoși ai organismului ***(chakra),*** astfel: ***Nirmāna-Kāya*** corespunde centrului ombilicului; ***Sambogha-***

Kāya, celui din gât; ***Dhārma-Kāya,*** celui din inimă, iar ***Sahāja-Kāya*** le încununează, corespunzând Lotusului cu o mie de petale, centrul din creier - n. trad. l. rom.

[←244]

Datorită cunoașterii adevăratei naturi a existenței sangsarice (toate fenomenele sunt ireale), *Buddha*-ii sau cei perfect Iluminați simt ființe cu totul aparte față de ființele neiluminate.

[←245]

Lit. „Nu va mai exista timp în care să poți ieși".

[←246]

Această frază e redată literal, cu sensul că razele grației lui *Chenrazi* vor înceta să strălucească.

[←247]

* Triplul Giuvaier - v. introducere - n. trad. l. rom.

[←248]

Ideea care vrea să fie exprimată este că judecățile și tribulațiile, chiar dacă sunt karmice, acționează ca probe divine și astfel, pentru binele mortului, trebuie să fie văzute de el ca reprezentând zeitatea sa tutelară (sau pe *Chenrazi*).

[←249]

Această revelație a numelui inițiatic are drept scop stabilirea unei conexiuni oculte între defunct și regele morții - între divinul și umanul din om - de o manieră asemănătoare celei francmasonice, făcându-se prin recunoașterea de către un altul cu ajutorul cuvântului secret de recunoaștere.

[←250]

Lit. va fi obținută.

[←251]

Adică: în unele momente, *karma* bună va ridica defunctul într-o stare de spirit înaltă, iar în altele, predominând relele karmice, defunctul va fi azvârlit în depresiuni mentale. De unde, imaginea de catapultă perfect întinsă de *karma* până la limită, apoi alternativ detentată.

[←252]

De câte ori un animal e sacrificat - în general pentru hrană - se zice că defunctul e incapabil să scape de rezultatele karmice ale sacrificiului făcut în numele său, deoarece oroarea ii revine direct. El strigă celor în viață să înceteze, dar cum ei nu-i aud, e tentat să se lase pradă mâniei și mânia trebuie evitată cu orice preț, căci dacă ea apare în planul *Bardo* ca o' grea încărcătură, forțează spiritul să se afunde în stările inferioare numite Infernuri. Sacrificiile de animale pentru morți în Tibet și India au origine străveche, cu mult anterioară Buddhismului care, natural, le interzice. Acest obicei a apărut în Tibet fără aprobarea *Lāma*-ilor - așa cum

indică textul - și dacă mai este încă practicat, o destul de rar, de către triburile primitive din ținuturi îndepărtate care nu sunt buddhiste decât cu numele. Exceptând yoginii sau *lāma*-ii doritori să obțină o înaintare spirituală puternică - care nu poate fi obținută de o ființă mâncătoare de carne - tibetanii sunt mâncători de carne, la fel ca brahmanii din Cașmir '(nerecunoscuți ca atare de brahmanii care duc viață pură, din India) și dau ca argument al acestui regim necesitățile economice și climatice. Cu toate că Tibetul e sărac în cereale, legume și fructe, aceasta pare să fie înainte de toate o încercare inconștientă de scuză a unei predispoziții sociale moștenite de la strămoșii nomazi și păstori. Chiar și în Ceylon, unde nu există nici o scuză pentru buddhiști în legătură cu nesupunerea la preceptul de a nu omorî, obișnuința, de a consuma carnea a făcut mari progrese după apariția Creștinismului care, din nefericire și contrar Buddhismului, nu propovăduie bunătatea față de animale ca principiu religios. Însuși Sf. Paul spunea: „Dumnezeu nu se preocupă de boi". Totuși, în Ceylon, pe Muntele sacru Mihintale, există, ca dovadă a unor timpuri pur buddhiste, un edict antic gravat pe piatră, interzicând (așa ca și edictul lui Asoka) omorârea animalelor pentru sacrificii și hrană,

[←253]

Această *mantra* e considerată ca având puterea magică de a transforma hrana oferită morților în ceea ce e acceptabil pentru ei.

[←254]

În integritatea ei, puterea de prestiință înglobează cunoașterea trecutului, a prezentului și viitorului, posibilitatea de citire a gândurilor celorlalți și cunoașterea clară a propriilor capacități și limitări. Doar ființele înalt dezvoltate, ca de exemplu adepții yoga, au o asemenea putere de prestiință. În planul *Bardo* - diferit de lumea umană - fiecare ființă posedă, în virtutea eliberării de corpul fizic grosier, un anume grad din această putere, așa cum se indică în text.

[←255]

Adică: teama, frica, incorectitudinea sau neglijența celui ce conduce ritualul funerar.

[←256]

Alb, opus negrului (ca și în magia neagră sau în vrăjitorie).

[←257]

V. Orologium Sapientiae: „Unde-i sprijinul prietenilor mei? Unde sunt acum bunele servicii ale apropiaților mei și ale celorlalți?"

[←258]

Vezi nota 187.

[←259]

Aici, manuscrisul e inexact, el dă luminile astfel: „Alba pentru lumea *deva,* roșie pentru lumea *asura,* albastră pentru lumea umană, verde pentru lumea brută, galbenă pentru lumea *preta* și cenușie pentru lumea infern". Această eroare provine fără îndoială de la copist și a fost corectată de către traducător.

[←260]

. Această expresie, „starea de claritate și vid", după instrucțiunile care urmează, pare a fi sinonimă cu „Lumina Clară" sau cu „Lumina Clară și Vidă".

[←261]

Acest proces corespunde la două stări de *Samādhi:* „vizualizarea" și perfecțiunea. Vezi nota 113.

[←262]

Text: Nam-mkham «nam-kha», scr. *Ākāsha:* Eter sau Cer.

[←263]

Pentru obținerea rezultatelor, meritul acumulat născut din bunele acțiuni îndeplinite în viața terestră trebuie făcut operant, adică reunit cu existența bardică a defunctului.

[←264]

În mod normal, existența din *Bardo* tinde mereu să aducă defunctul spre naștere; aceasta se datorează tendințelor karmice care sunt opusele (forțele opuse) iluminării din starea lui Buddha. Deci, defunctul trebuie să se împotrivească acestei tendințe nenăscute, împreună cu tot ajutorul pe care îl poate primi.

[←265]

„Tatăl și Mama" sunt masculul și femela văzuți în uniune. *Guru* este *guru*-l ceresc sau spiritual, nu cel uman; divina mama e shaktī a lui *Guru.*

[←266]

Guru și *Shaktī* a sa.

[←267]

Text: Brzus-skyes «zu-kye», (scr. *Svayambhū*), nașterea supranormală sau miraculoasă prin translație sau transfer al principiului conștient dintr-o *loka* în alta.

[←268]

Germinația semințelor și a sporilor, procesul de naștere în lumea vegetală.

[←269]

Și brahmanismul recunoaște patru posibilități de naștere: *svedaja* (nașterea prin secreție sau umiditate), *andaja* (nașterea prin ou), *jarāynja* (nașterea prin matrice), *udbhijja* (vegetație)* (Sj. Atal Behari Gosh) (* **Se referă la speciile inferioare vegetale tip polipi - n. trad. l. rom.**).

[←270]

Esoteric, acest pasaj implică faptul că, în funcţie de *karma,* ne putem renaşte cu tendinţe particulare pe care diversele animale numite le simbolizează. Platon, în Republica, a folosit de asemenea simboluri de animale.

[←271]

Acest pasaj expune simbolurile animale într-o manieră absolut asemănătoare cu pasaje din Republica lui Platon asupra alegerii corpului de animal. Interpretarea populară exotericã a acestor pasaje ale textului pare la fel de raţională pe cât ar fi dacă s-ar aplica pasajele identice ale lui Platon. Mai mult, copistul, sau poate compozitorul sau compozitorii lui *Bardo Thödol* au fost ezoterişti sau, cel puţin, au avut intenţia de a lăsa să se cristalizeze interpretarea exotericã. Ei au crezut - ca şi mulţi preoţi, chiar şi moderni - că doctrinele înfricoşătoare (ca şi cea a Infernului veşnic creştin), chiar dacă neadevărate, stimulează mentalităţile inferioare şi le ajută să devină virtuoase. Totuşi, pentru textul nostru (mai mult sau mai puţin alterat), la fel ca şi pentru Platon, există o cheie esotericã a sensului real.

[←272]

Text: Bden-ned-sgyu-ma-Itabu «den-nedgyu-ma-tabu»: Neadevărat (şi) asemănător iluziei, titlul unui tratat tibetan asupra non-realităţii fenomenelor.

[←273]

Text: Dri-za «di-za»: mâncăruri de arome (scr. Gandharva), zâne ale mitologiei hinduse şi buddhiste. Aceste oraşe sunt nori de forme fantastice care se pierd în ploaie şi dispar.

[←274]

Text: Rnam-shes «nam-she»: principiu conştient (scr. *Vijñāna-Skandha*). Traducătorul preferă să urmeze contextul şi să redea acestea prin „spirit", ca sinonim al conştiinţei.

[←275]

Cele patru forme de naştere citate mai sus.

[←276]

Text: Mngon-shes «ngon-she», se referă la anumite daruri de percepţie supranormală (sc. *Abhijñā*), dintre care, cele şase mari importante sunt: **1.** şi **2.** vederea şi auzul supranormal; **3.** citirea gândurilor; **4.** ştiinţa puterilor miraculoase; **5.** memoria existenţelor precedente; **6.** ştiinţa distrugerii pasiunilor. Pentru defuncţii obişnuiţi, o asemenea putere de percepţie este limitată (sau epuizată) şi nu se manifestă decât în starea post-mortem; în timp ce pentru un Buddha sau pentru un adept perfect al Yoga e un câştig permanent şi nelimitat, extinzându-se la toate planurile de conştiinţă.

[←277]

Adică, fără corpul din planul uman ca punct de sprijin.

[←278]

Lit. În al patrulea rând, să-i întorci gura (să dirijezi principiul conștient sau „Cunoscătorul" ca pe un cal, cu zăbala) e ușor.

[←279]

Text: Dranpa «lanpa», lit. tren (sau flux) de conștiință, semnificând de obicei: conștiință, amintire sau memorie (scr. *smriti*).

[←280]

În această descriere a continentelor dăm numele tibetane. Numele sanscrite au fost date în Introducere, împreună cu descrierile complementare.

[←281]

Text: Rulog. Rebeliune sau repulsie. Amintindu-și de repulsie, atitudinea mentală opusă intrării sale în acest loc, defunctul va fi la adăpost.

[←282]

Acest paragraf e inversat în manuscris, fiind copiat după fraza „(păscând pe maluri)", din paragraful precedent.

[←283]

Concepția creștină despre Cer ca loc definitiv, cu străzi pavate cu aur și pereți din pietre prețioase își are probabil originea în credința precreștină a hindușilor și a buddhiștilor în ceea ce privește cerul *deva.* E o eroare să fie numit *Nirvāna* cerul buddhist. Cerul implică un loc și fenomene sangsarice, în timp ce *Nirvāna* e non-sangsarică și este dincolo de orice fenomen; „non-devenită, non-născută, non-făcută, non-formată", concept străin creștinismului esoteric gnostic, repudiat ca fiind esoteric de conciliile exoterice creștine oficiale și nu prea înțelepte.

[←284]

Sau, cum spune textul, la Concluzia generală (unde este dată cheia sensului esoteric al nașterii printre animale), printre ființe omenești „asemănătoare brutelor".

[←285]

Lit. „Nu va exista timp (apropiat) când vei putea să ieși". În Buddhism (și Hinduism), nu există infern veșnic, ceea ce e mult mai logic decât teoria creștină care, cândva, îl pretindea.

[←286]

Text: Gshed-ma «shed-ma», călăi sau ;„cei care iau viața", folosit aici pentru desemnarea furiilor-călăi.

[←287]

Au intervenit pentru a împiedica naşterea, sau o bună naştere.* (* **A doua parte a notei este exactă. Pentru a împiedica o bună naştere, nu o naştere oarecare, cuci acesta o scopul furiilor-călăi, do a forţa naşterea, fără posibilitatea alegerii unui germene bun - n. trad. l. rom.**)

[←288]

Fiecare dintre aceste zeităţi, care apar în Chönyid Bardo în zilele a doua, a treia, a patra şi a cincea, e considerată ca o foarte puternică exorcizare a spiritelor rele.

[←289]

Deoarece au ajuns la falsa concepţie că Starea intermediară e o stare de existenţă dezirabilă şi stabilă. Toţi cei care sălăşluiesc aici (spirite, preta, demoni - fiinţe cereşti defuncte), dacă se obişnuiesc în *Bardo,* îşi întârzie evoluţia normală. După cum afirmă *lāma-ii* cei mai luminaţi, când este evocat un spirit, aşa ca şi la şedinţele de spiritism care se obişnuiesc în Vest, prin contactul cu lumea şi cu credinţa tradiţională animistă fondată pe supravieţuire, acest spirit credo posibil progresul în *Bardo* şi nu face nici un efort ca să iasă. Spiritul astfel invocat descrie *Bardo* (care e înainte de toate un regat al iluziei) în care se găseşte în manieră mai mult sau mai puţin conformă cu ceea ce presupunea a fi dincolo, pe când avea un corp do carne. Căci, aşa ca şi în lumea umană unde fiinţa repetă în vis experienţele stării de veghe, locuitorul din *Bardo* repetă în halucinaţiile karmice conţinutul conştiinţei sale din lumea umană. Viziunile sale simbolice, aşa cum *Bardo Thödol* afirmă fără încetare, nu sunt decât reflexe psihice ale configuraţiilor - gânduri aduse din viaţa terestră în depozitarele mentale sau în seminţele karmei. Ceea ce explică faptul că este cu totul excepţional ca un spirit evocat să aibă o anumită filozofie raţională de oferit în ceea ce priveşte locul în care se găseşte. Aceste spirite sunt mai degrabă simple jucării ale karmei, lipsite de coerenţă mentală şi de stabilitate a personalităţii şi, cel mai adesea, sunt spirite lipsite de sens, „cochilii" psihice rejectate împreună cu principiul conştient, şi care, venind în contact cu un medium uman, sunt galvanizate cu un fel de automatism vital. E drept că evocarea spiritelor e practicată într-o anumită manieră în Tibet, Mongolia şi China de *lāma*-ii ce formează un gen de clasă de preoţi-oracoli consultaţi în probleme importante, chiar şi politice şi chiar de *Dalai-Lāma* înşuşi. Însă spiritele chemate sunt cele ale zeităţilor tutelare de ordin inferior numite „cei ce execută ordinele" (tib. bkah-dods «ka-döt», adică „cel ce ascultă ordinele"), dar niciodată nu cheamă spiritele femeilor şi bărbaţilor morţi recent. Unii dintre aceşti *bkah-dods* sunt, aşa cum spun tibetanii, spirite de *lāma* sau devoţi ce n-au atins (adeseori datorită practicării magiei negre) iluminarea spirituală în lumea umană sau, cum s-a spus, s-au lăsat deturnaţi din calea normală a progresului. În cele mai multe cazuri, au devenit spirite demonice şi primejdioase, pentru care progresul s-a oprit, nu datorită evocării lor de către mediumuri puţin după moarte ci, natural, datorită unei karme deosebit de rele. Astfel de *bkah-dods,* ivindu-se cu înfăţişarea spiritelor morţilor obişnuiţi, sunt consideraţi ca fiind demoni obsedanţi, putând face mult rău mental şi psihic mediumurilor neantrenate şi clienţilor lor, punându-le cauza, nebunia sau iresponsabilitatea morală. De aceea *lāma*-ii afirmă că cercetările psihice trebuie să fie dirijate de profesori de ştiinţe magice sau oculte şi nu ia îndemâna oricăror indivizi fără conduită. La Sikkim, o necromanţie întrutotul asemănătoare celor din Occident este practicată de secole. *Lepcha*-ii, descendenţi ai rasei primitive din Sikkim ce alcătuiesc încă o mare parte a populaţiei rurale, sunt de asemenea animişti în cultele lor, la fel ca indienii americani şi datorită influenţei lor s-a răspândit evocarea spiritelor la buddhişti, dintre care mulţi sunt de sânge amestecat, tibetan şi *lepcha.*

Aceste evocări sunt practicate de asemenea în Buthanul buddhist, cu toată împotrivirea Zama-ilor ale căror eforturi sunt mai degrabă inoperante. Se spune că timpul pierdut de un spirit reţinut în *Bardo* este între 500 şi 1 000 de ani, uneori şi mai mult. Cât timp defunctul nu poate scăpa de *Bardo,* îi este imposibil să intre într-un paradis sau să reintre în lumea umană. Va sfârşi totuşi prin intrarea într-un germene şi *Bardo* pentru el va lua sfârşit.

[←290]

Text: Rstal «sal»: „putere", alteori în text: Dvang-po «wang-po» fiind redat prin „facultăţi".

[←291]

Într-o succesiune de viziuni, „Cunoscătorul" va fi avertizat de soarta sau destinul asociat fiecărei matrici sau loc de naştere întrezărit. Aici se poate aminti episodul cu eroii greci ce-şi alegeau corpul reîncarnării, în cartea a X-a a Republicii lui Platon.

[←292]

Text: Rig-pa (conştiinţă) + Bdag «dag», sinea (scr. *ātmā).* Considerând conştiinţa ca fiind esenţialitatea adevăratei conştiinţe, sau subconştientul (şi acesta este sensul indicat), acest pasaj va fi în acord direct cu psihologia vestică, care, bazându-se pe numeroase documente, poate afirma că subconştientul, fiind rezerva tuturor memoriilor acestei vieţi sau a ipoteticelor vieţi trecute, este adevăratul „eu". Acesta este fundamentul plutirii fără discontinuitate a fluxului vital de la existenţă la alta şi care, preschimbat prin alchimia iluminării perfecte, devine conştiinţa supramondială sau conştiinţa lui Buddha (vezi: Fairy Faith în Celtic Contries, WY Evans Wentz, Oxford, University Press, 1911). Această opinie e în acord cu învăţăturile lui Buddha scrise în Lonaphala Vagga de Anguttara Nikāya, unde el expune metoda yogică de a găsi memoriile latente din subconştient. Sobhita, unul dintre discipolii lui, avea o mare abilitate în a-şi aminti de experienţele salo anterioare (Etadagga Vagga; Anguttara Nikāya), fiind capabil să-şi revadă existenţele din 500 de *kalpa.* În aceeaşi Vagga, Buddha numită Bhadda Kapilāni, discipol feminin, e descrisă ca: „abilă în descrierea liniilor *skandha*-lor (sau a corpurilor omeneşti) anterioare".

[←293]

Aici, ca şi în alte părţi, *Buddha Amitābha* nu trebuie privit ca o zeitate personală ci ca şi puterea divină sau principiul inerent ce se emană din Regatul Fericit din Vest.

[←294]

Vezi nota 290.

[←295]

Acesta e paradisul *Vajra-Pāni* şi nu un regat al Buddha-ilor.

[←296]

E regatul unde domneşte acum marele *Guru Padma Sambhāra* (numit aici Urgyan).

[←297]

Maitreya, viitorul maestru al învăţăturii bodhice, locuieşte acum în centrul *Tushita* unde e rege.

[←298]

Naşterea unei flori de lotus în cerul Tushita sau în lumea deva implică, esoteric, o naştere pură, adică o altfel de naştere decât cea prin matrice, considerată impură.

[←299]

Spermatozoidul şi ovulul în matricea impregnată.

[←300]

Text: Sala (scr. *Shāla), shorea robusta,* unul dintre copacii cu lemn tare din pădurile indiene şi care ating înălţimi mari. Cuvântul tibetan pentru *Brāhman* e *Bramze* «tamze». Vechii indieni priveau salul ca pe cel mai bun copac, datorită frunzelor şi a floraţiei splendide. Buddhiştii l-au sanctificat prin naşterea şi moartea Iluminatului, protejate de umbra sa.

[←301]

Text: grub-pa-thob-pa «dub-pa-thob-pa», scr. Siddha purusha, adept al puterilor siddhice (sau yogice).

[←302]

Sensul care vrea să fie redat: prin exercitarea puterilor supranormale, „vizualizează" sămânţa în care intri, ca pe un locaş ceresc.

[←303]

Acestea sunt: cele patru puncte cardinale, cele patru puncte intermediare, nadirul şi zenitul.

[←304]

Sau esoteric, printre fiinţele umane asemănătoare brutelor.

[←305]

Aici textul poartă, fără îndoială datorită erorii de copiere, lumina albastră în loc de galbenă.

[←306]

Aceste patru rugăciuni sunt date în Apendice.

[←307]

Agregatul unui corp omenesc viu e alcătuit, după câteva sisteme tibetane yoga, din 27 de părţi: **1.** cele cinci elemente: pământ, apă, foc, aer, eter; **2.** cele cinci agregate *skandha:* corp, senzaţii, sentimente, voinţă, conştiinţă; **3.** cei cinci curenţi: curentul descendent, curentul egalizator de căldură, curentul care pătrunde, curentul ascendent, curentul susţinător al vieţii; **4.** cele cinci organe senzoriale: nasul, urechile, ochii,

limba, pielea; **5.** cele șase facultăți: vederea, mirosul, auzul, gustul, percepția, raționamentul; **6.** mentalitatea. Aceste 27 de părți constituie personalitatea nepermanentă; în spatele lor stă subconștientul, „Cunoscătorul" care, spre deosebire de personalitate, este principiul capabil să realizeze *Nirvāna.* Câteva părți din textul *Tahdol* sunt tăcute din *Yantra** (***** *Yantra* **figură alcătuită din simboluri geometrice care reprezintă universul. Sunt folosite în cursul meditației yoga pentru concentrarea privirii și, prin aceasta a gândirii - n. trad. l. rom.**) - și atașate corpului viu ca și celui mort. În momentul în care persoana moare, ele sunt arse sau îngropate împreună cu corpul, căci credința populară este că ele conferă eliberarea corpului agregat. Această utilizare poate fi găsită în Astrologia Morților, carte tibetană cu multe versiuni, care prescrie (servindu-se de calculele astrologice pentru momentul morții) timpul hărăzit, locul, modalitatea funeraliilor, regatul de după moarte căruia defunctul îi e destinat, țara și condiția renașterii sale pe pământ.

[←308]

Text: Chös-spyod-bag-chags-rang-grol «chö-chod-bag-chah-rang-dol», titlu al unei scurte-versiuni metrice a lui *Bardo Thödol* care, fiind ușor de reținut, este de obicei recitată și considerată eliberatoare. Prin obișnuința dobândită, se presupune că defunctul, cunoscând ritualul pe dinafară, și-l amintește imediat ce îi este citit și, astfel, eliberat.

[←309]

Vezi introducere.

[←310]

Vezi partea întâi.

[←311]

Treceri strâmte sau ambuscade.

[←312]

Text: dal-hbyor-phun-sum tshogs-pahi-mi-lüs «tal-jor-phun-sum-tsho-pai-mi-lu»: „un corp omenesc liber și perfect dotat". Liber de cele opt servituți: **1.** cercul nesfârșit al plăcerilor legate de existența *deva;* **2.** starea de război neîntrerupt legată de existența **asura**, **3.** lipsa de ajutor și servitutea legată de condițiile diriguitoare ale lumii brute; **4.** suferința foamei și a setei legate de existența *preta;* **5.** insuportabilele călduri și friguri legate de existența în infern; **6.** nereligiozitatea sau religiozitatea pervertita a existenței unor rase umane; **7.** și **8.** Încercările fizice și altele suportate în unele condiții de încarnare umană. Pentru obținerea unui corp uman perfect dotat este necesară posedarea naturală a: credinței, perseverenței, inteligenței, sincerității, umilinței. Ca ființă religioasă, trebuie să te naști într-un moment în care religia e predominantă (adică în momentul în care un iluminat e încarnat, sau învățătura lui e forța conducătoare a lumii) și trebuie să întâlnești un guru dezvoltat spiritual.

[←313]

Dacă o albie e spartă, scurgerea apei c întreruptă. Învățătura are același efect ca și repararea albiei prin inserția unui jgheab ce restabilește fluxul, în pofida spărturii (care simbolizează ruperea conștiinței

datorată morţii). Deci, prin meritele bunelor acţiuni făcute de mort în timpul vieţii omeneşti, el va fi purtat înainte şi continuitatea va fi restabilită.

[←314]

O catapultă permite dirijarea unei pietre mari pe o direcţie stabilită, la fel, această doctrină permite defunctului să se îndrepte către ţinta Eliberării,

[←315]

Aşa cum apa face posibilă deplasarea bucăţii de lemn tot aşa, doctrina face posibil pentru defunct accesul la locurile de existenţă potrivite, chiar şi la existenţa lui Buddha.

[←316]

La fel cum calul e dirijat cu hăţurile, defunctul o dirijat sau purtat de doctrină spre progres.

[←317]

Aceasta nu vizează sacrificarea de animale pentru mort ci obiceiul ne-buddhist de a omorî animale pentru a hrăni *lāma*-ii şi invitaţii în timpul funeraliilor. Din nefericire, această interzicere e adesea încălcată iar folosirea subterfugiului de a nu omorî animalele la faţa locului, ci a le aduce deja moarte, însemna o respectare a literei, dar nu a spiritului preceptului buddhist de a nu ucide.

[←318]

Plânsetele şi lamentările sunt obişnuite la tibetani şi la popoarele Himalayei, ca şi la indieni şi la egipteni, din timpuri imemoriale. Buddhismul şi Islamismul le dezaprobă.

[←319]

Acţiuni ca şi cea de a hrăni Zama-ii şi săracii, a da pomeni, a dărui texte religioase sau statuete la mănăstiri, a face alte donaţii la mănăstiri, dacă defunctul a fost înstărit.

[←320]

Vezi nota 6.

[←321]

Lit. să fie mereu recitată.

[←322]

Text: Bsgrup «dub», (scr. *Sādhanā),* „devoţiune perfectă", care necesită în mod obişnuit îndeplinirea foarte atentă a unui ritual tehnic mai mult sau mai puţin complicat.

[←323]

Câinii răi sunt foarte numeroşi în Tibet şi călătorii poartă un talisman special ca să se protejeze. Această aluzie la şapte câini furioşi e pur tibetană şi pare o dovadă în plus ca *Barda Thödol* a prins formă în

Tibet, chiar dacă a împrumutat din mitologia indiană sistemul filozofic Yoga.

Apendice

[←324]

Ritualul și folosirea acestor rugăciuni sunt indicate în *Bardo Thödol.*

[←325]

Vezi nota 295.

[←326]

Vezi nota 89.

[←327]

E interesant de comparat această invocaţie cu rugăciunea creștină medievală adresată Sfântului Mihai din The Craft to Know Well to Die: „Sf. Mihai, arhanghelul lui Dumnezeu, păzește-ne acum înaintea Marii Judecăţi Drepte. O, luptător neînvins, fii prezent aici și sprijină-l pe acesta (numele), fratele nostru care se îndreaptă cu pași repezi către sfârșit; apără-l cu putere de dragonul infernal și de toată înșelăciunea duhurilor rele. O, te rugăm să fii drept, just și cinstit martor al divinităţii acum, la stingerea ultimului ceas din viaţa acestuia (numele), fratele nostru și să-i primești ușor și cu blândeţe sufletul în sămânţa dreaptă și sfântă și să-i porţi pe tărâmurile liniștii, păcii și odihnei. Amin".

[←328]

Buddha albastru e *Samanta-Bhadra;* cel alb 'e *Vajra-Sattva;* cel verde, *Amogha-Siddhi;* cel galben, *Ratna-Sambhava;* cel roșu, *Amitābha.* Aici, *Samanta-Bhadra* ocupă locul dat în general lui *Vairochana,* cele două zeităţi fiind de aceeași esenţă, chiar dacă uneori diferă culorile (vezi primele cinci zile din *Bardo Thödol).*

[←329]

Există o învăţătură profundă Yoga prin care devotul tinde să intre în starea de vis prin voinţa lui, să dezvolte experienţe în deplină cunoștinţă de a fi în stare de vis, apoi să revină la starea de veghe cu întreaga memorie a acestor experienţe. Tn felul acesta se realizează irealitatea celor două stări. Amândouă sunt simple iluzii, fiind în întregime bazate pe fenomene.

[←330]

Sau „fie ca eu să intru în spaţiul clar fără distragere și în învăţăturile iluminatoare".

[←331]

Lit. „fie ca eu să fiu capabil să adun toate bunele acţiuni rămase, prin eforturi repetate".

[←332]

Text: Grub-chern «dub-chen», (scr. Maha-siddas).

[←333]

Mantra: Om-ma-ni-pay-mé-Hung și alte *mantra* ale *Mahāyāna*-ei și *Mantrayāna*-ei.

[←334]

Om-ma-ni-pay-mé-Hung.

[←335]

Aceasta poate însemna de asemenea gelozia renașterii ca mascul sau femelă (vezi a treia metodă de închidere a matricii).

[←336]

Foamea și setea, suferințele existenței ca *preta,* sau spirit nefericit. „Căldură și frig", existența în infern.

[←337]

Corpul unui *Buddha* marcat de semne și de puteri supranormale.

[←338]

Buddha, care se zice că a făcut 56 de pași, 7 înainte și 7 înapoi în direcția fiecărui punct cardinal și a pronunțat câte o frază de avertisment divin după fiecare 14 pași. După această acțiune supranormală, a redevenit un nou-născut obișnuit, incapabil de a merge sau a vorbi până la vârsta normală.

[←339]

În Samgīti Sūtta-Digha Nikāya din Canonul Pali din Theravāda, iată explicația dată de Buddha însuși subiectului amintirii (sau uitării) încarnărilor precedente:

„Pentru embrion există patru condiții de intrare în sămânță.

Fraților! în această lume unii vin în existență în sămânța mamei lor fără să știe, rămân fără să știe și ies din sămânța mamei fără să știe, aceasta e prima.

Fraților! unii vin în existență în sămânța mamei lor conștienți, rămân fără să știe și ies fără să știe, aceasta e a doua.

Fraților! unii vin în existență în sămânța mamei lor conștienți, rămân conștienți și ies fără să știe, aceasta e a treia.

Fraților! în această lume, unii vin la existență în sămânța mamei lor conștienți, rămân conștienți și ies conștienți, aceasta e a patra".

(Vezi metoda învățată de către Buddha, de amintire a existențelor trecute).

[←340]

Dedicându-și toate meritele spirituale obținute din munca, de transcriere a acestei copii a lui *Bardo Thödol mamelor,* fără diferență de rasă sau religie, în scopul de a le ajuta «â atingă starea lui Buddha, scribul a dovedit astfel poziția onorații și respectată acordată femeii de către Buddhism.

[←341]

Lit. „Jambudvipa", numele sanscrit dat în unele regiuni femeii.

[←342]

Textul acestui vers este Mangalam: dgeho «gewo», însemnând fiecare: Ca (această carte) să fie favorabilă. Termenii, unul sanscrit și celălalt tibetan indică faptul că scribul avea maţ puţine cunoştinţe de sanscrită.

[←343]

Unii eruditi se îndoiesc de explicație gândind că „yoga" înseamnă „practică", în opoziție cu „teoria în religie". Practica yogică, producând un control absolut asupra procesului mental, conduce la realizarea Realității. Astfel, yoga poate fi privită ca un sistem psihologic aplicat cu mult mai dezvoltat decât oricare dintre cele cunoscute de științele occidentale.

[←344]

După etimologia tibetană, *Tantra* (Rgyund «gyud») înseamnă, literal, tratat, dizertație asupra unui subiect religios aparținând de obicei școlii Yoga numită *Yoga-carya Mahāyāna.* Din punct de vedere religios, există două grupe principale de *Tantra:* una hinduistă, alta buddhistă. Tantra hinduistă este în general răspândită sub forma unui dialog între zeul Shiva, ca Guru divin și a sa *Shaktī Pārvati,* adeseori reprezentați sub formele lor de zeități iritate: *Bhairava* și *Bhairavi. În* tantrele buddhiste, zeitățile hinduiste sunt înlocuite cu zeități buddhiste și ale lor *Shaktī,* sau prin zei și zeițe. O caracteristică comună celor două tantre e aceea că sunt bazate de obicei pe filosofia Yoga. Care e mai veche? E o problemă controversată. Oricum, cea mai veche *Tantra* are o origine mult mai îndepărtată decât cea pe care criticii europeni au conferit-o, adică epoca creștinismului. Unele *Tantra* sunt indiscutabil foarte moderne. După hinduiștii ortodocși, tantrele sunt de origine vedică și au destinația de a fi scrieri de dirijare a epocii noastre: *Kali Yuga.* Unii buddhiști pretind că tantrele sunt de origine buddhistă, dar punctul de vedere hinduist e mai larg acceptat. Numeroase *Tantra* sunt enciclopedii de cunoaștere a timpurilor respective. Unele se referă la natura Cosmosului, la evoluția sa, la distrugerea sa, la clasificarea diverselor ființe animale și a diferitelor ceruri, infernuri și lumi, la regulile divine care guvernează relațiile și conduita umană, la numeroase forme de cult și de antrenament spiritual, la ritualuri și ceremonii, la meditație, la Yoga, la îndatoririle regilor, la lege, la obiceiuri, la medicină, la astronomie, magie, în rezumat, la toată știința Estului. *Bardo Thödol,* fiind un ritual bazat pe Yoga și tratând în principal știința nașterii, a morții și a renașterii, descrierile diverselor stări de existență și a ființelor ce populează universul și învață de asemenea drumul eliberării, e o lucrare tantrică chiar' dacă, exhaustiv, nu e o *Tantra.*

[←345]

Termenul sanscrit *Shaktī* (Putere divină) desemnează aspectul feminin sau negativ al forței puterii divine care e personificată do zeul masculin cu aspect pozitiv. Ca și egiptenii, tantriștii ridică la nivel de știință religioasă justa înțelegere a actului reproducător așa cum, fără îndoială, el trebuie considerat. Și această știință, așa cum arată și *Bardo Thödol,* consideră unirea masculului cu femela, principiile naturii, în atitudinea numită de tibetani yab-yum (scr. *deva-shaktī),* ca simbolizând înțelegerea, uniunea. Puterea e simbolizată de mascul

(yab sau *deva),* iar înţelepciunea prin femelă (yum *shaktī)* care, esoteric, sunt consideraţi în uniune constantă. E regretabil că abuzul actual de doctrine tantrice - provenit sau dintr-o perversiune deliberată sau, mai probabil, dintr-o proastă înţelegere (practicile unor indivizi sau secte decadente în India fiind, prin eroare, numite tantrice, pentru neiniţiaţii din America şi Europa şi răspândite sub egida unor societăţi organizate) a abătut asupra tantrismului o discreditare nemeritată.

[←346]

Aceste zeităţi iritate sunt de două feluri: cele mai puţin iritate (To'-wo) şi cele mai violente (Drag-po).

[←347]

Siddhi înseamnă aici „puteri" obţinute prin practicile yoga; literal, *Siddhi* înseamnă atingerea unui scop.

[←348]

Cele trei descendenţe de guru sunt astfel numite nu datorită vreunei diferenţe în ceea ce priveşte puterile lor, ci datorită locului de reşedinţă. În Tantra-Raja (cap. I) se spune că *Guru*-ii din ordinul Divya rămân mereu în cerul lui Shiva, cei din ordinul Siddha în lumea umană, iar cei din Manava, doar pe pământ.

[←349]

Traducerea lui Timoty Richard (1894) şi traducerea lui M. Teitaro Suzuki (1900): „Cu toate că, în general, toate fiinţele posedă *Bhūtatathatā* („natura lucrurilor" după R. Grousset; „starea momentană" după Bikkhu Rahula Sankrityayana), intensitatea (influenţei) ignoranţei, principiul individualismului care lucrează de când lumea se schimbă în gradaţii atât de multiple încât depăşesc numărul firelor de nisip ale Gangelui. De asemenea, aceste prejudecăţi încălcite (kleça sau açnava), ca şi concepţia despre ego, prejudecăţile intelectuale sau efective (pe care forţa le schimbă în funcţie de *karma* acumulată de fiecare individ), toate aceste lucruri nu pot fi înţelese decât de *Tathāgata.* De aici, diferenţe între credinţe etc..."

[←350]

Trad. Richard, Suzuki: „Deci cele trei domenii = triloka (*kāmaloka* - domeniul senzaţiilor; *rūpaloka* - domeniul existenţei corporale; *arūpāloka* - domeniul non-corporalului) nu sunt altceva decât manifestări ale spiritului (*ālaya-vijñāna,* practic identic cu *Bhūtatathatā).* Lucrurile ca şi cele şase obiecte ale simţurilor, n-ar exista separate de spirit. De ce? Deoarece din moment ce toate lucrurile, în raport cu principiul lor de existenţă în spirit *(ālaya-vijñāna),* sunt produse de subiectivitate *(smrti),* toate modurile de particularizare sunt auto-particularizările spiritului. Spiritul totuşi fiind liber, el nu e diferenţiat. Deci, tragem concluzia că toate lucrurile şi condiţiile lumii fenomenale sunt ipotetice şi determinate doar de ignoranţă *(uvidya),* iar subiectivitatea *(smrti)* tuturor fiinţelor nu e mai reală decât imaginea dintr-o oglindă. Ele evoluează pur şi simplu din idealitatea spiritelor ce particularizează. Când spiritul e tulburat, multiplicitatea lucrurilor se produce, iar când e calm, multiplicitatea dispare".

[←351]

Trad. Richard, Suzuki: „Materia *(rūpa)* și spiritul *(citta),* de la începuturi încă, nu reprezintă o dualitate. De asemenea, vorbim (de univers) ca de un sistem rațional *(prajña kāya),* văzând că adevărata natură a materiei constituie de fapt norma spiritului, sau vorbim (de univers) ca de un sistem de materialitate *(dharma kāya),* văzând că adevărata natură a spiritului constituie de fapt norma materiei. Pe de altă parte, în dependență de *Dhārma-Kāya,* toți *Tathāgata* se manifestă în forme corporale și sunt neîncetat prezenți în toate punctele spațiului. *Bodhisattva* celor 10 cartiere, după capacitățile și vederile lor se pot manifesta în corpuri infinit fericite sau pe tărâmuri infinite, împodobite, care chiar bine mascate de un semn de individualitate, nu împiedica fuziunea altora cu ei și această (fuziune mutuală) n-are întrerupere. Dar manifestarea *Dhārma-Kāya-ei* în forme corporale (la infinit) nu e inteligibilă pentru *gândul* sau judecata speciilor obișnuite, ea fiind liberă și cea mai subtilă activitate a lui *Bhūtatathatā".*

[←352]

Trad. Richard, Suzuki: „Ignoranța să fie distrusă și simptomele de dezordine (din spirit) vor fi de asemenea distruse și atunci esența spiritului *(Bhūtatathatā)* se va păstra. Doar dacă spiritul însuși ar fi distrus, toate ființele ar înceta să existe, pentru că n-ar mai exista nimic prin ce să se manifeste. Dar atâta timp cât spiritul nu e distrus, dezordinea sa poate continua".

[←353]

Această descriere e de asemenea o descriere a *Dhārma-Kāya-ei.* Aceasta e termenul cel mai comprehensibil prin care un buddhist rezumă înțelesul lui ca pe un sentiment al universului. Esența lui Buddha e *Dhārma-Kāya, Dhārma-Kāya* semnifică faptul că universul nu apare buddhistului ca un simplu mecanism, ci apare pulsând de viață. E „unul singur" și nu e haotic sau dualist. *Dhārma-Kāya* nu e o jalnică abstracție, ci aspectul existenței care face lumea inteligibilă, prezentând-o sub raportul cauză—efect. *Dhārma-Kāya* e tendința ideală din lucruri care se revelează cel mai bine în voința rațională și în aspirațiile normale umane. E timpul inspirației nepersonificate a tuturor spiritelor raționale perfecționate. *Dhārma-Kāya* este norma existenței, etalonul adevărului, măsura adevărului, legea cea bună.

Table of Contents

CUVÂNT ÎNAINTE LA EDIŢIA A II-A
STUDIU INTRODUCTIV
CARTEA TIBETANĂ A MORŢILOR BARDO THÖDOL
CARTEA ÎNTÂI CHIKHAI BARDO ŞI CHÖNYID BARDO
SUPUNERE
INTRODUCERE
Transferul Principiului Conştient7
Lectura acestui Thödol
Modalitatea de aplicare a Thödol-ului de către oficiant
PARTEA ÎNTÂI BARDO DIN MOMENTUL MORŢII
Instrucţiuni despre simptomele morţii sau prima parte din Chikhai Bardo: Lumina Clară primordială văzută în momentul morţii
Instrucţiuni despre a doua etapă din Chikhai Bardo: Lumina Clară secundară văzută imediat după moarte
PARTEA A DOUĂ BARDO AL EXPERIENŢEI REALITĂŢII
Instrucţiuni preliminare referitoare la experienţa Realităţii din timpul celei de-a treia etape numită Chönyid Bardo în care apar viziunile karmice
APARIŢIA DIVINITĂŢILOR LINIŞTITE DIN PRIMA PÂNĂ ÎN A ŞAPTEA ZI
APARIŢIA DIVINITĂŢILOR IRITATE DIN ZIUA A OPTA PANĂ ÎNTR-A PAISPREZECEA
CONCLUZIE DEMONSTRÂND IMPORTANŢA FUNDAMENTALA A ÎNVĂŢĂTURILOR BARDO
CARTEA A DOUA - SIDPA BARDO
SUPUNERE

INTRODUCERE
PARTEA ÎNTÂI - LUMEA DE DUPĂ MOARTE
(Introducere instructivă pentru Oficiant):
Corpul din Bardo.
Naşterea şi facultăţile sale supranormale
Caracteristicile existenţei în starea intermediară
Judecata
Influenţa determinantă a gândirii
Apariţia Luminilor celor Şase Loka
PARTEA A DOUA - PROCEDEUL RENAŞTERII
ÎNCHIDEREA PORŢILOR MATRICII
Metodă pentru prevenirea accesului în poarta unei matrici
Prima metodă de închidere a porţii matricii
A doua metodă de închidere a porţii matricii
A treia metodă de închidere a porţii matricii
A patra metodă de închidere a porţii matricii
A cincea metodă de închidere a porţii matricii
ALEGEREA PORŢII UNEI MATRICI
Viziunile prevestitoare ale locului naşterii
Protejarea împotriva furiilor-călăi
ALEGEREA ALTERNATIVA A UNEI NAŞTERI SUPRANORMALE SAU A UNEI NAŞTERI PRIN GERMENE
Naşterea supranormală prin transfer într-un regat paradisiac
Naşterea prin germene: reîntoarcerea în lumea umană
CONCLUZIE GENERALĂ
APENDICE
I Invocaţie către Buddha-i şi Bodhisattva-i
II Calea bunelor urări pentru salvarea din pasajele periculoase şi strâmte din Bardo
III. Parolele fundamentale ale celor şase Bardo
EPILOG:
IV. Calea Bunelor Urări care apără de frica în Bardo
V Colofon

ADAOS
I. Yoga
II. Tantrismul344
III. Mantra sau parolele de forţă
IV. Guru şi Shishya sau Cheia şi iniţierile
V. Realitatea
VI. Buddhismul de nord şi de sud şi creştinismul
VII. Judecata creştină medievală
INDICE ALFABETIC
al cuvintelor sanscrite mai frecvent utilizate în text

Table of Contents

CUVÂNT ÎNAINTE LA EDIŢIA A II-A 4
STUDIU INTRODUCTIV 6
CARTEA TIBETANĂ A MORŢILOR BARDO THÖDOL 39
CARTEA ÎNTÂI CHIKHAI BARDO ŞI CHÖNYID BARDO 39
SUPUNERE 39
INTRODUCERE 39
Transferul Principiului Conştient7 39
Lectura acestui Thödol 40
Modalitatea de aplicare a Thödol-ului de către oficiant 41
PARTEA ÎNTÂI BARDO DIN MOMENTUL MORŢII 42
Instrucţiuni despre simptomele morţii sau prima parte din Chikhai Bardo: Lumina Clară primordială văzută în momentul morţii 42
Instrucţiuni despre a doua etapă din Chikhai Bardo: Lumina Clară secundară văzută imediat după moarte 46
PARTEA A DOUĂ BARDO AL EXPERIENŢEI REALITĂŢII 50
Instrucţiuni preliminare referitoare la experienţa Realităţii din timpul celei de-a treia etape numită Chönyid Bardo în care apar viziunile karmice 50
APARIŢIA DIVINITĂŢILOR LINIŞTITE DIN PRIMA PÂNĂ ÎN A ŞAPTEA ZI 52
APARIŢIA DIVINITĂŢILOR IRITATE DIN ZIUA A OPTA PANĂ ÎNTR-A PAISPREZECEA 73
CONCLUZIE DEMONSTRÂND IMPORTANŢA FUNDAMENTALA A ÎNVĂŢĂTURILOR BARDO 90
CARTEA A DOUA - SIDPA BARDO 92
SUPUNERE 92
INTRODUCERE 92

PARTEA ÎNTÂI - LUMEA DE DUPĂ MOARTE 93
(Introducere instructivă pentru Oficiant): 93
Corpul din Bardo. 93
Naşterea şi facultăţile sale supranormale 93
Caracteristicile existenţei în starea intermediară 96
Judecata 100
Influenţa determinantă a gândirii 102
Apariţia Luminilor celor Şase Loka 106
PARTEA A DOUA - PROCEDEUL RENAŞTERII 108
ÎNCHIDEREA PORŢILOR MATRICII 108
Metodă pentru prevenirea accesului în poarta unei matrici 109
Prima metodă de închidere a porţii matricii 109
A doua metodă de închidere a porţii matricii 110
A treia metodă de închidere a porţii matricii 111
A patra metodă de închidere a porţii matricii 113
A cincea metodă de închidere a porţii matricii 114
ALEGEREA PORŢII UNEI MATRICI 115
Viziunile prevestitoare ale locului naşterii 116
Protejarea împotriva furiilor-călăi 118
ALEGEREA ALTERNATIVA A UNEI NAŞTERI SUPRANORMALE SAU A UNEI NAŞTERI PRIN GERMENE 119
Naşterea supranormală prin transfer într-un regat paradisiac 120
Naşterea prin germene: reîntoarcerea în lumea umană 121
CONCLUZIE GENERALĂ 124
APENDICE 127
I Invocaţie către Buddha-i şi Bodhisattva-i 127
II Calea bunelor urări pentru salvarea din pasajele periculoase şi strâmte din Bardo 129
III. Parolele fundamentale ale celor şase Bardo 134
EPILOG: 136
IV. Calea Bunelor Urări care apără de frica în Bardo 137
V Colofon 141
ADAOS 142
I. Yoga 142

II. Tantrismul344 143
III. Mantra sau parolele de forţă 150
IV. Guru şi Shishya sau Cheia şi iniţierile 152
V. Realitatea 154
VI. Buddhismul de nord şi de sud şi creştinismul 158
VII. Judecata creştină medievală 161
INDICE ALFABETIC 165
al cuvintelor sanscrite mai frecvent utilizate în text 165